This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

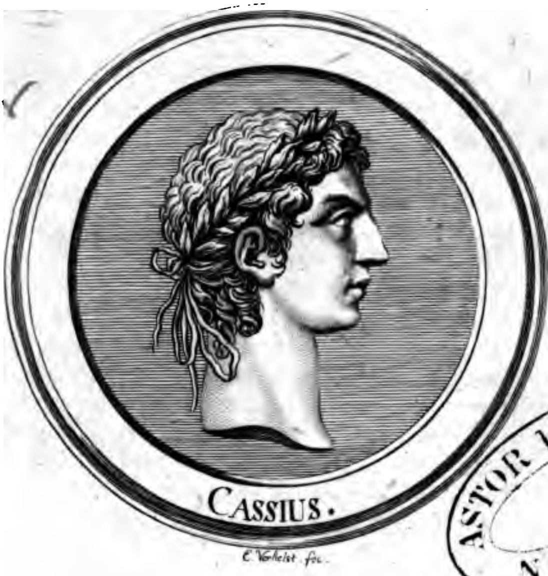
NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 07437816 1

1780
NVCB

M. TULLII CICERONIS OPERA

AD OPTIMAS EDITIONES COLLATA

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

ASTOR LIBRARY NEW-YORK

VOLUMEN NONUM

BIPONTI
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS
CIƆIƆCCLXXXI

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM

LIBER XIII.

ARGUMENTUM.

Exiguum tempus mutum fuit a literis, inter huius libri epiſtolas, & ſuperioris. Scriptae autem & hae ſunt, dum Caeſar in Hiſpania contra Pompeii liberos bellum gereret, ipſo eodem IV *Cos.* ſine collega, ut Sigonio placet, belloque confecto rediret; ſpatio fere menſium ſeptem. Nam aeſtatis initio, ut ex epiſtola prima colligitur, ſcribi coeptae ſunt, fingamus ex Kalendis Iuniis; & menſe Decembri deſierunt. Namque tertiis Saturnalibus, quae fuerant XII Kal. Ianuarii, apud M. Tullium Caeſar coenavit, ut eſt in epiſtola ultima libri huius. quamquam ultima illa videtur eſſe, cui eſt in hoc libro locus XLI aſſignatus, in qua de ſuo natali die agitur, qui fuit III Non. Ian. Argumentum illarum multiplex eſt, ſed plurimum in illis: De epiſtola ad Caeſarem miſſa: Quos in ſuos dialogos includere debeat: De hereditatibus quibusdam: De Quinti filii improbitate, querela: De ſuo Catone, & Caeſaris Anticatone: & de domeſticis ſuis rebus nonnullis.

CICERO ATTICO S.

I. AD Ciceronem ita ſcripſiſti, ut neque ſeverius, neque temperatius ſcribi potuerit; nec magis, quam quemadmodum ego maxime vellem. pruden-

tiſſime etiam ad Tullios. quare aut iſta proficient, aut aliud agamus. De pecunia vero video a te omnem diligentiam adhiberi, vel potius iam adhibitam : quod ſi efficis, a te hortos habebo. nec vero ullum genus poſſeſſionis eſt, quod malim, maxime ſcilicet ob eam cauſam, quae ſuſcepta eſt; cuius feſtinationem mihi tollis, quoniam de aeſtate polliceris, vel potius recipis : deinde etiam ad καταβίωσιν moeſtitiamque minuendam nihil mihi reperiri poteſt aptius : cuius rei cupiditas impellit me interdum, ut te hortari velim. ſed me ipſe revoco. non enim dubito, quin, quod me valde velle putes, in eo tu me ipſum cupiditate vincas. itaque iſtuc iam pro facto habeo. Exſpecto, quid iſtis placeat de epiſtola ad Caeſarem. Nicias te, ut debet, amat, vehementerque tua ſui memoria delectatur. Ego vero Peduceum noſtrum vehementer diligo. nam et quanti patrem feci, totum in hunc : et ipſum per ſe aeque amo, atque illum amavi; te vero plurimum, qui hoc ab utroque noſtrum fieri velis. Si hortos inſpexeris, et ſi de epiſtola certiorem me feceris, dederis mihi, quod ad te ſcribam: ſin minus, ſcribam tamen aliquid. nunquam enim deerit.

CICERO ATTICO S.

2. GRATIOR mihi celeritas tua, quam ipſa res. quid enim indignius? ſed iam ad iſta obduruimus, et humanitatem omnem exuimus. Tuas literas hodie exſpectabam, nihil equidem ut ex iis novi : quid enim? verumtamen. Oppio et Balbo epiſtolas de-

ferri iubebis, et tamen Piſonem ſicubi de auro. Faberius ſi venerit, videbis ut tantum attribuatur, ſi modo attribuetur, quantum debetur. accipies ab Erote. Ariarathes, Ariobarzani filius, Romam venit. vult, opinor, regnum aliquod emere a Caeſare. nam, quo modo nunc eſt, pedem ubi ponat in ſuo, non habet. omnino eum Seſtius noſter parochus publicus occupavit: quod quidem facile patior. verumtamen, quod mihi, ſummo beneficio meo, magna cum fratribus illius neceſſitudo eſt, invito eum per literas, ut apud me diverſetur. ad eam rem cum mitterem Alexandrum, has ei dedi literas. Cras igitur auctio Peducei. cum poteris ergo; etſi impediet fortaſſe Faberius: ſed tamen, cum licebit. Dionyſius noſter graviter queritur, et tamen iure, a diſcipulis abeſſe tam diu. multis verbis ſcripſit ad me, credo item ad te. mihi quidem videtur etiam diutius abſuturus: ac nollem. valde enim hominem deſidero.

CICERO ATTICO S.

3. A TE literas exſpectabam; nondum ſcilicet. nam has mane reſcribebam. Ego vero iſta nomina ſic probo, ut nihil aliud me moveat, niſi quod tu videris dubitare. illud enim non accipio in bonam partem, quod ad me refers; qui ſi ipſe negotium meum gererem, nihil gererem, niſi conſilio tuo. ſed tamen intelligo, magis te id facere diligentia, qua ſemper uteris, quam quod dubites de nominibus iſtis. etenim Coelium non probas: plura non vis. utrumque laudo. his igitur utendum eſt. praes aliquando

factus eſſes, et in his quidem tabulis. a me igitur omnia. quod dies longior eſt, (teneamus modo quod volumus,) puto fore iſtam etiam a praecone diem, certe ab heredibus. De Criſpo et Muſtela videbis: et velim ſcire, quae ſit pars duorum. De Bruti adventu eram factus certior. attulerat enim ab eo Aegypta libertus literas. miſi ad te epiſtolam, quia commode ſcripta erat.

CICERO ATTICO S.

4. HABEO munus a te elaboratum decem legatorum; et quidem puto. nam filius anno poſt quaeſtor fuit, quam conſul Mummius. Sed quoniam ſaepius de nominibus quaeris, quid placeat; ego quoque tibi ſaepius reſpondeo, placere. Si quid poteris cum Piſone, conficies: Avius enim videtur in officio futurus. Velim ante poſſis: ſi minus, utique ſimul ſimus, cum Brutus veniet in Tuſculanum. magni intereſt mea, una nos eſſe. ſcies autem, qui dies is futurus ſit, ſi puero negotium dederis, ut quaerat.

CICERO ATTICO S.

5. SP. Mummium putaram in decem legatis fuiſſe: ſed videlicet. etenim ευλογον fratri fuiſſe. fuit enim ad Corinthum. miſi tibi Torquatum. colloquere tu quidem cum Silio, ut ſcribis, et urge. illam diem negabat eſſe menſe Maio, iſtam non negabat. ſed tu, ut omnia, iſtuc quoque ages diligenter. De Criſpo et Muſtela, ſcilicet cum quid egeris. Quoniam ad Bruti adventum fore te nobiſcum polliceris, ſatis

eſt; praeſertim cum hi tibi dies in magno noſtro negotio conſumantur.

CICERO ATTICO S.

6. De aquaeductu probe feciſti. columnarium vide ne ullum debeamus. quamquam mihi videor audiſſe a Camillo, commutatam eſſe legem. Piſoni, quid eſt, quod honeſtius reſpondere poſſimus, quam ſolitudinem Catonis? nec coheredibus ſolum Herennianis, ſed etiam, ut ſcis, (tu enim mecum egiſti,) de puero Lucullo: quam pecuniam tutor (nam hoc quoque ad rem pertinet) in Achaia ſumſerat. ſed agit liberaliter, quoniam negat ſe quidquam facturum contra noſtràm voluntatem. coram igitur, ut ſcribis, conſtituemus, quemadmodum rem explicemus. Quod reliquos coheredes conveniſti, plane bene feciſti. Quod epiſtolam meam ad Brutum poſcis, non habeo eius exemplum, ſed tamen ſalvum eſt, et ait Tiro, te habere oportere; et, ut recordor, una cum illius obiurgatoria tibi meam quoque, quam ad eum reſcripſeram, miſi. Iudiciali moleſtia ut caream, videbis. Tuditanum iſtum, proavum Hortenſii, plane non noram; et filium, qui tum non potuerat eſſe legatus, fuiſſe putaram. Mummium fuiſſe ad Corinthum, pro certo habeo. ſaepe enim hic Spurius, qui nuper eſt, epiſtolas mihi pronuntiabat verſiculis facetis, ad familiares miſſas a Corintho. ſed non dubito, quin fratri fuerit legatus, non in decem. atque hoc etiam accepi, non ſolitos maiores noſtros legare in decem, qui eſſent imperatorum neceſſarii, ut nos,

ignari pulcherrimorum inſtitutorum, aut negligentes potius, M. Lucullum et L. Murenam, et ceteros coniunctiſſimos ad L. Lucullum miſimus. illudque ἐυλογωτατον, illum fratri in primis eius legatis fuiſſe. Operam tuam multam! qui et haec cures, et mea expedias, et ſis in tuis multo minus diligens, quam in meis.

CICERO ATTICO S.

7. SEXTIUS apud me fuit, et Theopompus pridie: veniſſe a Caeſare narrabat literas; hoc ſcribere, ſibi certum eſſe Romae manere; cauſamque eam adſcribere, quae erat in epiſtola noſtra, ne ſe abſente leges ſuae negligerentur, ſicut eſſet neglecta ſumtuaria. eſt ευλογον: idque eram ſuſpicatus. ſed iſtis mos gerendus eſt; niſi placet hanc ipſam ſententiam nos perſequi. et Lentulum cum Metella certe feciſſe divortium. haec omnia tu melius. reſcribes igitur quidquid voles, dum modo quid. iam enim non reperio, quod te reſcripturum putem, niſi forte de Muſtela, aut Silium videris. Brutus heri venit in Tuſculanum poſt horam decimam. hodie igitur me videbit: ac vellem, cum tu adeſſes. iuſſi equidem ei nuntiari, te, quoad potuiſſes, exſpectaſſe eius adventum, venturumque, ſi audiſſes; meque, ut facio, continuo te certiorem eſſe facturum.

CICERO ATTICO S.

8. PLANE nihil erat, quod ad te ſcriberem. modo enim diſceſſeras, et paulo poſt triplices remiſeras. velim cures faſciculum ad Veſtorium deferendum: et

alicui des negotium, qui quaerat, Q. Faberii fundus num quis in Pompeiano Nolanove venalis ſit. Epitomen Bruti Coelianorum velim mihi mittas, et a Philoxeno Παναιτιου περι προνοιας. Te Idib. videbo cum tuis.

CICERO ATTICO S.

9. COMMODUM diſceſſeras heri, cum Trebatius venit, paulo poſt Curtius; hic ſalutandi cauſa: ſed manſit invitatus. Trebatium nobiscum habemus. hodie mane Dolabella. multus ſermo ad multum diem. nihil poſſum dicere εκτενεστερον, nihil φιλοστοργοτερον. ventum eſt tamen ad Quintum. multa αφατα, αδιηγητα: ſed unum eiusmodi, quod, niſi exercitus ſciret, non modo Tironi dictare, ſed ne ipſe quidem auderem ſcribere. ſed hactenus. ευκαιρως ad me venit, cum haberem Dolabellam, Torquatus; humaniſſimeque Dolabella, quibus verbis ſecum egiſſem, expoſuit. commodum enim egeram diligentiſſime: quae diligentia grata eſt viſa Torquato. A te exſpecto, ſi quid de Bruto. quamquam Nicias confectum putabat: ſed divortium non probari. quo etiam magis laboro idem, quod tu. ſi quid eſt enim offenſionis, haec res mederi poteſt. mihi Arpinum eundum eſt. nam et opus eſt conſtitui a nobis illa praediola; et vereor, ne exeundi poteſtas non ſit, cum Caeſar venerit; de cuius adventu eam opinionem Dolabella habet, quam tu conjecturam faciebas ex literis Meſſalae. cum illuc venero, intellexeroque quid negotii ſit; tum, ad quos dies rediturus ſim, ſcribam ad te.

CICERO ATTICO S.

10. MINIME miror, te et graviter ferre de Marcello, et plura vereri periculi genera. Quis enim hoc timeret, quod neque acciderat antea, nec videbatur natura ferre, ut accidere poſſet? omnia igitur metuenda. ſed illud παρα την ἱστοριαν, tu praeſertim, *me reliquum conſularem.* quid? tibi Servius quid videtur? quamquam hoc nullam ad partem valet ſcilicet, mihi praeſertim, qui non minus bene actum cum illis putem. quid enim ſumus? aut quid eſſe poſſumus? domine, an foris? quod niſi mihi hoc veniſſet in mentem, ſcribere iſta neſcio quae, quo verterem me, non haberem. Ad Dolabellam, ut ſcribis, ita puto faciendum, κοινότερα quaedam, et πολιτικώτερα. faciendum certe aliquid eſt. valde enim deſiderat. Brutus ſi quid, curabis ut ſciam: cui quidem quamprimum agendum puto, praeſertim ſi ſtatuit. ſermunculum enim omnem aut reſtinxerit, aut ſedarit. ſunt enim qui loquantur etiam mecum. Sed haec ipſe optime, praeſertim ſi etiam tecum loquetur. Mihi eſt in animo proficiſci XI Kal. hic enim nihil habeo quod agam, ne hercule illic quidem, nec uſquam; ſed tamen aliquid illic. Hodie Spintherem exſpecto. miſit enim Brutus ad me: per literas purgat Caeſarem de interitu Marcelli; in quem, ne ſi inſidiis quidem ille interfectus eſſet, caderet ulla ſuſpicio. nunc vero, cum de Magio conſtet, nonne furor eius cauſam omnem ſuſtinet? plane, quid ſit, non intelligo. explanabis igitur. quamquam nihil habeo, quod dubitem, niſi, ipſi Magio quae fuerit cauſa amentiae: pro quo quidem etiam

ſponſor Sunii factus. et nimirum id fuit. ſolvendo enim non erat. credo eum petiiſſe a Marcello aliquid, et illum, ut erat, conſtantius reſpondiſſe, ου ταυτον ειδος.

CICERO ATTICO S.

11. CREDEBAM eſſe facile. totum eſt aliud, poſteaquam ſum a te diiunctior. ſed fuit faciendum, ut et conſtituerem mercedulas praediorum, et ne magnum onus obſervantiae Bruto noſtro imponerem. poſthac enim poterimus commodius colere inter nos in Tuſculano. hoc autem tempore, cum ille me quotidie videre vellet, ego ad illum ire non poſſem, privabatur omni delectatione Tuſculani. tu igitur, ſi Servilia venerit, ſi Brutus quid egerit, etiamſi conſtituerit, quando obviam; quidquid denique erit, quod ſcire me oporteat, ſcribes. Piſonem, ſi poteris, convenies. vides, quam maturum ſit. ſed tamen, quod commodo tuo fiat.

CICERO ATTICO S.

12. VALDE me momorderunt epiſtolae tuae de Attica noſtra: eaedem tamen ſanaverunt. quod enim te ipſe conſolabare eisdem literis, id mihi erat ſatis firmum ad leniendam aegritudinem. Ligarianam praeclare vendidiſti. poſthac quidquid ſcripſero, tibi praeconium deferam. Quod ad me de Varrone ſcribis, ſcis me ante orationes, aut aliquid id genus ſolitum ſcribere, ut Varronem nusquam poſſem intexere. poſtea autem quam haec coepi φιλολογωτερα, iam

Varro mihi denuntiaverat magnam ſane et gravem *προσφωνησιν*. biennium praeteriit, cum ille *Καλλιπιδης* aſſiduo curſu cubitum nullum proceſſerit. ego autem me parabam ad id, quod ille mihi miſiſſet, ut *αυτω τω μετρω. και λωϊον*, ſi modo potuiſſem. nam hoc etiam Heſiodus adſcribit, *αικε δυνηαι*. nunc illam *περι τελων συνταξιν*, ſane mihi probatam, Bruto, ut tibi placuit, deſpondimus; idque tu eum non nolle mihi ſcripſiſti. ergo illam *ακαδημικην*, in qua homines, nobiles illi quidem, ſed nullo modo philologi, nimis acute loquuntur, ad Varronem transferamus. etenim ſunt *Αντιοχεια*, quae iſte valde probat. Catulo et Lucullo alibi reponemus; ita tamen, ſi tu hoc probas; deque eo mihi reſcribas velim. De Brinniana auctione accepi a Veſtorio literas. ait, ſine ulla controverſia rem ad me eſſe collatam (Romae videlicet, aut in Tuſculano me fore putaverunt) a. d. VIII Kal. Quint. dices igitur vel amico tuo, Sp. Vettio coheredi meo, vel Labeoni noſtro, paulum proferant auctionem; me circiter Nonas in Tuſculano fore. Cum Piſone Erotem habes. De Scapulanis hortis toto pectore cogitemus. dies adeſt.

CICERO ATTICO S.

13. COMMOTUS tuis literis, quod ad me de Varrone ſcripſeras, totam Academiam ab hominibus nobiliſſimis abſtuli, tranſtulique ad noſtrum ſodalem, et ex duobus libris contuli in quatuor. grandiores ſunt omnino, quam erant illi; ſed tamen multa detracta. tu autem mihi pervelim ſcribas, qui intelle-

xeris illum velle. illud vero utique ſcire cupio, quem intellexeris ab eo ζηλοτυπεισθαι, niſi forte Brutum. id hercle reſtabat. ſed tamen ſcire pervelim. libri quidem ita exierunt, (niſi forte me communis φιλαυτια decipit,) ut in tali genere ne apud Graecos quidem ſimile quidquam. tu illam iacturam feres aequo animo, quod illa, quae habes de Academicis, fruſtra deſcripta ſunt. multo tamen haec erunt ſplendidiora, breviora, meliora. nunc autem αποϱω; quo me vertam. volo Dolabellae valde deſideranti. non reperio, quid; et ſimul αιδεομαι Τρωας: neque, ſi aliquid, potero μεμψιν effugere. aut ceſſandum igitur, aut aliquid excogitandum. ſed quid haec levia curamus? Attica mea, obſecro te, quid agit? quae me valde angit. ſed crebro reguſto tuas literas: in his acquieſco. tamen exſpecto novas.

CICERO ATTICO S.

14. BRINNII libertus, coheres noſter, ſcripſit ad me, velle, ſi mihi placeret, coheredes, ſe et Sabinum Albium ad me venire. id ego plane nolo. hereditas tanti non eſt. et tamen obire auctionis diem facile poterunt, (eſt enim III Id.) ſi me in Tuſculano poſtridie Nonas mane convenerint. quodſi laxius volent proferre diem, poterunt vel biduum, vel triduum, vel ut videbitur. nihil enim intereſt. quare, niſi iam profecti ſunt, retinebis homines. De Bruto, ſi quid erit: de Caeſare, ſi quid ſcies; ſi quid erit praeterea, ſcribes. Illud etiam atque etiam conſideres velim, placeatne tibi mitti ad Varronem quod ſcripſimus. etſi

etiam ad te aliquid pertinet. nam ſcito, te ei dialogo adiunctum eſſe tertium. opinor igitur conſideremus. etſi nomina iam facta ſunt. ſed vel induci, vel mutari poſſunt.

CICERO ATTICO S.

15. QUID agit, obſecro te, Attica noſtra? nam triduo abs te nullas acceperam: nec mirum; nemo enim venerat; nec fortaſſe cauſa fuerat. itaque ipſe, quod ſcriberem, non habebam. quo autem die has Valerio dabam, exſpectabam aliquem meorum; qui ſi veniſſet, et a te quid attuliſſet, videbam non defuturum, quod ſcriberem.

CICERO ATTICO S.

16. NOS, cum flumina et ſolitudines ſequeremur, quo facilius ſuſtentare nos poſſemus, pedem e villa adhuc egreſſi non ſumus; ita magnos et aſſiduos imbres habebamus. Illam ακαδημικην συνταξιν totam ad Varronem traduximus. primo fuit Catuli, Luculli, Hortenſii. deinde, quia παρα το πρεπον videbatur, quod erat hominibus nota, non illa quidem απαιδευσια, ſed in iis rebus ατριψια, ſimul ac veni ad villam, eosdem illos ſermones ad Catonem Brutumque tranſtuli. ecce tuae literae de Varrone. nemini viſa eſt aptior Αντιοχεια ratio. ſed tamen velim ſcribas ad me, primum placeatne tibi aliquid ad illum; deinde, ſi placebit, hocne potiſſimum. Quid Servilia? iamne venit? Brutus ecquid agit, ecquando? de Caeſare quid auditur? Ego ad Nonas, quemadmodum dixi. Tu cum Piſone, ſi quid poteris.

CICERO ATTICO S.

17. QUINTO Kalend. exſpectabam Roma aliquid; non quo imperaſſem. igitur aliquid tuis. nunc eadem illa, quid Brutus cogitet, aut, ſi aliquid egit, ecquid a Caeſare. ſed quid iſta, quae minus curo? Attica noſtra quid agat, ſcire cupio. etſi tuae literae (ſed iam nimis veteres ſunt) recte ſperare iubent, tamen exſpecto recens aliquid.

CICERO ATTICO S.

18. VIDES, propinquitas quid habeat. nos vero conficiamus hortos. colloqui videbamur, in Tuſculano cum eſſem; tanta erat crebritas literarum. ſed id quidem iam erit. ego interea admonitu tuo perfeci ſane argutulos libros ad Varronem: ſed tamen exſpecto, quid ad ea, quae ſcripſi ad te; primum, qui intellexeris eum deſiderare a me, cum ipſe homo πολυγραφώτατος nunquam me laceſſiſſet: deinde, quem ζηλοτυπεῖν, niſi forte Brutum: quem ſi non ζηλοτυπεῖ, multo Hortenſium minus, aut eos, qui de republica loquuntur. plane hoc mihi explices velim; in primis, maneasne in ſententia, ut mittam ad eum, quae ſcripſi; an nihil neceſſe putes. ſed haec coram.

CICERO ATTICO S.

19. COMMODUM diſceſſerat Hilarus librarius IV Kal. cui dederam literas ad te, cum venit tabellarius cum tuis literis pridie datis; in quibus illud mihi gratiſſimum fuit, quod Attica noſtra rogat te,

tet diſcedere. viden' quam φιλοσοφως? an tu nos fruſtra exiſtimas haec in manibus habere? δεδηχθαι te nollem, quod nihil erat. redeo enim rurſus eodem. quidquamne me putas curare in toto, niſi ut ei ne deſim? id ago ſcilicet, ut iudicia videar tenere. μη γαρ αυτοις. vellem tam domeſtica ferre poſſem, quam iſta contemnere. putas autem me voluiſſe aliquid, quod perfectum non ſit? non licet ſcilicet ſententiam ſuam: ſed tamen quae tum acta ſunt, non poſſum non probare; et tamen non curare pulchre poſſum, ſicuti facio. ſed nimium multa de nugis.

CICERO ATTICO S.

21. AD Hirtium dederam epiſtolam ſane grandem, quam ſcripſeram proxime in Tuſculano. Huic, quam tum mihi miſiſti, reſcribam alias. nunc aliis malo. Quid poſſum de Torquato, niſi aliquid a Dolabella? quod ſimul ac, continuo ſcietis. exſpectabam hodie, aut ſummum cras ab eo tabellarios: qui ſimul ac venerint, mittentur ad te. A Quinto exſpecto. proficiſcens enim e Tuſculano VII Kal. ut ſcis, miſi ad eum tabellarios. Nunc, ad rem ut redeam, *inhibere* illud tuum, quod valde mihi arriſerat, vehementer diſplicet. eſt enim verbum totum nauticum. quamquam id quidem ſciebam: ſed arbitrabar ſuſtineri remos, cum inhibere eſſent remiges iuſſi. id non eſſe eiusmodi, didici heri, cum ad villam noſtram navis appelleretur. non enim ſuſtinent, ſed alio modo remigant. id ab εποχη remotiſſimum eſt. quare facies, ut ita ſit in libro, quemadmodum fuit. dices hoc

idem Varroni, niſi forte mutavit. nec eſt melius quidquam, quam ut Lucullus: *Suſtineat currum, ut bonus ſaepe agitator, equosque;* ſemperque Carneades προβολην pugilis, et retentionem aurigae, ſimilem facit εποχη. inhibitio autem remigum motum habet, et vehementiorem quidem, remigationis navem convertentis ad puppim. Vides, quanto hoc diligentius curem, quam aut de rumore, aut de Pollione: de Panſa etiam, ſi quid certius; (credo enim palam factum eſſe:) de Critonio, ſi quid eſſet: certene de Metello et Balbino? Dic mihi, placetne tibi primum, edere iniuſſu meo? hoc ne Hermodorus quidem faciebat, is qui Platonis libros ſolitus eſt divulgare; ex quo λογοισιν Ἑρμοδωρος. quid illud? rectumne exiſtimas cuiquam ante, quam Bruto? cui te auctore προσφωνω. ſcripſit enim Balbus ad me, ſe a te quintum de Finibus librum deſcripſiſſe; in quo non ſane multa mutavi: ſed tamen quaedam. tu autem commode feceris, ſi reliquos continueris, ne et αδιορθωτα habeat Balbus, et εωλα Brutus. Sed haec hactenus, ne videar περι μικρα σπουδαζειν. etſi nunc quidem maxima mihi ſunt haec. quid eſt enim aliud? Varroni quidem quae ſcripſi te auctore, ita propero mittere, ut iam Romam miſerim deſcribenda. ea ſi voles, ſtatim habebis. ſcripſi enim ad librarios, ut fieret tuis, ſi tu velles, deſcribendi poteſtas. ea vero continebis, quoad ipſe te videam; quod diligentiſſime facere ſoles, cum a me tibi dictum eſt. cum autem fugit me tibi dicere, mirifice Caerellia ſtudio videlicet philoſophiae flagrans deſcribit a tuis: iſtos ipſos *de Finibus* habet. ego autem tibi confirmo, (poſſum

falli, ut humanus,) a meis eam non habere. nunquam enim ab oculis meis abſuerunt. tantum porro aberat, ut binos ſcriberent; vix ſingulos confecerunt. tuorum tamen ego nullum delictum arbitror, idemque te volo exiſtimare. a me enim praetermiſſum eſt, ut dicerem, me eos exire nondum velle. Hui quam diu de nugis? de re enim nihil habeo, quod loquar. De Dolabella tibi aſſentior. coheredes, ut ſcribis, in Tuſculano. De Caeſaris adventu, ſcripſit ad me Balbus, non ante Kal. Sext. De Attica optime, quod levius ac lenius, et quod fert ευκολως. Quod autem de illa noſtra cogitatione ſcribis, in qua nihil tibi cedo; ea, quae novi, valde probo; hominem, domum, facultates. quod caput eſt, ipſum non novi; ſed audio laudabilia de Scrofa. etiam proxime accedit, ſi quid hoc ad rem: ευγενεστερος eſt etiam, quam pater. coram igitur, et quidem propenſo animo ad probandum. accedit enim, quod patrem, ut ſcire te puto, plus etiam, quam non modo tu, ſed quam ipſe ſcit, amo, idque et merito, et iam diu.

CICERO ATTICO S.

22. DE Varrone, non ſine cauſa, quid tibi placeat, tam diligenter exquiro. occurrunt mihi quaedam. ſed ea coram. te autem ασμενεστατα intexui, faciamque id crebrius. proximis enim tuis literis primum, te id non nolle, cognovi. De Marcello, ſcripſerat ad me Caſſius antea: τα κατα μερος Servius. O rem acerbam! ad prima redeo. Scripta noſtra nusquam malo eſſe, quam apud te: ſed ea tum foras da-

ri, cum utrique noſtrum videbitur. ego et librarios tuos culpa libero, neque te accuſo; et tamen aliud quiddam ad te ſcripſeram, Caerelliam quaedam habere, quae, niſi a te, non potuerit. Balbo quidem intelligebam ſatisfaciendum fuiſſe: tantum nolebam, aut obſoletum Bruto, aut Balbo inchoatum dari. Varroni, ſimul ac te videro, ſi tibi videbitur, mittam. quid autem dubitarim, cum videro te, ſcies. Attributos quod appellas, valde probe. Te de praedio aviae exerceri, moleſte fero. De Bruto noſtro, perodioſum; ſed vita fert. mulieres autem vix ſatis humane, quae inimico animo ferant, cum utraque officio pareat. Tullium ſcribam, nihil fuit, quod appellares. nam tibi mandaſſem, ſi fuiſſet. nihil enim eſt apud eum poſitum nomine voti; ſed eſt quiddam apud illum meum. id ego in hanc rem ſtatui conferre. itaque et ego recte tibi dixi, ubi eſſet; et tibi ille recte negavit. ſed hoc quoque ipſum continuo adoriamur. lucum hominibus non ſane probo, quod eſt deſertior; ſed habet ευλογιαν. verum hoc quoque, ut cenſueris; quippe qui omnia. Ego, ut conſtitui, adero; atque utinam tu quoque eodem die! ſin quid (multa enim) utique poſtridie. etenim coheredes; a quis ſine te opprimi, malitia eſt. Alteris iam literis nihil ad me de Attica. Sed id quidem in optima ſpe pono. illud accuſo, non te, ſed illam, ne ſalutem quidem. at tu et illi, et Piliae plurimam; nec me tamen iraſci indicaris. Epiſtolam Caeſaris miſi, ſi minus legiſſes.

CICERO ATTICO S.

23. ANTEMERIDIANIS tuis literis heri ſtatim reſcripſi; nunc reſpondeo veſpertinis. Brutus mallem me arceſſeret. nam et aequius erat, cum illi iter inſtaret et ſubitum, et longum: et mehercule nunc, cum ita ſimus affecti, ut non poſſimus plane ſimul vivere, (intelligis enim profecto, in quo maxime poſita ſit συμβιώσις,) facile patiebar; nos potius Romae una eſſe, quam in Tuſculano. Libri ad Varronem non morabuntur. ſunt enim effecti, ut vidiſti: tantum librariorum menda tolluntur. de quibus libris ſcis me dubitaſſe: ſed tu videris. item, quos Bruto mittimus, in manibus habent librarii. Mea mandata, ut ſcribis, explica; quamquam iſta retentione omnes ait uti Trebatius: quid tu iſtos putas? noſti domum. quare confice εὐλόγως. incredibile eſt, quam ego iſta non curem. omni tibi aſſeveratione affirmo, quod mihi credas velim, mihi maiori offenſioni eſſe, quam delectationi, poſſeſſiunculas meas. Magis enim doleo, me non habere, cui tradam, quam habere, qui utar. Atque illud Trebatius ſe tibi dixiſſe narrabat. tu autem veritus es fortaſſe, ne ego invitus audirem. fuit id quidem humanitatis; ſed, mihi crede, iam iſta non curo. quare da te in ſermonem, et perſeca, et confice, excita, compella, loquere, ut te cum illo Scaeva loqui putes. ne exiſtimes eos, qui non debita conſectari ſoleant, quod debeatur, remiſſuros. de die tantum videto, et id ipſum bono modo.

CICERO ATTICO S.

24. QUID eſt, quod Hermogenes mihi Clodius, Andromenem ſibi dixiſſe, ſe Ciceronem vidiſſe Corcyrae? ego enim audita tibi putaram. nil igitur ne ei quidem literarum? an non vidit? facies ergo, ut ſciam. Quid tibi ego de Varrone reſcribam? quatuor διφθέραι ſunt in tua poteſtate. quod egeris, id probabo. nec tamen αἰδέομαι Τρῶας. quid enim? ſed ipſi quam res illa probaretur, magis [illegible]ebar. ſed quoniam tu ſuſcipis, in alteram aurem.

CICERO ATTICO S.

25. DE retentione reſcripſi ad tuas accurate ſcriptas literas. conficies igitur, et quidem ſine ulla dubitatione, aut retractatione. hoc fieri et oportet, et opus eſt. De Andromene, ut ſcribis, ita putaram. ſciſſes enim, mihique dixiſſes. Tu tamen ita mihi de Bruto ſcribis, ut de te nihil. quando autem illum putas? nam ego Romam pridie Idus. Bruto ita volui ſcribere, (ſed quoniam tu te legiſſe ſcribis, fui fortaſſe ἀσαφέστερος,) me ex tuis literis intellexiſſe, nolle eum me quaſi proſequendi ſui cauſa Romam nunc venire. ſed quoniam iam adeſt meus adventus, fac quaeſo, ne quid eum Idus impediant, quo minus ſuo commodo in Tuſculano ſit. nec enim ad tabulam eum deſideraturus eram. in tali enim negotio cur tu unus non ſatis es? ſed ad teſtamentum volebam: quod iam malo alio die; ne ob eam cauſam Romam veniſſe videar. ſcripſi igitur ad Brutum, iam illud, quod putaſſem, Idib. nihil opus eſſe. velim ergo to-

tum hoc ita gubernes, ut ne minima quidem re ulla Bruti commodum impediamus. Sed quid eſt tandem, quod perhorreſcas, quia tuo periculo iubeam libros dari Varroni? etiam nunc ſi dubitas, fac ut ſciamus. nihil eſt enim illis elegantius. volo Varronem, praeſertim cum ille deſideret: ſed eſt, ut ſcis,

Δεινος ανηρ· ταχα κεν και αναιτιον αιτιοωτο.

ita mihi ſaepe occurrit vultus eius, querentis fortaſſe vel hoc, meas partes in iis libris copioſius defenſas eſſe, quam ſuas; quod mehercule non eſſe intelliges, ſi quando in Epirum veneris. nam nunc Alexionis epiſtolis cedimus. ſed tamen ego non deſpero probatum iri Varroni; et id, quoniam impenſam fecimus in macrocolla, facile patior teneri. ſed etiam atque etiam dico, tuo periculo fiet. quare, ſi addubitas, ad Brutum tranſeamus. eſt enim is quoque Antiochius. O Academiam volaticam, et ſui ſimilem, modo huc, modo illuc. ſed, quaeſo, epiſtola mea ad Varronem valdene tibi placuit? male mihi ſit, ſi unquam quidquam tam enitar. ergo. at ego ne Tironi quidem dictavi, qui totas περιοχας perſequi ſolet, ſed Spintharo ſyllabatim.

CICERO ATTICO S.

26. DE Virgilii parte valde probo. ſic ages igitur. et quidem id erit primum; proximum Clodiae. quod ſi neutrum; metuo, ne turbem, et irruam in Druſum. intemperans ſum in eius rei cupiditate, quam noſti. itaque revolvor identidem in Tuſculanum. quidvis enim potius, quam ut non hac aeſtate

abſolvatur. Ego, ut tempus eſt noſtrum, locum habeo nullum, ubi facilius eſſe poſſim, quam Aſturae. ſed quia, qui mecum ſunt, (credo, quod moeſtitiam meam non ferunt,) domum properant; etſi poteram remanere, tamen, ut ſcripſi tibi, proficiſcar hinc, ne relictus videar. quo autem? Lanuvium? conor equidem in Tuſculanum. ſed faciam te ſtatim certiorem. tu literas conficies. equidem credibile non eſt, quantum ſcribam die; quin etiam noctibus. nihil enim ſomni. heri etiam effeci epiſtolam ad Caeſarem. tibi enim placebat: quam non fuit malum ſcribi, ſi forte opus eſſe putares. ut quidem nunc eſt, nihil ſane eſt neceſſe mittere. ſed id quidem, ut tibi videbitur. mittam tamen ad te exemplum fortaſſe Lanuvio, niſi forte Romam. ſed cras ſcies.

CICERO ATTICO S.

27. DE epiſtola ad Caeſarem, nobis vero ſemper rectiſſime placuit, ut iſti ante legerent. aliter enim fuiſſemus et in hos inofficioſi, et in noſmetipſos, ſi illum offenſuri fuimus, paene periculoſi. iſti autem ingenue; mihique gratum, quod, quid ſentirent, non reticuerunt: illud vero vel optime, quod ita multa mutari volunt, ut mihi de integro ſcribendi cauſa non ſit: quamquam de Parthico bello quid ſpectare debui, niſi quod illum velle arbitrabar? quod enim aliud argumentum epiſtolae noſtrae, niſi κολακια, fuit? an, ſi ea, quae optima putaram, ſuadere voluiſſem, oratio mihi defuiſſet? totis igitur literis nihil opus eſt. ubi enim επιτευγμα magnum nullum fieri poſſit,

ἀποτευγμα vel non magnum moleſtum futurum ſit; quid opus eſt παρακινδυνευειν? praeſertim cum illud occurrat, illum, cum antea nihil ſcripſerim, exiſtimaturum, me, niſi toto bello confecto, nihil ſcriptum ſuiſſe. atque etiam vereor, ne putet, me hoc quaſi Catonis μειλιγμα eſſe voluiſſe. quid quaeris? valde me poenitebat; nec mihi in hac quidem re quidquam magis ut vellem accidere potuit, quam quod σπουδη noſtra non eſt probata. incidiſſemus etiam in illos; in eis in cognatum tuum. ſed redeo ad hortos. plane illuc te ire, niſi tuo magno commodo, nolo. nihil enim urget. quidquid erit, operam in Faberio ponamus. de die tamen auctionis, ſi quid ſcies. Eum, qui e Cumano venerat, quod et plane valere Atticam nuntiabat, et literas ſe habere aiebat, ſtatim ad te miſi.

CICERO ATTICO S.

28. HORTOS quoniam hodie eras inſpecturus; quid viſum tibi ſit, cras ſcilicet. De Faberio autem, cum venerit. De epiſtola ad Caeſarem, iurato mihi crede, non poſſum; nec me turpitudo deterret, etſi maxime debebat. quam enim turpis eſt aſſentatio, cum vivere ipſum turpe ſit nobis? ſed ut coepi, non me hoc turpe deterret. ac vellem quidem; (eſſem enim, qui eſſe debebam:) ſed in mentem mihi venit. nam quae ſunt ad Alexandrum hominum eloquentium et doctorum ſuaſiones, vides quibus in rebus verſentur. adoleſcentem, incenſum cupiditate veriſſimae gloriae, cupientem ſibi aliquid conſilii dari, quod ad laudem ſempiternam valeret, cohortantur.

ad decus non deeſt oratio. ego quid poſſum? tamen neſcio quid e quercu exſculpſeram, quod videretur ſimile ſimulacri. in eo quia nonnulla erant paulo meliora, quam ea, quae fiunt et facta ſunt, reprehenduntur: quod me minime poenitet. ſi enim perveniſſent iſtae literae, mihi crede, nos poeniteret. quid? tu non vides ipſum illum Ariſtotelis diſcipulum, ſummo ingenio, ſumma modeſtia, poſteaquam Rex appellatus ſit, ſuperbum, crudelem, immoderatum fuiſſe? quid? tu hunc de pompa, Quirini contubernalem, his noſtris moderatis epiſtolis laetaturum putas? ille vero potius non ſcripta deſideret, quam ſcripta non probet. Poſtremo, ut volet. abiit illud, quod tum me ſtimulabat, quod tibi dabam προβλημα Αρχιμηδειον. multo mehercule magis nunc opto caſum illum, quem tum timebam, vel quem libebit. Niſi quid te aliud impediet, mihi optato veneris. Nicias a Dolabella magno opere arceſſitus, (legi enim literas,) etſi invito me, tamen eodem me auctore profectus eſt. Hoc manu mea.

CICERO ATTICO S.

29. CUM quaſi alias res quaererem de philologis e Nicia, incidimus in Talnam. ille de ingenio nihil nimis; modeſtum et frugi. ſed hoc mihi non placuit. ſe ſcire aiebat, ab eo nuper petitam Cornificiam, Q. filiam, vetulam ſane, et multarum nuptiarum: non eſſe probatum mulieribus, quod ita reperirent, rem non maiorem DCCC. hoc putavi te ſcire oportere. De hortis ex tuis literis cognovi, et Chryſippo. in

villa, cuius inſulſitatem bene noram, video nihil, aut pauca mutata. balnearia tamen laudat maiora; de minoribus ait hiberna effici poſſe. tecta igitur ambulatiuncula addenda eſt; quam ut tantam faciamus, quantam in Tuſculano fecimus, prope dimidio minoris conſtabit iſto loco. ad id autem, quod volumus, *αφιδρυμα*, nihil aptius videtur, quam lucus, quem ego noram: ſed celebritatem nullam tum habebat; nunc audio maximam. nihil eſt, quod ego malim. in hoc *τον τυφον μου προς θεων τροποφορησον*. Reliquum eſt, ſi Faberius nobis nomen illud explicat, noli quaerere, quanti. Othonem vincas volo. nec tamen inſaniturum illum puto. noſſe enim mihi hominem videor. ita male autem audio ipſum eſſe tractatum, ut mihi ille emtor non eſſe videatur. quid enim? pateretur? ſed quid argumentor? ſi Faberianum explicas, emamus vel magno: ſin minus, ne parvo quidem poſſumus. Clodiam igitur, a qua ipſa ob eam cauſam ſperare videor, quod et multo minoris ſunt, et Dolabellae nomen iam expeditum videtur, ut etiam repraeſentatione confidam. De hortis ſatis. Cras aut te, aut cauſam; quam quidem futuram Faberianam. ſed, ſi poteris.

CICERO ATTICO S.

30. CICERONIS epiſtolam tibi remiſi. O te ferreum, qui illius periculis non moveris! me quoque accuſat. eam tibi epiſtolam miſiſſem. nam illam alteram de rebus geſtis eodem exemplo puto. In Cumanum hodie miſi tabellarium. ei dedi tuas ad Veſtorium, quas Pharnaci dederas. Commodum ad te miſeram

emeam, cum Eros ad me venit. ſed in eius epiſtola
hil erat novi, niſi auctionem biduum. ab ea igitur,
ſcribis : et velim, confecto negotio Faberiano :
ıem quidem negat Eros hodie. cras mane putat.
te colendus eſt. iſtae autem κολακιαι non longe ab-
ınt a ſcelere. te, ut ſpero, perendie. Mihi, ſicun-
e potes, erues, qui decem legati Mummio fuerint.
olybius non nominat. ego memini Albinum conſu-
rem, et Sp. Mummium. videor audiſſe ex Hortenſio
uditanum. ſed in Libonis annali, XIV annis poſt
raetor eſt factus Tuditanus, quam conſul Mummius:
on ſane quadrat. Volo aliquem Olympiae, aut ubi
ıſum, πολιτικον συλλογον, more Dicaearchi, familia-
s tui.

CICERO ATTICO S.

1. QUINTO Kal. mane accepi a Demea lite-
ıs pridie datas, ex quibus aut hodie, aut cras te ex-
ıectare deberem. ſed, ut opinor, idem ego, qui ex-
ıecto tuum adventum, morabor te. non enim puto
m expeditum Faberianum negotium futurum, e-
amſi eſt futurum, ut non habeat aliquid morae. cum
oteris igitur, quoniam etiamdum abes. Dicaearchi,
ıos ſcribis, libros ſane velim mihi mittas : addas
iam καταβασεως. De epiſtola ad Caeſarem ; κεκρικα.
que id ipſum, quod iſti aiunt illum ſcribere, ſe,
iſi conſtitutis rebus, non iturum in Parthos, idem
go ſuadebam in illa epiſtola : ſin, utrum liberet, fa-
ere poſſe, auctore me. hoc enim ille exſpectat videli-
et, neque eſt facturus quidquam, niſi de meo con-
lio. obſecro, abiiciamus iſta, et ſemiliberi ſaltem

ſimus: quod aſſequemur et tacendo, et latendo. Sed et aggredere Othonem, ut ſcribis. confice, mi Attice, iſtam rem. nihil enim aliud reperio, ubi et in foro non ſim, et tecum eſſe poſſim. quanti autem, hoc mihi venit in mentem. C. Albanius proximus eſt vicinus: is CIƆ iugerum de M. Pilio emit, ut mea memoria eſt, H-S CXV. omnia ſcilicet nunc minoris. ſed accedit cupiditas; in qua, praeter Othonem, non puto nos ullum adverſarium habituros. ſed eum ipſum tu poteris movere; facilius etiam, ſi Kanum haberes. o gulam inſulſam! pudet me patris. reſcribes, ſi quid voles.

CICERO ATTICO S.

32. ALTERAM a te epiſtolam cum hodie accepiſſem, nolui te una mea contentum. Tu vero age, quod ſcribis, de Faberio. in eo enim totum eſt poſitum id, quod cogitamus: quae cogitatio ſi non incidiſſet, (mihi crede iſtuc, ut cetera,) non laborarem. quamobrem, ut facis, (iſtuc enim addi nihil poteſt,) urge, inſta, perfice. Dicaearchi περι ψυχης utrosque velim mittas, et καταβασεως. τριπολιτικον non invenio, et epiſtolam eius, quam ad Ariſtoxenum miſit. tres eos libros maxime nunc vellem; apti eſſent ad id, quod cogito. Torquatus Romae eſt. miſi, ut tibi daretur. Catulum et Lucullum, ut opinor, antea. his libris nova prooemia ſunt addita, quibus eorum uterque laudatur. eas literas volo habeas; et ſunt quaedam alia. Et, quod ad te de decem legatis ſcripſi, parum intellexti; credo, quia δια σημειων ſcripſeram. de C. Tuditano enim quaerebam, quem

ex Hortenſio audieram fuiſſe in decem: eum video in Libonis praetorem P. Popillio, P. Rupilio conſulibus. Annis XIV ante, quam praetor factus eſt, legatus eſſe potuiſſet? niſi admodum ſero quaeſtor eſt factus: quod non arbitror. video enim curules magiſtratus eum legitimis annis perfacile cepiſſe. Poſtumium autem, cuius ſtatuam in Iſthmo meminiſſe te dicis, in iis ſciebam fuiſſe. is autem eſt, qui cum Lucullo fuit; quem tu mihi addidiſti, ſane ad illum συλλογον perſonam idoneam. videbis igitur, ſi poteris, ceteros; ut poſſimus πομπευσαι και τοις προσωποις.

CICERO ATTICO S.

33. NEGLIGENTIAM miram! ſemelne putas mihi dixiſſe Balbum et Faberium, profeſſionem relatam? quin etiam meorum iuſſu miſeram, qui profiteretur. ita enim oportere dicebant. profeſſus eſt Philotimus libertus. noſti credo librarium. ſed ſcribes, et quidem confeſtim. Ad Faberium, ut tibi placet, literas miſi. cum Balbo autem puto te aliquid feciſſe H. in Capitolio. In Virgilio mihi nulla eſt δυσαπια. nec enim eius cauſa ſane debeo; et, ſi emero, quid erit, quod poſtulet? ſed videbis, ne is cum ſit in Africa, ut Coelius. De nomine tu videbis cum Ciſpio: ſed, ſi Plancus deſtinat, tum habet res difficultatem. Te ad me venire uterque noſtrum cupit; ſed iſta res nullo modo relinquenda eſt. Othonem quod ſperas poſſe vinci, ſane bene narras. de aeſtimatione, ut ſcribis, cum agere coeperimus; etſi nihil ſcripſit, niſi de modo agri. Cum Piſone, ſi quid

hoc audio libentius, quo ſaepius: eoque mihi iucundius eſt, quod tu eo laetaris; certiusque eo eſt, quod a te dicitur.

CICERO ATTICO S.

37. HAS alteras hodie literas. De Xenonis nomine, et de Epiroticis XL, nihil poteſt fieri nec commodius, nec aptius, quam ut ſcribis. id erat locutus mecum eodem modo Balbus minor. Novi nihil ſane, niſi Hirtium cum Quinto acerrime pro me litigaſſe: omnibus eum locis facere, maximeque in conviviis: cum multa de me, tum redire ad patrem: nihil autem ab eo tam αξιοπιστως dici, quam alieniſſimos nos eſſe a Caeſare: fidem nobis habendam non eſſe: me vero etiam cavendum: (φοϐερον ην, niſi viderem ſcire regem, me animi nihil habere :) Ciceronem vero meum vexari. ſed id quidem arbitratu ſuo. Laudationem Porciae gaudeo me ante dediſſe Leptae tabellario, quam tuas acceperim literas. eam tu igitur, ſi me amas, curabis, ſi modo mittetur, iſto modo mittendam Domitio et Bruto. De gladiatoribus, de ceteris, quae ſcribis ανεμοφορητα, facies me quotidie certiorem. Velim, ſi tibi videtur, appelles Balbum et Offilium de auctione proſcribenda. equidem locutus ſum cum Balbo. placebat. puto conſcripta habere Offilium omnia; habet et Balbus: ſed Balbo placebat, propinquum diem, et Romae: ſi Caeſar moraretur, poſſe idem differri. ſed is quidem adeſſe videtur. totum igitur conſidera. placet enim Veſtorio.

CICERO ATTICO S.

38. ANTE lucem cum ſcriberem contra Epicureos, de eodem oleo et opera exaravi neſcio quid ad te, et ante lucem dedi. deinde cum, ſomno repetito, ſimul cum ſole experrectus eſſem, datur mihi epiſtola a ſororis tuae filio, quam ipſam tibi miſi; cuius eſt principium non ſine maxima contumelia. ſed fortaſſe ουκ επέστησεν. eſt autem ſic: *Ego enim non probo, quidquid non belle in te dici poteſt.* poſſe vult in me multa dici non belle, ſed ea ſe negat approbare. hoc quidquam poteſt impurius? iam cetera leges, (miſi enim ad te,) iudicabiſque. Bruti noſtri quotidianis aſſiduiſque laudibus, quas ab eo de nobis haberi permulti mihi renuntiaverunt, commotum iſtum aliquando, ſcripſiſſe aliquid ad me; credo et ad te; idque ut ſciam, facies: nam, ad patrem de me quid ſcripſerit, neſcio; de matre quam pie? *Volueram*, inquit, *ut quam plurimum tecum eſſem, conduci mihi domum; & id ad te ſcripſeram: neglexiſti. ita minus multum una erimus. nam ego iſtam domum videre non poſſum: qua de cauſa, ſcis.* Hanc autem cauſam pater odium matris eſſe dicebat. nunc me iuva, mi Attice, conſilio, ποτερον δικας τειχος ὑψιον, [id eſt, utrum aperte hominem aſperner, et reſpuam,] η σκολιας απαταις. ut enim Pindaro, ſic διχα μοι νοος, ατρεκειαν ειπειν. omnino moribus meis illud aptius, ſed hoc fortaſſe temporibus. tu autem, quod ipſe tibi ſuaſeris, idem mihi perſuaſum putato. equidem vereor maxime, ne in Tuſculano opprimar. in turba haec eſſent faciliora. utrum igitur Aſturae? quid, ſi

Caeſar ſubito? iuva me, quaeſo, conſilio. utar eo, quod tu decreveris.

CICERO ATTICO S.

39. O INCREDIBILEM vanitatem! ad patrem, domo ſibi carendum propter matrem! plena pietatis! hic autem iam langueſcit, et ait ſibi illum iure iratum. ſed utar tuo conſilio. σκολια enim tibi video placere. Romam, ut cenſes, veniam, ſed invitus. valde enim in ſcribendo haereo. Brutum, inquis, eadem ſcilicet. ſed niſi hoc eſſet, res me iſta non cogeret. nec enim inde venit, unde mallem; neque diu abfuit; neque ullam literam ad me. ſed tamen ſcire aveo, qualis ei totius itineris ſumma fuerit. Libros mihi, de quibus ad te antea ſcripſi, velim mittas; et maxime Φαιδρυ περισσων, et Ἑλλαδος.

CICERO ATTICO S.

40. ITANE nuntiat Brutus, illum ad bonos viros? ευαγγελια. ſed ubi eos? niſi forte ſe ſuſpendit. hic autem ut ſtultum eſt? ubi igitur φιλοτεχνημα illud tuum, quod vidi in Parthenone, Ahalam et Brutum? ſed quid faciat? illud optime, *ſed ne is quidem, qui omnium flagitiorum auctor, bene de noſtro.* at ego verebar, ne etiam Brutus eum diligeret. ita enim ſignificarat iis, quas ad meas. *At vellem aliquid deguſtaſſe de fabulis.* ſed coram, ut ſcribis. etſi, quid mi auctor es? advolone, an maneo? equidem et in libris haereo, et illum hic excipere nolo; ad quem, ut audio, pater hodie ad Saxa Acronoma. mirum, quam

inimicus ibat; ut ego obiurgarem. ſed ego ipſe *κετφυμαι.* itaque poſthac. tu tamen vide, quid de adventu meo cenſeas; et *τα ὁλα*, cras ſi perſpici potuerint, mane ſtatim ut ſciam.

CICERO ATTICO S.

41. EGO vero Quinto epiſtolam ad ſororem miſi. cum ille quereretur filio cum matre bellum, et ſe ob eam cauſam domo ceſſurum filio diceret; dixi illum commodas ad matrem literas, ad te nullas. ille alterum mirabatur; de te autem ſuam culpam, quod ſaepe graviter ad filium ſcripſiſſet de tua in illum iniuria. quod autem relanguiſſe ſe dicit; ego ei, tuis literis lectis, *σκολιαις απαταις* ſignificavi me non fore. tum enim mentio Canae. omnino, ſi id conſilium placeret, eſſet neceſſe. ſed, ut ſcribis, ratio eſt habenda gravitatis; et utriusque noſtrum idem conſilium eſſe debet: etſi in me graviores iniuriae, et certe notiores. ſi vero etiam Brutus aliquid afferet, nulla dubitatio eſt. ſed coram. magna enim res, et multae cautionis. cras igitur; niſi quid a te commeatus.

CICERO ATTICO S.

42. VENIT ille ad me, *και μαλα κατηφης*: et ego, *συ δε δη τι συννους*; Rogas? inquit, cui iter inſtet, et iter ad bellum, idque cum periculoſum, tum etiam turpe. Quae vis igitur, inquam? Aes inquit alienum; et tamen ne viaticum quidem. Hoc loco ego ſumſi quiddam de tua eloquentia. nam tacui. at ille: ſed me maxime angit avunculus. Quidnam? inquam. Quod

mihi, inquit, iratus eſt. Cur pateris? inquam. malo enim ita dicere, quam, cur committis? Non patiar, inquit. cauſam enim tollam. Et ego, rectiſſime quidem. Sed ſi grave non eſt, velim ſcire, quid ſit cauſae. Quia, dum dubitabam quam ducerem, non ſatisfaciebam matri, ita ne illi quidem. nunc nihil mihi tanti eſt. faciam quod volunt. Feliciter velim, inquam, teque laudo. ſed quando? nihil ad me, inquit, de tempore, quoniam rem probo. At ego, inquam, cenſeo prius, quam proficiſcaris. ita patri quoque morem geſſeris. Faciam, inquit, ut cenſes. Hic dialogus ſic concluſus eſt. Sed heus tu, diem meum. ſcis eſſe III Non. Ian. aderis igitur. Scripſeram iam: ecce tibi, orat Lepidus ut veniam. opinor augures nil habere ad templum effandum. Eatur: μιας ὁδου. videbimus te igitur.

CICERO ATTICO S.

43. EGO vero utar prorogatione diei: tuque humaniſſime feciſti, qui me certiorem feceris, atque ita, ut eo tempore acciperem literas, quo non exſpectarem: tuque ut ab ludis ſcriberes. ſunt omnino mihi quaedam agenda Romae: ſed conſequemur biduo poſt.

CICERO ATTICO S.

44. SUAVES tuas literas! etſi acerba pompa. veruntamen ſcire omnia non acerbum eſt, vel de Cotta. populum vero praeclarum, quod propter malum vicinum ne Victoriae quidem ploditur. Brutus apud me fuit; cui quidem valde placebat, me aliquid ad

Caeſarem. annueram; ſed pompam videret. Tu ta-
nen auſus es Varroni dare? exſpecto quid iudicet.
uando autem perleget? De Attica probo. Eſt quid-
am etiam animum levari cum ſpectatione, tum etiam
eligionis opinione et fama. Cottam mihi velim mit-
as. Libonem mecum habeo, et habueram ante Caſ-
am. Brutus mihi T. Ligarii verbis nuntiavit, quod
ppelletur L. Curfidius in oratione Ligariana, erra-
um eſſe meum; ſed, ut aiunt, μνημονικον ἁμαρτημα.
ciebam Curfidium perneceſſarium Ligariorum; ſed
um video ante eſſe mortuum. da igitur, quaeſo,
egotium Pharnaci, Antaeo, Salvio, ut id nomen ex
mnibus libris tollatur.

CICERO ATTICO S.

5. FUIT apud me Lamia poſt diſceſſum tuum,
piſtolamque ad me attulit miſſam ſibi a Caeſare:
uae quamquam ante data erat, quam illae Diocha-
inae, tamen plane declarabat, illum ante ludos Ro-
anos eſſe venturum. in qua extrema ſcriptum erat,
t ad ludos omnia pararet, neve committeret, ut fru-
ra ipſe properaſſet. prorſus ex his literis non vi-
ebatur eſſe dubium, quin ante eam diem venturus
ſet; idemque Balbo, cum eam epiſtolam legiſſet,
ideri Lamia dicebat. Dies feriarum mihi additos
deo; ſed quam multos fac, ſi me amas, ſciam. de
aebio poteris, et de altero vicino Egnatio. Quod
e hortaris, ut eos dies conſumam in philoſophia
plicanda; currentem tu quidem: ſed cum Dola-
lla vivendum eſſe iſtis diebus vides. quod niſi me
orquati cauſa teneret, ſatis erat dierum, ut Puteo-

los excurrere poſſem, et ad tempus redire. Lamia quidem a Balbo (ut videbatur) audiverat, multos nummos domi eſſe numeratos, quos oporteret quamprimum dividi. magnum pondus argenti, praeter praedia: auctionem primo quoque tempore fieri oportere. ſcribas ad me velim, quid tibi placeat. equidem, ſi ex omnibus eſſet eligendum, nec diligentiorem, nec officioſiorem, nec noſtri ſtudioſiorem facile delegiſſem Veſtorio; ad quem accuratiſſimas literas dedi, quod idem te feciſſe arbitror. mihi quidem hoc ſatis videtur. tu quid dicis? unum enim pungit, ne negligentiores eſſe videamur. exſpectabo igitur tuas literas.

CICERO ATTICO S.

46. POLLEX quidem, ut dixerat, ad Idus Sext. ita mihi Lanuvii pridie Idus praeſto fuit; ſed plane pollex, non index. cognoſces igitur ex ipſo. Balbum conveni. Lepta enim de ſua vini curatione laborans, me ad eum perduxerat: in eo autem Lanuvino, quod Lepido tradidit, ex eo hoc primum: *Paulo ante acceperam eas literas, in quibus magnopere confirmat, ante ludos Romanos.* legi epiſtolam: multa de meo Catone, quo ſaepiſſime legendo ſe dicit copioſiorem factum: Bruti Catone lecto ſe ſibi viſum diſertum. ex eo cognovi cretionem Cluvii (o Veſtorium negligentem!) liberam cretionem, teſtibus praeſentibus, ſexaginta diebus. metuebam ne ille arcendus eſſet. nunc mittendum eſt, ut meo iuſſu cernat. idem igitur Pollex. etiam de hortis Cluvianis

egi cum Balbo: liberalius: ſe enim ſtatim ad Caeſarem ſcripturum: Cluvium autem a T. Hordeonio legare et Terentiae H-S ↀↀↀↀ, et ſepulchro, multisque rebus; nihil a nobis. ſubaccuſa, quaeſo, Veſtorium. Quid minus probandum, quam Plotium unguentarium per ſuos pueros omnia tanto ante Balbo; illum mi ne per meos quidem? De Coſſinio doleo; dilexi hominem. Quinto delegabis, ſi quid aeri meo alieno ſuperabit, et emtionibus, ex quibus mi etiam aes alienum faciendum puto. De domo Arpini nihil ſcio.

Veſtorium nihil eſt quod accuſes. iam enim obſignata hac epiſtola, noctu tabellarius noſter venit, et ab eo literas diligenter ſcriptas attulit, et exemplum teſtamenti.

CICERO ATTICO S.

47. POSTEAQUAM *abs te Agamemno*, non *ut venirem*, (nam id quoque feciſſem, niſi Torquatus eſſet,) ſed ut ſcriberem, *tetigit*; omnia, quae in manibus habebam, abieci; quod iuſſeras, edolavi. Tu velim e Pollice cognoſcas rationes noſtras ſumtuarias. turpe eſt enim nobis, illum, qualiſcunque eſt, hoc primo anno egere. poſt moderabimur diligentius. Idem Pollex remittendus eſt, ut ille cernat. Plane Puteolos non fuit eundum, cum ob ea, quae ad te ſcripſi, tum quod Caeſar adeſt. Dolabella ſcribit ſe ad me poſtridie Idus. O magiſtrum moleſtum! Lepidus ad me heri veſperi literas miſit Antio; nam ibi erat: habet enim domum, quam nos vendidimus: rogat

magnopere, ut ſim Kal. in ſenatu; me et ſibi et Caeſari vehementer gratum eſſe facturum. puto equidem nihil eſſe. dixiſſet enim tibi fortaſſe aliquid Oppius; quoniam Balbus eſt aeger. ſed tamen malim venire fruſtra, quam deſiderari, ſi opus eſſet: moleſte ferrem poſtea. itaque hodie Antii; cras ante meridiem, domi. Tu velim, niſi te impediviſti, apud nos pridie Kal. cum Pilia. Te ſpero cum Publilio confeciſſe. equidem. [illegible] I. in Tuſculanum recurram. me enim abſente omnia cum illis tranſigi malo. Q. fratris epiſtolam ad te miſi, non ſatis humane illam quidem reſpondentem meis literis, ſed tamen quod tibi ſatis ſit, ut equidem exiſtimo. tu videbis.

CICERO ATTICO S.

48. HERI neſcio quid in ſtrepitu videor exaudiſſe, cum diceres, te in Tuſculanum venturum: quod utinam! iterum utinam! tuo tamen commodo. Lepta me rogat, ut, ſi quid ſibi opus ſit, accurram. mortuus enim Babullius. Caeſar, opinor, ex uncia; etſi nihil adhuc: ſed Lepta ex triente. veretur autem, ne non liceat tenere hereditatem; αλογως omnino; ſed veretur tamen. is igitur ſi accierit, accurram; ſin minus, haud antequam neceſſe erit. Tu Pollicem, cum poteris. Laudationem Porciae tibi miſi correctam; ac eo properavi, ut ſi forte aut Domitio filio, aut Bruto mitteretur. id ſi tibi erit commodum, magnopere cures velim: et velim M. Varronis et Lollii mittas laudationem; Lollii utique. nam illam legi. volo tamen reguſtare. quaedam enim vix mihi credo legiſſe me.

CICERO ATTICO S.

ATTICAE primum ſalutem, quam equi-
m ruri eſſe arbitror. multam igitur ſalutem et
iae. De Tigellio, ſi quid novi: qui quidem, ut
hi Gallus Fabius ſcripſit, μεμψιν αναφερει mihi quan-
n iniquiſſimam, me Phameae deſuiſſe, cum eius
iſam recepiſſem: quam quidem receperam con-
pueros Octavios Cn. filios non libenter; ſed et
ameae cauſa volebam. erat enim, ſi meminiſti,
conſulatus petitione per te mihi pollicitus, ſi
id opus eſſet: quod ego perinde tuebar, ac ſi
is eſſem. is ad me venit, dixitque, iudicem ope-
n dare ſibi conſtituiſſe eo die ipſo, quo de Sex-
noſtro lege Pompeia in conſilium iri neceſſe erat.
; enim dies illorum iudiciorum praeſtitutos fuiſſe.
pondi, non ignorare eum, quid ego deberem Sex.
: quem vellet, alium diem ſi ſumſiſſet, me ei non
turum. ita tum ille diſceſſit iratus. puto me tibi
raſſe. non laboravi ſcilicet, nec hominis alieni in-
hiſſimam iracundiam mihi curandam putavi. Gallo
em narravi, cum proxime Romae fui, quid au-
ſem; neque nominavi Balbum minorem. Habuit
im negotium Gallus, ut ſcribit. ait illum, me ani-
conſcientia, quod Phameam deſtituiſſem, de ſe
picari. quare tibi hactenus mando, de illo noſtro,
quid poteris, exquiras; de me ne quid labores. Eſt
ilum, aliquem libenter odiſſe; quemadmodum non
mnibus ſervire. etſi mehercule, ut tu intelligis, ma-
mihi iſti ſerviunt, ſi obſervare, ſervire eſt.

CICERO ATTICO S.

50. ADMONITUS quibusdam tuis literis, ut ad Caeſarem uberiores literas mittere inſtituerem, cum mihi Balbus nuper in Lanuvino dixiſſet, ſe et Oppium ſcripſiſſe ad Caeſarem, me legiſſe libros contra Catonem, et vehementer probaſſe; conſcripſi de his ipſis libris epiſtolam Caeſari, quae deferretur ad Dolabellam: ſed eius exemplum miſi ad Oppium et Balbum; ſcripſique ad eos, ut tum deferri ad Dolabellam iuberent meas literas, ſi ipſi exemplum probaſſent. ita mihi reſcripſerunt, nihil unquam ſe legiſſe melius, epiſtolamque meam iuſſerunt dari Dolabellae. Veſtorius ad me ſcripſit, ut iuberem mancipio dari ſervo ſuo, pro mea parte, Hetereio cuidam, fundum Brinnianum; ut ipſe ei Puteolis recte mancipio dare poſſet. eum ſervum, ſi tibi videbitur, ad me mittes. opinor enim, ad te etiam ſcripſiſſe Veſtorium. De adventu Caeſaris idem, quod a te, mihi ſcriptum eſt ab Oppio et Balbo. Miror te nihildum cum Tigellio, vel ut hoc ipſum, quantum acceperit: prorſus aveo ſcire, nec tamen flocci facio. Quaeris, quid cogitem de obviam itione: quid cenſes, niſi Alſium? et quidem ad Murenam de hoſpitio ſcripſeram: ſed opinor cum Matio profectum. Salluſtius igitur urgebitur.

Scripto iam ſuperiore verſiculo, Eros mi dixit, ſibi Murenam liberaliſſime reſpondiſſe. Eo igitur utamur. nam Silius culcitas non habet. Dida autem, opinor, hoſpitibus totam villam conceſſit.

CICERO ATTICO S.

51. AD Caeſarem quam miſi epiſtolam, eius exemplum fugit me tum tibi mittere; nec id fuit, quod ſuſpicaris, ut me puderet tui, ne ridicule hemicillus: nec mehercule ſcripſi aliter, ac ſi προς ισον ὁμοιονque ſcriberem. bene enim exiſtimo de illis libris, ut tibi coram. itaque ſcripſi, et ακολακευτως, et tamen ſic, ut nihil eum exiſtimem lecturum libentius. De Attica nunc demum mihi eſt exploratum. itaque ei de integro gratulare. Tigellium totum mihi, et quidem quamprimum: nam pendeo animi. Narro tibi, Quintus cras. ſed ad me, an ad te, neſcio. mihi ſcripſit Romam VIII Kal. ſed miſi, qui invitaret: etſi hercle iam Romam veniendum eſt, ne ille ante advolet.

CICERO ATTICO S.

52. O HOSPITEM mihi tam gravem! αμεταμελητον. fuit enim periucunde. ſed cum ſecundis Saturnalibus ad Philippum veſperi veniſſet, villa ita completa militibus eſt, ut vix triclinium, ubi coenaturus ipſe Caeſar eſſet, vacaret: quippe hominum CIↃ CIↃ. ſane ſum commotus, quid futurum eſſet poſtridie: ac mihi Barba Caſſius ſubvenit: cuſtodes dedit. caſtra in agro: villa defenſa eſt. ille tertiis Saturnalibus apud Philippum ad horam VII, nec quemquam admiſit. rationes opinor cum Balbo. inde ambulavit in litore. Poſt horam VIII in balneum: tum audivit de Mamurra: vultum non mutavit: unctus eſt; accubuit, εμετικην agebat. itaque et edit et bibit αδεως et iucunde;

opipare ſane, et apparate: nec id ſolum, *ſed bene cocto, et*

Condito ſermone bono, et, ſi quaeris, libenter.

praeterea tribus tricliniis accepti οἱ περι αυτον valde copioſe. libertis minus lautis, ſervisque nihil deſuit. nam lautiores eleganter accepti. quid multa? homines viſi ſumus. hoſpes tamen non is, cui diceres, Amabo te, eodem ad me cum revertere. ſemel ſatis eſt. σπυδαιον ὑδεν in ſermone: φιλολογα multa. Quid quaeris? delectatus eſt, et libenter fuit. Puteolis ſe aiebat unum diem fore, alterum ad Baias. Habes hoſpitium, ſive επισταθμιαν odioſam, mihi, dixi, non moleſtam. Ego paulisper hic, deinde in Tuſculanum. Dolabellae villam cum praeteriret, omnis armatorum copia, dextra ſiniſtra ad equum, nec usquam alibi. hoc ex Nicia.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM

LIBER XIV.

ARGUMENTUM.

Tres amplius menſes nullae exſtant ſcriptae literae, ex tertiis videlicet Saturnalibus, quae fuerunt XII Kal. Ian. ad poſt Id. Martias, quo die Caeſar occiſus eſt. Occiſus eſt autem, ut Velleius ait, cum quinque menſes poſt reditum ex Hiſpania Romae fuiſſet. Scriptae ſunt autem hae, M. Antonio, & P. Cornelio Dolabella Coſſ. Nam is, interfecto Caeſare, faſces ſtatim, ut ait Paterculus, & inſignia Conſulatus ſibi arripuit, antea deſignatus ab illo, quem ſibi ſubſtitueret, in Parthos proficiſcens. Continent vero potiſſimum Reipublicae tempeſtates, quae, illo caeſo, conſecutae ſunt. Cicero quidem primis illis diebus, cum Senatum in ſuam ſententiam perduxiſſet, ut communis concordiae cauſa, iniuriarum memoria ſempiterna oblivione tolleretur; Roma egreſſus eſt in ſuas villas; unde dedit has literas, modo ſpei, modo deſperationis plenas. Privatim vero continent querelam de ementitis actis Caeſaris: factum Dolabellae: de Amatio humillimae ſortis homine, qui auſus fuerat in C. Marii nomen invadere, ſeque pro nepote illius gerere: & domeſtica quaedam privatius. Datae ſunt poſt Id. Mart. ad XVI circiter Kal. Iunii.

CICERO ATTICO S.

1. DEVERTI ad illum, de quo tecum mane. nihil perditius: explicari rem non poſſe. etenim ſi ille tali ingenio exitum non reperiebat, quis nunc reperiet? quid quaeris? periiſſe omnia aiebat; quod haud ſcio an ita ſit: verum ille gaudens; affirmabatque minus diebus XX tumultum Gallicum: in ſermonem ſe poſt Idus Mart. praeterquam Lepidi, veniſſe neminis: ad ſummam, non poſſe iſthaec ſic abire. O prudentem Oppium, qui nihilo minus illum deſiderat; ſed loquitur nihil, quod quemquam bonum offendat. ſed haec hactenus. Tu, quaeſo, quidquid novi (multa autem exſpecto) ſcribere ne pigrere. in his, de Sexto ſatisne certum; maxime autem de Bruto noſtro: de quo quidem ille, ad quem deverti, Caeſarem ſolitum dicere, *Magni refert, hic quid velit: ſed quidquid volet, valde volet*: idque eum animadvertiſſe, cum pro Deiotaro Niceae diceret: valde vehementer eum viſum et libere dicere: atque etiam (ut enim quidque ſuccurrit, libet ſcribere) proxime, cum Sextii rogatu apud eum fuiſſem, exſpectaremque ſedens, quoad vocarer, dixiſſe eum, *Ego dubitem quin ſummo in odio ſim, cum M. Cicero ſedeat, nec ſuo commodo me convenire poſſit? atqui ſi quiſquam eſt facilis, hic eſt: tamen non dubito, quin me male oderit.* Haec et eiusmodi multa. Sed ad propoſitum. quidquid erit non modo magnum, ſed etiam parvum, ſcribes. equidem nihil intermittam.

CICERO ATTICO S.

2. DUAS a te accepi epiſtolas heri. ex priore theatrum Publiumque cognovi; bona ſigna conſentientis multitudinis. plauſus vero L. Caſſio datus, etiam facetus mihi quidem viſus eſt. Altera epiſtola de Madaro ſcripta, apud quem nullum φαλακρωμα, ut putas. proceſſi enim, ſed minus. diutius ſermone enim ſum retentus. Quod autem ad te ſcripſeram, obſcure fortaſſe, id eiusmodi eſt: aiebat, Caeſarem ſecum, quo tempore Sextii rogatu veni ad eum, cum exſpectarem ſedens, dixiſſe: *Ego nunc tam ſim ſtultus, ut hunc ipſum facilem hominem, putem mihi eſſe amicum, cum tamdiu ſedens meum commodum exſpectet?* Habes igitur φαλακρωμα, inimiciſſimum otii, id eſt, Bruti. In Tuſculanum hodie; Lanuvii cras; inde Aſturae cogitabam. Piliae paratum eſt hoſpitium: ſed vellem Atticam; (verum tibi ignoſco;) quarum utrique ſalutem.

CICERO ATTICO S.

3. TRANQUILLAE tuae quidem literae; quod utinam diutius! nam Matius poſſe negabat. Ecce autem ſtructores noſtri ad frumentum profecti, cum inanes rediiſſent, rumorem afferunt magnum, Romae domum ad Antonium frumentum omne portari: πανικον certe; ſcripſiſſes enim. Corumbus Balbi nullus adhuc; et mihi notum nomen. bellus enim eſſe dicitur architectus. Ad obſignandum tu adhibitus non ſine cauſa videris. volunt enim nos ita pu-

tare. neſcio cur non animo quoque ſentiant. ſed quid haec ad nos? odorare tamen Antonii διαθεσιν: quem quidem ego epularum magis arbitror rationem habere, quam quidquam mali cogitare. Tu, ſi quid pragmaticon habes, ſcribe: ſin minus, populi επισημασιαν, et mimorum dicta perſcribito. Piliae et Atticae ſalutem.

CICERO ATTICO S.

4. NUNC quid putas me Lanuvii? at ego te iſtic quotidie aliquid novi ſuſpicor. tument negotia. nam cum Matius, quid cenſes ceteros? equidem doleo, quod nunquam in ulla civitate accidit, non una cum libertate rempublicam recuperatam. horribile eſt, quae loquantur, quae minitentur. ac vereor Gallica etiam bella; ipſe Sextus quo evadat. ſed omnia licet concurrant, Idus Martiae conſolantur. noſtri autem ηρωες, quod per ipſos confici potuit, glorioſiſſime et magnificentiſſime confecerunt. reliquae res, opes et copias deſiderant, quas nullas habemus. Haec ego ad te, ut, ſi quid novi, (nam quotidie aliquid exſpecto,) confeſtim ad me: et, ſi novi nihil, noſtro more tamen ne patiamur intermitti literulas. equidem non committam.

CICERO ATTICO S.

5. SPERO tibi iam eſſe, ut volumus, quoniam quidem ησιτησας, cum leviter commotus eſſes: ſed tamen velim ſcire, quid agas. Signa bella, quod Calvena moleſte fert, ſe ſuſpectum eſſe Bruto. illa

ſigna non bona, ſi cum ſignis legiones veniunt e Gallia. quid tu illas putas, quae fuerunt in Hiſpania, nonne idem poſtulaturas? quid, quas Annius transportavit? Caninium volui, ſed μνημονικον ἁμαρτημα. Ab aleatore φυρμος πολυς. nam iſta quidem Caeſaris libertorum coniuratio facile opprimeretur, ſi recta ſaperet Antonius. Meam ſtultam verecundiam, qui legari noluerim ante res prolatas, ne deſerere viderer hunc rerum tumorem; cui certe ſi poſſem mederi, deeſſe non deberem. ſed vides magiſtratus, ſi quidem illi magiſtratus: vides tamen tyranni ſatellites in imperiis; vides eiusdem exercitus; vides in latere veteranos; quae ſunt ευριπιστα omnia; eos autem qui orbis terrae cuſtodiis non modo ſepti, verum etiam magni eſſe debebant, tantum non laudari atque amari, ſed parietibus contineri. atqui illi quoquo modo beati; civitas miſera. Sed velim ſcire, quid adventus Octavii. num qui concurſus ad eum, num quae νεωτερισμου ſuſpicio. non puto equidem: ſed tamen quidquid eſt, ſcire cupio. Haec ſcripſi ad te proficiſcens Aſtura III Idus.

CICERO ATTICO S.

6. PRIDIE Idus Fundis accepi tuas literas coenans. primum igitur melius eſſe: deinde meliora te nuntiare. odioſa illa enim fuerant, legiones venire. Nam de Octavio ſusque deque. exſpecto quid de Mario: quem quidem ego ſublatum rebar a Caeſare. Antonii colloquium cum heroibus noſtris pro re nata non incommodum. ſed tamen adhuc me nihil delectat prae-

ter Idus Mart. nam, quoniam Fundis ſum cum Ligure noſtro, diſcrucior, Sextilii fundum a verberone Curtilio poſſideri: quod cum dico, de toto genere dico. quid enim miſerius, quam ea nos tueri, propter quae illum oderamus? Etiamne conſules et tribunos plebis in biennium, quos ille voluit? nullo modo reperio, quemadmodum poſſim πολιτευεσθαι. nihil enim tam σολοικον, quam τυραννοκτονους in coelo eſſe, tyranni facta defendi. ſed vides conſules, vides reliquos magiſtratus, ſi iſti magiſtratus: vides languorem bonorum. exſultant laetitia in municipiis. dici enim non poteſt, quanto opere gaudeant, ut ad me concurrant, ut audire cupiant verba mea ea de re: nec ulla interea decreta. ſic enim πεπολιτευμεθα, ut victos metueremus. Haec ad te ſcripſi appoſita ſecunda menſa: plura et πολιτικωτερα poſtea: et tu, quid agas, quidque agatur.

CICERO ATTICO S.

7 POSTRIDIE Idus Paullum in Caieta vidi. is mihi de Mario et de republica alia quaedam ſane peſſima. a te ſcilicet nihil; nemo enim meorum. ſed Brutum noſtrum audio viſum ſub Lanuvio. ubi tandem eſt futurus? nam cum reliqua, tum de hoc ſcire aveo omnia. Ego e Formiano exiens XVII Kal. ut inde altero die in Puteolanum, ſcripſi haec. A Cicerone mihi literae ſane πεπινωμεναι, et bene longae. cetera autem vel fingi poſſunt; πινος literarum ſignificat doctiorem. nunc magnopere a te peto, de quo ſum nuper tecum locutus, ut videas ne quid ei de-

ſit. id cum ad officium noſtrum pertinet, tum ad exiſtimationem et dignitatem; quod idem intellexi tibi videri omnino. Si ergo eſt, volo menſe Quintili in Graeciam. ſint omnia faciliora. ſed cum ſint ea tempora, ut certi nihil eſſe poſſit, quid honeſtum mihi ſit, quid liceat, quid expediat; quaeſo da operam, ut illum quam honeſtiſſime copioſiſſimeque tueamur. haec et cetera, quae ad nos pertinebunt, ut ſoles, cogitabis; ad meque, aut quod ad rem pertineat, aut, ſi nihil erit, quod in buccam venerit, ſcribes.

CICERO ATTICO S.

8. TU me iam rebare, cum ſcribebas, in actis eſſe noſtris: et ego accepi XVII Kal. in diverſoriolo Sinueſſano tuas literas. De Mario probe; etſi doleo L. Craſſi nepotem. optime tam etiam Bruto noſtro probari Antonium. nam quod Iuniam ſcribis moderate et amice ſcriptas literas attuliſſe, mihi Paullus dedit ad ſe a fratre miſſas: quibus in extremis erat, ſibi inſidias fieri; ſe id certis auctoribus comperiſſe. hoc nec mihi placebat, et multo illi minus. Reginae fuga mihi non moleſta. ſed Clodia quid egerit, ſcribas ad me velim. De Byzantiis curabis, ut cetera; et Pelopem ad te arceſſes. Ego, ut poſtulas, Baiana negotia, chorumque illum, de quo ſcire vis, cum perſpexero, tum ſcribam; ne quid ignores. Quid Galli, quid Hiſpani, quid Sextus agat; vehementer exſpecto. ea ſcilicet tu declarabis, qui cetera. Nauſeolam tibi tum cauſam otii dediſſe facile patiebar. videbare enim mihi legenti tuas literas requieſſe paulisper. De Bruto ſem-

per ad me omnia perſcribito, ubi ſit, quid cogitet; quem quidem ego ſpero iam tuto vel ſolum tota urbe vagari poſſe. verumtamen.

CICERO ATTICO S.

9. DE republica multa cognovi ex tuis literis, quas quidem multiiuges accepi uno tempore a Veſtorii liberto. ad ea autem, quae requiris, brevi reſpondebo. primum vehementer me Cluviana delectant. Sed quod quaeris, quid arceſſierim Chryſippum; tabernae mihi duae corruerunt, reliquaeque rimas agunt. itaque non ſolum inquilini, ſed mures etiam migraverunt. hanc ceteri calamitatem vocant; ego ne incommodum quidem. O Socrates, et Socratici viri! nunquam vobis gratiam referam. Dii immortales, quam mihi iſta pro nihilo! ſed tamen ea ratio aedificandi initur, conſiliario quidem et auctore Veſtorio, ut hoc damnum quaeſtuoſum ſit. Hic turba magna eſt, eritque, ut audio, maior. duo quidem quaſi deſignati conſules. O Dii boni! vivit tyrannis, tyrannus occidit? eius interfecti morte laetamur, cuius facta defendimus? itaque quam ſevere nos M. Curtius accuſat, ut pudeat vivere: neque iniuria. nam mori millies praeſtitit, quam haec pati, quae mihi videntur habitura etiam vetuſtatem. et Balbus hic eſt, multumque mecum: ad quem a Vetere literae datae pridie Kal. Ianuar. cum a ſe Caecilius circumſederetur, et iam teneretur, veniſſe cum maximis copiis Pacorum Parthum: ita ſibi eſſe eum ereptum, multis ſuis amiſſis: in qua re accuſat Volcatium. ita mihi vide-

tur bellum illud inſtare. ſed Dolabella et Nicias viderint. idem Balbus meliora de Gallia. xxi die literas habebat: Germanos, illasque nationes, re audita de Caeſare, legatos miſiſſe ad Aurelium, qui eſt praepoſitus ab Hirtio, ſe, quod imperatum eſſet, eſſe facturos. quid quaeris? omnia plena pacis, aliter ac mihi Calvena dixerat.

CICERO ATTICO S.

10. ITANE vero? hoc meus et tuus Brutus egit, ut Lanuvii eſſet? ut Trebonius itineribus deviis proficiſceretur in provinciam? ut omnia facta, ſcripta, dicta, promiſſa, cogitata Caeſaris plus valerent, quam ſi ipſe viveret? meminiſti me clamare, illo ipſo primo Capitolino die, ſenatum in Capitolium a praetoribus vocari? dii immortales! quae tum opera effici potuerunt, laetantibus omnibus bonis, etiam ſat bonis, fractis latronibus? Liberalia tu accuſas. quid fieri tum potuit? iam pridem perieramus. meminiſtine te clamare, cauſam periiſſe, ſi funere elatus eſſet? at ille etiam in foro combuſtus laudatusque miſerabiliter, ſervique et egentes in tecta noſtra cum facibus immiſſi. quae deinde? ut audeant dicere, *tune contra Caeſaris nutum?* haec et alia ferre non poſſum. itaque γην προ γης cogito. tua tamen ὑπηνεμιος. nauſea iamne plane abiit? mihi quidem ex tuis literis coniectanti ita videbatur. redeo ad Tebaſſos, Scaevas, Frangones. hos tu exiſtimas confidere ſe illa habituros, ſtantibus nobis? in quibus plus virtutis putarunt, quam experti ſunt. pacis iſti ſcilicet amatores, et non la-

trocinii auctores? at ego cum tibi de Curtilio ſcripſi, Sextilianoque fundo, ſcripſi de Cenſorino, de Meſſala, de Planco, de Poſtumio, de genere toto. melius fuit periiſſe illo interfecto, quod nunquam accidiſſet, quam haec videre. Octavius Neapolim venit XIV Kal. ibi eum Balbus mane poſtridie; eodemque die mecum in Cumano illum hereditatem aditurum. ſed, ut ſcribis, ῥιζόθεμιν magnam cum Antonio. Buthrotia mihi tua res eſt, ut debet, eritque curae. Quod quaeris, iamne ad centena Cluvianum; adventare videtur: ſed primo anno LXXX deterſimus. Q. pater ad me gravia de filio, maxime quod matri nunc indulgeat, cui antea bene merenti fuerit inimicus. ardentes in eum literas ad me miſit. ille autem quid agat, ſi ſcis, neque dum Roma es profectus, ſcribas ad me velim; et hercule, ſi quid aliud. vehementer delector tuis literis.

CICERO ATTICO S.

II. NUDIUS tertius dedi ad te epiſtolam longiorem: nunc ad ea, quae proxime. velim mehercule, Aſturae Brutus. ἀκολασίαν iſtorum ſcribis. an cenſebas aliter? equidem etiam maiora exſpecto. cum equidem concionem lego, *de tanto viro, de clariſſimo civi*, ferre non queo: etſi iſta iam ad riſum. ſed memento: ſic alitur conſuetudo perditarum concionum; ut noſtri illi, non heroes, ſed dii, futuri quidem in gloria ſempiterna ſint, ſed non ſine invidia, ne ſine periculo quidem. verum illis magna conſolatio, conſcientia maximi et clariſſimi facti: nobis quae? qui interfecto rege liberi non ſumus?

ſed haec fortuna viderit, quoniam ratio non gubernat. De Cicerone, quae ſcribis, iucunda mihi ſunt; velim, ſint proſpera. quod vero curae tibi eſt, ut ei ſuppeditetur ad uſum et cultum copioſe, per mihi gratum eſt; idque ut facias, te etiam rogo. De Buthrotiis et tu recte cogitas, et ego non dimitto iſtam curam. ſuſcipiam omnem etiam actionem; quam video quotidie faciliorem. De Cluviano, quoniam in re mea me ipſum diligentia vincis, res ad centena perducitur. ruina rem non fecit deteriorem, haud ſcio an iam fructuoſiorem. Hic mecum Balbus, Hirtius, Panſa. modo venit Octavius, et quidem in proximam villam Philippi, mihi totus deditus. Lentulus Spinther hodie apud me; cras mane vadit.

CICERO ATTICO S.

12. O MI Attice, vereor, ne nobis Idus Mart. nihil dederint praeter laetitiam, et odii poenam ac doloris. quae mihi iſtinc afferuntur? quae hic video? *ω πραξεως καλης μεν, ατελους δε.* Scis, quam diligam Siculos, et quam illam clientelam honeſtam iudicem. multa illis Caeſar, neque me invito; etſi Latinitas erat non verenda: verumtamen. ecce autem Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitiis latam, qua Siculi cives Romani: cuius rei, vivo illo, mentio nulla. Quid? Deiotari noſtri cauſa non ſimilis? dignus ille quidem omni regno, ſed non per Fulviam. ſexcenta ſimilia. verum illuc referor: tam claram, tamque teſtatam rem, tamque iuſtam, Buthrotiam, non tenebimus aliqua ex parte? et eo quidem magis, quo iſte plura? Nobiſ-

cum hic perhonorifice et amice Octavius: quem quidem ſui Caeſarem ſalutabant, Philippus non; itaque ne nos quidem: quem nego poſſe bonum civem: ita multi circumſtant, qui quidem noſtris mortem minitantur. negant haec ferri poſſe. quid cenſes, cum Romam puer venerit, ubi noſtri liberatores tuti eſſe non poſſunt? qui quidem ſemper erunt clari; conſcientia vero facti ſui etiam beati. ſed nos, niſi me fallit, iacebimus. itaque exire aveo, *ubi nec Pelopidarum*, inquit. haud amo vel hos deſignatos, qui etiam declamare me coegerunt; ut ne apud aquas quidem acquieſcere liceret. ſed hoc meae nimiae facilitatis. nam id erat quondam quaſi neceſſe: nunc, quoquo modo ſe res habet, non eſt item. Quam dudum nihil habeo, quod ad te ſcribam: ſcribo tamen, non ut delectem his literis, ſed ut eliciam tuas. tu, ſi quid erit de ceteris; de Bruto utique, quidquid. Haec conſcripſi x Kal. accubans apud Veſtorium, hominem remotum a dialecticis, in arithmeticis ſatis exercitatum.

CICERO ATTICO S.

13. SEPTIMO denique die literae mihi redditae ſunt, quae erant a te XIII Kal. datae: quibus quaeris, atque etiam me ipſum neſcire arbitraris, utrum magis tumulis proſpectuque, an ambulatione ἀλιτενεῖ delecter. eſt mehercule, ut dicis, utriusque loci tanta amoenitas, ut dubitem, utra anteponenda ſit:

--Αλλ' ου δαιτος επηρατου εργα μεμηλεν.
Αλλα λιην μεγα πημα, διοτρεφες, εισοροωντες
Δειδιμεν' εν δοιη δε σαωσεμεν, η απολεσθαι.

quamvis enim tu magna et mihi iucunda ſcripſeris de D. Bruti adventu ad ſuas legiones, in quo ſpem maximam video: tamen, ſi eſt bellum civile futurum, quod certe erit; ſi Sextus in armis permanebit, quem permanſurum eſſe certo ſcio; quid nobis faciendum eſt, ignoro. neque enim iam licebit, quod Caeſaris bello licuit, neque huc, neque illuc. quemcunque enim haec pars perditorum laetatum morte Caeſaris putabit, (laetitiam autem apertiſſime tulimus omnes,) hunc in hoſtium numero habebit: quae res ad caedem maximam ſpectat. reſtat, ut in caſtra Sexti, aut, ſi forte, Bruti nos conferamus. res odioſa et aliena noſtris aetatibus, et incerto exitu belli; et neſcio, quo pacto tibi ego poſſim, mihi tu dicere,

Τεκνον εμον, ου τοι δεδοται πολεμηια εργα,
Αλλα συγ' ιμεροεντα μετερχεο εργα λογοιο.

ſed haec fors viderit, ea, quae talibus in rebus plus, quam ratio poteſt. nos autem id videamus, quod in nobis ipſis eſſe debet, ut, quidquid acciderit, fortiter et ſapienter feramus, et accidiſſe hominibus meminerimus; nosque cum multum literae, tum non minimum Idus quoque Mart. conſolentur. Suſcipe nunc meam deliberationem, qua ſollicitor: ita multa veniunt in mentem in utramque partem. proficiſcor, ut conſtitueram, legatus in Graeciam? caedis impendentis periculum nonnihil vitare videor, ſed caſurus in aliquam vituperationem, quod reipublicae defuerim tam gravi tempore. ſin autem manſero; fore me quidem video in diſcrimine, ſed accidere poſſe ſuſpicor, ut prodeſſe poſſim reipublicae. Iam illa conſilia privata ſunt, quod ſentio val-

de eſſe utile ad confirmationem Ciceronis, me illuc venire; nec alia cauſa profectionis mihi ulla fuit tum, cum conſilium cepi legari ab Caeſare. tota igitur hac de re, ut ſoles, ſi quid ad me pertinere putas, cogitabis. Redeo nunc ad epiſtolam tuam. ſcribis enim eſſe rumores, me, ad lacum quod habeo, venditurum; minuſculam vero villam utique Quinto traditurum, vel impenſo pretio, quo introducatur, ut tibi Quintus filius dixerit, dotata Aquillia. ego vero de venditione nihil cogito, niſi quid, quod magis me delectet, invenero. Quintus autem de emendo nihil curat hoc tempore. ſatis enim torquetur debitione dotis; in qua mirificas Egnatio gratias agit. a ducenda autem uxore ſic abhorret, ut libero lectulo neget eſſe quidquam iucundius. Sed haec quoque hactenus. redeo enim ad miſeram, ſeu nullam potius rempublicam. M. Antonius ad me ſcripſit de reſtitutione Sex. Clodii: quam honorifice, quod ad me attinet, ex ipſius literis cognoſces: (miſi enim tibi exemplum:) quam diſſolute, quam turpiter, quamque ita pernicioſe, ut nonnunquam Caeſar deſiderandus eſſe videatur, facile exiſtimabis. quae enim Caeſar nunquam neque feciſſet, neque paſſus eſſet, ea nunc ex falſis eius commentariis proferuntur. ego autem Antonio facillimum me praebui. etenim ille, quoniam ſemel induxit animum, ſibi licere quod vellet, feciſſet nihilo minus me invito. itaque mearum quoque literarum miſi tibi exemplum.

ANTONIUS CONSUL S. D. M. CICERONI.

OCCUPATIONIBUS *eſt factum meis, & ſubito tua profectione, ne tecum coram de hac re agerem. quam ob cauſam vereor, ne abſentia mea levior ſit apud te. quodſi bonitas tua reſponderit iudicio meo, quod ſemper habui de te; gaudebo. A Caeſare petii, ut Sex. Clodium reſtitueret: impetravi. erat mihi in animo etiam tum, ſic uti beneficio eius, ſi tu conceſſiſſes. quo magis laboro, ut tua voluntate id per me facere nunc liceat. quodſi duriorem te eius miſerae et afflictae fortunae praebes; non contendam ego adverſus te. quamquam videor debere tueri commentarium Caeſaris. ſed mehercule, ſi humaniter, & ſapienter, & amabiliter in me cogitare vis, facilem profecto te praebebis; & voles P. Clodium, in optima ſpe puerum repoſitum, exiſtimare, non te inſectatum eſſe, cum potueris, amicos paternos. patere, obſecro te, pro republica videri geſſiſſe ſimultatem cum patre eius. non contemſeris hanc familiam. Honeſtius enim & libentius deponimus inimicitias reipublicae nomine ſuſceptas, quam contumaciae. Me deinde ſine ad hanc opinionem iam nunc dirigere puerum, et tenero animo eius perſuadere, non eſſe tradendas poſteris inimicitias. quamquam tuam fortunam, Cicero, ab omni periculo abeſſe, certum habeo; tamen arbitror, malle te quietam ſenectutem, et honorificam potius agere, quam ſollicitam. Poſtremo meo iure te hoc beneficium rogo. nihil enim non tua cauſa feci. Quodſi non impetro, per me Clodio daturus non ſum; ut intelligas, quanti*

apud me auctoritas tua ſit, atque eo te placabiliorem praebeas.

CICERO ANTONIO COS. S.

QUOD mecum per literas agis, unam ob cauſam mallem coram egiſſe. non enim ſolum ex oratione, ſed etiam ex vultu, et oculis, et fronte (ut aiunt) meum erga te amorem perſpicere potuiſſes. nam cum te ſemper amavi, primum tuo ſtudio, poſt etiam beneficio provocatus; tum his temporibus respublica te mihi ita commendavit, ut cariorem habeam neminem. literae vero tuae, cum amantiſſime, tum honorificentiſſime ſcriptae, ſic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium viderer, ſed accipere a te, ita petente, ut inimicum meum, neceſſarium tuum, me invito ſervare nolles, cum id nullo negotio facere poſſes. Ego vero tibi iſtuc, mi Antoni, remitto; atque ita, ut me a te, cum his verbis ſcripſeris, liberaliſſime atque honorificentiſſime tractatum exiſtimem: idque cum totum, quoquo modo ſe res haberet, tibi dandum putarem; tum do etiam humanitati et naturae meae. nihil enim unquam non modo acerbum in me fuit, ſed ne paulo quidem triſtius, aut ſeverius, quam neceſſitas reipublicae poſtulavit. Accedit, ut ne in ipſum quidem Clodium meum inſigne odium fuerit unquam; ſemperque ita ſtatui, non eſſe inſectandos inimicorum amicos, praeſertim humiliores; nec his praeſidiis nosmetipſos eſſe ſpoliandos. Nam de puero Clodio tuas partes eſſe arbitror, ut eius animum tenerum, quemadmodum ſcribis, his opinionibus imbuas, ut ne quas inimicitias reſidere

in familiis noſtris arbitretur. contendi cum P. Clodio, cum ego publicam cauſam, ille ſuam defenderet. noſtras concertationes respublica diiudicavit. ſi viveret, mihi cum illo nulla contentio iam maneret. Quare, quoniam hoc a me ſic petis, ut, quae tua poteſtas eſt, ea neges te me invito uſurum; puero quoque hoc a me dabis, ſi tibi videbitur: non quo aut aetas noſtra ab illius aetate quidquam debeat periculi ſuſpicari, aut dignitas mea ullam contentionem extimeſcat; ſed ut nosmetipſi inter nos coniunctiores ſimus, quam adhuc ſuimus. interpellantibus enim his inimicitiis, animus tuus mihi magis patuit, quam domus. Sed haec hactenus. illud extremum; ego, quae te velle, quaeque ad te pertinere arbitrabor, ſemper ſine ulla dubitatione ſummo ſtudio faciam. hoc velim tibi penitus perſuadeas.

CICERO ATTICO S.

14. ITERA dum eadem iſta mihi. coronatus Quintus noſter Parilibus? Parilibus? ſolusne? etſi addis Lamiam; quod demiror equidem; ſed ſcire cupio, qui fuerint alii: quamquam ſatis ſcio, niſi improbum neminem. explanabis igitur hoc diligentius. ego autem caſu cum dediſſem ad te literas VI Kalend. ſatis multis verbis, tribus fere horis poſt accepi tuas, et magni quidem ponderis. itaque ioca tua plena facetiarum, de haereſi Veſtoriana, et de Pherionum more Puteolano, riſiſſe me ſatis, nihil eſt neceſſe ſcribere. πολιτικώτερα illa videamus. Ita Brutos Caſſiumque defendis, quaſi eos ego reprehendam, quos

ſatis laudare non poſſum. rerum ego vitia collegi, non hominum. ſublato enim tyranno, tyrannida manere video. nam quae ille facturus non fuit, ea fiunt, ut de Clodio; de quo mihi exploratum eſt, illum non modo non facturum, ſed etiam ne paſſurum quidem fuiſſe. ſequetur Rufio Veſtorianus, Victor, nunquam ſcriptus, ceteri, quis non? cui ſervire ipſi non potuimus, eius libellis paremus. Nam Liberalibus quis potuit in ſenatum non venire? fac id potuiſſe aliquo modo: num, etiam cum veniſſemus, libere potuimus ſententiam dicere? nonne omni ratione veterani, qui armati aderant, cum praeſidii nos nihil haberemus, defendendi fuerunt? illam ſeſſionem Capitolinam mihi non placuiſſe, tu teſtis es. quid ergo? iſta culpa Brutorum? minime illorum quidem; ſed aliorum brutorum, qui ſe cautos ac ſapientes putant: quibus ſatis fuit laetari; nonnullis, etiam gratulari; nullis, permanere. ſed praeterita omittamus: iſtos omni cura praeſidioque tueamur; et, quemadmodum tu praecipis, contenti Idibus Mart. ſimus: quae quidem noſtris amicis, divinis viris, aditum ad coelum dederunt, libertatem populo Romano non dederunt. Recordare tua. nonne meminiſti clamare te, omnia periiſſe, ſi ille funere elatus eſſet? ſapienter id quidem. itaque ex eo quae manarint, vides. Quae ſcribis Kalendis Iuniis Antonium de provinciis relaturum, ut et ipſe Gallias habeat, et utriſque dies prorogetur: licebitne decerni libere? ſi licuerit; libertatem eſſe recuperatam laetabor: ſi non licuerit; quid mihi attulerit iſta domini mutatio praeter laetitiam, quam oculis cepi iuſto interitu tyran-

.? Rapinas ſcribis ad Opis fieri; quas nos quoque m videbamus. nae nos et liberati ab egregiis viris, ec liberi ſumus. ita laus illorum eſt, culpa noſtra. hortaris me, ut hiſtorias ſcribam? ut colligam nta eorum ſcelera, a quibus etiam nunc obſide-ur? poterone eos ipſos non laudare, qui te ob-gnatorem adhibuerunt? nec mehercule me rau-uſculum movet; ſed homines benevolos, quales-unque ſunt, grave eſt inſequi contumelia. ſed de mnibus meis conſiliis, ut ſcribis, exiſtimo explora-us nos ad Kalendas Iunias ſtatuere poſſe: ad quas lero, et omni ope atque opera enitar, adiuvante me ilicet auctoritate tua, et gratia, et ſumma aequi-te cauſae, ut de Buthrotiis ſenatusconſultum, quale ribis, fiat. Quod me cogitare iubes, cogitabo equi-em; etſi tibi dederam ſuperiore epiſtola cogitan-um. tu autem, quaſi iam recuperata republica, vi-nis tuis Maſſilienſibus ſua reddis. haec armis, quae, iam firma habeamus, ignoro, reſtitui fortaſſe poſ-nt, auctoritate non poſſunt.

CICERO ATTICO S.

5. EPISTOLA brevis, quae poſtea a te ſcripta t, ſane mihi fuit iucunda, de Bruti ad Antonium, de eiusdem ad te literis. poſſe videntur eſſe melio-, quam adhuc fuerunt. ſed nobis, ubi ſimus, et uo iam nunc nos conferamus, providendum eſt. O irificum Dolabellam meum! iam enim dico meum; ntea, crede mihi, ſubdubitabam. magnam αναθεωρη-ιν res habet: de ſaxo; in crucem; columnam tolle-

re ; locum illum ſternendum locare. quid quaeris ? heroica : ſuſtuliſſe mihi videtur ſimulationem deſiderii, adhuc quae ſerpebat in dies, et inveterata, verebar, ne periculoſa noſtris tyrannoctonis eſſet. nunc prorſus aſſentior tuis literis, ſperoque meliora : quamquam iſtos ferre non poſſum, qui, dum ſe pacem velle ſimulant, acta nefaria defendunt. ſed non poſſunt omnia ſimul. incipit res melius ire, quam putaram. nec vero diſcedam, niſi cum tu me id honeſte putabis facere poſſe. Bruto certe meo nullo loco deero ; idque, etiamſi mihi cum illo nihil fuiſſet, facerem propter eius ſingularem incredibilemque virtutem. Piliae noſtrae villam totam, quaeque in villa ſunt, trado, in Pompeianum ipſe proficiſcens Kalend. Maiis. quam velim Bruto perſuadeas, ut Aſturae ſit.

CICERO ATTICO S.

16. QUINTO Non. conſcendens ab hortis Cluvianis in phaſelum epicopum has dedi literas, cum Piliae noſtrae villam ad Lucrinum, villicos, procuratores tradidiſſem. ipſe autem eo die in Paeti noſtri tyrotarichum imminebam; perpaucis diebus in Pompeianum : poſt in haec Puteolana, et Cumana regna renavigare. O loca cetera quam valda expetenda, interpellantium autem multitudine paene fugienda! Sed ad rem ut veniam, o Dolabellae noſtri magnam ἀριστείαν ! quanta eſt ἀναχώρησις ? equidem laudare eum et hortari non deſiſto. recte tu omnibus epiſtolis ſignificas, quid de re, quid de viro ſentias. mihi quidem videtur Brutus noſter iam vel coronam auream

per forum ferre poſſe. quis enim audeat violare, propoſita cruce, aut ſaxo? praeſertim tantis plauſibus, tanta approbatione infimorum? Nunc, mi Attice, me fac ut expedias. cupio, cum Bruto noſtro affatim ſatisfecerim, excurrere in Graeciam. magni intereſt Ciceronis, vel mea potius, vel mehercule utriusque, me intervenire diſcenti. nam epiſtola Leonidae, quam ad me miſiſti, quid habet, quaeſo, in quo magnopere laetemur? nunquam ille mihi ſatis laudari videbitur, cum ita laudabitur, *Quomodo nunc eſt.* non fidentis hoc teſtimonium, ſed potius timentis. Herodi autem mandaram, ut mihi κατα μιτον ſcriberet: a quo adhuc nulla litera eſt. vereor, ne nihil habuerit, quod mihi, cum cognoſcerem, iucundum putaret fore. Quod ad Xenonem ſcripſiſti, valde mihi gratum eſt. nihil enim deeſſe Ciceroni, cum ad officium, tum ad exiſtimationem meam pertinet. Flammam Flaminium audio Romae eſſe. ad eum ſcripſi, me tibi mandaſſe per literas, ut de Montani negotio cum eo loquerere: et velim cures epiſtolam, quam ad eum miſi, reddendam; et ipſe, quod commodo tuo fiat, cum eo colloquare. puto, ſi quid in homine pudoris eſt, praeſtaturum eum, ne pro ſe quodam modo dependatur. De Attica pergratum mihi feciſti, quod curaſti, ut ante ſcirem recte eſſe, quam non belle fuiſſe.

CICERO ATTICO S.

17. IN Pompeianum veni v Nonas Mai. cum pridie, ut antea ad te ſcripſi, Piliam in Cumano collo-

caviſſem. ibi mihi coenanti literae tuae ſunt redditae, quas dederas Demetrio liberto prid. Kal. in quibus multa ſapienter, ſed tamen talia, quemadmodum tute ſcribebas, ut omne conſilium in fortuna poſitum videretur. itaque his de rebus ex tempore, et coram. De Buthrotio negotio, utinam quidem Antonium conveniam! multum profecto proficiam. ſed non arbitrantur eum a Capua declinaturum. quo quidem, metuo, ne magno reipublicae malo venerit. quod idem L. Caeſari videbatur, quem pridie Neapoli affectum graviter videram. quamobrem iſta nobis ad Kal. Iun. tractanda et perficienda ſunt. ſed hactenus. Q. filius ad patrem acerbiſſimas literas miſit; quae ſunt ei redditae, cum veniſſemus in Pompeianum: quarum tamen erat caput, *Aquilliam novercam non eſſe laturum*. ſed hoc tolerabile fortaſſe; illud vero? *ſe ab Caeſare habuiſſe omnia, nil a patre, reliqua ſperare ab Antonio.* O perditum hominem! ſed μελησει. Ad Brutum noſtrum, ad Caſſium, ad Dolabellam epiſtolas ſcripſi. earum exempla tibi miſi, non ut deliberarem, reddendaene eſſent, (plane enim iudico eſſe reddendas,) ſed quod non dubito, quin tu idem exiſtimaturus ſis. Ciceroni meo, mi Attice, ſuppeditabis quantum videbitur, meque hoc tibi onus imponere patiere. quae adhuc feciſti, mihi ſunt gratiſſima. Librum meum illum ανεκδοτον nondum, ut volui, perpolivi. iſta vero, quae tu contexi vis, aliud quoddam ſeparatum volumen exſpectant. ego autem (credas mihi velim) minore periculo exiſtimo contra illas nefarias partes, vivo tyranno, dici potuiſſe, quam mortuo.

ille enim, neſcio quo pacto, ferebat me quidem mirabiliter; nunc, quacunque nos commovimus, ad Caeſaris non modo acta, verum etiam cogitata revocamur. De Montano, quoniam Flamma venit, videbis. puto rem meliore loco eſſe debere.

CICERO DOLABELLAE COS. SUO S.

ETSI contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, ſatisque ex ea magnam laetitiam voluptatemque capiebam: tamen non poſſum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus. neminem conveni (convenio autem quotidie plurimos: ſunt enim permulti optimi viri, qui valetudinis cauſa in his locis conveniunt; praeterea ex municipiis frequentes neceſſarii mei) quin omnes, cum te ſummis laudibus ad coelum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. negant enim ſe dubitare, quin tu meis praeceptis et conſiliis obtemperans, praeſtantiſſimum te civem, et ſingularem conſulem praebeas. quibus ego quamquam veriſſime poſſum reſpondere, te, quae facias, tuo iudicio et tua ſponte facere, nec cuiuſquam egere conſilio; tamen neque plane aſſentior, ne imminuam tuam laudem, ſi omnis a meis conſiliis profecta videatur; neque valde nego. ſum enim avidior etiam, quam ſatis eſt, gloriae. et tamen non alienum eſt dignitate tua, quod ipſi Agamemnoni, regum regi, fuit honeſtum, habere aliquem in conſiliis capiendis Neſtorem; mihi vero glorioſum, te iuvenem conſulem florere laudibus, quaſi alumnum diſciplinae meae. L.

quidem Caeſar, cum ad eum aegrotum Neapolim veniſſem, quamquam erat oppreſſus totius corporis doloribus, tamen ante, quam me plane ſalutavit, O mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam, quantum ſi ego apud ſororis filium valerem, iam ſalvi eſſe poſſemus. Dolabellae vero tuo et gratulor, et gratias ago; quem quidem, poſt te conſulem, ſolum poſſum vere conſulem dicere. dein multa de facto, ac de re geſta. tum nihil magnificentius, nihil praeclarius actum unquam, nihil reipublicae ſalutarius: atque haec una vox omnium eſt. A te autem peto, uti me hanc quaſi falſam hereditatem alienae gloriae ſinas cernere, meque aliqua ex parte in ſocietatem tuarum laudum venire patiare. quamquam, mi Dolabella, (haec enim iocatus ſum,) libentius omnes meas, ſi modo ſunt aliquae meae, laudes ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauſerim ex tuis. nam cum te ſemper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuiſti; tum his tuis factis ſic incenſus ſum, ut nihil unquam in amore fuerit ardentius. Nihil eſt enim, mihi crede, virtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. ſemper amavi, ut ſcis, M. Brutum, propter eius ſummum ingenium, ſuaviſſimos mores, ſingularem probitatem atque conſtantiam; tamen Idibus Mart. tantum acceſſit ad amorem, ut mirarer locum fuiſſe augendi in eo, quod mihi iampridem cumulatum etiam videbatur. quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? tantum acceſſit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexiſſe. Quare quid eſt, quod ego te horter, ut dig-

nitati et gloriae ſervias? proponam tibi claros viros, quod facere ſolent, qui hortantur? neminem habeo clariorem, quam te ipſum. te imitere oportet, tecum ipſe certes. ne licet quidem tibi iam, tantis rebus geſtis, non tui ſimilem eſſe. quod cum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria; gratulatione magis utendum eſt. contigit enim tibi, quod haud ſcio an nemini, ut ſumma ſeveritas animadverſionis non modo non invidioſa, ſed etiam popularis eſſet, et cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratiſſima. Hoc ſi tibi fortuna quadam contigiſſet, gratularer felicitati tuae: ſed contigit magnitudine cum animi, tum etiam ingenii, atque conſilii. legi enim concionem tuam. nihil illa ſapientius. ita pedetentim tum acceſſus a te ad cauſam facti, tum receſſus, ut res ipſa maturitatem tibi animadvertendi omnium conceſſu daret. Liberaſti igitur et urbem periculo, et civitatem metu; neque ſolum ad tempus maximam utilitatem attuliſti, ſed etiam ad exemplum. quo facto, intelligere debes, in te poſitam eſſe rempublicam, tibique non modo tuendos, ſed etiam ornandos illos viros, a quibus initium libertatis profectum eſt. Sed his de rebus coram plura propediem, ut ſpero. Tu, quoniam rempublicam noſque conſervas, fac, ut diligentiſſime te ipſum, mi Dolabella, cuſtodias.

CICERO ATTICO S.

18. SAEPIUS me iam agitas, quod rem geſtam Dolabellae nimis in coelum videar efferre. ego autem, quamquam ſane probo factum, tamen ut tanto

opere laudarem, adductus ſum tuis et unis et alteris literis. ſed totum ſe a te abalienavit Dolabella, ea de cauſa, qua me quoque ſibi inimiciſſimum reddidit. O hominem pudentem! Kal. Ian. debuit; adhuc non ſolvit, praeſertim cum ſe maximo aere alieno Faberii manu liberarit, et opem ab eo petierit. licet enim iocari, ne me valde conturbatum putes. atque ego ad eum VIII Idus literas dederam bene mane: eodem autem die tuas literas veſperi acceperam in Pompeiano, ſane celeriter, tertio abs te die. ſed, ut ad te eo ipſo die ſcripſeram, ſatis aculeatas ad Dolabellam literas dedi; quae ſi nihil profecerint, puto fore, ut me praeſentem non ſuſtineat. Albianum te confeciſſe arbitror. De Patulciano nomine, quod mihi ſuppeditatus es, gratiſſimum eſt, et ſimile tuorum omnium. ſed ego Erotem, ad iſta expedienda factum, mihi videbar reliquiſſe; cuius non ſine magna culpa vacillarunt, ſed cum ipſo videro. De Montano, ut ſaepe ad te ſcripſi, erit tibi tota res curae. Servius proficiſcens, quod deſperanter tecum locutus eſt, minime miror; neque ei quidquam in deſperatione concedo. Brutus noſter, ſingularis vir, ſi in ſenatum non eſt Kalend. Iuniis venturus, quid facturus ſit in foro, neſcio. ſed hoc ipſe melius. ego ex his, quae parari video, non multum Idibus Martiis profectum iudico. itaque de Graecia quotidie magis et magis cogito. nec enim Bruto meo exſilium, ut ſcribis ipſe, meditanti, video quid prodeſſe poſſim. Leonidae me literae non ſatis delectarunt. De Herode tibi aſſentior. Saufeii legiſſe vellem. Ego ex Pompeiano VI Idus Mai. cogitabam.

CICERO ATTICO S.

19. NON. Mai. cum eſſem in Pompeiano, accepi binas a te literas, alteras ſexto die, alteras quarto. ad ſuperiores igitur prius. Quam mihi iucundum, opportune tibi Barnaeum literas reddidiſſe. Tu vero cum Caſſio, ut cetera. quam commode autem, quod id ipſum, quod me mones, quatriduo ante ad eum ſcripſeram, exemplumque mearum literarum ad te miſeram! ſed cum Dolabellae ἀριστεία (ſic enim tu ad me ſcripſeras) magna deſperatione affectus eſſem; ecce tibi et Bruti, et tuae literae. ille exſilium meditari. nos autem alium portum propiorem huic aetati videbamus; in quem mallem equidem pervehi, florente Bruto noſtro, conſtitutaque republica. ſed nunc quidem, ut ſcribis, non utrum vis. aſſentiris enim mihi, noſtram aetatem a caſtris, praeſertim civilibus, abhorrere. Antonius ad me tantum de Clodio reſcripſit, meam lenitatem et clementiam et ſibi eſſe gratam, et mihi voluptati magnae fore. ſed Panſa furere videtur de Clodio, itemque de Deiotaro, et loquitur ſevere, ſi velis credere. illud tamen non belle, ut mihi quidem videtur, quod factum Dolabellae vehementer improbat. De coronatis, cum ſororis tuae filius a patre accuſatus eſſet, reſcripſit, ſe coronam habuiſſe honoris Caeſaris cauſa; poſuiſſe luctus gratia; poſtremo, ſe libenter vituperationem ſubire, quod amaret etiam mortuum Caeſarem. Ad Dolabellam, quemadmodum tibi dicis placere, ſcripſi diligenter. ego etiam ad Siccam. tibi hoc oneris non impono. nolo te illum iratum habere. Servii orationem

cognoſco; in qua plus timoris video, quàm conſilii. ſed quoniam perterriti omnes ſumus, aſſentior Servio. Publilius tecum tricatus eſt. huc enim Caerellia miſſa ab iſtis eſt legata ad me; cui facile perſuaſi, mihi id, quod rogaret, ne licere quidem, non modo non lubere. Antonium ſi videro, accurate agam de Buthroto. Venio ad recentiores literas: quamquam de Servio iam reſcripſi, me facere magnam πρᾶξιν Dolabellae. mihi mehercule ita videtur, non potuiſſet maior tali re, talique tempore. ſed tamen, quidquid ei tribuo, tribuo ex tuis literis. tibi verò aſſentior, maiorem πρᾶξιν eius fore, ſi mihi, quod debuit, diſſolverit. Brutus, velim, ſit Aſturae. Quod autem laudas me, quod nihil ante de profectione conſtituam, quam, iſta quo evaſura ſint, videro; muto ſententiam. neque quidquàm tamen ante, quam te videro. Atticam meam gratias mihi agere de matre gaudeo: cui quidem ego totam villam cellamque tradidi; eamque cogitabam v Idus videre. tu Atticae ſalutem dices. nos Piliam diligenter tuebimur.

CICERO ATTICO S.

20. E Pompeiano navi advectus ſum in Luculli noſtri hoſpitium VI Idus, hora fere III; egreſſus autem e navi, accepi tuas literas, quas tuus tabellarius in Cumanum attuliſſe dicebatur, Nonis Mai. datas; a Lucullo poſtridie eadem fere hora, qua veni, VII Idus Lanuvio datas. audi igitur ad omnes. Primum, quae de re mea geſta et in ſolutione, et in Albiano negotio, grata. De tuo autem Buthroto, cum in Pom-

peiano eſſem, Miſenum venit Antonius: inde ante diſceſſit, quam illum veniſſe audiſſem: a quo in Samnium. vide, quid ſperes. Romae igitur de Buthroto. L. Antonii horribilis concio, Dolabellae praeclara. iam vel ſibi habeat nummos, modo numeret Idibus. Tertullae nollem abortum. tam enim Caſſii ſunt iam, quam Bruti ſerendi. De regina velim, atque etiam de Caeſare illo. Perſolvi primae epiſtolae: venio ad ſecundam. De Quintis, Buthroto, cum venero, ut ſcribis. Quod Ciceroni ſuppeditas, gratum. Quod errare me putas, qui rempublicam putem pendere e Bruto; ſic ſe res habet. aut nulla erit, aut ab iſto iſtiſve ſervabitur. Quod me hortaris, ut ſcriptam concionem mittam; accipe a me, mi Attice, καθολικον θεωρημα earum rerum, in quibus ſatis exercitati ſumus. Nemo unquam neque poeta, neque orator fuit, qui quemquam meliorem, quam ſe, arbitraretur. hoc etiam malis contingit. quid tu Bruto putas, et ingenioſo, et erudito? de quo etiam experti ſumus nuper in edicto. ſcripſeram rogatu tuo. meum mihi placebat, illi ſuum. quin etiam, cum, ipſius precibus paene adductus, ſcripſiſſem ad eum de optimo genere dicendi, non modo mihi, ſed etiam tibi ſcripſit, ſibi illud, quod mihi placeret, non probari. quare ſine, quaeſo, ſibi quemque ſcribere. *Suam cuique ſponſam, mihi meam; ſuum cuique amorem, mihi meum.* non ſcite. hoc enim Attilius, poeta duriſſimus. atque utinam liceat iſti concionari! cui ſi eſſe in urbe tuto licebit, vicimus. ducem enim novi belli civilis aut nemo ſequetur, aut ii ſequentur, qui facile vincantur. Venio ad tertiam. Gratas fuiſſe meas literas Bruto et

Caſſio gaudeo. itaque iis reſcripſi. Quod Hirtium per me meliorem fieri volunt; do equidem operam; et ille optime loquitur: ſed vivit habitatque cum Balbo, qui item bene loquitur. quid credas, videris. Dolabellam valde placere tibi video; mihi quidem egregie. Cum Panſa vixi in Pompeiano. is plane mihi probabat, ſe bene ſentire, et cupere pacem. Cauſam armorum quaeri plane video. Edictum Bruti et Caſſii probo. Quaeris, ut ſuſcipiam cogitationem, quidnam iſtis agendum putem: conſilia temporum ſunt; quae in horas commutari vides. Dolabellae et prima illa actio, et haec contra Antonium concio mihi profeciſſe permultum videtur. prorſus ibat res. nunc autem videmur habituri ducem: quod unum municipia, bonique deſiderant. Epicuri mentionem facis, et audes dicere, μη πολιτευεσθαι? non te Bruti noſtri vulticulus ab iſta oratione deterret? Quintus filius, ut ſcribis, Antonii eſt dextella. per eum igitur, quod volemus, facile auferemus. exſpecto, ſi, ut putas, L. Antonius produxit Octavium, qualis concio fuerit. Haec ſcripſi citatim. ſtatim enim Caſſii tabellarius. eram continuo Piliam ſalutaturus: deinde ad epulas Veſtorii navicula. Atticae plurimam ſalutem.

CICERO ATTICO S.

21. CUM paulo ante dediſſem ad te Caſſii tabellario literas, v Idus venit noſter tabellarius, et quidem, portenti ſimile, ſine tuis literis. ſed cito conieci*, Lanuvii te fuiſſe. Eros autem feſtinavit, ut ad me literae Dolabellae perferrentur, non de re mea,

(nondum enim meas acceperat,) ſed reſcripſit ad eas, quarum exemplum tibi miſeram, ſane luculente. Ad me autem, cum Caſſii tabellarium dimiſiſſem, ſtatim Balbus. O dii boni, quam facile perſpiceres timere otium! et noſti virum, quam tectus: ſed tamen Antonii conſilia narrabat; illum circumire veteranos, ut acta Caeſaris ſancirent, idque ſe facturos eſſe iurarent, ut rata omnes haberent; eaque Duumviri omnibus menſibus inſpicerent. queſtus eſt etiam de ſua invidia; eaque omnis eius oratio fuit, ut amare videretur Antonium. Quid quaeris? nihil ſinceri. mihi autem non eſt dubium, quin res ſpectet ad caſtra. acta enim illa res eſt animo virili, conſilio puerili. quis enim hoc non vidit, regni heredem relictum? quid autem abſurdius, *hoc metuere, alterum in metu non ponere?* quin etiam hoc ipſo tempore multa ὑποσολοικα. Pontii Neapolitanum a matre tyrannoctoni poſſideri? legendus mihi ſaepius eſt Cato maior, ad te miſſus. amariorem enim me ſenectus facit: ſtomachor omnia. ſed mihi quidem βεβίωται. viderint iuvenes. tu mea curabis, ut curas. Haec ſcripſi, ſeu dictavi, appoſita ſecunda menſa, apud Veſtorium. poſtridie apud Hirtium cogitabam: et quidem πεντελοιπον. ſic hominem traducere ad optimates paro. λῆρος πολύς. nemo eſt iſtorum, qui otium non timeat. quare talaria videamus. quidvis enim potius, quam caſtra. Atticae ſalutem plurimam velim dicas. Exſpecto Octavii concionem, et, ſi quid aliud; maxime autem, ecquid Dolabella tinniat; an in meo nomine tabulas novas fecerit.

CICERO ATTICO S.

22. CERTIOR a Pilia factus, mitti ad te Idibus tabellarios, ſtatim hoc neſcio quid exaravi. Primum igitur ſcire te volui, me hinc Arpinum XVI Kalend. Iun. eo igitur mittes, ſi quid erit poſthac; quamquam ipſe iam iamque adero. cupio enim ante, quam Romam venio, odorari diligentius, quid futurum ſit. quamquam vereor, ne nihil coniectura aberrem. minime enim obſcurum eſt, quid iſti moliantur, (meus vero diſcipulus, qui hodie apud me coenat, valde amat illum, quem Brutus noſter ſauciavit,) et, ſi quaeris, (perſpexi enim plane,) timent otium: ὑπόθεσιν autem hanc habent, eamque prae ſe ferunt, virum clariſſimum interfectum; totam rempublicam illius interitu perturbatam: irrita fore, quae ille egiſſet, ſimul ac deſiſtemus timere: clementiam illi malo fuiſſe; qua ſi uſus non eſſet, nihil ei tale accidere potuiſſe. Mihi autem venit in mentem, ſi Pompeius cum exercitu firmo veniat, quod eſt ευλογον, certo fore bellum. haec me ſpecies cogitatioque perturbat. neque enim, quod tibi tum licuit, nobis nunc licebit. nam aperte laetati ſumus. deinde habent in ore, nos ingratos. nullo modo licebit, quod tum et tibi licuit, et multis. φαινοπροσωπητεον ergo, et ιτεον in caſtra? millies mori melius, huic praeſertim aetati. itaque me Idus Mart. non tam conſolantur, quam antea. magnum enim mendum continent. etſi illi iuvenes

Αλλοις εν εσθλοις τον δ' απωθενται ψογον.

Sed, ſi tu melius quippiam ſperas, quod et plura audis, et interes conſiliis; ſcribas ad me velim ſimul-

que cogites, quid agendum nobis ſit ſuper legatione votiva. equidem in his locis moneor a multis, ne in ſenatu Kalendis. dicuntur enim occulte milites ad eam diem comparati, et quidem in iſtos; qui mihi videntur ubivis tutius, quam in ſenatu, fore.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM

LIBER XV.

ARGUMENTUM.

Non valde differens eſt libri huius argumentum a ſuperioris ſententia. Scriptae enim epiſtolae omnes ſunt, cum adhuc Romae negotia tumerent, Antoniusque & Octavius ita omnia miſcerent, ut, quamvis neque plane bellum, neque pax eſſet, appareret tamen, rem ad arma deductum iri. Quo quidem tempore Cicero ſibi timens, ſimulque filium, Athenis philoſophiae operam dantem, cupiens inviſere; cum ius liberae legationis a Dolabella, non autem provincialis, nempe Syriacae, ut Plutarcho placet, haberet, (id enim ex his epiſtolis ac Philippica prima cognoſcitur,) iter cepit in Graeciam, eo conſilio, ut Kal. Ian. adeſſet, quod initium cogendi Senatus fore, Hirtio & Panſa conſulatum ineuntibus, videbatur. Dum ſpes vero aliqua meliorum rerum fuit, Brutusque & Caſſius praetores urbani, quibus maxime recuperandae Reip. ratio nitebatur, ſi non Romae, in proximis tamen locis, manebant; perque literas & edicta cum Antonio populoque agebant: nusquam ille pedem. Cedentibus autem illis, & ipſe conſilium cepit abeundi. Haec illorum temporum hiſtoria eſt. Privatim tamen in his epiſtolis plura continentur, quae perſequi longum eſſet. Scriptae ſunt ex ante XVI. Kalend. Ian. ad Non. Quint.

CICERO ATTICO S.

1. O FACTUM male de Alexione! incredibile eſt, quanta me moleſtia affecerit, nec mehercule ex ea parte maxime, quod plerique mecum: Ad quem igitur te medicum conferes? quid mihi iam medico? aut ſi opus eſt, tanta inopia eſt? amorem erga me, humanitatem, ſuavitatemque deſidero. etiam illud; quid eſt, quod non pertimeſcendum ſit; cum hominem temperantem, ſummum medicum, tantus improviſo morbus oppreſſerit? ſed ad haec omnia una conſolatio eſt, quod ea conditione nati ſumus, ut nihil, quod homini accidere poſſit, recuſare debeamus. De Antonio iam antea tibi ſcripſi, non eſſe eum a me conventum. venit enim Miſenum, cum ego eſſem in Pompeiano: inde ante profectus eſt, quam ego eum veniſſe cognovi. ſed caſu, cum legerem tuas literas, Hirtius erat apud me in Puteolano: ei legi; et egi. primum quod attinet, nihil mihi concedebat: deinde ad ſummam, arbitrum me ſtatuebat non modo huius rei, ſed totius conſulatus ſui. Cum Antonio autem ſic agemus, ut perſpiciat, ſi in eo negotio nobis ſatisfecerit, totum me futurum ſuum. Dolabellam ſpero domi eſſe. Redeamus ad noſtros: de quibus tu bonam ſpem te ſignificas habere propter edictorum humanitatem. ego autem perſpexi, cum a me XVII Kal. de Puteolano Neapolim, Panſae conveniendi cauſa, proficiſceretur Hirtius, omnem eius ſenſum. ſeduxi enim, et ad pacem ſum cohortatus. non poterat ſcilicet negare, ſe velle pacem; ſed non minus ſe noſtrorum arma time-

re, quam Antonii: et tamen utrosque non ſine cauſa praeſidium habere; ſe autem utraque arma metuere. quid quaeris? ουδεν υγιες. De Q. filio tibi aſſentior: patri quidem certe gratiſſimae et belliſſimae tuae literae fuerunt. Caerelliae vero facile ſatisfeci; nec valde laborare mihi viſa eſt; et, ſi illa, ego certe non laborarem. iſtam vero, quam tibi moleſtam ſcribis eſſe, auditam a te eſſe omnino demiror. nam quod eam collaudavi apud amicos, audientibus tribus filiis eius et filia, ου ταυτο εκ του αυτου. quid eſt hoc? quid eſt autem, cur ego perſonatus ambulem? parumne foeda perſona eſt ipſius ſenectutis? Quod Brutus rogat, ut ante Kalendas, ad me quoque ſcripſit; et fortaſſe faciam. ſed plane, quid velit, neſcio. quid enim illi afferre conſilii poſſum, cum ipſe egeam conſilio? et cum ille ſuae immortalitati melius, quam noſtro otio, conſuluerit? De regina rumor exſtinguetur. De Flamma, obſecro te, ſi quid potes. Heri dederam ad te literas exiens e Puteolano, deverteramque in Cumanum. ibi bene valentem videram Piliam. quin etiam Baulos Cumis eam vidi. venerat enim in funus: cui funeri ego quoque operam dedi. Cn. Lucullus, familiaris noſter, matrem efferebat. manſi igitur eo die in Sinueſſano; atque inde mane poſtridie Arpinum proficiſcens, hanc epiſtolam exaravi. erat autem nihil novi, quod aut ſcriberem, aut ex te quaererem; niſi forte hoc ad rem putas pertinere. Brutus noſter miſit ad me orationem ſuam, habitam in concione Capitolina; petivitque a me, ut eam nec ambitioſe corrigerem ante, quam ederet. eſt autem oratio ſcripta elegantiſſime ſententiis,

verbis, ut nihil poſſit ultra. ego tamen, ſi illam cauſam habuiſſem, ſcripſiſſem ardentius. ὑπόθεσις. vides, quae ſit perſona dicentis. itaque eam corrigere non potui. quo enim in genere Brutus noſter eſſe vult, et quod iudicium habet de optimo genere dicendi, id ita conſecutus eſt in ea oratione, ut elegantius eſſe nihil poſſit. ſed ego ſolus alius ſum; ſive hoc recte, ſive non recte. tu tamen velim orationem legas, niſi forte iam legiſti, certioremque me facias, quid iudices ipſe. quamquam vereor, ne cognomine tuo lapſus, ὑπεραττικὸς ſis in iudicando. ſed ſi recordabere Δημοσθένους fulmina, tum intelliges, poſſe et ἀττικώτατα graviſſime dici. ſed haec coram. nunc nec ſine epiſtola, nec cum inani epiſtola volui ad te Metrodorum venire.

CICERO ATTICO S.

2. QUINTO decimo Kalend. e Sinueſſano proficiſcens, cum dediſſem ad te literas, devertiſſemque a Cumis in Veſciano, accepi a tabellario tuas literas; in quibus nimis multa de Buthroto. non enim tibi ea res maiori curae aut eſt, aut erit, quam mihi. ſic enim decet, te mea curare, tua me. quamobrem id quidem ſic ſuſceptum eſt mihi, ut nihil ſim habiturus antiquius. L. Antonium concionatum eſſe, cognovi tuis literis et aliis, ſordide: ſed, id quale fuerit, neſcio. nihil enim ſcripſiſti. De Menedemo, probe. Quintus certe ea dictitat, quae ſcribis. Conſilium meum a te probari, quod ea non ſcribam, quae tu a me poſtularis, facile patior; multoque ma-

gis id probabis, ſi orationem eam, de qua hodie ad te ſcripſi, legeris. Quae de legionibus ſcribis, ea vera ſunt. ſed non ſatis hoc mihi videris tibi perſuaſiſſe, quid de Buthrotiis noſtris per ſenatum ſperes confici poſſe, quod puto: tantum enim video, non videmur eſſe victuri. ſed, ſi etiam nos hoc fallat, de Buthroto te non fallet. De Octavii concione idem ſentio, quod tu; ludorumque eius apparatus, et Matius ac Poſtumius mihi procuratores non placent. Saſerna collega dignus. ſed iſti omnes, quemadmodum ſentis, non minus otium timent, quam nos arma. Balbum levari invidia per nos velim; ſed ne ipſe quidem id fieri poſſe confidit. itaque alia cogitat. Quod prima diſputatio Tuſculana te confirmat, ſane gaudeo. neque enim ullum eſt perfugium aut melius, aut paratius. Flamma quod bene loquitur, non moleſte fero. Tyndaritanorum cauſa, de qua tam laboras, quae ſit, ignoro. hos tamen. πεντέλοιπον movere iſta videntur, in primis erogatio pecuniae. De Alexione doleo; ſed, quoniam inciderat in ita gravem morbum, bene actum cum illo arbitror. quos tamen ſecundos heredes, ſcire vellem, et diem teſtamenti.

CICERO ATTICO S.

3. UNDECIMO Kalend. accepi in Atinati duas epiſtolas tuas, quibus duabus meis reſpondiſti. una erat XV Kal. altera XII data. ad ſuperiorem igitur prius. Accurres in Tuſculanum, ut ſcribis, quo me VI Kal. venturum arbitrabar. Quod ſcribis paren-

dum victoribus; non mihi quidem, cui ſunt multa potiora. nam illa, quae recordaris, Lentulo et Marcello conſulibus acta in aede Apollinis; nec cauſa eadem eſt, nec ſimile tempus, praeſertim cum Marcellum ſcribas aliosque diſcedere. erit igitur nobis coram odorandum et conſtituendum, tutone Romae eſſe poſſimus. novi conventus habitatores ſane movent. in magnis enim verſamur anguſtiis. ſed ſunt iſta parvi. quin et maiora contemnimus. Calvae teſtamentum cognovi, hominis turpis ac ſordidi. Tabula Demonici quod tibi curae eſt, gratum. De Mario ſcripſi iam pridem ad Dolabellam accuratiſſime; modo redditae literae ſint. eius cauſa et cupio, et debeo. Venio ad propiorem. Cognovi de Alexione, quae deſiderabam. Hirtius eſt tuus. Antonio, quam eſt, volo peius eſſe. De Q. filio, ut ſcribis, de patre coram agemus. Brutum omni re, qua poſſum, cupio iuvare; cuius de oratiuncula idem te, quod me, ſentire video. ſed parum intelligo, quid me velis ſcribere, quaſi a Bruto habita oratione, cum ille ediderit. qui tandem convenit? an ſic, ut in tyrannum iure optimo caeſum? multa dicentur, multa ſcribentur a nobis; ſed alio modo et tempore. De ſella Caeſaris, bene tribuni. praeclaros etiam XIV ordines. Brutum apud me fuiſſe gaudeo; modo et libenter fuerit, et ſat diu.

CICERO ATTICO S.

4. DECIMO Kalend. hora VIII fere, a Q. Fuſio venit tabellarius: neſcio quid ab eo literularum, uti me ſibi reſtituerem, ſine inſulſe, ut ſolet; niſi for-

te, quae non ames, omnia videntur inſulſe fieri. ſcripſi ita, ut te probaturum exiſtimem. mihi duas a te epiſtolas reddidit, unam XI, alteram X. ad recentiorem prius. Et legio? rem laudo. ſi vero etiam Carſulenus, ανω ποταμων. Antonii conſilia narras turbulenta: atque utinam potius per populum agat, quam per ſenatum! quod quidem ita credo. ſed mihi totum eius conſilium ad bellum ſpectare videtur, ſi quidem D. Bruto provincia eripitur. quoquo modo ego de illius nervis exiſtimo, non videtur fieri poſſe ſine bello. ſed non cupio, quoniam cavetur Buthrotiis. rides? aſt condoleo, non mea potius aſſiduitate, diligentia, gratia perfici. Quod ſcribis te neſcire, quid noſtris faciundum ſit; iam pridem me illa απορια ſollicitat. itaque ſtulta iam Iduum Martiarum eſt conſolatio. animis enim uſi ſumus virilibus; conſiliis, mihi crede, pueribilibus. exciſa enim eſt arbor, non evulſa. itaque, quam fruticetur, vides. redeamus igitur, quoniam ſaepe uſurpas, ad Tuſculanas diſputationes. Saufeium per te celemus. ego nunquam indicabo. Quod te a Bruto ſcribis, ut certior fieret, quo die in Tuſculanum eſſem futurus; ut ad te ante ſcripſi, VI Kal. et quidem ibi te quam primum pervidere velim. puto enim nobis Lanuvium eundem, et quidem non ſine multo ſermone. ſed μελησει. Redeo ad ſuperiorem: ex qua praetereo illa prima de Buthrotiis, quae mihi ſunt incluſa medullis; ſit modo, ut ſcribis, locus agendi. De oratione Bruti prorſus contendis, cum iterum tam multis verbis agis. egone ut eam cauſam, quam is ſcripſit? ego ſcribam non rogatus ab eo?

nulla παρεγχειρησις fieri poteſt contumelioſior. at, inquis, Ἡρακλείδιον aliquod. non recuſo id quidem; ſed et componendum argumentum eſt, et ſcribendi exſpectandum tempus maturius. licet enim de me, ut libet, exiſtimes (velim quidem quam optime); ſi haec ita manent, ut videntur, (feres quod dicam,) me Idus Martiae non delectant. ille enim nunquam revertiſſet: nos timor confirmare eius acta non coegiſſet: aut, (ut in Saufeii eam, relinquamque Tuſculanas diſputationes, ad quas tu etiam Veſtorium hortaris,) ita gratioſi eramus apud illum, quem dii mortuum perduint! ut noſtrae aetati, quoniam interfecto domino liberi non ſumus, non fuerit dominus ille fugiendus. rubeo, mihi crede. ſed iam ſcripſeram; delere nolui. De Menedemo, vellem verum fuiſſet. De regina, velim verum ſit. Cetera coram, et maxime, quid noſtris faciendum ſit; quid etiam nobis, ſi Antonius militibus obſeſſurus eſt ſenatum. Hanc epiſtolam ſi illius tabellario dediſſem, veritus ſum, ne ſolveret. itaque miſi dedita opera. erat enim reſcribendum tuis. Quam vellem, Bruto ſtudium tuum navare potuiſſes! ego igitur ad eum literas. Ad Dolabellam Tironem miſi cum mandatis et literis. eum ad te vocabis; et, ſi quid habebis, quod placeat, ſcribes. Ecce autem de transverſo L. Caeſar, ut veniam ad ſe, rogat, in Nemus; aut ſcribam, quo ſe venire velim: Bruto enim placere, ſe a me conveniri. O rem odioſam et inexplicabilem! puto me ergo iturum, et inde Romam; niſi quid mutaro. ſummatim adhuc ad te. nihildum enim a Balbo. tuas igitur exſpecto, nec actorum ſolum, ſed etiam futurorum.

CICERO ATTICO S.

5. A BRUTO tabellarius rediit: attulit et ab eo, et Caſſio. conſilium meum magnopere exquirunt: Brutus quidem, utrum de duobus. O rem miſeram! plane non habeo, quod ſcribam. itaque ſilentio puto me uſurum; niſi quid aliud tibi videtur. ſin tibi quid venit in mentem, ſcribe, quaeſo. Caſſius vero vehementer orat ac petit, ut Hirtium quam optimum faciam. ſanum putas? ὁ γναφευς ανδρικευς. epiſtolam tibi miſi. Ut tu de provincia Bruti et Caſſii per ſenatusconſultum, ita ſcribit et Balbus et Hirtius: qui quidem, ſe actutum. etenim iam in Tuſculano eſt; mihique, ut abſim, vehementer auctor eſt: et ille quidem periculi cauſa, quod ſibi etiam fuiſſe dicit; ego autem, etiam ut nullum periculum ſit: tantum abeſt, ut Antonii ſuſpicionem fugere nunc curem, ne videar eius ſecundis rebus non delectari, ut mihi cauſa ſit, cur Romam venire nolim, ne illum videam. Varro autem noſter ad me epiſtolam miſit, ſibi a neſcio quo miſſam, (nomen enim delerat,) in qua ſcriptum erat, veteranos eos, qui reiiciantur, (nam partem eſſe dimiſſam,) improbiſſime loqui; ut magno periculo Romae ſint futuri, qui ab eorum partibus diſſentire videantur. qui porro noſter itus, reditus, vultus, inceſſus inter iſtos? quod ſi, ut ſcribis, L. Antonius in Decimum, reliqui in noſtros; ego quid faciam? aut quo me pacto geram? Mihi vero deliberatum eſt, ut nunc quidem eſt, abeſſe ex ea urbe, in qua non modo florui cum ſumma, verum etiam ſervivi cum

aliqua dignitate. nec tam ſtatui ex Italia exire, de quo tecum deliberabo, quam iſtuc non venire.

CICERO ATTICO S.

6. CUM ad me Brutus noſter ſcripſiſſet et Caſſius, ut Hirtium, quem adhuc bonum fuiſſe ſciebant, neque eum confidebant fore, mea auctoritate meliorem facerem, (Antonio eſt enim fortaſſe iratior, cauſae vero amiciſſimus,) tamen ad eum ſcripſi, eique dignitatem Bruti et Caſſii commendavi. ille quid mihi reſcripſiſſet, ſcire te volui; ſi forte idem tu, quod ego, exiſtimares, iſtos etiam nunc vereri, ne forte ipſi noſtri plus animi habeant, quam habent.

HIRTIUS CICERONI SUO S.

RURE *iam redierim, quaeris. an ego, cum omnes caleant, ignaviter aliquid faciam? etiam ex urbe ſum profectus. utilius enim ſtatui abeſſe. has tibi literas exiens in Tuſculanum ſcripſi. noli autem me tam ſtrenuum putare, ut ad Nonas recurram. nihil enim iam video opus eſſe noſtra cura; quoniam praeſidia ſunt in tot annos proviſa. Brutus & Caſſius utinam, quam facile a te de me impetrare poſſunt, ita per te exorentur, ne quod calidius ineant conſilium! cedentes enim haec ais ſcripſiſſe: quo? aut quare? retine, obſecro te, Cicero, illos; & noli ſinere haec omnia perire, quae funditus medius fidius rapinis, incendiis, caedibus pervertuntur. tantum, ſi quid timent, caveant: nihil praeterea moliantur. Non medius fidius acerrimis conſiliis plus, quam etiam inertiſſimis, dummodo diligentibus, conſe-*

quentur. haec enim, quae fluunt, per ſe diuturna non ſunt; in contentione praeſentes ad nocendum habent vires. quid ſperes de illis, in Tuſculanum ad me ſcribe.

Habes Hirtii epiſtolam: cui reſcripſi, nil illos calidius cogitare, idque confirmavi. hoc qualecunque eſſet, te ſcire volui. Obſignata iam epiſtola Balbus ad me, Serviliam rediiſſe, confirmare non diſceſſuros. nunc exſpecto a te literas.

CICERO ATTICO S.

7. GRATUM, quod mihi epiſtolas: quae quidem me delectarunt, in primis Sexti noſtri. dices, quia te laudat? puto mehercule id quoque eſſe cauſae; ſed tamen etiam ante, quam ad eum locum veni, valde mihi placebat cum ſenſus eius de republica, tum ſcribendi cura. Servius vero pacificator cum librariolo ſuo videtur obiiſſe legationem, et omnes captiunculas pertimeſcere. debuerat autem, *non ex iure manu conſertum*; ſed quae ſequuntur. Tu quoque ſcribes.

CICERO ATTICO S.

8. POST tuum diſceſſum binas a Balbo; nihil novi: itemque ab Hirtio; qui ſe ſcribit vehementer offenſum eſſe veteranis. exſpectat animus, quidnam agam de Kalend. Martiis. miſi igitur Tironem, et cum Tirone plures, quibus ſingulis, ut quidque accidiſſet, dares literas: atque etiam ſcripſi ad Antonium de legatione; ne, ſi ad Dolabellam ſolum ſcripſiſſem, iracundus homo commoveretur. quod autem

aditus ad eum difficilior eſſe dicitur; ſcripſi ad Eutrapelum, ut is ei meas literas redderet, legatione mihi opus eſſe. honeſtior eſt votiva: ſed licet uti utraque. De te, quaeſo, etiam atque etiam vide. velim poſſis coram: ſi minus poſſis, literis idem conſequemur. Graeceius ad me ſcripſit, C. Caſſium ſibi ſcripſiſſe, homines comparari, qui armati in Tuſculanum mitterentur. id quidem mihi non videbatur; ſed cavendum tamen, villaeque plures videndae. ſed aliquid craſtinus dies ad cogitandum nobis de ea re.

CICERO ATTICO S.

9. TERTIO Nonas veſperi a Balbo redditae mihi literae, fore Nonis ſenatum, ut Brutus in Aſia, Caſſius in Sicilia frumentum emendum, et ad urbem mittendum curarent. O rem miſeram! primum ullam ab iſtis, dein, ſi aliquam, hanc legatoriam provinciam? atque haud ſcio, an melius ſit, quam ad Eurotam ſedere. ſed haec caſus gubernabit. ait autem, eodem tempore decretum iri, ut iis et reliquis praetoriis provinciae decernantur. hoc certe melius, quam illa Perſice porticus. nolo enim Lacedaemonem longinquam; Lanuvium exiſtimavi. Rides, inquies, in talibus rebus? quid faciam? plorando feſſus ſum. Dii immortales! quam me conturbatum tenuit epiſtolae tuae prior pagina? quid autem iſte in domo tua caſus armorum? ſed hunc quidem nimbum cito tranſiiſſe laetor. tu quid egeris tua cum triſti, tum etiam difficili ad conſiliandum legatione, vehementer exſpecto. eſt enim inexplicabilis. ita circumſede-

mur copiis omnibus. Me quidem Bruti literae, quas oſtendis a te lectas, ita perturbarunt, ut, quamquam ante egebam conſilio, tamen animi dolore ſim tardior. ſed plura, cum iſta cognoro. hoc autem tempore, quod ſcriberem, nihil erat, eoque minus, quod dubitabam, tu has ipſas literas eſſesne accepturus. erat enim incertum, viſurusne te eſſet tabellarius. ego tuas literas vehementer exſpecto.

CICERO ATTICO S.

10. O Bruti amanter ſcriptas literas! o iniquum tuum tempus, qui ad eum ire non poſſis! ego autem quid ſcribam? ut beneficio iſtorum utantur? quid turpius? ut moliantur aliquid? nec audent, nec iam poſſunt. age, quieſcant auctoribus nobis? quis incolumitatem praeſtat? ſi vero aliquid de Decimo gravius; quae noſtris vita, etiamſi nemo moleſtus ſit? ludos vero non facere, quid foedius? frumentum imponere, quae eſt alia Dionis legatio? aut quod munus in republica ſordidius? prorſus quidem conſilia tali in re ne iis quidem tuta ſunt, qui dant. ſed poſſim id negligere proficiens. fruſtra vero quid ingrediar? matris conſilio cum utatur, vel etiam precibus, quid me interponam? ſed tamen cogitabo, quo genere utar literarum. nam ſilere non poſſum. ſtatim igitur mittam vel Antium, vel Circaeos.

CICERO ATTICO S.

11. ANTIUM veni ante VI Kal. Bruto iucundus noſter adventus. deinde multis audientibus, Servilia,

Tertulla, Porcia, quaerere, quid placeret. aderat etiam Favonius. ego, quod eram meditatus in via, ſuadere, ut uteretur Aſiatica curatione frumenti; nihil eſſe iam reliqui, quod ageremus, niſi ut ſalvos eſſe. in eo etiam ipſi reipublicae eſſe praeſidium. quam orationem cum ingreſſus eſſem, Caſſius intervenit. ego eadem illa repetivi. hoc loco, fortibus ſane oculis Caſſius, (Martem ſpirare diceres,) ſe in Siciliam non iturum. egone, ut beneficium accepiſſe in contumelia? quid ergo agis? inquam. at ille, in Achaiam ſe iturum: quid tu, inquam, Brute? Romam, inquit, ſi tibi videtur. mihi vero minime: tuto enim non eris. quid? ſi poſſem eſſe, placeretne? atque ut omnino, neque nunc, neque ex praetura in provinciam ires? ſed auctor non ſum, ut te urbi committas. dicebam ea, quae tibi profecto in mentem veniunt, cur non eſſet tuto futurus. multo inde ſermone querebantur, atque id quidem Caſſius maxime, amiſſas occaſiones; Decimumque graviter accuſabat. ego negabam oportere praeterita: aſſentiebar tamen. cumque ingreſſus eſſem dicere, quid oportuiſſet, (nec vero quidquam novi, ſed ea, quae quotidie omnes,) nec tamen illum locum attingerem, quemquam praeterea oportuiſſe tangi; ſed ſenatum vocari, populum ardentem ſtudio vehementius incitari, totam ſuſciperem rempublicam: exclamat tua familiaris: *hoc vero neminem unquam audivi.* ego repreſſi. ſed et Caſſius mihi videbatur iturus: (etenim Servilia pollicebatur ſe curaturam, ut illa frumenti curatio de ſenatusconſulto tolleretur:) et noſter cito deiectus eſt de illo inani ſermone. velle enim ſe dixerat.

Conſtituit igitur, ut ludi, abſente ſe, fierent ſuo nomine. proficiſci autem mihi in Aſiam videbatur ab Antio velle. ne multa; nihil me in illo itinere, praeter conſcientiam, delectavit. non enim fuit committendum, ut ille ex Italia prius, quàm a me conventus eſſet, diſcederet. hoc demto munere amoris atque officii, ſequebatur, ut meeum ipſe:

Ἡ δεῦρ' ὁδὸς σοὶ τι δύναται νῦν, Θεοπρόπε;

prorſus diſſolutum offendi navigium, vel potius diſſipatum. nihil conſilio, nihil ratione, nihil ordine. itaque etſi ne antea quidem dubitavi, tamen nunc eo minus, evolare hinc; idque quamprimum, ubi

Nec Pelopidarum facta, neque famam audiam.

Sed heus tu, ne forte ſis neſcius, Dolabella me ſibi legavit a. d. IV Nonas. id mihi heri veſperi nuntiatum eſt. votiva ne tibi quidem placebat. etenim erat abſurdum, quae, ſi ſtetiſſet reſpublica, voviſſem, ea me, everſa illa, vota diſſolvere: et habent, opinor, liberae legationes definitum tempus lege Iulia; nec facile addi poteſt. Aveo genus legationis, ut, cum velis, introire, exire, liceat; quod nunc mihi additum eſt. bella eſt autem huius iuris quinquennii licentia. quamquam quid de quinquennio cogitem? contrahi mihi negotium videtur. ſed βλασφημα mittamus.

CICERO ATTICO S.

12. BENE mehercule de Buthroto. at ego Tironem ad Dolabellam cum literis, quia iuſſeras, miſeram. quid nocet? De noſtris autem Antiatibus ſatis videbar plane ſcripſiſſe, ut non dubitares, eſ-

t quin. otioſi futuri, uſurique beneficio Antonii
ıtumelioſo. Caſſius frumentariam rem adſperna-
ur. eam Servilia ſublaturam ex ſenatusconſulto
eſſe dicebat. noſter vero, *και μαλα σεμνος*, in A-
n, poſteaquam mihi eſt aſſenſus, tuto ſe Romae
e non poſſe. ludos enim abſens facere malebat.
tim autem ſe iturum, ſimul ac ludorum appara-
n iis, qui curaturi eſſent, tradidiſſet. navigia col-
ebat. erat animus in curſu. interea in eisdem lo-
erant futuri. Brutus quidem ſe aiebat Aſturae. L.
idem Antonius liberaliter literis ſine cura me eſſe
bet. habeo unum beneficium; alterum fortaſſe, ni
Tuſculanum venerit. O negotia non ferenda! quae
untur tamen. *των δ' αιτιαν των Βρυτων τις ειχεν?* Oc-
viano, ut perſpexi, ſatis ingenii, ſatis animi; vi-
baturque erga noſtros *ἡρωας* ita fore, ut nos vel-
mus, animatus. ſed quid aetati credendum ſit, quid
mini, quid hereditati, quid *κατηχησει*, magni con-
ii eſt. vitricus quidem nihil cenſebat; quem Aſtu-
e vidimus. ſed tamen alendus eſt; et, ut nihil ali-
l, ab Antonio ſeiungendus. Marcellus praeclare,
praecipit noſtro, noſtris; cui quidem ille deditus
ihi videbatur. Panſae autem et Hirtio non nimis
edebat. bona indoles, *εαν διαμεινη*.

CICERO ATTICO S.

3. OCTAVO Kal. duas a te accepi epiſtolas.
ſpondebo igitur priori prius. Aſſentior tibi, ut nec
uces ſimus, nec agmen cogamus; faveamus tamen.
rationem tibi miſi. eius cuſtodiendae et proferen-

dae arbitrium tuum. ſed quando illum diem, cum tu edendam putes? Inducias, quas ſcribis, non intelligo fieri poſſe. melior eſt ανανπιφωνησια: qua me uſurum arbitror. Quod ſcribis legiones duas Brundiſium veniſſe; vos omnia prius. ſcribes igitur, quidquid audieris. Varronis διαλογον exſpecto. Iam probo Ἡρακλειδιον, praeſertim cum tu tantopere delectere: ſed quale velis, velim ſcire. Quod ad te *antea*, atque adeo *prius* ſcripſi (ſic enim mavis) tu vero ad ſcribendum feciſti me alacriorem. ad tuum enim iudicium, quod mihi erat notum, addidiſti Peducei auctoritatem, magnam quidem apud me, et in primis gravem. enitar igitur, ne deſideres aut induſtriam meam, aut diligentiam. Vectenum, ut ſcribis, et Faberium foveo. Cloelium nihil arbitror malitioſe: quamquam.... ſed quid egerit? De libertate retinenda, qua certe nihil eſt dulcius, tibi aſſentior. Itane Gallo Caninio? o hominem nequam! quid enim dicam aliud? cautum Marcellum; me ſic, ſed non tamen cautiſſimum. Longiori epiſtolae ſuperiorique reſpondi. nunc breviori propiorique quid reſpondeam, niſi eam fuiſſe dulciſſimam? Res Hiſpanienſes valde bonae. modo Balbilium incolumem videam, ſubſidium noſtrae ſenectutis. De Anniano item, quod me valde obſervat Viſellia. ſed haec quidem humana. De Bruto te nihil ſcire dicis: ſed Selicia veniſſe M. Scaptium; eumque non qua pompa, ad ſe tamen clam venturum, ſciturumque me omnia: quae ego ſtatim. interea narrat eadem, Baſſi ſervum veniſſe, qui nuntiaret, legiones Alexandrinas in armis eſſe, Baſſum arceſſi, Caſſium exſpec-

ari. quid quaeris? videtur reſpublica ius ſuum re-
iperatura. ſed ne quid ante. noſti horum exercita-
ionem in latrocinio, et amentiam. Dolabella, vir
ptimus. etſi, cum ſcribebam, ſecunda menſa appo-
ita, veniſſe eum ad Baias audiebam; tamen ad me
x Formiano ſcripſit, (quas literas, cum e balineo
xiſſem, accepi,) ſeſe de attributione omnia ſumma
eciſſe: Vectenum accuſat: tricatur ſcilicet, ut homo
alis. ſed ait totum negotium Sextium noſtrum ſuſ-
epiſſe, optimum quidem illum virum, noſtrique
imantiſſimum. quaero autem, quid tandem Sextius
in hac re facere poſſit, quod non quivis noſtrum?
ſed, ſi quid praeter ſpem erit, facies ut ſciam. ſin
eſt, ut arbitror, negotium perditum, ſcribes tamen;
neque iſta res commovebit. Nos hic φιλοσοφȣμεν,
(quid enim aliud?) et τα περι τȣ καθηκοντος magni-
fice explicamus, προσφωνȣμενque Ciceroni. qua de re
enim potius pater filio? deinde alia. quid quaeris?
exſtabit opera peregrinationis huius. Varronem ho-
die, aut cras venturum putabant. ego autem in Pom-
peianum properabam; non quo hoc loco quidquam
pulchrius; ſed interpellatores illic minus moleſti. ſed
perſcribe, quaeſo, quae cauſa ſit Myrtilo, (poenas
quidem illum pependiſſe audivi,) et ſatisne pateat,
unde corruptus. Haec cum ſcriberem, tantum quod
exiſtimabam ad te orationem eſſe perlatam. hui, quam
timeo, quid exiſtimes. etſi quid ad me, quae non ſit
foras proditura, niſi republica recuperata? de quo
quid ſperem, non audeo ſcribere.

CICERO ATTICO S.

14. SEXTO Kal. accepi a Dolabella literas, quarum exemplum tibi miſi; in quibus erat, omnia ſe feciſſe, quae tu velles. ſtatim ei reſcripſi, et multis verbis gratias egi. ſed tamen, ne miraretur, cur idem iterum facerem, hoc cauſae ſumſi, quod ex te ipſo coram antea nihil potuiſſem cognoſcere. ſed quid multa? literas hoc exemplo dedi.

CICERO DOLABELLAE COS. SUO.

» ANTEA cum per literas Attici noſtri de tua » ſumma liberalitate, ſummoque erga ſe beneficio » certior factus eſſem; cumque tu ipſe etiam ad me » ſcripſiſſes, te feciſſe ea, quae nos voluiſſemus: » egi tibi gratias per literas iis verbis, ut intelligeres, nihil te mihi gratius facere potuiſſe. poſtea vero quam ipſe Atticus ad me venit in Tuſculanum » huius unius rei cauſa, tibi ut apud me gratias ageret, ut cuius eximiam quandam, et admirabilem » in cauſa Buthrotia voluntatem, et ſingularem erga ſe amorem perſpexiſſet; teneri non potui, quin » tibi apertius illud idem his literis declararem. ex » omnibus enim, mi Dolabella, ſtudiis in me, et officiis, quae ſumma ſunt, hoc ſcito mihi et ampliſſimum videri, et gratiſſimum eſſe, quod perfeceris, ut Atticus intelligeret, quantum ego te, quam » tu me amares. quod reliquum eſt, Buthrotiam et » cauſam et civitatem, quamquam a te conſtituta eſt, » (beneficia autem noſtra tueri ſolemus,) tamen ve-

lim, receptam in fidem tuam, a meque etiam atque etiam tibi commendatam, auctoritate et auxilio tuo tectam velis eſſe. ſatis erit in perpetuum Buthrotiis praeſidii, magnaque cura et ſollicitudine Atticum, et me liberaris, ſi hoc honoris mei cauſa ſuſceperis, ut eos ſemper a te defenſos velis. quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. «

His literis ſcriptis, me ad συνταξεις dedi: quae quidem, vereor, ne miniata cerula tua pluribus locis notandae ſint: ita ſum μετεωρος, et magnis cogitationibus impeditus.

CICERO ATTICO S.

15. L. ANTONIO male ſit, ſiquidem Buthrotiis moleſtus eſt. Ego teſtimonium compoſui; quod, cum voles, obſignabis. Tu nummos Arpinatum, ſi L. Fadius aedilis petet, vel omnes reddito. ego ad te alia epiſtola ſcripſi de H-S CX, quae Statio curarentur. ſi ergo petet Fadius, ei volo reddi; praeter Fadium, nemini. apud me item puto depoſitum. id, ſcripſi ad Erotem, ut redderet. Reginam odi. me iure facere ſcit. ſponſor promiſſorum eius Ammonius; quae quidem erant φιλολογα, et dignitatis meae, ut vel in concione dicere auderem. Saram autem praeterquam quod nefarium hominem cognovi, praeterea in me contumacem. ſemel eum omnino domi meae vidi. cum φιλοφρονως ex eo quaererem, quid opus eſſet; Atticum ſe dixit quaerere. ſuperbiam autem ipſius reginae, cum eſſet trans Tiberim in hortis, commemorare ſine

magno dolore non poſſum. nihil igitur cum iſtis: nec tam animum me, quam vix ſtomachum habere arbitrantur. Profectionem meam, ut video, Erotis diſpenſatio impedit. nam cum ex reliquis, quae Nonis April. fecit, vel abundare debeam; cogor mutuari: quodque ex iſtis fructuoſis rebus receptum eſt, id ego ad illud fanum ſepoſitum putabam. ſed haec Tironi mandavi, quem ob eam cauſam Romam miſi. te nolui impeditum impedire. Cicero noſter quo modeſtior eſt, eo me magis commovet. ad me enim de hac re nihil ſcripſit, ad quem nimirum potiſſimum debuit. ſcripſit hoc autem ad Tironem, ſibi poſt Kal. April. (ſic enim annuum tempus confici) nihil datum eſſe: tibi pro tua natura ſemper placuiſſe, teque exiſtimaſſe id etiam ad dignitatem meam pertinere, eum non modo liberaliter a nobis, ſed etiam ornate cumulateque tractari. quare velim cures, (nec tibi eſſem moleſtus, ſi per alium hoc agere poſſem,) ut permutetur Athenas. quod ſit in annuum ſumtum, ei ſcilicet Eros numerabit. eius rei cauſa Tironem miſi. curabis igitur, et ad me, ſi quid tibi de eo videbitur, ſcribes.

CICERO ATTICO S.

16. TANDEM a Cicerone tabellarius; et mehercule literae πεπινωμενως ſcriptae; quod ipſum προκοπην aliquam ſignificaret: itemque ceteri praeclara ſcribunt. Leonidas tamen retinet ſuum illud *adhuc*; ſummis vero laudibus Herodes. quid quaeris? vel verba mihi dari facile patior in hoc, meque libenter prae-

beo credulum. Tu, velim, ſi quid tibi eſt a Statio ſcriptum, quod pertineat ad me, certiorem me facias. Narro tibi, haec loca venuſta ſunt, abdita certe, et, ſi quid ſcribere velis, ab arbitris libera. ſed neſcio quo modo οικος φιλος. itaque me referunt pedes in Tuſculanum. et tamen haec ῥωπογραφια ripulae videtur habitura celerem ſatietatem. equidem etiam pluvias metuo, ſi prognoſtica noſtra vera ſunt. ranae enim ῥητορευουσιν. Tu, quaeſo, fac ſciam, ubi Brutum noſtrum, et quo die videre poſſim.

CICERO ATTICO S.

17. DUAS accepi poſtridie Idus, alteram eo die datam, alteram Idibus. prius igitur ſuperiori. De Bruto, cum ſcies. De conſulum ficto timore cognoveram. Sica enim φιλοστοργως ille quidem, ſed tumultuoſius ad me etiam illam ſuſpicionem pertulit. quid tu autem? τα μεν διδομενα? nullum enim verbum a Siregio. non placet. De Plaetorio vicino tuo permoleſte tuli, quemquam prius audiſſe, quam me. De Syro prudenter. L. Antonium per M. fratrem, ut arbitror, facillime deterrebis. Antronii vetui; ſed nondum acceperas literas; nec cuiquam, niſi L. Fadio aedili. aliter enim nec caute, nec iure fieri poteſt. Quod ſcribis tibi deeſſe H-S C, quae Ciceroni curata ſint; velim ab Erote quaeras, ubi ſit merces inſularum. Arabioni de Sitio nihil iraſcor. ego de itinere, niſi explicato A, nihil cogito. quod idem tibi videri puto. Habes ad ſuperiorem. nunc audi ad alteram. Tu vero facis, ut omnia, quod Serviliae non dees, id eſt, Bruto. De

regina gaudeo te non laborare; certe etiam tibi probari. Erotis rationes et ex Tirone cognovi, et vocavi ipſum. Gratiſſimum, quod polliceris, Ciceroni nihil defuturum: de quo mirabilia Meſſala; qui Lanuvio, rediens ab illis, venit ad me: et mehercule ipſius literae ſic et φιλωστοργως et ευπινως ſcriptae, ut eas vel in acroaſi audeam legere: quo magis illi indulgendum puto. De Buciliano Sextium puto non moleſte ferre. Ego, ſi Tiro ad me, cogito in Tuſculanum. Tu vero, quidquid erit, quod me ſcire par ſit, ſtatim.

CICERO ATTICO S.

18. SEPTIMODECIMO Kal. etſi ſatis videbar ſcripſiſſe ad te, quid mihi opus eſſet, et quid te facere vellem, ſi tibi commodum eſſet; tamen, cum profectus eſſem, et in lacu navigarem, Tironem ſtatui ad te eſſe mittendum, ut iis negotiis, quae agerentur, intereſſet: atque etiam ſcripſi ad Dolabellam, me, ſi ei videretur, velle proficiſci, petiique ab eo de mulis vecturae itineris: et in eis, quoniam intelligo te diſtentiſſimum eſſe, qua de Buthrotiis, qua de Bruto, cuius etiam ludorum ſeorſum curam, etiam adminiſtrationem ſuſpicor ex magna parte ad te pertinere; ut ergo in eiusmodi re, tribues nobis paulum operae. nec enim multum opus eſt. mihi res ad caedem, et eam quidem propinquam, ſpectare videtur. vides homines; vides arma. prorſus non mihi videor eſſe tutus. ſin tu aliter ſentis, velim ad me ſcribas. domi enim manere, ſi recte poſſum, multo malo.

CICERO ATTICO S.

19. QUIDNAM eſt, quod audiendum amplius de Buthrotiis? ſtetiſſe enim te fruſtra ſcribis. quid autem ſe refert Brutus? doleo mehercule, te tam eſſe detentum; quod decem hominibus referendum acceptum. eſt illud quidem εϱγωδες, ſed ανεκτον, mihique gratiſſimum. De armis, nihil vidi apertius. fugiamus igitur. at, ut ais, coram. Theophanes quid velit, neſcio. ſcripſerat enim ad me. cui reſcripſi, ut potui. mihi autem ſcribit, venire ad me ſe velle, ut et de ſuis rebus, et quaedam, quae ad me pertineant. tuas literas exſpecto. vide, quaeſo, ne quid temere fiat. Statius ſcripſit ad me, locutum ſecum eſſe Q. Ciceronem valde aſſeveranter, ſe haec ferre non poſſe: certum ſibi eſſe, ad Brutum et Caſſium tranſire. hoc enimvero nunc diſcere aveo: hoc ego, quid ſit, interpretari non poſſum. poteſt aliquid iratus Antonio: poteſt gloriam novam quaerere: poteſt totum eſſe σχεδιασμα: et nimirum ita eſt. ſed tamen et ego vereor, et pater conturbatus eſt. ſcit enim, quae ille de hoc: mecum quidem αφατα olim. plane, quid velit, neſcio. A Dolabella mandata habebo, quae mihi videbuntur, id eſt, nihil. Dic mihi, C. Antonius voluitne fieri ſeptemvir? fuit certe dignus. De Menedemo eſt, ut ſcribis. facies omnia mihi nota.

CICERO ATTICO S.

20. EGI gratias Vecteno: nihil enim potuit humanius. Dolabellae mandata ſint quaelibet: mihi ali-

quid, vel quod Niciae nuntiem. quis enim haec, ut ſcribis, ante nos? nunc dubitare quemquam prudentem, quin meus diſceſſus deſperationis ſit, non legationis? Quod ais, extrema quaedam iam homines de republica loqui, et eos quidem viros bonos: ego, quo die audivi illum tyrannum in concione *clariſſimum virum* appellari, ſubdiffidere coepi: poſtea vero quam tecum Lanuvii vidi, noſtros tantum ſpei habere ad vivendum, quantum accepiſſent ab Antonio, deſperavi. itaque, mi Attice, fortiter hoc velim accipias, ut ego ſcribo. genus illud interitus, quo caſurus eſt, foedum duces, et quaſi denuntiatum nobis ab Antonio. ex hac naxa exire conſtitui, non ad fugam, ſed ad ſpem mortis melioris. haec omnis culpa Bruti. Pompeium Cartheiae receptum ſcribis: iam igitur contra hunc exercitum. utra ergo caſtra? media enim tollit Antonius. illa infirma, haec nefaria. properemus igitur. ſed iuva me conſilio, Brundiſione, an Puteolis. Brutus quidem ſubito; ſed ſapienter. πασχω τι. quando enim illum? ſed humana ferenda. tu ipſe eum videre non potes. dii illi mortuo, qui unquam Buthrotum! ſed acta-miſſa. videamus, quae agenda ſint. Rationes Erotis, etſi ipſum nondum vidi, tamen et ex literis eius, et ex eo, quod Tiro cognovit, propemodum cognitas habeo. verſuram ſcribis eſſe faciendam menſium quinque, id eſt, ad Kal. Novemb. H-S cc: in eam diem cadere nummos, qui a Quinto debentur. velim igitur, (quoniam Tiro negat tibi placere, me eius rei cauſa Romam venire,) ſi te ea res nihil offendet, videas, unde nummi ſint; mihi feras expen-

ſum. hoc video in praeſentia opus eſſe. reliqua diligentius ex hoc ipſo exquiram; in his, de mercedibus dotalium praediorum: quae ſi fideliter Ciceroni curabuntur, quamquam volo laxius, tamen ei propemodum nihil deerit. equidem video mihi quoque opus eſſe viaticum. ſed id ex praediis, ut cadet, ita ſolvetur; mihi autem opus eſt univerſo quidem. etſi mihi videtur iſte, qui umbras timet, ad caedem ſpectare; tamen, niſi explicata ſolutione, non ſum diſceſſurus. ſitne autem extricata, necne, tecum cognoſcam. Haec putavi mea manu ſcribenda: itaque feci. De Fadio, ut ſcribis; utique alii nemini. reſcribas velim hodie.

CICERO ATTICO S.

21. NARRO tibi; Q. pater exſultat laetitia. ſcripſit enim filius, ſe idcirco profugere ad Brutum voluiſſe, quod, cum ſibi negotium daret Antonius, ut eum dictatorem efficeret, praeſidium occuparet, id recuſaſſet; recuſaſſe autem ſe, ne patris animum offenderet: ex eo ſibi illum hoſtem. tum me, inquit, collegi, verens, ne quid mihi ille iratus tibi noceret. itaque eum placavi. et quidem CCCC certa, reliqua in ſpe. ſcribit autem Statius, illum cum patre habitare velle. hoc vero mirum; et id gaudet. ecquem tu illo certiorem nebulonem? ἐποχὴν veſtram de re Cani deliberationis probo. nihil eram ſuſpicatus de tabulis: ἀκεραίως reſtitutam arbitrabar. Quae differs, ut mecum coram, exſpectabo. Tabellarios, quoad voles, tenebis. es enim occupatus. Quod ad Xenonem, probe. Quod ſcribo, cum abſolvero. Quinto

ſcripſiſti, te ad eum literas: nemo attulerat. Tiro negat iam tibi placere Brundiſium, et quidem dicere aliquid de militibus. at ego iam deſtinaram, Hydruntem quidem. movebant me tuae quinque horae. hic autem quantus πλοῦς? ſed videbimus. Nullas a te XI Kal. quippe: quid enim iam novi? cum primum igitur poteris, venies. ego propero, ne ante Sextus; quem adventare aiunt.

CICERO ATTICO S.

22. GRATULOR nobis Q. filium exiiſſe: moleſtus non erit. Panſam bene loqui credo. ſemper enim coniunctum eſſe cum Hirtio ſcio. amiciſſimum Bruto et Caſſio puto, ſi expediet. ſed quando illos videbit? inimicum Antonio; quando, aut cur? quousque ludemur? Ego autem ſcripſi Sextum adventare, non quo iam adeſſet, ſed quia certe id ageret, ab armisque nullus diſcederet. certe, ſi pergit, bellum paratum eſt. hic autem noſter Cytherius, niſi victorem, neminem victurum. quid ad haec Panſa? cum utro erit, ſi bellum erit? quod videtur fore. ſed et haec, et alia coram: hodie quidem, ut ſcribis, aut cras.

CICERO ATTICO S.

23. MIRIFICE torqueor, ſine dolore tamen: ſed permulta mihi de noſtro itinere in utramque partem occurrunt. quousque? inquies. quoad erit integrum: erit autem usque dum ad navem. Panſa ſi reſcripſerit, et meam tibi, et illius epiſtolam mittam. Silium exſpectabam; cui ὑπόμνημα compoſitum.

ſi quid novi. ego literas miſi ad Brutum; cuius de itinere etiam ex te velim, ſi quid ſcies, cognoſcere.

CICERO ATTICO S.

24. TABELLARIUS, quem ad Brutum miſeram, ex itinere rediit VII Kal. ei Servilia dixit, eo die Brutum hora IV profectum. ſane dolui, meas literas redditas non eſſe. Silius ad me non venerat. cauſam compoſui. eum libellum tibi miſi. te quo die exſpectem, velim ſcire.

CICERO ATTICO S.

25. DE meo itinere variae ſententiae. multi enim ad me. ſed tu incumbe, quaeſo, in eam curam. magna res eſt. an probas, ſi ad Kal. Ian. cogitamus? meus animus eſt aequus, ſic tamen, ut nihil offenſionis ſit: et tu etiam ſcite, *quo die olim piaculum*; myſteria ſcilicet. ut ut ſit res, caſus conſilium noſtri itineris iudicabit. dubitemus igitur. eſt enim hiberna navigatio odioſa; eoque ex te quaeſieram myſteriorum diem. Brutum, ut ſcribis, viſum iri a me puto. ego hinc volo prid. Kal.

CICERO ATTICO S.

26. DE Quinti negotio video a te omnia facta. ille tamen dolet, dubitans, utrum morem gerat Leptae, an fidem infirmet filio. inaudivi L. Piſonem velle exire legatum ψευδεγγράφῳ ſenatusconſulto. velim ſcire, quid ſit. Tabellarius ille, quem tibi dixeram a me ad Brutum eſſe miſſum in Anagninum, ad

me venit ea nocte, quae proxima ante Kal. fuit; literasque ad me attulit; in quibus unum alienum ſumma ſua prudentia, [id eſt illud,] ut ſpectem ludos ſuos. reſcripſi ſcilicet, primum me iam profectum, ut non integrum ſit; dein, ατοπωτατον eſſe, me, qui Romam omnino poſt haec arma non acceſſerim, neque id tam periculi mei cauſa fecerim, quam dignitatis, ſubito ad ludos venire. tali enim tempore ludos facere illi honeſtum eſt, cui neceſſe eſt; ſpectare, mihi ut non eſt neceſſe, ſic ne honeſtum quidem eſt. equidem illos celebrari, et eſſe quam gratiſſimos mirabiliter cupio; idque ita futurum eſſe confido; et tecum ago, ut iam ab ipſa commiſſione ad me, quemadmodum accipiantur; deinde omnino reliquorum dies ſingulos perſequare. ſed de ludis hactenus. Reliqua pars epiſtolae eſt illa quidem in utramque partem: ſed tamen nonnullos interdum iacit igniculos viriles; quod quale tibi videretur, ut poſſes interpretari, miſi ad te exemplum epiſtolae. quamquam mihi tabellarius noſter dixerat, tibi quoque ſe attuliſſe literas a Bruto, easque ad te e Tuſculano eſſe delatas. Ego itinera ſic compoſueram, ut Nonis Quint. Puteolis eſſem. valde enim feſtino; ita tamen, ut, quantum homo poſſit, quam cautiſſime navigem. M. Aelium cura liberabis: is me paucos ſpecus in extremo fundo, et eos quidem ſubterraneos, ſervitutis apud ſe aliquid habiturum: id me iam nolle, neque mihi quidquam eſſe tanti; ſed, ut mihi dicebas, quam leniſſime, potius ut cura liberetur, quam ut me ſuccenſere aliquid ſuſpicetur. Idem de illo Tulliano capite libere

eum Caſcelio loquare. parva res eſt : ſed tu bene attendiſti; nimis callide agebatur. ego autem, ſi mihi impoſuiſſet aliquid, quod paene fecit, niſi tua malitia affuiſſet, animo iniquo tuliſſem. itaque, ut ut erit, rem impediri malo. Octavam partem tolli luminarium aedium ad ſtreniae memineris. cui Caerellia, videris mancipio dare ad eam ſummam, quae ſub praecone fuit maxima; id opinor eſſe CCCLXXX. Novi ſi quid erit, atque etiam ſi quid proſpicies, quod futurum putes, ſcribas ad me quam ſaepiſſime velim. Varroni, quemadmodum tibi mandavi, memineris excuſare tarditatem literarum mearum. Mundus iſtum. M. Ennius quid egerit de teſtamento (curioſus enim) facias me velim certiorem. Ex Arpinati, VI Non.

CICERO ATTICO S.

27. GAUDEO id te mihi ſuadere, quod ego mea ſponte pridie feceram. nam cum ad te VI Non. darem, eidem tabellario dedi etiam ad Sextium, ſcriptas πανυ φιλοστοργως. Ille autem, quod Puteolos proſequitur, humane; quod queritur, iniuſte. non enim ego tam illum exſpectare, cum de Coſano rediret, debui, quam ille aut non ire ante, quam me vidiſſet, aut citius reverti. ſciebat enim me celeriter velle proficiſci, ſeſeque ad me in Tuſculanum ſcripſerat eſſe venturum. Te, ut a me diſceſſeris, lacrymaſſe, moleſte ferebam. quod ſi me praeſente feciſſes, conſilium totius itineris fortaſſe mutaſſem. ſed illud praeclare, quod te conſolata eſt ſpes brevi tem-

pore congrediendi; quae quidem exſpectatio me maxime ſuſtentat. meae tibi literae non deerunt. De Bruto, ſcribam ad te omnia. Librum tibi celeriter mittam de Gloria. excudam aliquid Ἡϱακλείδιον, quod lateat in theſauris tuis. De Planco, memini. Attica iure queritur. Quod me de Bacchide, de ſtatuarum coronis certiorem feciſti, valde gratum; nec quidquam poſthac, non modo tantum, ſed ne tantulum quidem praeterieris. Et de Herode et Mettio meminero, et de omnibus, quae te velle ſuſpicabor modo. O turpem ſororis tuae filium, cum haec ſcriberem. adventabat autem βουλυσει, coenantibus nobis.

CICERO ATTICO S.

28. EGO, ut ad te pridie ſcripſeram, Nonis conſtitueram venire in Tuſculanum. ibi igitur quotidie tuas literas exſpectabo, et maxime de ludis; de quibus etiam ad Brutum tibi ſcribendum eſt. cuius epiſtolae, quam interpretari ipſe vix poteram, exemplum pridie tibi miſeram. Atticae meae velim me ita excuſes, ut omnem culpam in te transferas, et ei tamen confirmes, me minime totum amorem eo mecum attuliſſe.

CICERO ATTICO S.

29. BRUTI ad te epiſtolam miſi. dii boni, quanta ἀμηχανία! cognoſces, cum legeris. De celebratione ludorum Bruti, tibi aſſentior. Ad M. Aelium nullus tu quidem domum, ſed ſicubi inciderit. De Tulliano ſemiſſe, M. Axianum adhibebis, ut ſcribis. Quod

Coſiano egiſti, optime. Quod non ſolum mea,
n etiam tua expedis, gratum. Legationem pro-
neam, gaudeo. Quod promittis, dii ſaxint. quid
mihi meis iucundius? ſed iſtam, quam tu excipis,
o. Brutum cum convenero, perſcribam omnia.
lanco, et Decimo, ſane velim. Sextum ſcutum
ere nolebam. De Mundo, ſi quid ſcies. Reſcripſi
nnia tua. nunc noſtra accipe. Quintus filius us-
Puteolos: (mirus civis, ut tu Favonium, Aſi-
dicas:) et quidem duas ob cauſas, et ut me-
, et σπεισασθαι vult cum Bruto et Caſſio. Sed
uid ais? ſcio enim te familiarem eſſe Othonum.
iic ſibi Iuliam ferre. conſtitutum enim eſſe diſ-
m. quaeſivit ex me pater, qualis eſſet fama. di-
iihil ſane me audiſſe (neſciebam enim, cur quae-
) niſi de ore, et patre. ſed quorſus, inquam?
le, filium velle. tum ego, etſi εβδελυττομην, ta-
negavi putare me illa eſſe vera: σκοπος (hoc
enim) huic noſtro nihil praebere. illa autem
ρα τυτο. ego tamen ſuſpicor, hunc, ut ſolet, al-
iari. ſed velim quaeras: (facile autem potes:)
e certiorem.

bſecro te, quid eſt hoc? Signata iam epiſtola,
niani, qui apud me coenabant, Plancum ſe, aie-
, hunc Buthrotium, pridie, quam hoc ſcribe-
, id eſt III Nonas, vidiſſe demiſſum, ſine pha-
; ſervulos autem dicere, eum et agripetas eiec-
a Buthrotiis. macte. ſed amabo te, perſcribe mi-
tum negotium.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM

LIBER XVI.

ARGUMENTUM.

Male affecta oppreſſaque civitate armis Antonii, reique publicae ſalute deſperata, quod adhuc C. Caeſare vivente cogitaverat, iter in Graeciam Cicero eſt ingreſſus, re tamen prius lente deliberata, quod et futuris de ſe hominum ſermonibus moveretur, & aegre a ſuis villulis Italiaque avelleretur. Ergo Puteolos primum progreſſus, inque Neſide Brutum allocutus, claſſem una cum Caſſio parantem, qua ille in Macedoniam, hic in Syriam navigarent; Kalendis Sext. Rhegio conſcendens, venit Syracuſas. unde cum transmittere vellet in Graeciam, bisque ad Leucopetram, quod eſt agri Rhegini promontorium, Auſtro reiectus eſſet, profectionis conſilium abiecit; eoque magis, quod boni quidam nuntii eo Roma venerunt, fore ut Antonius eſſet in poteſtate Senatus, Senatores in urbem redirent, res conveniret. Hac igitur ſpe commotus Romam rediit, urbemque ingreſſus eſt Kalendis Septembris; & IV Non. hoc eſt, poſtridie Kalendas, ut ſcribitur Philip. V. eam dixit orationem, quae eſt in Antonium prima. Fuit deinde partim Romae, partim in ſuis praediis: quae omnia commemorantur ſex primis epiſtolis. Reliquae ſcriptae ſunt incertis quidem diebus magna ex parte; omnes tamen ante Kal. Ian. quo toto tempore haec geſta

fuiſſe traduntur. Cum M. Antonius & Octavianus occultis potius odiis inter ſe, quam aperta vi certarent, alterque alterum inſidiis praevertere conaretur; Antonius ante diem VII Id. Oct. Brundiſium venit, profectus obviam legionibus Macedonicis quatuor, ut eas ſibi pecunia conciliaret: quas tamen, quod quidam ab Octaviano praemiſſi multo plus obtulerant, attrahere ad ſe non potuit. Itaque & Martia & Decima illum poſtea deſeruerunt, & ad Octavianum tranſierunt: qui item Octavianus eo ipſo tempore, quo Antonius Brundiſii fuit, ipſe in Campaniam pergens, magnum veteranorum numerum, ingenti ſpe, ingentique pecunia cepit, nimirum denariis, ut Cicero ait, cccc. Idque initium fuit armorum inter ipſos, cum antea neque bellum gererent, neque pacem haberent. Et hoc tempus illud fuit, cum Cicero ab Octaviano, per ſpeciem capeſſendae Reip. in Antonium ſollicitatus eſt, nihil ſe, niſi de illius conſilio, nec niſi per ſenatum facturum, pollicente. Scriptae ſunt omnes, Antonio & Dolabella Coſſ. ex a. d. VII. Id. Quint. ad Nonas circiter Decembris. Atque his quidem multa alia continentur, ſed vel domeſtica, vel huc pertinentia.

CICERO ATTICO S.

NONIS Quint. veni in Puteolanum. poſtridie ens ad Brutum in Neſidem haec ſcripſi. ſed eo die, uo veneram, coenanti Eros tuas literas. Itane? Nois *Iuliis*? Dii hercule iſtis! ſed ſtomachari totum iem licet. quidquamne turpius, quam Bruto, *Iuiis*? redeo ad meum igitur, ετι εωμεν? nihil vidi. Sed uid eſt, quaeſo, quod agripetas Buthroti conciſos udio? quid autem Plancus tam curſim (ita enim auiebam) diem et noctem? ſane cupio ſcire, quid ſit. Ieam profectionem laudari gaudeo. videndum eſt, t manſio laudetur. Dymaeos, agro pulſos, mare

infeſtum habere, nil mirum. εν ὁμοπλοια Bruti videtur aliquid praeſidii eſſe. ſed, opinor, minuta navigia. ſed iam ſciam, et ad te cras. De Ventidio, πανικον puto. De Sexto, pro certo habebatur, haud arma. quod ſi verum eſt; ſine bello civili video ſerviendum. quid ergo? Kal. Ian. in Panſa ſpes? ληρος πολυς in vino, et in ſomno iſtorum. De ccx, optime Ciceronis rationes explicentur. Ovius enim recens: is multa, quae vellem: in his ne hoc quidem malum, in mandatis ſat abunde: H-S LXXII ſatis eſſe, affatim prorſus; ſed Xenonem perexigue, et γλισχρως praebere, [id eſt mimitatim]. quo plus permutaſti, quam ad fructum inſularum, id ille annus habeat, in quem itineris ſumtus acceſſit. hinc ex Kal. April. ad H-S LXXX accommodetur. nunc enim inſulae tantum. videndum enim eſt, quid, cum Romae erit. non enim puto ſocrum illam ferendam. Pindaro de Cumano negaram. Nunc, cuius rei cauſſa tabellarium miſerim, accipe. Q. filius mihi pollicetur ſe Catonem. egit autem et pater, et filius, ut tibi ſponderem; ſed ita, ut tum crederes, cum ipſe cognoſſes. huic ego literas ipſius arbitratu dabo. eae te ne moverint. has ſcripſi in eam partem, ne me motum putares. dii faxint, ut faciat ea, quae promittit! commune enim gaudium. ſed ego nihil dico amplius. is hinc VII Idus. ait enim attributionem in Idus, ſe autem urgeri acriter. tu ex meis literis, quo modo reſpondeas, moderabere. Plura, cum et Brutum videro, et Erotem remittam. Atticae meae excuſationem accipio, eamque amo plurimum: cui, et Piliae ſalutem.

CICERO ATTICO S.

1. SEXTO Idus duas epiſtolas accepi, unam a meo tabellario, alteram a Bruti. De Buthrotiis longe alia fama in his locis fuerat: ſed cum aliis multis hoc ferendum. Erotem remiſi citius, quam conſtitueram, ut eſſet, qui Hortenſio; et quia equitibus quidem ait ſe Idibus conſtituiſſe. Hortenſius vero impudenter. nihil enim debetur ei, niſi ex tertia penſione, quae eſt Kal. Sext. ex qua penſione, ipſa maior pars eſt ei ſoluta aliquanto ante diem. ſed haec Eros videbit Idibus. De Publilio autem, quod perſcribi oportet, moram non puto eſſe faciendam. ſed cum videas, quantum de iure noſtro deceſſerimus, qui de reſiduis CCCC H-S, CC praeſentia ſolverimus, reliqua reſcribamus; loqui cum eo, ſi videbitur, poteris, eum commodum noſtrum exſpectare debere, cum tanta ſit a nobis iactura facta iuris. Sed amabo te, mi Attice, (videsne, quam blande?) omnia noſtra, quoad eris Romae, ita gerito, regito, gubernato, ut nihil a me exſpectes. quamquam enim reliqua ſatis apta ſunt ad ſolvendum; tamen ſit ſaepe, ut ii, qui debent, non reſpondeant ad tempus. ſi quid eiusmodi acciderit, ne quid tibi ſit ſama mea potius. non modo verſura, verum etiam venditione, ſi ita res coget, nos vindicabis. Bruto tuae literae gratae erant. ſui enim apud illum multas horas in Neſide, cum paulo ante tuas literas accepiſſem. delectari mihi Tereo videbatur, et habere maiorem Accio, quam Antonio, gratiam. mihi autem quo laetiora ſunt, eo plus ſtomachi et moleſtiae eſt, populum Romanum

diiungor a te. movet etiam navigationis labor, alienus non ab aetate ſolum noſtra, verum etiam a dignitate; tempusque diſceſſus ſubabſurdum. relinquimus enim pacem, ut ad bellum revertamur; quodque temporis in praediolis noſtris, et belle aedificatis, et ſatis amoenis conſumi potuit, in peregrinatione conſumimus. conſolantur haec. aut proderimus aliquid Ciceroni; aut, quantum profici poſſit, iudicabimus. deinde tu iam, ut ſpero, et ut promittis, aderis. quod quidem ſi acciderit, omnia nobis erunt meliora. Maxime autem me angit ratio reliquorum meorum: quae quamquam explicata ſunt; tamen, quod et Dolabellae nomen in iis eſt, et attributione mihi nomina ignota, conturbor; nec me ulla res magis angit ex omnibus. itaque non mihi videor erraſſe, quod ad Balbum ſcripſi apertius, ut, ſi quid tale accidiſſet, ut non concurrerent nomina, ſubveniret; meque tibi etiam mandaſſe, ut, ſi quid eiusmodi accidiſſet, cum eo communicares: quod facies, ſi tibi videbitur, eoque magis, ſi proficiſceris in Epirum. Haec ego conſcendens e Pompeiano tribus actuariolis, decem ſcalmis. Brutus erat in Neſide etiam nunc, Neapoli Caſſius. Ecquid amas Deiotarum, et non amas Hieram? qui, ut Bleſamius venit ad me, cum ei praeſcriptum eſſet, ne quid ſine Sexti noſtri ſententia ageret; neque ad illum, neque ad quemquam noſtrum retulit. Atticam noſtram cupio abſentem ſuaviari; ita mihi dulcis ſalus viſa eſt, per te miſſa ab illa. referes igitur ei plurimam, itemque Piliae dicas velim.

CICERO ATTICO S.

4. ITA ut heri tibi narravi, vel fortaſſe hodie, (Quintus enim altero die ſe aiebat,) in Neſida VIII Idus. ibi Brutus. quam ille doluit de Nonis *Iuliis*? mirifice eſt conturbatus. itaque ſeſe ſcripturum aiebat, ut venationem etiam, quae poſtridie ludos Apollinares futura eſt, proſcriberent III Id. *Quint.* Libo intervenit. is Philonem, Pompeii libertum, et Hilarum, ſuum, veniſſe a Sexto cum literis ad conſules, ſive quo alio nomine ſunt. earum exemplum nobis legit, ſi quid videretur. pauca παρα λεξιν, ceteroqui et ſatis graviter, et non contumaciter. tantum addi placuit, quod erat *coſſ.* ſolum, ut eſſet, *praett. tribb. pleb. ſenatui*; ne illi non proferrent eas, quae ad ipſos miſſae eſſent. Sextum autem nuntiant cum una ſolum legione fuiſſe Carthagine; eique, eo ipſo die, quo oppidum Boream cepiſſet, nuntiatum eſſe de Caeſare: capto oppido, miram laetitiam commutationemque animorum, concurſumque undique: ſed illum ad ſex legiones, quas in ulteriore reliquiſſet, revertiſſe. ad ipſum autem Libonem ſcripſit, nihil eſſe, niſi ad larem ſuum liceret. ſumma poſtulatorum, ut omnes exercitus dimittantur, qui ubique ſint. haec fere de Sexto. de Buthrotiis undique quaerens nihil reperiebam. alii, conciſos agripetas; alii, Plancum, acceptis nummis, relictis illis, aufugiſſe. itaque non video ſciturum me, quid eius ſit, ni ſtatim aliquid literarum. Iter illud Brundiſium, de quo dubitabam, ſublatum videtur. legiones enim adventare dicuntur. haec autem

tabis. Nepotis epiſtolam exſpecto. cupidus ille meorum, qui ea, quibus maxime γαυρια, legenda non putet? et ais, μετ' αμυμονα. tu vero αμυμων. ille quidem αμβροτος. Mearum epiſtolarum nulla eſt συναγωγη: ſed habet Tiro inſtar ſeptuaginta. et quidem ſunt a te quaedam ſumendae. eas ego, oportet, perſpiciam, corrigam. tum denique edentur.

CICERO ATTICO S.

6. EGO adhuc, (perveni enim Vibonem ad Sicam) magis commode, quam ſtrenue navigavi: remis enim magnam partem; prodromi nulli. illud ſatis opportune: duo ſinus fuerunt, quos tramitti oporteret, Paeſtanus et Vibonenſis: utrumque pedibus aequis transmiſimus. veni igitur ad Sicam octavo die e Pompeiano, cum unum diem Veliae conſtitiſſem; ubi quidem fui ſane libenter apud Talnam noſtrum, nec potui accipi, illo abſente praeſertim, liberalius. IX Kal. igitur ad Sicam. ibi tanquam domi meae ſcilicet. itaque obduxi poſterum diem. ſed putabam, cum Rhegium veniſſem, fore ut illic, δολιχον πλοον ὁρμαινοντες, cogitaremus, corbitane Patras, an actuariolis ad Leucopetram Tarentinorum, atque inde Corcyram; et, ſi oneraria, ſtatimne freto, an Syracuſis. hac ſuper re ſcribam ad te Rhegio. Mehercule, mi Attice, ſaepe mecum, ἡ δευρ' ὁδος σοι τι δυναται; cur ego tecum non ſum? cur, ocellos Italiae, villulas meas non video? ſed id ſatis ſuperque. tecum me non eſſe? quid fugientem? periculumne? id nunc quidem, niſi fallor, nullum

eſt. ad ipſum enim revocat me auctoritas tua. ſcribis enim, in coelum ferri profectionem meam, ſed ita, ſi ante Kal. Ian. redeam: quod quidem certe enitar. malo enim vel cum timore domi eſſe, quam ſine timore Athenis tuis. ſed tamen proſpice, quo iſta vergant; mihique aut ſcribe, aut, quod multo malim, affer ipſe. haec hactenus. Illud velim in bonam partem accipias, me agere tecum, quod tibi maiori curae ſciam eſſe, quam ipſi mihi. nomina mea, per deos, expedi, exſolve. belle reliqua reliqui. ſed opus eſt diligentia, coheredibus pro Cluviano Kal. Sext. perſolutum ut ſit. cum Publilio quo modo agendum ſit, videbis. non debet urgere, quoniam iure non utimur; ſed tamen ei quoque ſatisfieri plane volo. Terentiae vero quid ego dicam? etiam ante diem, ſi potes. Quin ſi, ut ſpero, celeriter in Epirum; hoc, quod ſatisdato debeo, peto a te, ut ante provideas, planeque expedias, et ſolutum relinquas. ſed de his ſatis; metuoque, ne tu nimium putes. nunc negligentiam meam cognoſce. De Gloria librum ad te miſi; at in eo prooemium id eſt, quod in Academico tertio. id evenit ob eam rem, quod habeo volumen prooemiorum. ex eo eligere ſoleo, cum aliquod συγγραμμα inſtitui. itaque iam in Tuſculano, qui non meminiſſem, me abuſum iſto prooemio, conieci id in eum librum, quem tibi miſi. cum autem in navi legerem Academicos; agnovi erratum meum. itaque ſtatim novum prooemium exaravi; tibi miſi. tu illud deſecabis, hoc agglutinabis. Piliae ſalutem dices, et Atticae, deliciis atque amoribus meis.

CICERO ATTICO S.

7. OCTAVO Id. Sext. cum a Leucopetra profectus (inde enim tramittebam) ſtadia circiter CCC proceſſiſſem, reiectus ſum auſtro vehementi ad eandem Leucopetram. ibi cum ventum exſpectarem (erat enim villa Valerii noſtri, ut familiariter eſſem, et libenter) Rhegini quidam, illuſtres homines, eo venerunt, Roma ſane recentes; in iis Bruti noſtri hoſpes, qui Brutum Neapoli reliquiſſet. haec afferebant, edictum Bruti et Caſſii; et fore frequentem ſenatum Kalendis; a Bruto et Caſſio literas miſſas ad conſulares et praetorios; ut adeſſent, rogare. ſummam ſpem nuntiabant, fore, ut Antonius cederet, res conveniret, noſtri Romam redirent. addebant etiam, me deſiderari, ſubaccuſari. quae cum audiſſem, ſine ulla dubitatione abieci conſilium profectionis, quo mehercule ne antea quidem delectabar. lectis vero tuis literis, admiratus equidem ſum, te tam vehementer ſententiam commutaſſe; ſed, non ſine cauſa, arbitrabar. etſi, quamvis non fueris ſuaſor et impulſor profectionis meae, approbator certe fuiſti, dummodo Kal. Ian. Romae eſſem. ita fiebat, ut, dum minus periculi videretur, abeſſem, in flammam ipſam venirem. ſed haec, etiamſi non prudenter, tamen ανεμεσητα ſunt; primum, quod de mea ſententia acta ſunt; deinde, etiamſi te auctore, quid debet, qui conſilium dat, praeſtare praeter fidem? Illud admirari ſatis non potui, quod ſcripſiſti his verbis: *Veni igitur. tu, qui ευθανασιαν, veni. relinquis patriam?* An ego relinquebam, aut tibi tum relinque-

re videbar.? tu id non modo non prohibebas, verum etiam approbabas. graviora, quae reſtant. *Velim σχολιον aliquod elimes ad me, oportuiſſe te iſtuc facere.* Itane, mi Attice? defenſione eget meum factum, praeſertim apud te, qui id mirabiliter approbaſti? ego vero iſtum απολογισμον συνταξομαι, ſed ad eorum aliquem, quibus invitis et diſſuadentibus profectus ſum. etſi quid iam opus eſt σχολιω? ſi perſeveraſſem, opus fuiſſet. At hoc ipſum non conſtanter. nemo doctus unquam (multa autem de hoc genere ſcripta ſunt) mutationem conſilii, inconſtantiam dixit eſſe. deinceps igitur haec: *Nam ſi a Phaedro noſtro, expedita excuſatio eſſet. nunc quid reſpondemus?* Ergo id erat meum factum, quod Catoni probare non poſſem, flagitii ſcilicet plenum et dedecoris. utinam a primo ita tibi eſſet viſum! tu mihi, ſicut eſſe ſoles, fuiſſes Cato. Extremum illud vel moleſtiſſimum: *Nam Brutus noſter ſilet*, hoc eſt, non audet hominem id aetatis monere. aliud nihil habeo, quod ex iis a te verbis ſignificari putem; et hercule ita eſt. Nam XVI Kal. Sept. cum veniſſem Veliam, Brutus audivit. erat enim cum ſuis navibus apud Haletem fluvium, citra Veliam millia paſſuum III. pedibus ad me ſtatim. dii immortales, quam valde ille reditu, vel potius reverſione mea laetatus, effudit illa omnia, quae tacuerat; ut recordarer illud tuum, *nam Brutus noſter ſilet.* maxime autem dolebat, me Kal. Sext. in ſenatu non fuiſſe. Piſonem ferebat in coelum; ſe autem laetari, quod effugiſſem duas maximas vituperationes: unam, quam itinere faciendo me intelligebam ſuſcipere, deſperationis ac relictionis reipubli-

cae: (flentes mecum vulgo querebantur, quibus de meo celeri reditu non probabam:) alteram, de qua Brutus, et qui una erant, (multi autem erant,) laetabantur, quod eam vituperationem effugiſſem, me exiſtimari ad Olympia. hoc vero nihil turpius, quovis reipublicae tempore; ſed hoc αναπολογητον. ego vero auſtro gratias miras, qui me a tanta infamia averterit. Reverſionis has ſpecioſas cauſas habes, iuſtas illas quidem, et magnas; ſed nulla iuſtior, quam quod tu idem aliis literis: *Provide, ſi cui quid debetur, ut ſit unde par pari reſpondeatur. Mirifica enim* δυσχρηστια *eſt propter metum armorum.* In freto medio hanc epiſtolam legi, ut, quid poſſem providere, in mentem mihi non veniret, niſi ut praeſens me ipſe defenderem. Sed haec hactenus. reliqua coram. Antonii edictum legi a Bruto, et horum contra, ſcriptum praeclare: ſed quid iſta edicta valeant, aut quo ſpectent, plane non video; nec ego nunc, ut Brutus cenſebat, iſtuc ad rempublicam capeſſendam venio. quid enim fieri poteſt? num quis Piſoni eſt aſſenſus? num rediit ipſe poſtridie? ſed abeſſe hanc aetatem longe a ſepulcro negant oportere. Sed obſecro te, quid eſt quod audivi de Bruto? Piliam πειραζεσθαι παραλυσει, te ſcripſiſſe aiebat. valde ſum commotus; etſi idem, te ſcribere, ſperare melius. ita plane velim. ei dicas plurimam ſalutem, et ſuaviſſimae Atticae. Haec ſcripſi navigans, cum Pompeianum accederem, XIV Kal.

CICERO ATTICO S.

8. CUM ſciam, quo die venturus ſim, faciam

ut ſcias. impedimenta exſpectanda ſunt, quae Ana-
gnia veniunt: et familia aegra eſt. Kal. veſperi literae
mihi ab Octaviano. magna molitur. veteranos, qui-
qui Caſilini et Calatiae ſunt, perduxit ad ſuam ſen-
tentiam. nec mirum: quingenos denarios dat: cogi-
tat reliquas colonias obire. plane hoc ſpectat, ut ſe
duce bellum geratur cum Antonio. itaque video pau-
cis diebus nos in armis fore. Quem autem ſequamur?
vide nomen: vide aetatem. Atque a me poſtulat, pri-
mum ut clam colloquatur mecum, vel Capuae, vel
non longe a Capua. puerile hoc quidem, ſi id putat
clam fieri poſſe. docui per literas, id nec opus eſſe,
nec fieri poſſe. miſit ad me Caecinam quendam
Volaterranum, familiarem ſuum, qui haec pertulit:
Antonium cum legione Alaudarum ad urbem pergere,
pecunias municipiis imperare, legionem ſub ſignis
ducere. conſultabat, utrum Romam cum CIↃ CIↃ CIↃ
veteranorum proficiſceretur, an Capuam teneret, et
Antonium venientem excluderet; an iret ad tres le-
giones Macedonicas, quae iter ſecundum mare ſu-
perum faciunt; quas ſperat ſuas eſſe. eae congiarium
ab Antonio accipere noluerunt, ut hic quidem nar-
rat, et ei convicium grave fecerunt, concionantem-
que reliquerunt. quid quaeris? ducem ſe profitetur,
nec nos ſibi putat deeſſe oportere. Equidem ſuaſi, ut
Romam pergeret. videtur enim mihi et plebeculam
urbanam, et, ſi fidem fecerit, etiam bonos viros ſe-
cum habiturus. O Brute, ubi es? quantam εὐκαιρίαν
amittis? non equidem hoc divinavi, ſed aliquid
tale putavi fore. nunc tuum conſilium exquiro. Ro-
mamne venio, an hic maneo, an Arpinum (ἀσφάλειαν

hortaris ad ſcribendum: amice tu quidem; ſed me ſcito agere nihil aliud. Gravedo tua mihi moleſta eſt. quaeſo adhibe, quam ſoles, diligentiam. *O Tiæ*, tibi prodeſſe laetor. Anagnini ſunt, Muſtela ταξιαρχης, et Laco, qui plurimum bibit. Librum, quem rogas, perpoliam, et mittam. Haec ad poſteriorem. Τα περι τȣ καθηκοντος, quantenus Panaetius, abſolvi duobus: illius tres ſunt. ſed cum initio diviſiſſet ita, tria genera exquirendi officii eſſe; unum, cum deliberemus, honeſtum, an turpe ſit; alterum, utile, an inutile; tertium, cum haec inter ſe pugnare videantur, quo modo iudicandum ſit: qualis cauſa Reguli, redire honeſtum, manere utile: de duobus primis praeclare diſſeruit, de tertio pollicetur ſe deinceps: ſed nihil ſcripſit. eum locum Poſidonius perſecutus. ego autem et eius librum arceſſivi, et ad Athenodorum Calvum ſcripſi, ut ad me τα κεφαλαια mitteret; quae exſpecto: quem velim cohortere, et roges, ut quamprimum. in eo eſt περι τȣ κατα περιστασιν καθηκοντος. Quod de inſcriptione quaeris; non dubito, quin καθηκον *officium* ſit, niſi quid tu aliud: ſed inſcriptio plenior, *de officiis*. προσφωνω autem Ciceroni filio. viſum eſt non ανοικειον. De Myrtilo dilucide. o quales tu ſemper iſtos! itane in D. Brutum? dii iſtis. Ego me, ut ſcripſeram, in Pompeianum non abdidi, primo tempeſtatibus, quibus nil tetrius: deinde ab Octaviano quotidie literae, ut negotium ſuſciperem, Capuam venirem, iterum rempublicam ſervarem; Romam utique ſtatim.

---αιδεσθεν μεν ανηνασθαι, δεισαν δ' ὑποδεχθαι.

is tamen egit ſane ſtrenue, et agit. Romam veniet

cum manu magna: ſed eſt plane puer. putat ſenatum ſtatim. quis veniet? ſi venerit, quis incertis rebus offendet Antonium? Kal. Ian. erit fortaſſe praeſidio; aut quidem ante depugnabitur. puero municipia mire favent. iter enim faciens in Samnium venit Cales, manſit Theani. mirifica ἀπάντησις, et cohortatio. hoc tu putares? ob hoc ego citius Romam, quam conſtitueram. ſimul ac conſtituero, ſcribam. Etſi nondum ſtipulationes legeram (nec enim Eros venerat) tamen rem pridie Idus velim conficias. Epiſtolas Catinam, Tauromenium, Syracuſas commodius mittere potero, ſi Valerius interpres ad me nomina gratioſorum ſcripſerit. alii enim ſunt alias; noſtrique familiares fere demortui. publice tamen ſcripſi, ſi uti vellet eis Valerius; aut mihi nomina mitteret. De Lepidianis feriis Balbus ad me usque ad III. Kalend. Exſpectabo tuas literas: deque Torquati negotiolo ſciturum puto. Quinti literas ad te miſi, ut ſcires, quam valde eum amaret, quem dolet a te minus amari. Atticae, quoniam, quod optimum in pueris eſt, hilarula eſt, meis verbis ſuavium des. Vale.

CICERO ATTICO S.

12. OPPII epiſtolae, quia perhumana erat, tibi miſi exemplum. De Ocella, dum tu muginaris, nec mihi quidquam reſcribis, cepi conſilium domeſticum. itaque me pridie Idus arbitror Romae futurum. commodius eſt viſum, fruſtra me iſtic eſſe, cum id non neceſſe eſſet, quam, ſi opus eſſet, non adeſſe; et ſimul, ne intercluderer, metuebam. ille enim

iam adventare poteſt: etſi varii rumores, multique, quos cuperem veros. nihil tamen certi. ego vero, quidquid eſt, tecum potius, quam animi pendeam, cum a te abſim, et de te, et de me. ſed quid tibi dicam? bonum animum. De Ἡρακλειδείῳ Varronis, negotia ſalſa. me quidem nihil unquam ſic delectavit. ſed haec, et alia maiora coram.

CICERO ATTICO S.

13. O CASUM mirificum! VI Idus cum ante lucem de Sinueſſano ſurrexiſſem, veniſſemque diluculo ad pontem Tirenum, qui eſt Minturnis, in quo flexus eſt ad iter Arpinas, obviam mihi fit tabellarius, qui me offendit δολιχον πλοον ὁρμαινοντα. ego ſtatim, Cedo, inquam, ſi quid ab Attico. nondum legere poteramus. nam et lumina dimiſeramus; nec ſatis lucebat. cum autem luceret, ante ſcripta epiſtola ex duabus tuis prior mihi legi coepta eſt. illa omnium quidem elegantiſſima. ne ſim ſalvus, ſi aliter ſcribo, ac ſentio; nihil legi humanius. itaque veniam, quo vocas, modo adiutore te. ſed nihil tam απροσδιονυσον mihi primo videbatur, quam ad has literas, quibus ego a te conſilium petieram, te mihi iſta reſcribere. ecce tibi altera, qua hortaris παρ' ηνεμοεντα Μιμαντα, Νησυ επι Ψυριης, Appiam επ' αριστερ' εχοντα. itaque eo die manſi Aquini. longulum ſane iter, et via inepta: inde poſtridie mane proficiſcens, has literas dedi: et quidem, ut a me dimitterem invitiſſimus, fecerunt Erotis literae. rem tibi Tiro narrabit. tu, quid faciendum ſit, videbis. praeterea,

poſſimne propius accedere, (malo enim eſſe in Tuſculano, aut uſpiam in ſuburbano,) an etiam longius diſcedendum putes, crebro ad me velim ſcribas. erit autem quotidie, cui des. Quod praeterea conſulis, quid tibi cenſeam faciendum, difficile eſt, cum abſim. verumtamen, ſi pares aeque inter ſe, quieſcendum: ſin; latius manabit, et quidem ad nos, deinde communiter. avide tuum conſilium exſpecto. timeo, ne abſim, cum adeſſe me ſit honeſtius: venire non audeo. De Antonii itineribus neſcio quid aliter audio, atque ad te ſcribebam. omnia igitur velim explices, et ad me certa mittas. De reliquo quid tibi ego dicam? ardeo ſtudio hiſtoriae: (incredibiliter enim me commovet tua cohortatio:) quae quidem nec inſtitui, nec effici poteſt ſine tua ope. coram igitur hoc quidem conferemus. In praeſentia mihi velim ſcribas, quibus cenſoribus C. Fannius M. F. tribunus plebis fuerit. videor mihi audiſſe, P. Africano, L. Mummio. id igitur quaero. tu mihi de iis rebus, quae novantur, omnia certa, clara. III Id. ex Arpinati.

CICERO ATTICO S.

14. NIHIL erat plane, quod ſcriberem. nam cum Puteolis eſſem, quotidie aliquid novi de Octaviano, multa etiam falſa de Antonio. ad ea autem, quae ſcripſiſti, (tres enim acceperam III Idus a te epiſtolas,) valde tibi aſſentior, ſi multum poſſit Octavianus, multo firmius acta tyranni comprobatum iri, quam in Telluris, atque id contra Brutum fore: ſin autem vincitur, vides intolerabilem Antonium; ut,

quem velis, neſcias. O Sextii tabellarium, hominem nequam! poſtridie Puteolis Romae ſe dixit fore. Quod me mones, ut pedetentim; aſſentior: etſi aliter cogitabam. nec me Philippus aut Marcellus movet. alia enim eorum ratio: et, ſi non eſt, tamen videtur. ſed in iſto iuvene, quamquam animi ſatis, auctoritatis parum eſt. tamen vide, ſi forte in Tuſculano recte eſſe poſſum, idne melius ſit (ero libentius; nihil enim ignorabo) an hoc, cum Antonius venerit. Sed, ut aliud ex alio, mihi non eſt dubium, quin, quod Graeci καθῆκον, nos *officium*. id autem, quid dubitas, quin etiam in rempublicam praeclare caderet? nonne dicimus, *conſulum officium*, *ſenatus officium*? praeclare convenit; aut da melius. Male narras de Nepotis filio. valde mehercule moveor, et moleſte fero. neſcieram omnino eſſe iſtum puerum. Caninium perdidi, hominem, quod ad me attinet, non ingratum. Athenodorum, nihil eſt, quod hortere. miſit enim ſatis bellum ὑπόμνημα. Gravedini, quaeſo, omni ratione ſubveni. [Quintus] avi tui pronepos, ſcribit ad patris mei nepotem, ſe ex Nonis iis, quibus nos magna geſſimus, aedem Opis explicaturum, idque ad populum. videbis igitur, et ſcribes. Sexti iudicium exſpecto.

CICERO ATTICO S.

15. NOLI putare, pigritia me facere, quod non mea manu ſcribam: ſed mehercule pigritia. nihil enim habeo aliud, quod dicam; et tamen in tuis quoque epiſtolis Alexim videor agnoſcere. ſed ad rem

venio. Ego, ſi me non improbiſſime Dolabella tractaſſet, dubitaſſem fortaſſe, utrum remiſſior eſſem, an ſummo iure contenderem. nunc vero etiam gaudeo mihi cauſam oblatam, in qua et ipſe ſentiat et reliqui omnes, me ab illo abalienatum; idque prae me feram, et quidem me mea facere, et reipublicae cauſa, ut illum oderim, quod, cum eam, me auctore, defendere coepiſſet, non modo deſeruerit, emtus pecunia, ſed etiam, quantum in ipſo fuit, everterit. Quod autem quaeris, quomodo agi placeat, cum dies venerit; primum velim eiusmodi ſit, ut non alienum ſit, me Romae eſſe: de quo, ut de ceteris, faciam, ut tu cenſueris. de ſumma autem agi prorſus vehementer et ſevere volo. etſi ſponſores appellare, videtur habere quandam δυσωπίαν: tamen hoc, quale ſit, conſideres velim. poſſumus enim, ut ſponſores appellentur, procuratores introducere. neque enim illi litem conteſtabuntur: quo facto, non ſum neſcius, ſponſores liberari. ſed et illi turpe arbitror, eo nomine, quod ſatisdato debeat, procuratores eius non diſſolvere; et noſtrae gravitatis, ius noſtrum ſine ſumma illius ignominia perſequi. de hoc quid placeat, reſcribas velim: nec dubito, quin hoc totum lenius adminiſtraturus ſis. Redeo ad rempublicam. Multa mehercule a te ſaepe ἐν πολιτικῷ genere prudenter; ſed his literis nihil prudentius: *Quamquam enim poſtea, in praeſentia belle iſte puer retundit Antonium, tamen exitum exſpectare debemus.* at, quae concio? nam eſt miſſa mihi. iurat, *ita ſibi parentis honores conſequi liceat*: et ſimul dextram intendit ad ſtatuam. μηδὲ σωθείην ὕπεγε τοιούτου. ſed, ut

ſcribis, certiſſimum eſſe video diſcrimen, Caſcae noſtri tribunatum; de quo quidem ipſo dixi Oppio, cum me hortaretur, ut adoleſcentem, totamque cauſam, manumque veteranorum complecterer, me nullo modo facere poſſe, ni mihi exploratum eſſet, eum non modo non inimicum tyrannoctonis, verum etiam amicum fore. cum ille diceret, ita futurum: Quid igitur feſtinamus? inquam. illi enim mea opera ante Kalend. Ianuar. nihil opus eſt. nos autem eius voluntatem ante Idus Decemb. perſpiciemus in Caſca. mihi valde aſſenſus eſt. Quamobrem haec quidem hactenus. Quod reliquum eſt, quotidie tabellarios habebis, et, ut ego arbitror, etiam quod ſcribas, habebis quotidie. Leptae literarum exemplum tibi miſi; ex quo mihi videtur στρατυλλαξ ille deiectus de gradu. ſed tu, cum legeris, exiſtimabis.

Obſignata iam epiſtola, literas a te et a Sexto accepi. nihil iucundius literis Sexti, nihil amabilius: nam tuae, breves; priores erant uberrimae. Tu quidem et prudenter et amice ſuades, ut in his locis potiſſimum ſim, quoad audiamus, haec, quae commota ſunt, quorſum evadant. ſed me, mi Attice, non ſane hoc quidem tempore movet reſpublica; non quo aut ſit mihi quidquam carius, aut eſſe debeat; ſed deſperatis etiam Hippocrates vetat adhibere medicinam. quare iſta valeant: me res familiaris movet: rem dico? immo vero exiſtimatio. cum enim tanta reliqua ſint; ne Terentiae quidem adhuc, quod ſolvam, expeditum eſt. Terentiam dico? ſcis nos pridem iam conſtituiſſe Montani nomine H-S XXV diſſolvere. pudentiſſime hoc Cicero petierat,

ut fide ſua. liberaliſſime, ut tibi quoque placuerat, promiſeram; Erotique dixeram, ut ſepoſitum haberet. non modo; ſed iniquiſſimo foenore verſuram facere Aurelius coactus eſt. nam de Terentiae nomine Tiro ad me ſcripſit, te dicere, nummos a Dolabella fore. male eum credo intellexiſſe, ſi quisquam male intelligit; potius, nihil intellexiſſe. tu enim ad me ſcripſiſti Cocceii reſponſum, et iisdem paene verbis Eros. veniendum eſt igitur vel in ipſam flammam. Turpius eſt enim privatim cadere, quam publice. itaque ceteris de rebus, quas ad me ſuaviſſime ſcripſiſti, perturbato animo, non potui, ut conſueram, reſcribere. conſenti in hac cura, ubi ſum, ut me expediam: quibus autem rebus, venit quidem mihi in mentem; ſed certe conſtituere nihil poſſum, priusquam te videro. qui minus autem ego iſtic recte eſſe poſſim, quam eſt Marcellus? ſed non id agitur; neque id maxime curo. quid curem, vides. adſum igitur.

CICERO ATTICO S.

16. IUCUNDISSIMAS tuas legi literas. ad Plancum ſcripſi: habes exemplum. cum Tirone quid ſit locutus, cognoſcam ex ipſo. Cum ſorore ages attentius, ſi te occupatione iſta relaxaris.

M. CICERO L. PLANCO PRAET. DES. S.

ATTICI noſtri te valde ſtudioſum eſſe cognovi, mei vero ita cupidum, ut mehercule paucos aeque obſervantes atque amantes me habere exiſtimem.

ad paternas enim magnas, et veteres, et iuſtas neceſſitudines magnam attulit acceſſionem tua voluntas erga me, meaque erga te par atque mutua. Buthrotia tibi cauſa ignota non eſt: egi enim ſaepe de ea re tecum, tibique totam rem demonſtravi: quae eſt acta hoc modo. Ut primum Buthrotium agrum proſcriptum vidimus, commotus Atticus libellum compoſuit. eum mihi dedit, ut darem Caeſari. eram enim coenaturus apud eum illo die. eum libellum Caeſari dedi: probavit cauſam; reſcripſit Attico, aequa eum poſtulare: admonuit tamen, ut pecuniam reliquam Buthrotii ad diem ſolverent. Atticus, qui civitatem conſervatam cuperet, pecuniam numeravit de ſuo. quod cum eſſet factum, adimus ad Caeſarem, verba fecimus pro Buthrotiis, liberaliſſimum decretum abſtulimus; quod eſt obſignatum ab ampliſſimis viris. quae cum eſſent acta, mirari quidem ſolebam, pati Caeſarem convenire eos, qui agrum Buthrotium concupiſſent; neque ſolum pati, ſed etiam ei negotio te praeficere. itaque et ego cum illo locutus ſum, et ſaepius quidem; ut etiam accuſarer ab eo, quod parum conſtantiae ſuae confiderem: et M. Meſſalae, et ipſi Attico dixit, ut ſine cura eſſent: aperteque oſtendebat, ſe praeſentium animos (erat enim popularis, ut noras,) offendere nolle: cum mare tranſiſſent, curaturum ſe, ut in alium agrum deducerentur. Haec illo vivo. poſt interitum autem Caeſaris, ut primum ex ſenatusconſulto cauſas conſules cognoſcere inſtituerunt, haec, quae ſupra ſcripſi, ad eos delata ſunt. probaverunt cauſam ſine ulla dubitatione, ſeque ad te literas daturos eſ-

ſe dixerunt. Ego autem, mi Plance, etſi non dubitabam, quin et ſenatusconſultum, et lex, et conſulum decretum ac literae apud te plurimum auctoritatis haberent, teque ipſius Attici cauſa velle intellexeram; tamen hoc, pro coniunctione et benevolentia noſtra, mihi ſumſi, ut id a te peterem, quod tua ſingularis humanitas ſuaviſſimique mores a te eſſent impetraturi. id autem eſt, ut hoc, quod te tua ſponte facturum eſſe certo ſcio, honoris noſtri cauſa libenter, prolixe, celeriter facias. mihi nemo eſt amicior, nec iucundior, nec carior Attico: cuius antea res ſolum familiaris agebatur, eaque magna; nunc acceſſit etiam exiſtimatio, ut, quod conſecutus eſt magna et induſtria, et gratia, et vivo Caeſare, et mortuo, id, te adiuvante, obtineat. quod ſi a te erit impetratum, ſic velim exiſtimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo ſummo beneficio me affectum iudicem. ego, quae te velle, quaeque ad te pertinere arbitrabor, ſtudioſe diligenterque curabo. da operam, ut valeas.

CICERO PLANCO PRAET. DES. S.

IAM antea petivi abs te per literas, ut, cum cauſa Buthrotiorum probata a conſulibus eſſet, quibus et lege et ſenatusconſulto permiſſum erat, ut de Caeſaris actis cognoſcerent, ſtatuerent, iudicarent, eam rem tu adiuvares; Atticumque noſtrum, cuius te ſtudioſum cognovi, et me, qui non minus laboro, moleſtia liberares. omnibus enim rebus magna cura, multa opera, et labore confectis, in te poſitum eſt, ut

noſtrae ſollicitudinis finem quam primum facere poſſimus. quamquam intelligimus, ea te eſſe prudentia, ut videas, ſi ea decreta conſulum, quae de Caeſaris actis interpoſita ſunt, non ſerventur, magnam perturbationem rerum fore. equidem, cum multa, quod neceſſe erat in tanta occupatione, non probentur, quae Caeſar ſtatuerit; tamen otii pacisque cauſa acerrime illa ſoleo defendere: quod tibi idem magnopere faciendum cenſeo; quamquam haec epiſtola non ſuaſoris eſt, ſed rogatoris. igitur, mi Plance, rogo te, et etiam oro, ſic medius fidius, ut maiore ſtudio, magisque ex animo agere non poſſim, ut totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita conficias, ut, quod ſine ulla dubitatione apud conſules obtinuimus, propter ſummam bonitatem et aequitatem cauſae, id tu nos obtinuiſſe non modo facile patiare, ſed etiam gaudeas. qua quidem voluntate eſſe erga Atticum, ſaepe praeſens et illi oſtendiſti, et vero etiam mihi. quod ſi feceris, me, quem voluntate et paterna neceſſitudine coniunctum ſemper habuiſti, maximo beneficio devinctum habebis: idque ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

CICERO CAPITONI SUO S.

NUNQUAM putavi fore, ut ſupplex ad te venirem: ſed hercule facile patior, datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciam, ſcis. amabo te, da mihi et hoc: obliviſcere mea cauſa, illum aliquando ſuo familiari, adverſario tuo, voluiſſe conſultum, cum illius exiſtimatio ageretur. hoc primum ignoſcere, eſt humanitatis tuae; ſuos enim

quiſque debet tueri: deinde, ſi me amas (omitte Atticum) Ciceroni tuo, quem quanti facias, prae te ſoles ferre, totum hoc da, ut, quod ſemper exiſtimavi, nunc plane intelligam, me a te multum amari. Buthrotios cum Caeſar decreto ſuo, quod ego obſignavi cum multis ampliſſimis viris, liberaviſſet, oſtendiſſetque nobis, ſe, cum agrarii mare tranſiſſent, literas miſſurum, quem in agrum deducerentur; accidit, ut ſubito ille interiret. deinde, quemadmodum tu ſcis, (interfuiſti enim, cum conſules oporteret ex ſenatusconſulto de actis Caeſaris cognoſcere,) res ab iis in Kal. Iun. dilata eſt. acceſſit ad ſenatusconſultum lex, quae lata eſt a. d. IV Non. Iun. quae lex earum rerum, quas Caeſar ſtatuiſſet, decreviſſet, egiſſet, conſulibus cognitionem dedit. cauſa Buthrotiorum delata eſt ad conſules. decretum Caeſaris recitatum eſt, et multi praeterea libelli Caeſaris prolati. Conſules de conſilii ſententia decreverunt ſecundum Buthrotios; Plancum dederunt. Nunc, mi Capito, (ſcio enim, quantum ſemper, apud eos, quibuscum ſis, poſſe ſoleas, eo plus apud hominem facillimum atque humaniſſimum Plancum,) enitere, elabora, vel potius eblandire, effice, ut Plancus, quem ſpero optimum eſſe, ſit etiam melior opera tua. omnino res huiusmodi videtur eſſe, ut ſine cuiusquam gratia Plancus ipſe, pro ingenio et prudentia ſua non ſit dubitaturus, quin decretum conſulum, quorum et lege et ſenatusconſulto cognitio et iudicium fuit, conſervet; praeſertim cum, hoc genere cognitionum labefactato, acta Caeſaris in dubium ventura videantur; quae non modo ii, quo-

rum intereſt, ſed etiam ii, qui illa non probant, otii cauſa confirmari velint. quod cúm ita ſit, tamen intereſt noſtra, Plancum hoc animo libenti prolixoque facere. quod certe faciet, ſi tu nervulos tuos, mihi ſaepe cognitos, ſuavitatemque, qua nemo tibi par eſt, adhibueris. quod ut facias, te vehementer rogo.

CICERO C. CUPIENNIO S.

PATREM tuum plurimi feci; meque ille mirifice et coluit, et amavit; nec mehercule unquam mihi dubium fuit, quin a te diligerer. ego quidem id facere non deſtiti. quamobrem peto a te in maiorem modum, ut civitatem Buthrotiam ſubleves, decretumque conſulum, quod ii ſecundum Buthrotios fecerunt, cum et lege, et ſenatusconſulto ſtatuendi poteſtatem haberent, des operam, ut Plancus noſter quam primum confirmet et comprobet. hoc te vehementer, mi Cupienni, etiam atque etiam rogo.

CICERO PLANCO PRAET. DES. S.

IGNOSCE mihi, quod cum antea accuratiſſime de Buthrotiis ad te ſcripſerim, eadem de re ſaepius ſcribam. non mehercule, mi Plance, facio, quo parum confidam aut liberalitati tuae, aut noſtrae amicitiae; ſed cum tanta res agatur Attici noſtri, nunc vero etiam exiſtimatio, ut id, quod probavit Caeſar, nobis teſtibus, et obſignatoribus, qui et decretis, et reſponſis Caeſaris interfueramus, videatur obtinere potuiſſe, praeſertim cum tota poteſtas eius rei tua ſit, ut ea, quae conſules decreverunt ſecundum

Caeſaris decreta et reſponſa, non dicam compro-
bes, ſed ſtudioſe libenterque comprobes. id mihi ſic
erit gratum, ut nulla res gratior eſſe poſſit. etſi iam
ſperabam, cum has literas accepiſſes, fore, ut ea,
quae ſuperioribus literis a te petiiſſemus, impetrata
eſſent; tamen non faciam finem rogandi, quoad no-
bis nuntiatum erit, te id feciſſe; quod magna cum
ſpe exſpectamus. deinde enim confido fore, ut alio
genere literarum utamur; tibique pro tuo ſummo
beneficio gratias agamus. quod ſi acciderit, velim ſic
exiſtimes, non tibi tam Atticum, cuius permagna
res agitur, quam me, qui non minus laboro, quam
ille, obligatum fore. Vale.

CICERO CAPITONI S.

NON dubito, quin mirere, atque etiam ſtoma-
chere, quod tecum de eadem re agam ſaepius. Ho-
minis familiariſſimi, et mihi omnibus rebus coniun-
ctiſſimi, permagna res agitur, Attici. cognovi ego
tua ſtudia in amicos, etiam in te amicorum. mul-
tum potes nos apud Plancum iuvare. novi humani-
tatem tuam. ſcio, quam ſis amicis iucundus. nemo
nos in hac cauſa plus iuvare poteſt, quam tu. et
res ita eſt firma, ut debet eſſe, quam conſules de
conſilii ſententia decreverunt, cum et lege, et ſena-
tusconſulto cognoſcerent. tamen omnia poſita puta-
mus in Planci tui liberalitate: quem quidem arbi-
tramur cum officii ſui, et reipublicae cauſa decretum
conſulum comprobaturum, tum libenter noſtra cauſa
eſſe facturum. adiuvabis igitur, mi Capito: quod
ut facias, vehementer etiam atque etiam rogo.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD QUINTUM FRATREM

LIBER I.

MARCUS Q. FRATRI S.

Quintus Cicero, ex praetura provinciam Aſiam ſortitus, annos iam duos continuos parum ſecunda fama eam adminiſtrarat. Cum in annum tertium prorogatum illi imperium fuiſſet, Marcus frater inde occaſionem eum ad laudem cohortandi ſumſit, quod de acceſſione hac annua facere illum certiorem vellet. Eſt autem bipartita cohortatio: prior enim pars ad ea, quae Rempubl. attingunt, altera ad ea, quae privata & Quinti fere praecipua ſunt, pertinet: nam in priore parte ea perſequitur, quae ad Quinti imperium ac provincialem adminiſtrationem ſpectant; de quibus quadripartite diſputat. Primo loco, de Quinto ipſo praecepta dat: ſed non ita quaſi de Quinto ac cive Romano; verum ut de ampliſſimo populi Romani magiſtratu, Aſiam provinciam cum ſummo imperio adminiſtrante. Altero loco, de iis comitibus praecipit, quos ſecum in provinciam imperii ſui miniſtros publicorumque negotiorum adiutores eduxerat. Poſtea de vitandis Graecorum & publicanorum nimiis familiaritatibus illum monet; utpote quibus imperii ſui dignitas labefactari facile convellique poſſit. Poſtremo etiam de ſervis cautionem adhibet; eiusque caput hoc eſſe voluit, ne quid iis, quod ad Rempublicam ulla ex parte pertineat, committatur. Itaque ſummatim haec omnia in Epilogo enumerans, quatuor haec dignitatis Quint

undamenta nominat; integritatem ipſius & continentiam, mnium qui cum ipſo erant pudorem, delectum in familiaritatibus & provincialium & Graecorum, poſtremo familiae ravem & conſtantem diſciplinam. Altera pars ea, ut ante ixi, quae privata magis ſunt, id eſt, quae Quinti perſonam tque officium praecipue attingunt, complectitur. Nam prio loco, de moderanda acerbitate, qua uſus in ſuppliciis ntea fuerat, deque retinenda in iure dicendo aequabilitate raecipit; ſecundo, de ſublevandis provinciae oneribus, miuendisque ſumtibus & iacturis; tertio, de conciliandis cum blicanorum ordine ſociis, conſtituendaque inter illos conrdia; poſtremo, de coercenda iracundia & naturae impetu oderando ita luculenter & prope divinitus diſputat, ut hanc iſtolam non Quinto fratri ſcripſiſſe potius, quam omnibus rovinciarum gubernatoribus praeclaram quandam imperii cte adminiſtrandi normam ac regulam praeſcripſiſſe videatur. nno U. C. 693.

ETSI non dubitabam, quin hanc epiſtolam multi 1
tii, fama denique eſſet ipſa ſua celeritate ſupera-
t, tuque ante ab aliis auditurus eſſes, annum ter-
n acceſſiſſe deſiderio noſtro, et labori tuo; ta-
i exiſtimavi a me quoque tibi huius moleſtiae nun-
n perferri oportere. Nam ſuperioribus literis,
unis, ſed pluribus, cum iam ab aliis deſperata
eſſet, tamen ego tibi ſpem maturae deceſſionis
rebam; non ſolum, ut quam diutiſſime te iucun-
opinione oblectarem, ſed etiam quia tanta adhi-
atur et a nobis et a praetoribus contentio, ut rem
ſe confici non diffiderem. Nunc quoniam ita ac-
t, ut neque praetores ſuis opibus, neque nos
tro ſtudio quidquam proficere poſſemus, eſt om-
o difficile non graviter id ferre; ſed tamen no-

ſtros animos maximis in rebus et gerendis et ſuſtinendis exercitatos, frangi et debilitari moleſtia non oportet. Et quoniam ea moleſtiſſime ferre homines debent, quae ipſorum culpa contracta ſunt, eſt quiddam in hac re mihi moleſtius ferendum, quam tibi. factum eſt enim mea culpa, contra quam tu mecum, et proficiſcens, et per literas egeras, ut priore anno non ſuccederetur. Quod ego, dum ſociorum ſaluti conſulo, dum impudentiae nonnullorum negotiatorum reſiſto, dum noſtram gloriam tua virtute augeri expeto, feci non ſapienter; praeſertim cum id commiſerim, ut ille alter annus etiam tertium poſſet adducere. Quod quoniam peccatum meum eſſe confiteor; eſt ſapientiae atque humanitatis tuae, curare et perficere, ut hoc minus ſapienter a me proviſum, diligentia tua corrigatur. Ac ſi te ipſe vehementius ad omnes partes bene audiendi excitaris; non ut cum aliis, ſed ut tecum iam ipſe certes; ſi omnem tuam mentem, curam, cogitationem, ad excellentem omnibus in rebus laudis cupiditatem incitaris; mihi crede, unus annus additus labori tuo, multorum annorum laetitiam nobis, gloriam vero etiam poſteris noſtris afferet. Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, aut demittas animum, neve te obrui, tanquam fluctu, ſic magnitudine negotii ſinas; contraque erigas, ac reſiſtas, ſive etiam ultro occurras negotiis. Neque enim eiusmodi partem reipublicae geris, in qua fortuna dominetur, ſed in qua plurimum ratio poſſit, et diligentia. Quodſi tibi, bellum aliquod magnum et periculoſum adminiſtranti, prorogatum imperium viderem; tremerem animo,

quod eodem tempore eſſe intelligerem etiam fortunae poteſtatem in nos prorogatam. Nunc vero ea pars tibi reipublicae commiſſa eſt, in qua aut nullam, aut perexiguam partem fortuna tenet, et quae mihi tota in tua virtute ac moderatione animi poſita eſſe videatur. Nullas, ut opinor, inſidias hoſtium, nullam proelii dimicationem, nullam defectionem ſociorum, nullam inopiam ſtipendii, aut rei frumentariae, nullam ſeditionem exercitus pertimeſcimus: quae perſaepe ſapientiſſimis viris acciderunt, ut, quemadmodum gubernatores optimi vim tempeſtatis, ſic illi fortunae impetum ſuperare non poſſent. Tibi data eſt ſumma pax, ſumma tranquillitas: ita tamen, ut ea dormientem gubernatorem vel obrüere, vigilantem etiam delectare poſſit. Conſtat enim ea provincia primum ex eo genere ſociorum, quod eſt ex hominum omni genere humaniſſimum: deinde ex eo genere civium, qui aut, quod publicani ſunt, nos ſumma neceſſitudine attingunt; aut, quod ita negotiantur, ut locupletes ſint, noſtri conſulatus beneficio ſe incolumes fortunas habere arbitrantur. At enim inter hos ipſos 2
exſiſtunt graves controverſiae, multae naſcuntur iniuriae, magnae contentiones conſequuntur. Quaſi vero ego id putem, non te aliquantum negotii ſuſtinere. Intelligo, permagnum eſſe negotium, et maximi conſilii. ſed memento, conſilii me hoc negotium eſſe magis aliquanto, quam fortunae, putare. Quid eſt enim negotii, continere eos, quibus praeſis, ſi te ipſe contineas? Id autem ſit magnum et difficile ceteris, ſicut eſt difficillimum: tibi et fuit

hoc ſemper facillimum, et vero eſſe debuit; cuius
natura talis eſt, ut etiam ſine doctrina videatur mode-
rata eſſe potuiſſe; ea autem adhibita doctrina eſt,
quae vel vitioſiſſimam naturam excolere poſſit. Tu
cum pecuniae, cum voluptati, cum omnium rerum
cupiditati reſiſtes, ut facis; erit, credo, periculum,
ne improbum negotiatorem, paulo cupidiorem pub-
licanum comprimere non poſſis. Nam Graeci qui-
dem ſic te ita viventem intuebuntur, ut quendam ex
annalium memoria, aut etiam de coelo divinum ho-
minem eſſe in provinciam delapſum putent. Atque
haec nunc, non ut facias, ſed ut te facere et feciſſe
gaudeas, ſcribo. Praeclarum eſt enim, ſummo cum
imperio fuiſſe in Aſia triennium, ſic ut nullum te ſig-
num, nulla pictura, nullum vas, nulla veſtis, nullum
mancipium, nulla forma cuiusquam, nulla conditio
pecuniae (quibus rebus abundat iſta provincia) ab
ſumma integritate continentiaque deduxerit. Quid
autem reperiri tam eximium, aut tam expetendum
poteſt, quam iſtam virtutem, moderationem animi,
temperantiam, non latere in tenebris, neque eſſe ab-
ditam, ſed in luce Aſiae, in oculis clariſſimae pro-
vinciae, atque in auribus omnium gentium ac na-
tionum eſſe poſitam? non itineribus tuis perterreri
homines? non ſumtu exhauriri? non adventu com-
moveri? eſſe, quocunque veneris, et publice, et
privatim maximam laetitiam; cum urbs cuſtodem,
non tyrannum, domus hoſpitem, non expilatorem,
3 recepiſſe videatur? His autem in rebus iam te uſus
ipſe profecto erudivit, nequaquam ſatis eſſe, ipſum
hasce habere virtutes, ſed eſſe circumſpiciendum di-

ligenter, ut in hac cuſtodia provinciae non te unum, ſed omnes miniſtros imperii tui, ſociis, et civibus, et reipublicae praeſtare videare. Quamquam legatos habes eos, qui ipſi per ſe habituri ſint rationem dignitatis ſuae; de quibus honore, et dignitate, et aetate praeſtat Tubero, quem ego arbitror, praeſertim cum ſcribat hiſtoriam, multos ex ſuis annalibus poſſe deligere, quos velit, et poſſit imitari: Allienus autem noſter eſt cum animo et benevolentia, tum vero etiam imitatione vivendi. Nam quid ego de Gratidio dicam? quem certo ſcio ita laborare de exiſtimatione ſua, ut propter amorem in nos fraternum, etiam de noſtra laboret. Quaeſtorem habes, non tuo iudicio delectum, ſed eum, quem ſors dedit. hunc oportet et ſua ſponte eſſe moderatum, et tuis inſtitutis ac praeceptis obtemperare. Quorum ſi quis forte eſſet ſordidior, ferres eatenus, quoad per ſe negligeret eas leges, quibus eſſet adſtrictus; non ut ea poteſtate, quam tu ad dignitatem permiſiſſes, ad quaeſtum uteretur. Neque enim mihi ſane placet, praeſertim cûm hi mores tantum iam ad nimiam lenitatem et ad ambitionem incubuerint, ſcrutari te omnes ſordes, excutere unumquemque eorum; ſed, quanta ſit in quoque fides, tantum cuique committere. Atque inter hos, eos, quos tibi comites et adiutores negotiorum publicorum dedit ipſa respublica, duntaxat finibus his praeſtabis, quos ante praeſcripſi. Quos vero aut ex domeſticis convictionibus, 4
aut ex neceſſariis apparitionibus tecum eſſe voluiſti, qui quaſi ex cohorte praetoris appellari ſolent, horum non modo facta, ſed etiam dicta omnia prae-

ſtanda nobis ſunt. Sed habes eos tecum, quos poſſis recte facientes facile diligere; minus conſulentes exiſtimationi tuae facillime coercere: a quibus, rudis cum eſſes, videtur potuiſſe tua liberalitas decipi; nam ut quisque eſt vir optimus, ita difficillime eſſe alios improbos ſuſpicatur: nunc vero tertius hic annus habeat integritatem eandem, quam ſuperiores, cautiorem etiam ac diligentiorem. Sint aures tuae, quae id, quod audiunt, exiſtimentur audire, non in quas ficte et ſimulate quaeſtus cauſa inſuſurretur. Sit annulus tuus non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu; non miniſter alienae voluntatis, ſed teſtis tuae. Accenſus ſit eo numero, quo eum maiores noſtri eſſe voluerunt; qui hoc non in beneficii loco, ſed in laboris, ac muneris, non temere niſi libertis ſuis deferebant; quibus illi quidem non multo ſecus, ac ſervis, imperabant. Sit lictor non ſuae, ſed tuae lenitatis apparitor; maioraque praeferant faſces illi ac ſecures dignitatis inſignia, quam poteſtatis. Toti denique ſit provinciae cognitum, tibi omnium, quibus praeſis, ſalutem, liberos, famam, fortunas eſſe cariſſimas. Denique haec opinio ſit, non modo iis, qui aliquid acceperint, ſed iis etiam, qui dederint, te inimicum (ſi id cognoveris) futurum. Neque vero quisquam dabit, cum erit hoc perſpectum, nihil per eos, qui ſimulant ſe apud te multum poſſe, abs te ſolere impetrari. Nec tamen eſt haec oratio mea huiusmodi, ut te in tuos aut durum eſſe nimium, aut ſuſpicioſum velim. Nam ſi quis eſt eorum, qui tibi biennii ſpatio nunquam in ſuſpicionem avaritiae venerit, (ut ego Caeſium, et Chae-

ippum, et Labeonem et audio, et, quia cogno-
i., exiſtimo,) nihil eſt, quod non et iis, et ſi quis
ſt alius eiusdemmodi, et committi et credi rectiſ-
ime putem. Sed ſi quis eſt, in quo iam offenderis,
le quo aliquid ſenſeris; huic nihil credideris, nul-
am partem exiſtimationis tuae commiſeris. In pro- 5
incia vero ipſa, ſi quem es nactus, qui in tuam
amiliaritatem penitus intrarit, qui nobis ante fue-
it ignotus; huic quantum credendum ſit, vide: non
uin poſſint multi eſſe provinciales viri boni; ſed
oc ſperare licet, iudicare periculoſum eſt. Multis
nim ſimulationum involucris tegitur, et quaſi velis
uibusdam obtenditur uniuscuiusque natura: frons,
culi, vultus perſaepe mentiuntur; oratio vero ſae-
iſſime. Quamobrem, qui potes reperire ex eo ge-
ere hominum, qui pecuniae cupiditate adducti ca-
eant his rebus omnibus, a quibus nos divulſi eſſe
on poſſumus; te autem, alienum hominem, ament
x animo, ac non ſui commodi cauſa ſimulent? mi-
i quidem permagnum videtur; praeſertim ſi iidem
omines privatum non fere quemquam, praetores
emper omnes amant. Quo ex genere ſi quem for-
e tui cognoſti amantiorem (fieri enim potuit) quam
emporis, hunc vero ad tuum numerum libenter ad-
ribito: ſin autem id non perſpicies; nullum erit ge-
us in familiaritate cavendum magis; propterea quod
t omnes vias pecuniae norunt, et omnia pecuniae
auſa faciunt; et, quicum victuri non ſunt, eius exi-
imationi conſulere non curant. Atque etiam e Grae-
is ipſis diligenter cavendae ſunt quaedam familia-
tates, praeter hominum perpaucorum, ſi qui ſunt

vetere Graecia digni. Sic vero fallaces ſunt permulti, et leves, et diuturna ſervitute ad nimiam aſſentationem eruditi. quos ego univerſos adhiberi liberaliter, optimum quemque hoſpitio amicitiaque coniungi dico oportere: nimiae familiaritates eorum neque tam fideles ſunt, (non enim audent adverſari noſtris voluntatibus,) et vero invident non noſtris
6 ſolum, verum etiam ſuis. Iam qui in eiusmodi rebus, in quibus vereor etiam, ne durior ſim, cautus eſſe velim ac diligens; quo me animo in ſervos eſſe cenſes? quos quidem cum omnibus in locis, tum praecipue in provinciis regere debemus: quo de genere multa praecipi poſſunt. ſed hoc et breviſſimum eſt, et facillime teneri poteſt, ut ita ſe gerant in iſtis Aſiaticis itineribus, ut ſi iter Appia via facias; neve intereſſe quidquam putent, utrum Tralles, an Formias venerint. At, ſi quis eſt ex ſervis egregie fidelis; ſit in domeſticis rebus, et privatis: quae res ad officium imperii tui, atque ad aliquam partem reipublicae pertinebunt, de his rebus ne quid attingat. Multa enim, quae recte committi ſervis fidelibus poſſunt, tamen ſermonis et vituperationis vitandae cauſa, committenda non ſunt. Sed neſcio, quo pacto ad praecipiendi rationem delapſa eſt oratio mea, cum id mihi propoſitum initio non fuiſſet. Quid enim ei praecipiam, quem ego in hoc praeſertim genere intelligam prudentia non eſſe inferiorem, quam me; uſu vero etiam ſuperiorem? Sed tamen ſi ad ea, quae faceres, auctoritas accederet mea, tibi ipſi illa putavi fore iucundiora. Quare ſint haec fundamenta dignitatis tuae; tua primum integritas

et continentia; deinde omnium, qui tecum ſunt, pu-
dor; delectus in familiaritatibus, et provincialium ho-
minum et Graecorum, percautus et diligens; fami-
liae gravis et conſtans diſciplina. Quae cum honeſta
ſint in his privatis noſtris quotidianisque rationibus;
in tanto imperio, tam depravatis moribus, tam cor-
ruptrice provincia, divina videantur neceſſe eſt. Haec
inſtitutio atque haec diſciplina poteſt ſuſtinere in re-
bus ſtatuendis et decernendis eam ſeveritatem, qua
tu in iis rebus uſus es, ex quibus nonnullas ſimultates
cum magna mea laetitia ſuſceptas habemus. niſi forte
me Paconii neſcio cuius, hominis ne Graeci quidem,
at Myſii, aut Phrygis potius, querelis moveri pu-
tas; aut Tuſcenii, hominis furioſi ac ſordidi voci-
bus, cuius tu ex impuriſſimis faucibus inhoneſtiſſi-
mam cupiditatem eripuiſti ſumma cum aequitate.
Haec, et cetera plena ſeveritatis, quae ſtatuiſti in 7
iſta provincia, non facile ſine ſumma integritate ſu-
ſtineremus. quare ſit ſumma in iure dicundo ſeve-
ritas, dummodo ea ne varietur gratia, ſed conſerve-
tur aequabilis. Sed tamen parvi refert abs te ipſo ius
dici aequabiliter et diligenter, niſi idem ab iis fiet,
quibus tu eius muneris aliquam partem conceſſeris.
Ac mihi quidem videtur non ſane magna varietas eſ-
ſe negotiorum in adminiſtranda Aſia, ſed ea tota iu-
risdictione maxime ſuſtineri. In qua ſcientiae praeſer-
tim provincialis ratio ipſa expedita eſt: conſtantia
eſt adhibenda et gravitas, quae reſiſtat non ſolum
gratiae, verum etiam ſuſpicioni. Adiungenda etiam
eſt facilitas in audiendo, lenitas in decernendo, in
ſatisfaciendo ac diſputando diligentia. His rebus nu-

per C. Octavius iucundiſſimus fuit: apud quem primus lictor quievit; tacuit accenſus: quoties quisque voluit, dixit, et quam voluit diu. Quibus ille rebus fortaſſe nimis lenis videretur, niſi haec lenitas illam ſeveritatem tueretur. Cogebantur Sullani homines, quae per vim et metum abſtulerant, reddere. qui in magiſtratibus iniurioſe decreverant, eodem ipſis privatis erat iure parendum. haec illius ſeveritas acerba videretur, niſi multis condimentis humanitatis mitigaretur. Quodſi haec lenitas grata Romae eſt, ubi tanta arrogantia eſt, tam immoderata libertas, tam infinita hominum licentia, denique tot magiſtratus, tot auxilia, tanta vis [populi], tanta ſenatus auctoritas; quam iucunda tandem praetoris comitas in Aſia poteſt eſſe, in qua tanta multitudo civium, tanta ſociorum, tot urbes, tot civitates unius hominis nutum intuentur? ubi nullum auxilium eſt, nulla conqueſtio, nullus ſenatus, nulla concio? Quare cum permagni hominis eſt, et cum ipſa natura moderati, tum vero etiam doctrina, atque optimarum artium ſtudiis eruditi, ſic ſe adhibere in tanta poteſtate, ut nulla alia poteſtas ab iis, quibus ipſe praeſit, deſideretur.
8 Cyrus ille a Xenophonte non ad hiſtoriae fidem ſcriptus, ſed ad effigiem iuſti imperii; cuius ſumma gravitas ab illo philoſopho cum ſingulari comitate coniungitur: (quos quidem libros non ſine cauſa noſter ille Africanus de manibus ponere non ſolebat: nullum eſt enim praetermiſſum in iis officium diligentis et moderati imperii:) eaque, ſi ſic coluit ille, qui privatus futurus nunquam fuit; quonam modo retinenda ſunt iis, quibus imperium ita

datum eſt, ut redderent, et ab iis legibus datum eſt, ad quas revertendum eſt? Ac mihi quidem videntur huc omnia eſſe referenda iis, qui praeſunt aliis, ut ii, qui erunt eorum in imperio, ſint quam beatiſſimi: quod tibi et eſſe antiquiſſimum, et ab initio fuiſſe, ut primum Aſiam attigiſti, conſtante fama atque omnium ſermone celebratum eſt. Eſt autem non modo eius, qui ſociis et civibus, ſed etiam eius, qui ſervis, qui mutis pecudibus praeſit, eorum, quibus praeſit, commodis utilitatique ſervire. Cuius quidem generis conſtare inter omnes video, abs te ſummam adhiberi diligentiam: nullum aes alienum novum contrahi civitatibus; vetere autem magno et gravi multas abs te eſſe liberatas; urbes complures dirutas ac paene deſertas, (in quibus unam Ioniae nobiliſſimam, alteram Cariae, Samum et Halicarnaſſum,) per te eſſe recreatas; nullas eſſe in oppidis ſeditiones, nullas diſcordias; provideri abs te, ut civitates optimatium conſiliis adminiſtrentur; ſublata Myſiae latrocinia; caedes multis locis repreſſas; pacem tota provincia conſtitutam; neque ſolum illa itinerum atque agrorum, ſed multo etiam plura et maiora oppidorum et fanorum furta et latrocinia eſſe depulſa: remotam a fama, et a fortunis, et ab otio locupletum, illam acerbiſſimam miniſtram praetorum avaritiae, calumniam; ſumtus et tributa civitatum ab omnibus, qui earum civitatum fines incolant, tolerari aequabiliter; facillimos eſſe aditus ad te; patere aures tuas querelis omnium; nullius inopiam ac ſolitudinem, non modo illo populari acceſſu, ac tribunali, ſed ne

domo quidem et cubiculo eſſe excluſam tuo; toto denique imperio nihil acerbum eſſe, nihil crudele, atque omnia plena clementiae, manſuetudinis, hu-
9 manitatis. Quantum vero illud eſt beneficium tuum, quod iniquo et gravi vectigali aedilitiorum, magnis noſtris ſimultatibus, Aſiam liberaſti? Enimvero, ſi unus homo nobilis queritur palam, te, quod edixeris, *Ne ad ludos pecuniae decernerentur*, H-S cc ſibi eripuiſſe; quanta tandem pecunia penderetur, ſi omnium nomine, quicunque Romae ludos facerent, quod erat iam inſtitutum, erogaretur? Quamquam has querelas hominum noſtrorum illo conſilio oppreſſimus, quod in Aſia neſcio quo modo, Romae quidem non mediocri cum admiratione laudatur, quod, cum ad templum monumentumque noſtrum civitates pecunias decreviſſent, cumque id, et pro meis magnis meritis, et pro tuis maximis beneficiis, ſumma ſua voluntate feciſſent, nominatimque lex exciperet, *Ut ad templum monumentumque capere liceret*; cumque id, quod dabatur, non eſſet interiturum, ſed in ornamentis templi futurum, ut non mihi potius, quam populo Romano, ac diis immortalibus datum videretur; tamen id, in quo erat dignitas, erat lex, erat eorum, qui faciebant, voluntas, accipiendum non putavi; cum aliis de cauſis, tum etiam ut animo aequiore ferrent ii, quibus nec deberetur, nec liceret. Quapropter incumbe toto animo et ſtudio omni in eam rationem, qua adhuc uſus es, ut eos, quos tuae fidei poteſtatique ſenatus populusque Romanus commiſit et credidit, diligas, et omni ratione tueare, ut eſſe quam beatiſſimos velis. Quodſi te

rs Afris, aut Hiſpanis, aut Gallis praefeciſſet, im-anibus ac barbaris nationibus; tamen eſſet huma-tatis tuae, conſulere eorum commodis, et utilitati lutique ſervire. Cum vero ei generi hominum 'aeſimus, non modo in quo ipſa ſit, ſed etiam a ıo ad alios perveniſſe putetur humanitas; certe ; eam potiſſimum tribuere debemus, a quibus ac-:pimus. Non enim me hoc iam dicere pudebit, :aeſertim in ea vita, atque iis rebus geſtis, in qui-ıs non poteſt reſidere inertiae aut levitatis ulla ſu-ıicio, nos ea, quae conſecuti ſumus, his ſtudiis et :tibus eſſe adeptos, quae ſint nobis Graeciae mo-umentis diſciplinisque tradita. Quare praeter com-ıunem fidem, quae omnibus debetur, praeterea nos li hominum generi praecipue debere videmur, ut, uorum praeceptis ſimus eruditi, apud eos ipſos, uod ab iis didicerimus, velimus expromere. At-ue ille quidem princeps ingenii et doctrinae Plato, ım denique fore beatas respublicas putavit, ſi aut octi ac ſapientes homines eas regere coepiſſent, aut , qui regerent, omne ſuum ſtudium in doctrina c ſapientia collocarent. Hanc coniunctionem vi-elicet poteſtatis ac ſapientiae, ſaluti cenſuit civi-ıtibus eſſe poſſe: quod fortaſſe aliquando univerſae eipublicae noſtrae, nunc quidem profecto iſti pro-inciae contigit, ut is in ea ſummam poteſtatem ha-ıeret, cui in doctrina, cui in virtute atque humani-ate percipienda plurimum a pueritia ſtudii fuiſſet et emporis. Quare cura, ut hic annus, qui ad laborem uum acceſſit, idem ad ſalutem Aſiae prorogatus eſſe 'ideatur, quoniam in te retinendo fuit Aſia felicior,

quam nos in deducendo; perfice, ut laetitia provin-
ciae deſiderium noſtrum leniatur. Etenim ſi in pro-
merendo, ut tibi tanti honores haberentur, quanti
haud ſcio an nemini, fuiſti omnium diligentiſſimus;
multo maiorem in his honoribus tuendis adhibere
diligentiam debes. Et quidem de iſto genere hono-
rum quid ſentirem, ſcripſi ad te ante. ſemper eos
putavi, ſi vulgares eſſent, viles; ſi temporis cauſa
conſtituerentur, leves; ſi vero (id quod ita factum
eſt) meritis tuis tribuerentur, exiſtimabam multam
tibi in his honoribus tuendis operam eſſe ponendam.
Quare quoniam in iſtis urbibus cum ſummo im-
perio et poteſtate verſaris, in quibus tuas virtu-
tes conſecratas et in deorum numero collocatas vi-
des; in omnibus rebus, quas ſtatues, quas decernes,
quas ages, quid tantis hominum opinionibus, tantis
de te iudiciis, tantis honoribus debeas, cogitabis. Id
autem erit eiusmodi, ut conſulas omnibus, ut me-
deare incommodis hominum, provideas ſaluti, ut
11 te parentem Aſiae et dici et haberi velis. Atque huic
tuae voluntati ac diligentiae difficultatem magnam
afferunt publicani; quibus ſi adverſamur, ordinem de
nobis optime meritum, et per nos cum republica
coniunctum, et a nobis, et a republica diiungemus.
ſin autem omnibus in rebus obſequemur; funditus eos
perire patiemur, quorum non modo ſaluti, ſed etiam
commodis conſulere debemus. Haec eſt una (ſi ve-
re cogitare volumus) in toto imperio tuo difficultas.
Nam eſſe abſtinentem; continere omnes cupiditates;
ſuos coercere; iuris aequabilem tenere rationem; fa-
cilem te in rebus cognoſcendis, in hominibus au-

diendis admittendisque praebere; praeclarum magis eſt, quam difficile. non eſt enim poſitum in labore aliquo, ſed in quadam inductione animi atque voluntate. Illa cauſa publicanorum quantam acerbitatem afferat ſociis, intelleximus ex civibus, qui nuper in portoriis Italiae tollendis, non tam de portorio, quam de nonnullis iniuriis portitorum querebantur. Quare non ignoro, quid ſociis accidat in ultimis terris, cum audierim in Italia querelas civium. Hic te ita verſari, ut et publicanis ſatisfacias, (praeſertim publicis male redemtis,) et ſocios perire non ſinas, divinae cuiusdam virtutis eſſe videtur, id eſt, tuae. Ac primum Graecis, id quod acerbiſſimum eſt, quod ſunt vectigales, non ita acerbum videri debet; propterea quod ſine imperio populi Romani, ſuis inſtitutis, per ſe ipſi ita fuerunt. Nomen autem publicani aſpernari non poſſunt, qui pendere ipſi vectigal ſine publicano non potuerunt, quod iis aequaliter Sulla deſcripſerat. Non eſſe autem leniores in exigendis vectigalibus Graecos, quam noſtros publicanos, hinc intelligi poteſt, quod Caunii nuper, omnesque ex inſulis, quae erant ab Sulla Rhodiis attributae, confugerunt ad ſenatum, nobis ut potius vectigal, quam Rhodiis penderent. Quare nomen publicani neque ii debent horrere, qui ſemper vectigales fuerunt; neque ii aſpernari, qui per ſe pendere vectigal non potuerunt; neque ii recuſare, qui poſtulaverunt. Simul et illud Aſia cogitet, nullam a ſe neque belli externi, neque diſcordiarum domeſticarum calamitatem abfuturam fuiſſe, ſi hoc imperio non teneretur. id autem imperium cum retineri ſine vectigalibus nullo modo

poſſit, aequo animo parte aliqua ſuorum fructuum
12 pacem ſibi ſempiternam redimat atque otium. Quod-
ſi genus ipſum et nomen publicani non iniquo animo
ſuſtinebunt; poterunt iis, conſilio et prudentia tua,
reliqua videri mitiora. Poſſunt in pactionibus facien-
dis non legem ſpectare cenſoriam, ſed potius com-
moditatem conficiendi negotii, et liberationem mo-
leſtiae. Potes etiam tu id facere, quod et feciſti egre-
gie, et facis, ut commemores, quanta ſit in publica-
nis dignitas, quantum nos illi ordini debeamus, ut re-
moto imperio, ac vi poteſtatis et faſcium, publica-
nos cum Graecis gratia atque auctoritate coniungas.
Sed et ab iis, de quibus optime tu meritus es, et qui
tibi omnia debent, hoc petas, ut facilitate ſua, nos
eam neceſſitudinem, quae eſt nobis cum publicanis,
obtinere et conſervare patiantur. Sed quid ego te haec
hortor, quae tu non modo facere potes tua ſponte
ſine cuiuſquam praeceptis, ſed etiam magna iam ex
parte perfeciſti? non enim deſiſtunt nobis agere quo-
tidie gratias honeſtiſſimae et maximae ſocietates:
quod quidem mihi idcirco iucundius eſt, quod idem
faciunt Graeci. Difficile eſt autem, ea, quae com-
modis, utilitate, et prope natura diverſa ſunt, vo-
luntate coniungere. At ea quidem, quae ſupra ſcripta
ſunt, non ut te inſtituerem, ſcripſi, (neque enim
prudentia tua cuiuſquam praecepta deſiderat,) ſed
me in ſcribendo commemoratio tuae virtutis delec-
tavit: quamquam in his literis longior fui, quam
13 aut vellem, aut quam me putavi fore. Unum eſt,
quod tibi ego praecipere non deſinam, neque te pa-
tiar (quantum in me erit) cum exceptione laudari.

omnes enim, qui iſtinc veniunt, ita de tua virtute, integritate, humanitate commemorant, ut in tuis ſummis laudibus excipiant unam iracundiam. quod vitium, cum in hac privata quotidianaque vita levis eſſe animi atque infirmi videtur; tum vero nihil eſt tam deforme, quam ad ſummum imperium etiam acerbitatem naturae adiungere. Quare illud non ſuſcipiam, ut, quae de iracundia dici ſolent a doctiſſimis hominibus, ea tibi nunc exponam, cum et nimis longus eſſe nolim, et ex multorum ſcriptis ea facile poſſis cognoſcere: quod eſt epiſtolae proprium, ut is, ad quem ſcribitur, de iis rebus, quas ignorat, certior fiat, praetermittendum eſſe non puto. Sic ad nos omnes fere deferunt, nihil, cum abſit iracundia, te fieri poſſe iucundius. ſed cum te alicuius improbitas perverſitasque commoverit, ſic te animo incitari, ut ab omnibus tua deſideretur humanitas. Quare quoniam in eam rationem vitae nos non tam cupiditas quaedam gloriae, quam res ipſa ac fortuna deduxit, ut ſempiternus ſermo hominum de nobis futurus ſit; caveamus, quantum efficere et conſequi poſſumus, ut ne quod in nobis inſigne vitium fuiſſe dicatur. Neque ego nunc hoc contendo, quod fortaſſe cum in omni natura, tum iam in noſtra aetate difficile eſt, mutare animum, et ſi quid eſt penitus inſitum moribus, id ſubito evellere: ſed te illud admoneo, ut, ſi hoc plane vitare non potes, quod ante occupatur animus ab iracundia, quam providere ratio potuit, ne occuparetur; ut te ante compares, quotidieque meditere, reſiſtendum eſſe iracundiae; cumque ea maxime animum moveat, tum tibi

eſſe diligentiſſime linguam continendam : quae qui-
dem mihi virtus non interdum minor videtur, quam
omnino non iraſci. Nam illud non ſolum eſt gravi-
tatis, ſed nonnunquam etiam lentitudinis : moderari
vero et animo et orationi, cum ſis iratus, aut etiam
tacere, et tenere in ſua poteſtate motum animi et do-
lorem, etſi non eſt perfectae ſapientiae, tamen eſt non
mediocris ingenii. Atque in hoc genere multo te eſſe
iam commodiorem mitioremque nuntiant. Nullae
tuae vehementiores animi conciationes, nulla male-
dicta ad nos, nullae contumeliae perferuntur : quae
cum abhorrent a literis, ab humanitate, tum vero
contraria ſunt imperio ac dignitati. nam ſi implacabi-
les iracundiae ſint; ſumma eſt acerbitas : ſin autem
exorabiles; ſumma levitas: quae tamen (ut in malis)
14 acerbitati anteponenda eſt. Sed quoniam primus an-
nus habuit de hac reprehenſione plurimum ſermonis,
credo propterea, quod tibi hominum iniuriae, quod
avaritiae, quod inſolentia praeter opinionem acci-
debat, et intolerabilis videbatur; ſecundus autem
multo lenior, quod et conſuetudo, et ratio, et (ut
ego arbitror) meae quoque literae te patientiorem
lenioremque fecerunt; tertius annus ita eſſe debet
emendatus, ut ne minimam quidem rem quiſquam
poſſit ullam reprehendere. Ac iam hoc loco non
hortatione, neque praeceptis, ſed precibus tecum
fraternis ago; totum ut animum, curam, cogitatio-
nemque tuam ponas in omnium laude undique col-
ligenda. Quodſi in mediocri ſtatu ſermonis ac prae-
dicationis noſtrae res eſſent; nihil abs te eximium,
nihil praeter aliorum conſuetudinem poſtularetur.

nunc vero, propter earum rerum, in quibus verſati ſumus, ſplendorem et magnitudinem, niſi ſummam laudem ex iſta provincia aſſequimur, vix videmur ſummam vituperationem poſſe vitare. Ea noſtra ratio eſt, ut omnes boni cum faveant, tum etiam a nobis omnem diligentiam virtutemque et poſtulent, et exſpectent: omnes autem improbi (quod cum iis bellum ſuſcepimus ſempiternum) vel minima re ad reprehendendum contenti eſſe videantur. Quare quoniam eiusmodi theatrum eſt totius Aſiae, celebritate refertiſſimum, magnitudine ampliſſimum, iudicio eruditiſſimum, natura autem ita reſonans, ut usque Romam ſignificationes vocesque referantur; contende, quaeſo, atque elabora, non modo ut his rebus dignus fuiſſe, ſed etiam ut illa omnia tuis artibus ſuperaſſe videare. Et quoniam mihi caſus urbanam in 15
magiſtratibus adminiſtrationem reipublicae, tibi provincialem dedit, et ſi mea pars nemini cedit, fac, ut tua ceteros vincat. Simul et illud cogita, nos non de reliqua et ſperata gloria iam laborare, ſed de parta dimicare. quae quidem non tam expetenda nobis fuit, quam tuenda eſt. Ac ſi mihi quidquam eſſet abs te ſeparatum, nihil amplius deſiderarem hoc ſtatu, qui mihi iam partus eſt. nunc vero res ſic ſeſe habet, ut, niſi omnia tua facta atque dicta noſtris rebus iſtinc reſpondeant, ego me meis tantis laboribus, tantisque periculis, quorum tu omnium particeps fuiſti, nihil conſecutum putem. Quod ſi ut ampliſſimum nomen conſequeremur, unus praeter ceteros adiuviſti; certe idem, ut id retineamus, praeter ceteros elaborabis. non eſt tibi his ſolis uten-

dum exiſtimationibus ac iudiciis, qui nunc ſunt, hominum, ſed iis etiam, qui futuri ſunt: quamquam illorum erit verius iudicium, obtrectatione et malevolentia liberatum. Denique illud etiam debes cogitare, non te tibi ſoli gloriam quaerere: quod ſi eſſet, tamen non negligeres; praeſertim cum ampliſſimis monumentis conſecrare voluiſſes memoriam nominis tui: ſed ea tibi eſt communicanda mecum, prodenda liberis noſtris. in qua cavendum eſt, ne, ſi negligentior fueris, non ſolum tibi parum conſuluiſſe, ſed
16 etiam tuis invidiſſe videaris. Atque haec non eo dicuntur, ut te oratio mea dormientem excitaſſe, ſed potius ut currentem incitaſſe videatur. facies enim perpetuo, quae feciſti, ut omnes aequitatem tuam, temperantiam, ſeveritatem, integritatemque laudent. Sed me quaedam tenet, propter ſingularem amorem, infinita in te aviditas gloriae: quamquam illud exiſtimo, cum iam tibi Aſia, ſicut unicuique ſua domus, nota eſſe debeat, cum ad tuam ſummam prudentiam tantus uſus acceſſerit, nihil eſſe, quod ad laudem attineat, quod non tu optime perſpicias, et tibi non, ſine cuiusquam hortatione, in mentem veniat quotidie. Sed ego, qui, cum tua lego, te audire, et qui, cum ad te ſcribo, tecum loqui videor, idcirco et tua longiſſima quaque epiſtola maxime delector, et ipſe in ſcribendo ſaepe ſum longior. Illud te ad extremum et oro, et hortor, ut, tanquam poetae boni, et actores induſtrii ſolent, ſic tu in extrema parte et concluſione muneris ac negotii tui diligentiſſimus ſis, ut hic tertius annus imperii tui, tanquam tertius actus, perfectiſſimus atque ornatiſſimus fuiſſe videatur. Id

facillime facies, ſi me (cui ſemper uni magis, quam univerſis, placere voluiſti) tecum ſemper eſſe putabis, et omnibus iis rebus, quas dices ac facies, intereſſe. Reliquum eſt, ut te orem, ut valetudini tuae, ſi me et tuos omnes valere vis, diligentiſſime ſervias.

MARCUS Q. FRATRI S.

De Statii liberti nimis apud Quintum gratioſi adventu, & hominum de eo ſermonibus & querelis: de Graecis, quos commendaverat, aut quibus videbatur indulgere, excuſatio: de literis Quinti iniquis, duris, contrariis, de eisque tollendis conſilium: L. Flavii, cui hereditas in Aſia venerat, aliorumque commendatio: obiurgationum ſuarum excuſatio, ac tandem de rebus publicis commemoratio. Anno U. C. 694.

2. STATIUS ad me venit a. d. VIII Kalend. Novemb. eius adventus, quod ita ſcripſiſti, direptum iri te a tuis, dum is abeſſet, moleſtus mihi fuit. Quod autem exſpectationem tui, concurſumque eum, qui erat futurus, ſi una tecum decederet, neque antea viſus eſſet, ſuſtulit; id mihi non incommode viſum eſt accidiſſe. exhauſtus enim eſt ſermo hominum, et multis emiſſae iam eiusmodi voces, *αλλα αιει τινα φωτα μεγαν.* quae te abſente confecta eſſe laetor. Quod autem idcirco a te miſſus eſt, mihi ut ſe purgaret, id neceſſe minime fuit. Primum enim numquam ille mihi fuit ſuſpectus; neque ego, quae ad te de illo ſcripſi, ſcripſi meo iudicio: ſed cum ratio, ſalusque omnium noſtrum, qui ad rempublicam accedimus, non veritate ſolum, ſed etiam fama niteretur, ſermones ad te aliorum ſemper, non mea iudicia 1

perſcripſi. qui quidem quam frequentes eſſent, et
quam graves, adventu ſuo Statius ipſe cognovit.
Etenim intervenit nonnullorum querelis, quae apud
me de illo ipſo habebantur; et ſentire potuit, ſer-
mones iniquorum in ſuum potiſſimum nomen erum-
pere. Quod autem me maxime movere ſolebat,
cum audiebam, illum plus apud te poſſe, quam gra-
vitas illius aetatis, et imperii prudentia poſtularet,
(quam multos enim mecum egiſſe putas, ut ſe Statio
commendarem? quam multa autem ipſum αφελως
mecum in ſermone ita protuliſſe?) id mihi non pla-
cuit: monui, ſuaſi, deterrui. Quibus in rebus etiamſi
fidelitas ſumma eſt, (quod prorſus credo, quoniam
tu ita iudicas:) tamen ſpecies ipſa tam gratioſi liberti,
aut ſervi, dignitatem habere nullam poteſt. Atque hoc
ſic habeto, (nihil enim nec temere dicere, nec aſtute
reticere debeo,) materiam omnem ſermonum eo-
rum, qui de te detrahere vellent, Statium dediſſe; et
antea tantum intelligi potuiſſe, iratos tuae ſeveritati
eſſe nonnullos; hoc manumiſſo, iratis, quod loque-
2 rentur, non defuiſſe. Nunc reſpondebo ad eas epiſto-
las, quas mihi reddidit L. Caeſius, (cui, quoniam
ita te velle intelligo, nullo loco deero,) quarum al-
tera eſt de Blaudenio Zeuxide, quem ſcribis certiſſi-
mum matricidam tibi a me intime commendari. qua
de re, et de hoc genere toto, ne forte me in Grae-
cos tam ambitioſum factum eſſe mirere, pauca cog-
noſce. Ego cum Graecorum querelas nimium va-
lere ſentirem, propter hominum ingenia ad fallen-
dum parata; quoscunque de te queri audivi, quacun-
que potui ratione placavi. Primum Dionyſipolitas,

qui erant inimiciſſimi mei, lenivi; quorum principem Hermippum non ſolum ſermone meo, ſed etiam familiaritate devinxi. Ego Apamenſem Hephaeſtum, ego leviſſimum hominem, Megariſtum Antandrium, ego Niciam Smyrnaeum, ego nugas maximas omni mea comitate ſum complexus, Nymphontem etiam Colophonium. quae feci omnia, non quo me, aut ii homines, aut tota natio delectaret: pertaeſum eſt levitatis, aſſentationis, animorum, non officiis, ſed temporibus ſervientium. Sed, ut ad Zeuxim revertar; cum is de M. Caſcellii ſermone ſecum habito, quae tu ſcribis, ea ipſa loqueretur, obſtiti eius ſermoni, et hominem in familiaritatem recepi. Tua autem quae fuerit cupiditas tanta, neſcio, quod ſcribis cupiiſſe te, quoniam Smyrnae duo Myſios inſuiſſes in culeum, ſimile in ſuperiore parte provinciae edere exemplum ſeveritatis tuae, et idcirco Zeuxim elicere omni ratione voluiſſe: quem adductum in iudicium fortaſſe dimitti non oportuerit; conquiri vero, et elici blanditiis (ut tu ſcribis) ad iudicium, neceſſe non fuit; eum praeſertim hominem, quem ego et ex ſuis civibus, et ex multis aliis quotidie magis cognoſco nobiliorem eſſe prope, quam civitatem ſuam. At enim Graecis ſolis indulgeo. Quid? L. Caecilium nonne omni ratione placavi? quem hominem? qua ira? quo ſpiritu? quem denique, praeter Tuſcenium, cuius cauſa ſanari non poteſt, non mitigavi? Ecce ſupra caput homo levis ac ſordidus, ſed tamen equeſtri cenſu, Catienus: etiam is lenietur: cuius tu in patrem quod fuiſti aſperior, non reprehendo; certo enim ſcio, te feciſſe cum cauſa. ſed quid opus

fuit eiusmodi literis, quas ad ipſum miſiſti? illum crucem ſibi ipſum conſtituere, ex qua tu eum ante detraxiſſes: te curaturum, fumo ut combureretur, plaudente tota provincia. Quid vero ad C. Fabium, neſcio quem? (nam eam quoque epiſtolam T. Catienus circumgeſtat) renuntiari tibi, Licinium plagiarium cum ſuo pullo milvino tributa exigere? Deinde rogas Fabium, ut et patrem et filium vivos comburat, ſi poſſit: ſin minus, ad te mittat, uti iudicio comburantur. Hae literae abs te per iocum miſſae ad C. Fabium, ſi modo ſunt tuae, cum leguntur, invidioſam atrocitatem verborum habent. Ac, ſi omnium mearum literarum praecepta repetes; intelliges, nihil eſſe a me, niſi orationis acerbitatem et iracundiam, et ſi forte, raro literarum miſſarum indiligentiam reprehenſam. Quibus quidem in rebus ſi apud te plus auctoritas mea, quam tua ſive natura paulo acrior, ſive quaedam dulcedo iracundiae, ſive dicendi ſal facetiaeque valuiſſet, nihil ſane eſſet, quod nos poeniteret. Et mediocri me dolore putas affici, cum audiam, qua ſit exiſtimatione Virgilius, qua tuus vicinus C. Octavius? Nam ſi te interioribus vicinis tuis, Cilicienſi et Syriaco anteponis, valde magnum facis. Atque is dolor eſt, quod cum ii, quos nominavi, te innocentia non vincant, vincunt tamen artificio benevolentiae colligendae, qui neque Cyrum Xenophontis, neque Ageſilaum noverint: quorum regum ſummo in imperio nemo
3 unquam verbum ullum aſperius audivit. Sed haec a principio tibi praecipiens, quantum profecerim, non ignoro. Nunc tamen decedens (id quod mihi iam fa-

: videris) relinque, quaeſo, quam iucundiſſimam
noriam tui. Succeſſorem habes perblandum; cete-
'alde illius adventu tua requirentur. In literis miſ-
lis (ut ſaepe ad te ſcripſi) nimium te exorabilem
ebuiſti. tolle omnes, ſi potes, iniquas, tolle inu-
tas, tolle contrarias. Statius mihi narravit, ſcrip-
ad te ſolere afferri, ab ſe legi; et, ſi iniquae ſint,
i te certiorem. antequam vero ipſe ad te veniſ-
, nullum delectum literarum fuiſſe; ex eo eſſe vo-
ina ſelectarum epiſtolarum, quae reprehendi ſo-
nt. Hoc de genere nihil te nunc quidem moneo;
eſt enim, ac ſcire potes, multa me varie diligenter
monuiſſe. Illud tamen, quod Theopompo manda-
cum eſſem admonitus ab ipſo, vide per homines
intes tui, quod eſt facile, ut haec genera tollantur
tolarum, primum iniquarum, deinde contrariarum,
abſurde et inuſitate ſcriptarum, poſtremo in ali-
m contumelioſarum. Atque ego haec tam eſſe,
im audio, non puto; et ſi ſunt occupationibus
minus animadverſa, nunc perſpice et purga. Le-
piſtolam, quam ipſe ſcripſiſſe Sulla nomenclator
us eſt, non probandam: legi nonnullas iracundas.
tempore ipſo de epiſtolis. Nam cum hanc pagi-
n tenerem, L. Flavius, praetor deſignatus, ad me
it, homo mihi valde familiaris. Is mihi, te ad
curatores ſuos literas miſiſſe; quae mihi viſae ſunt
uiſſimae: ne quid de bonis, quae L. Octavii Naſo-
fuiſſent, cui L. Flavius heres eſt, deminuerent
e, quam C. Fundanio pecuniam ſolviſſent. Item
miſiſſe ad Apollonidienſes, ne de bonis, quae
tavii fuiſſent, deminui paterentur, priusquam Fun-

danio debitum ſolutum eſſet. Haec mihi veriſimilia non videntur. ſunt enim a prudentia tua remotiſſima. Ne deminuat heres? Quid ſi infitiatur? Quid ſi omnino non debetur? Quid? praetor ſolet iudicare deberi? Quid? ego Fundanio non cupio? non amicus ſum? non miſericordia moveor? nemo magis: ſed via iuris eiusmodi eſt quibusdam in rebus, ut nihil ſit loci gratiae. Atque ita mihi dicebat Flavius ſcriptum in ea epiſtola, quam tuam eſſe dicebat, te aut quaſi amicis tuis gratias acturum, aut quaſi inimicis incommoda laturum. Quid multa? ferebat graviter, id vehementer mecum querebatur, orabatque, ut ad te quam diligentiſſime ſcriberem: quod facio, et te prorſus vehementer etiam atque etiam rogo, ut et procuratoribus Flavii remittas de deminuendo, et de Apollonidienſibus, ne quid perſcribas, quod contra Flavium ſit; amplius, et Flavii cauſa, et ſcilicet Pompeii, facias omnia. Nolo medius fidius ex tua iniuria in illum, tibi liberalem me videri: ſed et te oro, ut tu ipſe auctoritatem et monumentum aliquod decreti, aut literarum tuarum relinquas, quod ſit ad Flavii rem et ad cauſam accommodatum. Fert enim graviter homo et mei obſervantiſſimus, et ſui iuris dignitatisque retinens, ſe apud te neque amicitia, neque iure valuiſſe: et, ut opinor, Flavii aliquando rem et Pompeius et Caeſar tibi commendarunt; et ipſe ad te ſcripſerat Flavius, et ego certe. Quare ſi ulla res eſt, quam tibi me faciendam petente putes, haec ea ſit. Si me amas, cura, elabora, perfice, ut Flavius et tibi et mihi quam maximas gratias agat. hoc te ita rogo, ut maiore ſtudio rogare non poſſim.

Quod ad me de Hermia ſcribis, mihi mehercule 4
valde moleſtum fuit. Literas ad te parum fraterne
ſcripſeram: quas oratione Diodoti, Luculli liberti,
commotus, de pactione ſtatim quod audieram, ira-
cundius ſcripſeram, et revocare cupiebam. huic tu
epiſtolae non fraterne ſcriptae, fraterne debes ignoſ-
cere. De Cenſorino, Antonio, Caſſio, Scaevola, te ab
iis diligi (ut ſcribis) vehementer gaudeo. cetera fue-
runt in eadem epiſtola graviora, quam vellem, ὀρθὰν
τὰν ναῦν, et ἅπαξ θανεῖν. maiora iſta erunt. Meae ob-
iurgationes fuerunt amoris pleniſſimae, quae ſunt
nonnullae, ſed tamen mediocres, et parvae potius.
Ego te nunquam ulla in re dignum minima reprehen-
ſione putaſſem, cum te ſanctiſſime gereres, niſi ini-
micos multos haberemus. Quae ad te aliqua admoni-
tione aut obiurgatione ſcripſi, ſcripſi propter diligen-
tiam cautionis meae, in qua et maneo, et manebo,
et, idem ut facias, non deſiſtam rogare. Attalus Iphe-
menus mecum egit, ut ſe ne impedires, quo minus,
quod ad Q. Publiceni ſtatuam decretum eſt, erogare-
tur: quod ego te et rogo et admoneo, ne talis viri,
tamque noſtri neceſſarii, honorem minui per te, aut
impediri velis. Praeterea Aeſopi tragoedi, noſtri fa-
miliaris, Licinius ſervus, tibi notus, aufugit. is A-
thenis apud Patronem Epicureum pro libero fuit.
inde in Aſiam venit. poſtea Plato quidam Sardianus
Epicureus, qui Athenis ſolet eſſe multum, et qui
tum Athenis fuerat, cum Licinius eo veniſſet, cum
eum fugitivum poſtea eſſe ex Aeſopi literis cognoſ-
ſet, hominem comprehendit, et in cuſtodiam Epheſi
tradidit; ſed in publicam, an in piſtrinum, non ſa-

tis ex literis eiûs intelligere potuimus. Tu, quoquo modo, quoniam Epheſi eſt, hominem inveſtiges velim, ſummaque diligentia vel tecum deducas. Noli ſpectare, quanti homo ſit: parvi enim pretii eſt, qui iam nihili ſit: ſed tanto dolore Aeſopus eſt affectus propter ſervi ſcelus et audaciam, ut nihil ei gratius
5 facere poſſis, quam ſi illum per te recuperarit. Nunc ea cognoſce, quae maxime exoptas. Rempublicam funditus amiſimus: adeo ut Cato, adoleſcens nullius conſilii, ſed tamen civis Romanus et Cato, vix vivus effugeret; quod, cum Gabinium de ambitu vellet poſtulare, neque praetores diebus aliquot adiri poſſent, vel poteſtatem ſui facerent, in concionem adſcendit, et Pompeium privatus dictatorem appellavit. propius nihil eſt factum, quam ut occideretur. Ex hoc, qui ſit ſtatus totius reipublicae, videre potes. Noſtrae tamen cauſae non videntur homines defuturi. mirandum in modum profitentur, offerunt ſe, pollicentur; et quidem cum ſpe ſum maxima, tum maiore etiam animo. ſpero ſuperiores fore nos: confido animo, ut in hac republica ne caſum quidem ullum pertimeſcam: ſed tamen res ſic ſe habet. Si diem nobis Clodius dixerit; tota Italia concurret, ut multiplicata gloria diſcedamus: ſin autem vi agere conabitur; ſpero fore, ſtudiis non ſolum amicorum, ſed etiam alienorum, ut vi reſiſtamus. Omnes et ſe, et ſuos liberos, amicos, clientes, libertos, ſervos, pecunias denique ſuas pollicentur. Noſtra antiqua manus bonorum ardet ſtudio noſtri atque amore. ſi qui antea aut alieniores fuerant, aut languidiores, nunc horum regum odio ſe cum bonis coniungunt. Pompe-

ius omnia pollicetur et Caeſar: quibus ego ita credo, ut nihil de mea comparatione deminuam. Tribuni plebis deſignati ſunt nobis amici. Conſules ſe optime oſtendunt. Praetores habemus amiciſſimos, et acerrimos cives, Domitium, Nigidium, Memmium, Lentulum; bonos etiam alios: ſed hos ſingulares. Quare magnum fac animum habeas, et ſpem bonam. De ſingulis tamen rebus, quae quotidie gerantur, faciam te crebro certiorem.

MARCUS Q. FRATRI S.

De pueris ſine epiſtola miſſis ſe excuſat, & de exſilii miſeria & calamitate graviter conqueritur. Anno U. C. 695.

3. MI frater, mi frater, mi frater, tune id veritus es, ne ego iracundia aliqua adductus pueros ad te ſine literis miſerim? aut etiam ne te videre noluerim? Ego tibi iraſcerer? tibi ego poſſem iraſci? ſcilicet. tu enim me afflixiſti: tui me inimici, tua me invidia, ac non ego te miſere perdidi. Meus ille laudatus conſulatus, mihi te, liberos, patriam, fortunas; tibi velim ne quid eripuerit, praeter unum me. 'Sed certe a te mihi omnia ſemper honeſta et iucunda ceciderunt; 'a me tibi luctus meae calamitatis, metus tuae, deſiderium, moeror, ſolitudo. Ego te videre noluerim? immo vero me a te videri nolui. non enim vidiſſes fratrem tuum: non eum, quem reliqueras: non eum, quem noras: non eum, quem flens flentem, proſequentem proficiſcens dimiſeras: ne veſtigium quidem eius, nec ſimulacrum; ſed quandam effigiem ſpirantis mortui.

Atque utinam me mortuum prius vidiſſes, aut audiſſes! utinam te non ſolum vitae, ſed etiam dignitatis meae ſuperſtitem reliquiſſem! Sed teſtor omnes deos, me hac una voce a morte eſſe revocatum, quod omnes in mea vita partem aliquam tuae vitae repoſitam eſſe dicebant. Quare peccavi, ſcelerateque feci. nam ſi cecidiſſem, mors ipſa meam pietatem amoremque in te facile defenderet. nunc commiſi, ut vivo me careres, vivo me aliis indigeres: mea vox in domeſticis periculis potiſſimum occideret, quae ſaepe alieniſſimis praeſidio fuiſſet. Nam quod ad te pueri ſine literis venerunt, quoniam vides non fuiſſe iracundiae cauſa, certe pigritia fuit, et quaedam infinita vis lacrymarum et dolorum. Haec ipſa me quo fletu putas ſcripſiſſe? eodem, quo te legere certo ſcio. An ego poſſum aut cogitare aliquando de te, aut unquam ſine lacrymis cogitare? Cum enim te deſidero, fratrem ſolum deſidero? Ego vero ſuavitate fratrem, prope aequalem, obſequio filium, conſilio parentem. Quid mihi ſine te unquam, aut tibi ſine me iucundum fuit? Quid, quod eodem tempore deſidero filiam? qua pietate, qua modeſtia, quo ingenio? effigiem oris, ſermonis, animi mei? Quid filium venuſtiſſimum, mihique dulciſſimum? quem ego ferus ac ferreus e complexu dimiſi meo, ſapientiorem puerum quam vellem. ſentiebat enim miſer iam, quid ageretur. Quid vero tuum filium? quid imaginem tuam, quam meus Cicero et amabat, ut fratrem, et iam, ut maiorem fratrem, verebatur? Quid quod mulierem miſerrimam, fideliſſimam coniugem, me

proſequi non ſum paſſus, ut eſſet quae reliquias communis calamitatis, communes liberos tueretur? Sed tamen, quoquo modo potui, ſcripſi, et dedi literas ad te Philogono, liberto tuo, quas credo tibi poſtea redditas eſſe: in quibus idem te hortor et rogo, quod pueri tibi verbis meis nuntiarunt, ut Romam protinus pergas et properes. Primum enim te praeſidio eſſe volui, ſi qui eſſent inimici, quorum crudelitas nondum eſſet noſtra calamitate ſatiata. Deinde congreſſus noſtri lamentationem pertimui: digreſſum vero non tuliſſem: atque etiam idipſum, quod tu ſcribis, metuebam, ne a me distrahi non poſſes. His de cauſis hoc maximum malum, quod te non vidi, quo nihil amantiſſimis et coniunctiſſimis fratribus acerbius ac miſerius videtur accidere potuiſſe, minus acerbum, minus miſerum fuit, quam fuiſſet cum congreſſio, tum vero digreſſio noſtra. Nunc, ſi potes, id quod ego, qui fortis tibi ſemper videbar, non poſſum, erige te, et confirma, ſi qua ſubeunda dimicatio erit. Spero, ſi quid mea ſpes habet auctoritatis, tibi et integritatem tuam, et amorem in te civitatis, et aliquid etiam miſericordiam noſtri, praeſidii laturam. ſin eris ab iſto periculo vacuus; ages ſcilicet, ſi quid agi poſſe de nobis putabis. de quo ſcribunt ad me quidem multi multa, et ſe ſperare demonſtrant: ſed ego, quid ſperem, non diſpicio, cum inimici plurimum valeant, amici partim deſeruerint me, partim etiam prodiderint: qui in meo reditu fortaſſe reprehenſionem ſui ſceleris pertimeſcant. Sed iſta qualia ſint, tu velim perſpicias, mihique declares. Ego tamen, quamdiu tibi opus e-

rit, ſi quid periculi ſubeundum videbis, vivam. diutius in hac vita eſſe non poſſum. neque enim tantum virium habet ulla aut prudentia, aut doctrina, ut tantum dolorem poſſit ſuſtinere. Scio fuiſſe et honeſtius moriendi tempus, et utilius: ſed non hoc ſolum: multa alia praetermiſi: quae ſi queri velim praeterita, nihil agam, niſi ut augeam dolorem tuum, indicem ſtultitiam meam. Illud quidem nec faciendum eſt, nec fieri poteſt, me diutius, quam aut tuum tempus, aut firma ſpes poſtulabit, in tam miſera, tamque turpi vita commorari; ut, qui modo fratre fuerim, liberis, coniuge, copiis, genere ipſo pecuniae beatiſſimus; dignitate, auctoritate, exiſtimatione, gratia non inferior, quam qui unquam fuerunt ampliſſimi; is nunc, in hac tam afflicta perditaque fortuna, neque me, neque meos lugere diutius poſſim. Quare quid ad me ſcripſiſti de permutatione? quaſi vero nunc me non tuae facultates ſuſtineant. qua in re ipſa video miſer, et ſentio, quid ſceleris admiſerim, cum de viſceribus tuis et filii tui ſatisfacturus ſis, quibus debes; ego acceptam ex aerario pecuniam tuo nomine fruſtra diſſiparim. Sed tamen et M. Antonio, quantum tu ſcripſeras, et Caepioni tantumdem ſolutum eſt: mihi ad id, quod cogito, hoc, quod habeo, ſatis eſt. ſive enim reſtituimur, ſive deſperamur, nihil amplius opus eſt. Tu, ſi forte quid erit moleſtiae, te ad Craſſum et ad Calidium conferas, cenſeo. Quantum Hortenſio credendum ſit, neſcio. me ſumma ſimulatione amoris, ſummaque aſſiduitate quotidiana, ſceleratiſſime inſidioſiſſimeque tractavit, adiuncto quoque

Arrio: quorum ego conſiliis, promiſſis, praeceptis deſtitutus, in hanc calamitatem incidi. Sed haec occultabis, ne quid obſint. Illud caveto: et eo puto, per Pomponium ſovendum tibi eſſe ipſum Hortenſium, ne ille verſus, qui in te erat collatus, cum aedilitatem petebas, de lege Aurelia, falſo teſtimonio confirmetur. Nihil enim tam timeo, quam ne, cum intelligant homines, quantum miſericordiae nobis tuae preces et tua ſalus allatura ſit, oppugnent te vehementius. Meſſalam tui ſtudioſum eſſe arbitror: Pompeium etiam ſimulatorem puto. Sed haec utinam non experiare! quod precarer deos, niſi meas preces audire deſiſſent. Verumtamen precor, ut his infinitis noſtris malis contenti ſint: in quibus non modo tamen nullius ineſt peccati infamia; ſed omnis dolor eſt, quod optime factis poena eſt maxima conſtituta. Filiam meam et tuam, Ciceronemque noſtrum, quid ego, mi frater, tibi commendem? quin illud moereo, quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas afferet, quam mihi. Sed, te incolumi, orbi non erunt. Reliqua, ita mihi ſalus aliqua detur, poteſtasque in patria moriendi, ut me lacrymae non ſinunt ſcribere. Etiam Terentiam velim tueare, mihique de omnibus rebus reſcribas. Sis fortis, quoad rei natura patiatur. Idibus Iuniis, Theſſalonicae.

MARCUS Q. FRATRI S.

De perfidia, timore & invidia amicorum conqueritur, & quid ſit ſperandum de reditu, vere ad ſe perſcribi cupit. Anno U. C. 695.

4. AMABO te, mi frater, ne, ſi uno meo facto et tu, et omnes mei corruiſtis, improbitati et ſceleri meo potius, quam imprudentiae miſeriaeque aſſignes. nullum eſt meum peccatum, niſi quod iis credidi, a quibus nefas putabam eſſe me decipi, aut etiam, quibus ne id expedire quidem arbitrabar. intimus, proximus, familiariſſimus quisque aut ſibi pertimuit, aut mihi invidit. ita mihi nihil miſero praeter fidem amicorum, cautum meum conſilium defuit. Quodſi te ſatis innocentia tua et miſericordia hominum vindicat hoc tempore a moleſtia; perſpicis profecto, ecquaenam nobis ſpes ſalutis relinquatur. Nam me Pomponius, et Sextius, et Piſo noſter adhuc Theſſalonicae retinuerunt, cum longius diſcedere, propter neſcio quos motus, vetarent. verum ego magis exitum, illorum literis, quam ſpe certa exſpectabam. Nam quid ſperem, potentiſſimo inimico, dominatione obtrectatorum, infidelibus amicis, pluribus invidis? De novis autem tribunis plebis eſt ille quidem in me officioſiſſimus Sextius, et, ſpero, Curtius, Milo, Fadius, Gratidius; ſed valde adverſante Clodio; qui etiam privatus eadem manu poterit conciones concitare: deinde etiam interceſſor parabitur. Haec mihi proficiſcenti non proponebantur: ſed ſaepe triduo ſumma cum gloria dicebar eſſe rediturus. Quid tu igitur? inquies. quid? multa

convenerunt, quae mentem exturbarent meam: ſubita defectio Pompeii, alienatio conſulum, etiam praetorum, timor publicanorum, arma. lacrymae meorum me ad mortem ire prohibuerunt; quod certe et ad honeſtatem, et ad effugiendos intolerabiles dolores fuit aptiſſimum. Sed de hoc ſcripſi ad te in ea epiſtola, quam Phaetonti dedi. Nunc tu, quoniam in tantum luctum et laborem detruſus es, quantum nemo unquam: ſi relevare potes communem caſum miſericordia hominum; ſcilicet incredibile quiddam aſſequeris. ſin plane occidimus; (me miſerum!) ego omnibus meis exitio fuero, quibus ante dedecori non eram. Sed tu, ut ante ad te ſcripſi, perſpice rem et pertenta; et ad me, ut tempora noſtra, non ut amor tuus fert, vere perſcribe. Ego vitam, quoad putabo tua intereſſe, aut ad ſpem ſervandam eſſe, retinebo. Tu nobis amiciſſimum Sextium cognoſces: credo tua cauſa velle Lentulum, qui erit conſul. quamquam ſunt facta verbis difficiliora. Tu et quid opus ſit, et quid ſit, videbis omnino. Si tuam ſolitudinem communemque calamitatem nemo deſpexerit; aut per te confici aliquid, aut nullo modo poterit. ſin te quoque inimici vexare coeperint, ne ceſſaris. non enim gladiis tecum, ſed litibus agetur. Verum haec abſint velim. Te oro, ut ad me de omnibus rebus ſcribas, et in me animi potius aut conſilii putes minus eſſe, quam antea; amoris vero et officii non minus.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD QUINTUM FRATREM

LIBER II.

MARCUS Q. FRATRI S.

Commemorat quid in Senatu ſit actum, referente primum Lupo de lege C. Caeſaris, quae agrum Campanum plebi Romanae dividi iubebat: deinde referente Racilio de iudiciis, utrum ante, an vero poſt aedilitia comitia habenda ſint. Scripta Lentulo Spinthere & Q. Metello Nepote Coſſ. Anno U. C. 696.

1. EPISTOLAM, quam legiſti, mane dederam. ſed fecit humaniter Licinius, quod ad me, miſſo ſenatu, veſperi venit, ut, ſi quid eſſet actum, ad te (ſi mihi videretur) perſcriberem. Senatus fuit frequentior, quam putabamus eſſe poſſe menſe Decembri ſub dies feſtos. Conſulares nos fuimus, et duo conſules deſignati, P. Servilius, M. Lucullus: Lepidus, Volcatius, Glabrio praetores. ſane frequentes fuimus: omnino ad ducentos. Commorat exſpectationem Lupus. egit cauſam agri Campani ſane accurate. auditus eſt magno ſilentio. materiam rei non ignoras. nihil ex noſtris actionibus praetermiſit. Fuerunt nonnulli aculei in C. Caeſarem, contumeliae in

Gellium, expoſtulationes cum abſente Pompeio. Cauſa ſero perorata, ſententias ſe rogaturum negavit, ne quod onus ſimultatis nobis imponeret. ex ſuperiorum temporum conviciis, et ex praeſenti ſilentio, quid ſenatus ſentiret, ſe intelligere dixit. in illo coepit dimittere. Tum Marcellinus, Noli, inquit, ex taciturnitate noſtra, Lupe, quid aut probemus hoc tempore, aut improbemus, iudicare. Ego, quod ad me attinet, idemque arbitror ceteros, idcirco taceo, quod non exiſtimo, cum Pompeius abſit, cauſam agri Campani agi convenire. Tum ille, ſe ſenatum negavit tenere. Racilius ſurrexit, et de iudiciis referre coepit. Marcellinum quidem primum rogavit. Is cum graviter de Clodianis incendiis, trucidationibus, lapidationibus queſtus eſſet, ſententiam dixit, ut ipſe iudices per praetorem urbanum ſortiretur; iudicum ſortitione facta, comitia haberentur: qui iudicia impediviſſet, eum contra rempublicam eſſe facturum. Approbata valde ſententia, C. Cato contra dixit, et Caſſius, maxima acclamatione ſenatus, cum comitia iudiciis anteferret. Philippus aſſenſit Lentulo. Poſtea Racilius de privatis me primum ſententiam rogavit. Multa feci verba de toto furore, latrocinioque P. Clodii: eum, tanquam reum, accuſavi multis et ſecundis admurmurationibus cuncti ſenatus. Orationem meam collaudavit ſatis multis verbis, non mehercule indiſerte, Severus Antiſtius; isque iudiciorum cauſam ſuſcepit, antiquiſſimamque ſe habiturum dixit. Ibatur in eam ſententiam. Tum Clodius rogatus, diem dicendo eximere coepit. furebat, a Racilio ſe contumaciter inurbaneque vexa-

tum. Deinde eius operae repente a Graecoſtaſi et gradibus clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt, opinor in Q. Sextilium et amicos Milonis incitatae. Eo metu iniecto, repente, magna querimonia omnium, diſceſſimus. Habes acta unius diei. reliqua, ut arbitror, in menſem Ianuarium reiicientur. De tribunis plebis longe optimum Racilium habemus. videtur etiam Antiſtius amicus nobis fore. nam Plancius totus noſter eſt. Fac, ſi me amas, ut conſiderate diligenterque naviges de menſe Decembri.

MARCUS Q. FRATRI S.

Reſpondet de Lentuli & Sexti nominibus exigendis & Pomponianis inde diſſolvendis, aliisque rebus domeſticis; & de rege Alexandrino reducendo quid decretum & actum ſit, & quale totum negotium ſit, breviter commemorat. Anno U. C. 697.

2. NON occupatione, qua eram ſane impeditus, ſed parvula lippitudine adductus ſum, ut dictarem hanc epiſtolam; et non, ut ad te ſoleo, ipſe ſcriberem. Et primum me tibi excuſo in eo ipſo, in quo te accuſo. me enim adhuc nemo rogavit, num quid in Sardiniam vellem: te puto ſaepe habere, qui, num quid Romam velis, quaerant. Quod ad me de Lentuli et Sexti nomine ſcripſiſti, locutus ſum cum Cincio. quoquo modo res ſe habet, non eſt facillima, ſed habet profecto quiddam Sardinia appoſitum ad recordationem praeteritae memoriae. Nam, ut ille Gracchus augur, poſteaquam in iſtam provinciam venit, recordatus eſt, quid ſibi, in campo Martio comitia conſulum habenti, contra auſpicia ac-

cidiſſet; ſic tu mihi videris in Sardinia de forma Minuciana, et de nominibus Pomponianis in otio recogitaſſe. Sed ego adhuc emi nihil. Culleonis auctio facta eſt. Tuſculano emtor nemo fuit. ſi conditio valde bona fuerit, fortaſſe non omittam. De aedificatione tua Cyrum urgere non ceſſo. ſpero eum in officio fore. ſed omnia ſunt tardiora, propter furioſae aedilitatis exſpectationem. Nam comitia ſine mora futura videntur. edicta ſunt a. d. XI Kal. Febr. Te tamen ſollicitum eſſe nolo. omne genus a nobis cautionis adhibebitur. De rege Alexandrino factum eſt ſenatusconſultum, cum multitudine eum reduci, periculoſum reipublicae videri. Reliqua cum eſſet in ſenatu contentio, Lentulusne an Pompeius reduceret; obtinere cauſam Lentulus videbatur. In ea re nos et officio erga Lentulum mirifice, et voluntati Pompeii praeclare ſatisfecimus. ſed per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta eſt. Conſecuti ſunt dies comitiales, per quos ſenatus haberi non poterat. Quid futurum ſit latrocinio tribunorum, non divino: ſed tamen ſuſpicor, per vim rogationem Caninium perlaturum. In ea re Pompeius quid velit, non diſpicio. Familiares eius quid cupiant, omnes vident. Creditores vero regis, aperte pecunias ſuppeditant contra Lentulum. Sine dubio res a Lentulo remota videtur eſſe, cum magno meo dolore; quamquam multa fecit, quare, ſi fas eſſet, iure ei ſuccenſere poſſemus. Tu, ſi ita expedit, velim quam primum bona et certa tempeſtate conſcendas, ad meque venias. innumerabiles enim res ſunt, in quibus te quotidie in omni genere de-

ſiderem. Tui noſtrique valent. XIV Kalend. Febr.

MARCUS Q. FRATRI S.

Quid in Senatu ſit actum, imprimisque quae in iudicio de Milone, quem Clodius de vi accuſaverat ad populum, acciderint, commemorat, & quae ſit exſpectatio eiusdem iudicii in Quirinalia a Clodio dilati. De Sextio, de ambitu a Cn. Nerio, & de vi a M. Tullio poſtulato: de SCto, quo centuriati & decuriati diſcedere iubebantur: de Beſtia ambitus reo a ſe defenſo; & alia domeſtica. Anno U. C. 697.

3. SCRIPSI ad te antea ſuperiora: nunc cognoſce, poſtea quae ſint acta. A Kal. Febr. legationes in Idus Febr. reiiciebantur. eo die res confecta non eſt. a. d. IV Non. Febr. Milo affuit. ei Pompeius advocatus venit. Dixit Marcellus, a me rogatus. honeſte diſceſſimus. producta dies eſt in IV Id. Febr. Interim reiectis legationibus in Idus, referebatur de provinciis quaeſtorum, et de ornandis praetoribus. Sed res, multis querelis de republica interponendis, nulla transacta eſt. Cato legem promulgavit de imperio Lentuli abrogando. veſtitum filius mutavit. A. d. VIII Id. Febr. Milo affuit. dixit Pompeius, ſive voluit. nam, ut ſurrexit, operae Clodianae clamorem ſuſtulerunt; idque ei perpetua oratione contigit, non modo ut acclamatione, ſed ut convicio et maledictis impediretur. qui ut peroravit: nam in eo ſane fortis fuit: non eſt deterritus: dixit omnia; atque interdum etiam ſilentio, cum auctoritate peregerat: ſed ut peroravit, ſurrexit Clodius. ei tantus clamor a noſtris, (placuerat enim referre gratiam,) ut neque mente, neque lingua, neque ore conſiſteret. Ea res

acta eſt, cum hora VI vix Pompeius peroraſſet, uſque ad horam VIII, cum omnia maledicta, verſus etiam obſcoeniſſimi in Clodium et Clodiam dicerentur. Ille furens et exſanguis interrogabat ſuos in clamore ipſo, quis eſſet, qui plebem fame necaret. reſpondebant operae, *Pompeius*. Quis Alexandriam ire cuperet. Reſpondebant, *Pompeius*. Quem ire vellent. Reſpondebant, *Craſſum*. Is aderat tum, Miloni animo non amico. Hora fere IX, quaſi ſigno dato, Clodiani noſtros conſputare coeperunt. Exarſit dolor. urgere illi, ut loco nos moverent. Factus eſt a noſtris impetus, fuga operarum. Eiectus de roſtris Clodius: ac nos quoque tum fugimus, ne quid in turba. Senatus vocatus in curiam: Pompeius domum. neque ego tamen in ſenatum, ne aut de tantis rebus tacerem, aut in Pompeio defendendo (nam is carpebatur a Bibulo, Curione, Favonio, Servilio filio,) animos bonorum offenderem. res in poſterum dilata eſt. Clodius in Quirinalia produxit diem. A. d. VI Id. Febr. ſenatus ad Apollinis fuit, ut Pompeius adeſſet. Acta res eſt graviter a Pompeio. eo die nihil perfectum eſt. A. d. VI Id. ad Apollinis ſenatusconſultum factum eſt, *Ea quae facta eſſent a. d. VIII Id. contra rempublicam eſſe facta*. Eo die Cato eſt vehementer in Pompeium invectus, et eum oratione perpetua, tanquam reum, accuſavit. De me multa, me invito, cum mea ſumma laude, dixit. Cum illius in me perfidiam increparet, auditus eſt magno ſilentio malevolorum. Reſpondit ei vehementer Pompeius, Craſſumque deſcripſit: dixitque aperte, ſe munitiorem ad cuſtodiendam vitam ſuam fo-

re, quam Africanus fuiſſet; quem C. Carbo interemiſſet. Itaque magnae mihi res iam moveri videbantur. Nam Pompeius haec intelligit, nobiſcumque communicat, inſidias vitae ſuae fieri: C. Catonem a Craſſo ſuſtentari: Clodio pecuniam ſuppeditari: utrumque et ab eo, et a Curione, Bibulo, ceteriſque ſuis obtrectatoribus confirmari: vehementer eſſe providendum, ne opprimatur, concionario illo populo a ſe prope alienato, nobilitate inimica, non aequo ſenatu, iuventute improba. Itaque ſe comparat, homines ex agris arceſſit. Operas autem ſuas Clodius confirmat. manus ad Quirinalia paratur: in eo multo ſumus ſuperiores ipſius copiis. Sed magna manus ex Piceno et Gallia exſpectatur, ut etiam Catonis rogationibus de Milone et Lentulo reſiſtamus. A. d. IV Id. Sextius ab indice Cn. Nerio Pupinia, de ambitu eſt poſtulatus; et eodem die a quodam M. Tullio de vi. is erat aeger. domum (ut debuimus) ad eum ſtatim venimus, eique nos totos tradidimus; idque fecimus praeter hominum opinionem, qui nos ei iure ſuccenſere putabant, ut humaniſſimi, gratiſſimique et ipſi, et omnibus videremur: itaque faciemus. Sed idem Nerius index edidit ad allegatos Cn. Lentulum Vacciam et C. Cornelium. Eodem die ſenatusconſultum factum eſt, *Ut ſodalitates, decuriatique diſcederent; lexque de iis ferretur, ut, qui non diſceſſiſſent, ea poena, quae eſt de vi, tenerentur.* A. d. III Id. dixi pro Beſtia de ambitu apud praetorem Cn. Domitium in foro medio, maximo conventu; incidique in eum locum in dicendo, cum Sextius, multis in templo Caſtoris vulneribus acceptis,

ſubſidio Beſtiae ſervatus eſſet. Hic προωκονομησαμην quiddam ευκαιρως de iis, quae in Sextium apparabantur crimina; et eum ornavi veris laudibus, magno aſſenſu omnium. res homini fuit vehementer grata. Quae tibi eo ſcribo, quod me de retinenda Sextii gratia literis ſaepe monuiſti. Prid. Id. haec ſcripſi ante lucem. eo die apud Pomponium in eius nuptiis eram coenaturus. Cetera ſunt in rebus noſtris huiusmodi (ut tu mihi fere diffidenti praedicabas) plena dignitatis et gratiae: quae quidem tua, mi frater, prudentia, patientia, virtute, pietate, ſuavitate etiam, tibi, mihique ſunt reſtituta. Domus tibi ad lucum Piſonis Liciniana conducta eſt. ſed, ut ſpero, paucis menſibus poſt Kalend. Quint. in tuam commigrabis. Tuam in Carinis mundi habitatores Lamiae conduxerunt. A te poſt illam Olbienſem epiſtolam nullas literas accepi. Quid agas, et ut te oblectes, ſcire cupio; maximeque teipſum videre quamprimum. Cura, mi frater, ut valeas: et quamquam eſt hiems, tamen Sardiniam iſtam eſſe cogites. XV Kalend. Mart.

MARCUS Q. FRATRI S.

De Sextio abſoluto & Vatinio in iudicio Sextiano vexato, aliisque domeſticis rebus certiorem facit. Anno U. C. 697.

4. SEXTIUS noſter abſolutus eſt a. d. II Id. Mart. et, quod vehementer interfuit reipublicae, nullam videri in eiusmodi cauſa diſſenſionem eſſe, omnibus ſententiis abſolutus eſt. Illud, quod tibi ſaepe curae eſſe intellexeram, ne cui iniquo relinqueremus vitu-

perandi locum, qui nos ingratos eſſe diceret, niſi illius perverſitatem quibusdam in rebus quam humaniſſime ferremus; ſcito hoc nos in eo iudicio conſecutos eſſe, ut omnium gratiſſimi iudicaremur. Nam in defendendo moroſo homine cumulatiſſime ſatisfecimus, et (id quod ille maxime cupiebat) Vatinium, a quo palam oppugnabatur, arbitratu noſtro concidimus, diis, hominibusque plaudentibus. Quin etiam Paullus noſter cum teſtis productus eſſet in Sextium, confirmavit, ſe nomen Vatinii delaturum, ſi Macer Licinius cunctaretur; et Macer a Sextii ſubſelliis ſurrexit, ac ſe illi non defuturum affirmavit. Quid quaeris? homo petulans, et audax, Vatinius valde perturbatus debilitatusque diſceſſit. Quintus tuus, puer optimus, eruditur egregie. hoc nunc magis animadverto, quod Tyrannio docet apud me. Domus utriusque noſtrum aedificatur ſtrenue. Redemtori tuo dimidium pecuniae curavi. Spero nos ante hiemem contubernales fore. De noſtra Tullia, tui mehercule amantiſſima, ſpero cum Craſſipede nos confeciſſe. Dies erant duo, qui poſt Latinas habentur religioſi; ceterum confectum erat Latiar, eram exiturus.

MARCUS Q. FRATRI S.

De pecunia Pompeio in frumentaria cauſa decreta; de agro Campano quid in Senatu actum ſit, & de M. Furio Flacco e collegiis eiecto. Anno U. C. 697.

5. DEDERAM ad te literas antea, quibus erat ſcriptum, Tulliam noſtram Craſſipedi prid. Non. April. eſſe deſponſatam; ceteraque de republica pri-

vataque perſcripſeram. Poſtea ſunt haec acta. Non. Apr. ſenatusconſulto Pompeio pecunia decreta in rem frumentariam ad H-S CCCC. Sed eodem die vehementer actum de agro Campano clamore ſenatus prope concionali. acriorem cauſam inopia pecuniae faciebat, et annonae caritas. Non praetermittam, ne illud quidem, M. Furium Flaccum, equitem Romanum, hominem nequam, Capitolini, et Mercuriales de collegio eiecerunt, praeſentem, ad pedes uniuscuiusque iacentem.

MARCUS Q. FRATRI S.

De rebus privatis, inprimis ſponſalibus & aedificatione, ſcribit: conſulis Lentuli Marcellini in impediendis legibus perniciofis egregium ſtudium, & alia de republica. Anno U. C. 697.

6. ANTE diem VIII Id. Apr. ſponſalia Craſſipedi praebui. huic convivio puer optimus, Quintus tuus meusque, quod perleviter commotus fuerat, defuit: a. d. VI Id. April. veni ad Quintum, eumque vidi plane integrum, multumque is mecum ſermonem habuit, et perhumanum, de diſcordiis mulierum noſtrarum. Quid quaeris? nihil feſtivius. Pomponia autem etiam de te queſta eſt. ſed haec coram agemus. A puero ut diſceſſi, in aream tuam veni. res agebatur multis ſtructoribus. Longilium redemtorem cohortatus ſum. fidem mihi faciebat, ſe velle nobis placere. Domus erit egregia. magis enim cerni iam poterat, quam quantum ex forma iudicabamus. itemque noſtra celeriter aedificabatur. Eo die coenavi apud Craſſipe-

dem. coenatus, in hortos ad Pompeium lectica latus ſum. Lucceium convenire non potueram, quod abſuerat. videre autem volebam, quod eram poſtridie Roma exiturus, et quod ille in Sardiniam iter habebat. Hominem conveni, et ab eo petivi, ut quamprimum te nobis redderet. ſtatim dixit. Erat autem iturus (ut aiebat) a. d. III Id. Apr. ut aut Labrone, aut Piſis conſcenderet. Tu, mi frater, ſimulac ille venerit, primam navigationem (dummodo idonea tempeſtas ſit) ne omiſeris. αμφιλαφιαν autem illam, quam tu ſoles dicere, bono modo deſidero, ſic prorſus, ut advenientem excipiam libenter; latentem etiam nunc, non excitem. Tribus locis aedifico; reliqua reconcinno; vivo paulo liberalius, quam ſolebam. Opus erat, ſi te haberem, paulisper fabris locum dare. ſed et haec (ut ſpero) brevi inter nos communicabimus. Res autem Romanae ſic ſeſe habent. Conſul eſt egregius Lentulus, non impediente collega: ſic, inquam, bonus, ut meliorem non viderim. dies comitiales exemit omnes. nam etiam Latinae inſtaurantur: nec tamen deerant ſupplicationes. ſic legibus pernicioſiſſimis obſiſtitur, maxime Catonis: cui tamen egregie impoſuit Milo noſter. nam ille vindex gladiatorum et beſtiariorum emerat de Coſconio et Pomponio beſtiarios; nec ſine his armatis unquam in publico fuerat. hos alere non poterat. itaque vix tenebat. Senſit Milo. dedit cuidam non familiari negotium, qui ſine ſuſpicione emeret eam familiam a Catone: quae ſimul atque abducta eſt, Racilius, qui unus eſt hoc tempore tribunus plebis, rem patefecit, eosque homines ſibi emtos eſſe dixit

enim placuerat) et tabulam proſcripſit, *Se fami-Catonianam venditurum.* In eam tabulam magni conſequebantur. Nunc igitur Catonem Lentulus ibus removit, et eos, qui de Caeſare monſtra nulgarunt, quibus intercederet nemo. Nam quod ompeio Caninius agit, ſane quam refrixit. neque ı res probatur, et Pompeius noſter in amicitia P. uli vituperatur, et hercule non eſt idem. nam illam perditiſſimam atque infimam faecem popu-ropter Milonem, ſuboffendit; et boni multa ab eſiderant, multa reprehendunt. Marcellinus au-hoc uno mihi quidem non ſatisfacit, quod eum s aſpere tractat: quamquam id ſenatu non invito : quo ego me libentius a curia et ab omni parte ıblicae ſubtraho. In iudiciis ii ſumus, qui fuimus, us celebratur ita, ut cum maxime. Unum acci-.mprudentia Milonis incommode, de Sex. Clo-quem neque hoc tempore, neque ab imbecillis ſatoribus mihi placuit accuſari. ei tres ſenten-taeterrimae in conſilio defuerunt. Itaque homi-populus revocat, et retrahatur neceſſe eſt. non ferunt homines. et quia, cum apud ſuos dice-paene damnatus eſt, vident damnatum. Ea ipſa Pompeii offenſio nobis obſtitit. ſenatorum enim copioſe abſolvit, equitum adaequavit, tribuni ii condemnarunt. Sed hoc incommodum conſo-ır quotidianae damnationes inimicorum, in qui-me perlubente Servius alliſus eſt, ceteri conci-ur. C. Cato concionatus eſt, comitia haberi non ım, ſi ſibi cum populo dies agendi eſſent exem-ppius a Caeſare nondum redierat. Tuas mirifice

literas exſpecto; atque adhuc clauſum mare ſcio fuiſſe: ſed quosdam veniſſe tamen Oſtia dicebant, qui te unice laudarent, plurimique in provincia fieri dicerent. eosdem aiebant nuntiare, te prima navigatione transmiſſurum. id cupio: et, quamquam teipſum ſcilicet maxime, tamen etiam literas tuas ante exſpecto. Mi frater, vale.

MARCUS Q. FRATRI S.

De itinere ſuo, & exſpectatione Quinti. Anno U. C. 697.

7. ANTE diem III Id. April. ante lucem hanc epiſtolam dictaveram; ſcripſeramque in itinere, ut eo die apud T. Titium in Anagnino manerem. poſtridie autem in Laterio cogitabam: inde, cum in Arpinati quinque dies fuiſſem, ire in Pompeianum: rediens adſpicere Cumanum, ut, quoniam in Non. Maias Miloni dies prodita eſt, prid. Non. Romae eſſem, teque, mi cariſſime et ſuaviſſime frater, ad eam diem (ut ſperabam) viderem. Aedificationem Arcani ad tuum adventum ſuſtentari placebat. Fac, mi frater, ut valeas, quamprimumque venias.

MARCUS Q. FRATRI. S.

De ſupplicatione Gabinio negata, & deſiderio ſuo fratris videndi. Anno U. C. 697.

8. O LITERAS mihi tuas iucundiſſimas, exſpectatas, ac primo quidem cum deſiderio, nunc vero etiam cum timore! Atque has ſcito literas me ſolas accepiſſe poſt illas, quas tuus nauta attulit, Olbia datas. Sed cetera (ut ſcribis) praeſenti ſermoni re-

ſerventur. hoc tamen non queo differre. Id. Maiis ſenatus frequens, divinus fuit in ſupplicatione Gabinio deneganda. adiurat Procilius hoc nemini acciſſe. Foris valde plauditur. Mihi cum ſua ſponte iucundum, tum iucundius, quod me abſente (eſt enim ειλικρινες iudicium) ſine oppugnatione, ſine gratia noſtra. eram Antii. Quod Idibus et poſtridie fuerat dictum, de agro Campano actum iri, non eſt actum. In hac cauſa mihi aqua haeret. Sed plura quam conſtitueram. coram enim. Vale, mi optime et optatiſſime frater, et advola. Idem te noſtri rogant pueri: illud ſcilicet, coenabis cum veneris.

MARCUS Q. FRATRI S.

Quid cum Pompeio & Craſſo Coſſ. de operibus & inſcriptionipus egerit, quid profecerit, & quid in Senatu actum ſit, perſcribit. Anno U. C. 698.

9. PLACITURUM tibi eſſe librum meum ſuſpicabar: tam valde placuiſſe, quam ſcribis, valde gaudeo. Quod me admones de noſtra Urania, ſuadesque, ut meminerim Iovis orationem, quae eſt in extremo illo libro; ego vero memini, et illa omnia mihi magis ſcripſi, quam ceteris. Sed tamen poſtridie, quam tu es profectus, multa nocte cum Vibullio veni ad Pompeium. Cumque ego egiſſem de iſtis operibus atque inſcriptionibus, per mihi benigne reſpondit: magnam ſpem attulit. cum Craſſo ſe dixit loqui velle; mihique ut idem facerem, ſuaſit. Craſſum conſulem ex ſenatu domum reduxi: ſuſcepit rem; dixitque eſſe, quod Clodius hoc tempore cuperet per ſe, et per Pompeium conſequi: pu-

tare ſe, ſi ego eum non impedirem, poſſe me adipiſci ſine contentione quod vellem. totum ei negotium permiſi, meque in eius poteſtate dixi fore. Interfuit huic ſermoni P. Craſſus adoleſcens, noſtri (ut ſcis) ſtudioſiſſimus. Illud autem, quod cupit Clodius, eſt legatio aliqua, ſi minus per ſenatum, per populum, libera, aut Byzantium, aut ad Brogitarum, aut utrumque. Plena res nummorum. Quod ego non nimium laboro, etiamſi minus aſſequor, quod volo. Pompeius tamen cum Craſſo locutus eſt. videntur negotium ſuſcepiſſe. ſi perficiunt; optime. ſin minus; ad noſtrum Iovem revertamur. A. d. III Id. Maii ſenatusconſultum eſt factum de ambitu in Afranii ſententiam, quam ego dixeram, cum tu adeſſes; ſed magno cum gemitu ſenatus. Conſules non ſunt perſecuti eorum ſententias, qui Afranio cum eſſent aſſenſi, addiderunt, ut praetores ita crearentur, ut dies LX privati eſſent. eo die Catonem plane repudiarunt. Quid multa? tenent omnia; idque ita omnes intelligere volunt.

MARCUS Q. FRATRI S.

Reſpondet epiſtolae Quinti, qua ſe metuere ſcripſerat, ne eum literis ſuis interpellet. Anno U. C. 698.

10. TU metuis, ne me interpelles? primo, ſi in iſto eſſem, tu ſcis, quid ſit interpellare. An te Ateius? mehercule mihi docere videbaris iſtius generis humanitatem; qua quidem ego nihil utor abs te. Tu vero, ut me et appelles, et interpelles, et obloquare, et colloquare velim. Quid enim mihi ſuavius? Non

meherculé quiſquam μυσοπατακτος libentius ſua recentia poemata legit, quam ego te audio quacunque de re, publica, privata, ruſtica, urbana. Sed mea factum eſt iuſulſa verecundia, ut te proficiſcens non tollerem. Oppoſuiſti ſemel αντεισακτον cauſam, Ciceronis noſtri valetudinem: conticui. iterum Cicerones: quievi. Nunc mihi iucunditatis plena epiſtola hoc adſperſit moleſtiae, quod videris, ne mihi moleſtus eſſes, veritus eſſe, atque etiam nunc vereri. Litigarem tecum, ſi fas eſſet: ſed mehercule iſtuc ſi unquam ſuſpicatus ero, nihil dicam aliud, niſi verebor, ne quando ego tibi, cum ſum una, moleſtus ſim. Video te ingemuiſſe. ſic fit, ειδ' εν αια εζησας. nunquam enim dicam, εα πασας. Marium autem noſtrum in lecticam mehercule coniecíſſem, non illam regis Ptolemaei Anicianam. memini enim cum hominem portarem ad Baias, Neapoli, octophoro Aniciano, machaerophoris centum ſequentibus, miros riſus nos edere, cum ille ignarus ſui comitatus, repente aperuit lecticam, et paene ille timore, ego riſu corrui. Tunc, ut dico, certe ſuſtuliſſem, ut aliquando ſubtilitatem veteris urbanitatis, et humaniſſimi ſermonis attingerem. ſed hominem infirmum in villam apertam, ac ne rudem quidem etiam nunc, invitare nolui. Hoc vero mihi peculiare fuerit, hic etiam iſto frui. nam illorum praediorum ſcito mihi vicinum Marium lumen eſſe. apud Anicium videbimus ut paratum ſit. nos enim ita philologi ſumus, ut vel cum fabris habitare poſſimus. habemus hanc philoſophiam, non ab Hymetto, ſed ab area Syra. Marius et valetudine eſt, et natura imbecillior. De inter-

pellatione tantum ſumam a vobis temporis ad ſcribendum, quantum dabitis. utinam nihil detis, ut potius veſtra iniuria, quam ignavia mea ceſſem! De republica nimium te laborare doleo, et meliorem civem eſſe, quam Philoctetem, qui accepta iniuria, illa ſpectacula quaerebat, quae tibi acerba eſſe video. Amabo te, advola: conſolabor te, et omnem abſtergebo dolorem: et adduc, ſi me amas, Marium. ſed adproperate. Hortus domi eſt.

MARCUS Q. FRATRI S.

De Tenediis fruſtra libertatem petentibus: de laudibus Quinti, & de Lucretii ac Salluſtii poematibus. Anno U. C. 698.

11. EPISTOLAM hanc convicio efflagitarunt codicilli tui. nam res quidem ipſa, et is dies, quo tu es profectus, nihil mihi ad ſcribendum argumenti ſane dabat. Sed quemadmodum coram cum ſumus, ſermo nobis deeſſe non ſolet, ſic epiſtolae noſtrae debent interdum halucinari. Tenediorum igitur libertas ſecuri Tenedia praeciſa eſt; cum eos praeter me, et Bibulum, et Calidium, et Favonium nemo defenderet. De te magis ab Sipylo mentio eſt honorifica facta, cum te unum dicerent poſtulationi L. Sextii Panſae reſtitiſſe. Reliquis diebus, ſi quid erit, quod te ſcire opus ſit, aut etiamſi nihil erit, tamen ſcribam quotidie aliquid. Prid. Id. neque tibi, neque Pomponio deero. Lucretii poemata, ut ſcribis, ita ſunt: non multis luminibus ingenii, multae tamen artis. Sed cum veneris, virum te putabo, ſi Salluſtii Empedoclea legeris; hominem non putabo. Vale.

MARCUS Q. FRATRI S.

Ɔuomodo Appio Conſuli reſtiterit, & cum Caeſar per literas iocatus ſit, commemorat. Anno U. C. 699.

2. GAUDEO tibi iucundas eſſe meas literas: iec tamen habuiſſem ſcribendi nunc quidem ullum ırgumentum, niſi tuas accepiſſem. nam prid. Id. cum Appius ſenatum infrequentem coegiſſet, tantum fuit rigus, ut populi convicio coactus ſit nos dimittere. De Commageno rege, quod rem totam diſcuſſeram, nirifice mihi et per ſe, et per Pomponium blandiur Appius. Videt enim, hoc genere dicendi ſi utar n ceteris, Februarium ſterilem futurum: eumque ıſi iocoſe ſatis; neque ſolum illud extorſi oppiduum, quod erat poſitum in Euphrate et Zeugmate; ed praeterea togam ſum eius praetextam, quam erat ıdeptus Caeſare conſule, magno hominum riſu cavillatus. Quod non vult, inquam, renovare honores osdem, quo minus togam praetextam quotannis nterpolet, decernendum nihil cenſeo. Vos autem ıomines nobiles, qui Buſrenum praetextatum non erebatis, Commagenum feretis? Genus vides, et loum iocandi. Multa dixi in ignobilem regem: quius totus eſt exploſus. quo genere commotus (ut lixi) Appius, totum me amplexatur. nihil eſt enim acilius, quam reliqua diſcutere. Sed non faciam, ıt illum offendam, ne imploret fidem Iovis Hoſpialis: Graios omnes convocet, per quos mecum in ratiam rediit. Theopompo ſatisfaciemus. De Caeare fugerat me ad te ſcribere. Video enim, quas tu iteras exſpectaris. ſed ille ſcripſit ad Balbum, faſci-

culum illum epiſtolarum, in quo fuerat et mea, et Balbi, totum ſibi aqua madidum redditum eſſe; ut ne illud quidem ſciat, meam fuiſſe aliquam epiſtolam. ſed ex Balbi epiſtola pauca verba intellexerat, ad quae reſcripſit his verbis, *De Cicerone video te quiddam ſcripſiſſe, quod ego non intellexi; quantum autem coniectura conſequebar, id erat huiusmodi, ut magis optandum, quam ſperandum putarem.* Itaque poſtea miſi ad Caeſarem eodem illo exemplo literas. Iocum autem illius de ſua egeſtate ne ſis aſpernatus. Ad quem ego reſcripſi, nihil eſſe, quod poſthac arcae noſtrae fiducia conturbaret; luſique in eo genere et familiariter, et cum dignitate. Amor autem eius erga nos perfertur omnium nuntiis ſingularis. Et literae quidem ad id, quod exſpectas, fere cum tuo reditu iungentur; reliqua ſingulorum dierum ſcribemus ad te, ſi modo tabellarios tu praebebis. quamquam eiusmodi frigus impendebat, ut ſummum periculum eſſet, ne Appio ſuae aedes urerentur. Vale.

MARCUS Q. FRATRI S.

De rebus publicis quaedam: item de Calliſthene & Philiſto hiſtoricis. Anno U. C. 699.

13. RISI nivem atram; teque hilari animo eſſe, et prompto ad iocandum, valde me iuvat. De Pompeio, aſſentior tibi, vel tu potius mihi. nam, ut ſcis, iampridem iſtum canto Caeſarem. mihi crede, in ſinu eſt; neque ego diſcingor. Cognoſce nunc

Idus. Decimus erat Coelio dies. Domitius ad numerum iudices non habuit. vereor, ne homo taeter, et ferus, Pola Servius ad accuſationem veniat. nam noſter Coelius valde oppugnatur a gente Clodia. certi nihil eſt adhuc; ſed veremur. Eodem igitur die Tyriis eſt ſenatus datus frequens: frequentes contra Syriaci publicani. vehementer vexatus Gabinius: exagitati tamen a Domitio publicani, quod eum eſſent cum equis proſecuti. C. noſter Lamia paulo ferocius; cum Domitius dixiſſet, *Veſtra culpa haec acciderunt, equites Romani; diſſolute enim iudicatis: Nos iudicamus, vos laudatis*, inquit. Actum eſt eo die nihil: nox diremit. Comitialibus diebus, qui Quirinalia ſequuntur, Appius interpretatur, non impediri ſe lege Pupia, quo minus habeat ſenatum; et quod Gabinia ſanctum ſit, etiam cogi ex Kal. Febr. usque ad Kal. Mart. legatis ſenatum quotidie dari. ita putantur detrudi comitia in menſem Martium. ſed tamen his comitialibus tribuni plebis de Gabinio ſe acturos eſſe dicunt. Omnia colligo, ut novi ſcribam aliquid ad te. ſed ut vides, res me ipſa deficit. Itaque ad Calliſthenem et ad Philiſtum redeo; in quibus te video volutatum. Calliſthenes quidem vulgare et notum negotium; quemadmodum Graeci aliquot locuti ſunt: Siculus ille, capitalis, creber, acutus, brevis, paene puſillus Thucydides: ſed utros eius habueris libros (duo enim ſunt corpora) an utrosque, neſcio. Me magis de Dionyſio delectat. ipſe eſt enim veterator magnus, et perfamiliaris Philiſto. Sed quod adſcribis, aggrederisne ad hiſtoriam? me auctore potes. et, quoniam tabellarios ſubminiſtras, hodierni diei

res geſtas Lupercalibus habebis. Oblecta te cum Cicerone noſtro quam belliſſime.

MARCUS Q. FRATRI S.

Quid agat, commemorat: Quinto operam ſuam in rebus eius pollicetur: M. Orfium & Trebatium commendat. Anno U. C. 699.

14. DUAS adhuc a te accepi epiſtolas; quarum alteram in ipſo diſceſſu noſtro, alteram Arimino datam. plures, quas ſcribis te dediſſe, non acceperam. Ego me in Cumano et Pompeiano, praeterquam quod ſine te, ceterum ſatis commode oblectabam. et eram in iisdem locis usque ad Kal. Iun. futurus. Scribebam illa, quae dixeram, πολιτικα: ſpiſſum ſane opus, et operoſum. ſed ſi ex ſententia ſucceſſerit, bene erit opera poſita. ſin minus, in illud ipſum mare deiiciemus, quod ſcribentes ſpectamus. aggrediemur alia, quoniam quieſcere non poſſumus. Tua mandata perſequar diligenter, et adiungendis hominibus, et quibusdam non alienandis. Maximae mihi vero curae erit, ut Ciceronem tuum noſtrumque videam, ſcilicet quotidie: ſed inſpiciam quid diſcat, quam ſaepiſſime: et, niſi ille contemnet, etiam magiſtrum me ei profitebor: cuius rei nonnullam conſuetudinem nactus ſum in hoc horum dierum otio, Cicerone noſtro minore perdocendo. Tu, quemadmodum ſcribis, quod etiamſi non ſcriberes, facere te diligentiſſime tamen ſciebam, facies, ſcilicet, ut mea mandata digeras, perſequare, conficias. Ego, cum Romam venero, nullum praetermittam Caeſaris

tabellarium, cui literas ad te non dem. His diebus (ignoſces) cui darem fuit nemo ante hunc M. Orfium, equitem Romanum, noſtrum et perneceſſarium, et quod eſt ex municipio Atellano; quod ſcis eſſe in fide noſtra. Itaque eum tibi commendo in maiorem modum, hominem domi ſplendidum, gratioſum etiam extra domum: quem fac ut tua liberalitate tibi obliges. eſt tribunus militum in exercitu noſtro. gratum hominem, obſervantemque cognoſces. Trebatium ut valde ames, vehementer te rogo. Vale.

MARCUS Q. FRATRI S.

Caeſaris in ſe amorem & liberalitatem commemorat, & ſuum erga eum ſtudium pollicetur: conſilium ſuum, utrum Romam redeat, an in Gallia maneat, & de ambitu, qui in conſulatu petendo exſiſtat, perſcribit. Anno U. C. 699.

15. ANTE diem IV Non. Iun. quo die Romam veni, accepi tuas literas, datas Placentia: deinde alteras poſtridie, datas Blandenone, cum Caeſaris literis, refertis omni officio, diligentia, ſuavitate. Sunt iſta quidem magna, vel potius maxima. habent enim vim magnam ad gloriam, et ad ſummam dignitatem. Sed mihi crede, quem noſti, quod in iſtis rebus ego plurimi aeſtimo, id iam habeo; te ſcilicet primum tam inſervientem communi dignitati; deinde Caeſaris tantum in me amorem, quem omnibus his honoribus, quos me a ſe exſpectare vult, antepono. Literae vero eius una datae cum tuis, quarum initium eſt, quam ſuavis ei tuus ad-

ventus fuerit, et recordatio veteris amoris; deinde, ſe effecturum, ut ego in medio dolore, ac deſiderio tui, te, cum a me abeſſes, potiſſimum ſecum eſſe laetarer, incredibiliter delectarunt. Quare facis tu quidem fraterne, quod me hortaris, ſed mehercule currentem nunc quidem, ut omnia mea ſtudia in iſtum unum conferam. Ego vero ardenti quidem ſtudio hoc fortaſſe efficiam, quod ſaepe viatoribus, cum properant, evenit; ut, ſi ſerius, quam voluerunt, forte ſurrexerint, properando, etiam citius, quam ſi de multa nocte vigilaſſent, perveniant quo velint: ſic ego, quoniam in iſto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule ſaepe excitante, curſu corrigam tarditatem, tum equis, tum vero (quoniam ſcribis poema ab eo noſtrum probari) quadrigis poeticis. modo mihi date Britanniam, quam pingam coloribus tuis, penicillo meo. Sed quid ago? quod mihi tempus, Romae praeſertim, ut iſte me rogat, manenti, vacuum oſtenditur? ſed videro. fortaſſe enim (ut fit) vincet tuus amor omnes difficultates. Trebatium quod ad ſe miſerim, perſalſe, et humaniter etiam gratias mihi agit. negat enim, in tanta multitudine eorum, qui una eſſent, quemquam fuiſſe, qui vadimonium concipere poſſet. M. Curtio tribunatum ab eo petivi, (nam Domitius ſe derideri putaſſet, ſi eſſet a me rogatus: hoc enim eſt eius quotidianum, ſe ne tribunum militum quidem facere: etiam in ſenatu luſit, Appium collegam, propterea iſſe ad Caeſarem, ut aliquem tribunatum auferret:) ſed in alterum annum. id et Curtius ita volebat. Tu, quemadmodum me cenſes oportere eſſe

republica et in noſtris inimicitiis; ita et eſſe, et fo-
:, auricula infima ſcito molliorem. Res Romanae ſe
c habebant. Erat nonnulla ſpes comitiorum, ſed
icerta: erat aliqua ſuſpicio dictaturae, ne ea qui-
em certa: ſummum otium forenſe, ſed ſeneſcen-
s magis civitatis, quam acquieſcentis. Sententia au-
m noſtra in ſenatu eiusmodi, magis ut alii nobis
ſſentiantur, quam nosmetipſi. τοιαῦθ᾽ ὁ τλήμων πόλεμος
ἐργάζεται. Calamo et atramento temperato, charta
tiam dentata res agetur. ſcribis enim, te meas literas
iperiores vix legere potuiſſe; in quo nihil eorum,
ii frater, fuit, quae putas. neque enim occupatus
ram, neque perturbatus, nec iratus alicui: ſed hoc
icio ſemper, ut, quicunque calamus in manus meas
enerit, eo ſic utar, tanquam bono. Verum atten-
e nunc, mi optime et ſuaviſſime frater, ad ea dum
eſcribo, quae tu in hac eadem brevi epiſtola πραγ-
ματικῶς valde ſcripſiſti. De quo petis, ut ad te,
ihil occultans, nihil diſſimulans, nihil tibi indul-
ens, genuine fraterneque reſcribam, id eſt, utrum
oles, ut diximus, an ad expediendum te, ſi cau-
a ſit, commorere. Si, mi Quinte, parva aliqua res
ſſet, in qua ſciſcitarere, quid vellem; tamen, cum
bi permiſſurus eſſem, ut faceres, quod velles, ego ip-
e, quid vellem, oſtenderem. In hac vero re hoc pro-
ecto quaeris, cuiusmodi illum annum, qui ſequitur,
xſpectem: plane aut tranquillum nobis, aut certe
iunitiſſimum; quod quotidie domus, quod forum,
uod theatri ſignificationes declarant: nec laborant,
uod mea conſcientia copiarum noſtrarum, quod
aeſaris, quod Pompeii gratiam tenemus. haec me,

ut confidam, faciunt. ſin aliquis erumpet amentis hominis furor; omnia ſunt ad eum frangendum expedita. Haec ita ſentio, iudico, ad te explorate ſcribo. dubitare te, non aſſentatorie, ſed fraterne veto. Quare ſuavitatis equidem noſtrae fruendae cauſa cuperem te ad id tempus venire, quod dixeras: ſed illud malo tamen, quod putas; magis etiam illa (etenim magis aeſtimo me) ἀμφιλαφίαν illam tuam, et exſpectationem debitorum tuorum. Illud quidem ſic habeto, nihil nobis expeditis, ſi valebimus, fore fortunatius. parva ſunt, quae deſunt, noſtris quidem moribus, et ea ſunt ad explicandum expeditiſſima, modo valeamus. Ambitus redit immanis. nunquam fuit par. Idib. Quint. foenus fuit beſſibus ex triente, coitione Memmii, quam cum Domitio habuit Scaurus, unum vincere. Meſſala flaccet. non dico ὑπερβολικῶς: vel H-S centies conſtituunt in praerogativa pronuntiare. Res ardet invidia. Tribunitii candidati compromiſerunt, H-S quingenis in ſingulos apud M. Catonem depoſitis, petere eius arbitratu, ut, qui contra feciſſet, ab eo condemnaretur. quae quidem comitia gratuita ſi fuerint, ut putantur, plus unus Cato fuerit, quam omnes leges, omnesque iudices.

MARCUS Q. FRATRI S.

De occupationibus ſuis: quid in ſenatu actum: quae iudicia habita ſint aut inſtent: materiam carminis ſcribendi, ſuperata a Caeſare Britannia, fratri gratulatur, & quid de ſuis verſibus Caeſar iudicet, ſciſcitatur. Anno U. C. 699.

16. CUM a me literas librarii manu acceperis,

paulum otii me habuiſſe iudicato; cum autem
a, nullum. ſic enim habeto, nunquam me a cau-
et iudiciis diſtrictiorem fuiſſe; atque id anni
npore graviſſimo, et caloribus maximis. Sed haec
uoniam tu ita praeſcribis) ferenda ſunt; neque
mmittendum, ut aut ſpei, aut cogitationi veſtrae
videar defuiſſe; praeſertim cum, tametſi id dif-
ilius fuerit, tamen ex hoc labore magnam gra-
m, magnamque dignitatem ſim collecturus. Ita-
e, ut tibi placet, damus operam, ne cuius ani-
um offendamus, atque ut etiam ab iis ipſis, qui
s cum Caeſare tam coniunctos dolent, diligamur:
aequis vero, aut etiam a propenſis in hanc par-
n vehementer et colamur, et amemur. De am-
u cum atrociſſime ageretur in ſenatu multos dies,
od ita erant progreſſi candidati conſulares, ut
n eſſet ferendum, in ſenatu non fui. ſtatui ad nul-
n medicinam reipublicae ſine magno praeſidio ac-
dere. Quo die haec ſcripſi, Druſus erat de praeva-
ratione a tribunis aerarii abſolutus, in ſumma,
atuor ſententiis, cum ſenatores et equites dam-
ſſent. Ego eodem die poſt meridiem Vatinium
eram defenſurus. ea res facilis eſt. Comitia in men-
n Sept. reiecta ſunt. Scauri iudicium ſtatim exer-
bitur: cui nos non deerimus. συνδειπνυς Σοφοκλευς,
amquam a te actam fabellam video eſſe feſtive,
llo modo probavi. Venio nunc ad id, quod neſcio
primum eſſe debuerit. O iucundas mihi tuas de
itannia literas! timebam Oceanum, timebam li-
s inſulae. Reliqua non equidem contemno, ſed
us habent tamen ſpei, quam timoris, magisque

ſum ſollicitus exſpectatione ea, quam metu. Te vero ὑποθεσιν ſcribendi egregiam habere video. quos tu ſitus, quas naturas rerum et locorum, quos mores, quas gentes, quas pugnas, quem vero ipſum imperatorem habes? Ego te libenter, ut rogas, quibus rebus vis, adiuvabo, et tibi verſus, quos rogas, γλαυκ' εις 'Αθηνας mittam. Sed heus tu, celari videor a te. quomodonam, mi frater, de noſtris verſibus Caeſar? nam primum librum ſe legiſſe ſcripſit ad me ante: et prima ſic, ut neget, ſe ne Graeca quidem meliora legiſſe. Reliqua ad quendam locum ῥᾳθυμοτερα. hoc enim utitur verbo. Dic mihi verum, num aut res eum, aut χαρακτηρ non delectat? nihil eſt, quod vereare. Ego enim ne pilo quidem minus me amabo. Hac de re φιλαληθως, et, ut ſoles, ſcribe fraterne.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD QUINTUM FRATREM

LIBER III.

MARCUS Q. FRATRI S.

In praediis Quinti ſe fuiſſe, & quaedam ibi, inprimis in aedificandi ratione, correxiſſe, conſtituiſſe commemorat, & ad tres epiſtolas e Gallia a Quinto acceptas de variis rebus reſpondet; ſimul quaedam de rebus Romanis perſcribit. Anno U. C. 699.

1. EGO ex magnis caloribus (non enim meminimus maiores) in Arpinati ſumma cum amoenitate fluminis me refeci ludorum diebus, Philotimo tribulibus commendatis. In Arcano a. d. IV Idus Sept. fui. ibi Meſſidium cum Philoxeno, aquamque, quam ii ducebant non longe a villa, belle ſane fluentem vidi, praeſertim maxima ſiccitate; uberioremque aliquanto ſeſe collecturos eſſe dicebant. Apud Herum recte erat. In Manliano offendi Diphilum Diphilo tardiorem. ſed tamen nihil ei reſtabat praeter balnearia, et ambulationem, et aviarium. Villa mihi valde placuit, propterea quod ſummam dignitatem pavimentata por-

ticus habebat: quod mihi nunc denique apparuit, poſteaquam et ipſa tota patet, et columnae politae ſunt. Totum in eo eſt, (quod mihi erit curae,) tectorium ut concinnum ſit. pavimenta recte fieri videbantur. cameras quasdam non probavi; mutarique iuſſi. Quo loco in porticu te ſcribere aiunt ut atriolum fiat, mihi, ut eſt, magis placebat. neque enim ſatis loci eſſe videbatur atriolo; neque fere ſolet, niſi in his aedificiis fieri, in quibus eſt atrium maius; nec habere poterat adiuncta cubicula, et eiusmodi membra. nunc hoc vel honeſtae teſtudinis, vel valde boni aeſtivi locum obtinebit. tu tamen ſi aliter ſentis, reſcribe quam primum. In balneariis, aſſa in alterum apodyterii angulum promovi, propterea quod ita erant poſita, ut eorum vaporarium, (ex quo ignis erumpit,) eſſet ſubiectum cubiculis. ſubgrande cubiculum autem, et hibernum altum valde probavi, quod et ampla erant, et loco poſita, ambulationis uno latere, eo, quod eſt proximum balneariis. Columnas neque rectas, neque e regione Diphilus collocarat. eas ſcilicet demolietur. aliquando perpendiculo et linea diſcet uti. Omnino ſpero paucis menſibus opus Diphili perfectum fore. curat enim diligentiſſime Caeſius, qui tum mecum fuit. ex eo loco recta, Vitularia via, profecti ſumus in Fufidianum fundum, quem tibi proximis nuntiis Arpini de Fufidio H. S CCCIƆƆƆ emeramus. Ego locum aeſtate umbroſiorem vidi nunquam; permultis locis aquam profluentem, et eam uberem. Quid quaeris? Iugera L prati Caeſius irrigaturum facile te arbitrabatur. Equidem hoc, quod melius intelligo, affirmo, mirifica ſuavitate te villam

habiturum, piſcina et ſalientibus additis, palaeſtra, et ſilva viridicata. Fundum audio te hunc Bovillanum velle retinere. de eo quid videatur, ipſe conſtitues. Calvus aiebat, aqua demta, et eius aquae iure conſtituto, et ſervitute fundo illi impoſita, tamen nos pretium ſervare poſſe, ſi vendere vellemus. Meſſidium mecum habui. is ſe ternis nummis in pedem tecum transegiſſe dicebat: ſeſe autem menſum pedibus aiebat paſſuum III CIↃ. mihi plus viſum eſt. ſed praeſtabo, ſumtum nusquam melius poſſe poni. Chilonem arceſſieram Venafro. ſed eo ipſo die quatuor eius conſervos et diſcipulos Venafri cuniculus oppreſſerat. Idibus Sept. in Laterio fui. viam perſpexi, quae mihi ita placuit, ut opus publicum videretur eſſe, praeter CL paſſus. ſum enim ipſe menſus ab eo ponticulo, qui eſt ad Furinae, Satricum verſus. eo loco pulvis, non glarea iniecta eſt: et mutabitur: et ea viae pars valde acclivis eſt. ſed intellexi aliter duci non potuiſſe, praeſertim cum tu neque per Locuſtae, neque per Varronis velles ducere. Veluinus ante ſuum fundum prope munierat. Locuſta non attigerat; quem ego Romae aggrediar, et, ut arbitror, commovebo: et ſimul M. Taurum, quem tibi audio promiſiſſe, qui nunc Romae erat, de aqua per fundum eius ducenda rogabo. Nicephorum, villicum tuum, ſane probavi; quaeſivique ex eo, ecquid ei de illa aedificatiuncula Laterii, de qua mecum locutus es, mandaviſſes. tum is mihi reſpondit, ſe ipſum eius operis H-S XVI conductorem fuiſſe; ſed te poſtea multa addidiſſe ad opus, nihil ad pretium: itaque id ſe omiſiſſe. mihi hercule valde placet, te

illa, ut conſtituebas, addere: quamquam ea quae nunc eſt, tanquam philoſopha videtur quae obiurget ceterarum villarum inſaniam. V tamen illud additum delectabit. Topiarium la ita omnia conveſtit hedera, qua baſim villae intercolumnia ambulationis; ut deniqne illi topiariam facere videantur, et hederam vender αποδυτηριω nihil alſius, nihil muſcoſius. Habes rebus ruſticis. Urbanam expolitionem urget ill dem et Philotimus, et Cincius: ſed etiam ipſe interviſo; quod eſt facile factu. Quamobrem cura liberatum volo. de Cicerone quod me ſ rogas, ignoſco equidem tibi, ſed tu quoque velim ignoſcas. non enim concedo tibi, plus u ames, quam ipſe amo. Atque utinam his die Arpinati, quod et ipſe cupierat, et ego non mecum fuiſſet. Quod ad Pomponiam, ſi tibi vi ſcribas velim. cum aliquo exibimus, eat nob puerumque ducat. clamores efficiam, ſi eum habuero otioſum. nam Romae reſpirandi non cus. Id me ſcis antea gratis tibi eſſe pollicitum. nunc putas, tanta abs te mihi mercede prop Venio nunc ad tuas literas, quas pluribus e accepi, dum ſum in Arpinati. nam mihi uno c ſunt redditae, et quidem, ut videbantur, eod te datae tempore: una pluribus verbis, in qu mum erat, quod antiquior dies in tuis fuiſſet ad literis, quam in Caeſaris. Id facit Oppius nc quam neceſſario, ut, cum tabellarios conſt mittere, literasque a nobis acceperit, aliqua va impediatur, et neceſſario ſerius, quam con

rat, mittat; neque nos datis iam epiſtolis diem commutari curemus. Scribis de Caeſaris ſummo in nos amore. hunc et tu fovebis, et nos, quibuscunque poterimus rebus, augebimus. De Pompeio, et facio diligenter, et faciam quod mones. Quod tibi mea permiſſio manſionis tuae grata eſt, id ego, ſummo meo dolore et deſiderio, tamen ex parte gaudeo. In Hippodamis, et nonnullis aliis arceſſendis, quid cogites, non intelligo. Nemo iſtorum eſt, quin abs te munus, fundi ſuburbani inſtar, exſpectet. Trebatium vero meum quod iſto admiſceas, nihil eſt. Ego illum ad Caeſarem miſi, qui mihi iam ſatisfecit. ſi ipſi minus, praeſtare nihil debeo; teque item ab eo vindico et libero. Quod ſcribis te a Caeſare quotidie plus diligi, immortaliter gaudeo. Balbum vero, qui eſt iſtius rei (quemadmodum ſcribis) adiutor, in oculis fero. Trebonium meum a te amari, teque ab illo, pergaudeo. de tribunatu quod ſcribis, ego vero nominatim petivi Curtio, et mihi ipſe Caeſar nominatim Curtio paratum eſſe reſcripſit, meamque in rogando verecundiam obiurgavit. Si cui praeterea petiero, (id quod etiam Oppio dixi, ut ad illum ſcriberet,) facile patiar mihi negari, quoniam illi, qui ſibi moleſti ſunt, ſibi negari a me non facile patiuntur. Ego Curtium (id quod ipſi dixi) non modo rogatione, ſed etiam teſtimonio tuo diligo, quod literis tuis ſtudium illius in ſalutem noſtram facile perſpexi. De Britannicis rebus cognovi ex tuis literis, nihil eſſe nec quod metuamus, nec quod gaudeamus. De publicis negotiis, quae vis ad te Tironem ſcribere, negligentius ad te ante ſcribebam, quod omnia, minima, maxima, ad Caeſarem mitti ſciebam. Re-

ſcripſi epiſtolae maximae. Audi nunc de minuſcula: in qua primum eſt de Clodii ad Caeſarem literis: in quo Caeſaris conſilium probo, quod tibi, amantiſſime petenti, veniam non dedit, uti ullum ad illam Furiam verbum reſcriberet. Alterum eſt de Calventii Marii oratione. quod ſcribis, miror tibi placere, me ad eum reſcribere, praeſertim cum illam nemo lecturus ſit, ſi ego nihil reſcripſero; meam in illum pueri omnes, tanquam dictata, perdiſcant. libros meos, quos exſpectas, inchoavi; ſed conficere non poſſum his diebus. Orationes efflagitatas pro Scauro et pro Plancio abſolvi. Poema ad Caeſarem, quod compoſueram, incidi. Tibi quod rogas, quoniam ipſi fontes iam ſitiunt, ſi quid habebo ſpatii, ſcribam. Venio ad tertiam. Balbum quod ais mature Romam bene comitatum eſſe venturum, mecumque aſſidue usque ad Id. Maias futurum, id mihi pergratum perque iucundum erit. Quod me in eadem epiſtola, ſicut ſaepe antea, cohortaris ad ambitionem, et ad laborem; faciam equidem: ſed quando vivemus? Quarta epiſtola mihi reddita eſt Id. Sept. quam a. d. IV Id. Sext. ex Britannia dederas. in ea nihil ſane erat novi, praeter Erigonam; quam ſi ab Oppio accepero, ſcribam ad te, quid ſentiam. nec dubito, quin mihi placitura ſit. Et quod praeterii de eo, quem ſcripſiſti de Milonis plauſu ſcripſiſſe ad Caeſarem, ego vero facile patior ita Caeſarem exiſtimare, illum quam maximum fuiſſe plauſum. et prorſus ita fuit: et tamen ille plauſus, qui illi datur, quodammodo nobis videtur dari. Reddita eſt etiam mihi pervetus epiſtola, ſed ſero allata, in qua de aede Telluris, et de porticu Catuli me admones. fit utrum-

que diligenter. ad Telluris quidem etiam tuam ſtatuam locavi. Item de hortis quod me admones, nec fui unquam valde cupidus, et nunc domus ſuppeditat mihi hortorum amoenitatem. Romam cum veniſſem a. d. XIII Kal. Octob. abſolutum offendi in aedibus tuis tectum: quod ſupra conclavia nunc placuerat tibi eſſe multorum faſtigiorum, id non honeſte vergit in tectum inferioris porticus. Cicero noſter, dum ego abſum, non ceſſavit apud rhetorem. De eius eruditione quod labores, nihil eſt, quoniam ingenium eius noſti; ſtudium ego video. cetera eius ſuſcipio, ut me putem praeſtare debere. Gabinium tres adhuc factiones poſtulant: L. Lentulus, flaminis filius, qui iam de maieſtate poſtulavit: Ti. Nero cum bonis ſubſcriptoribus: C. Memmius tribunus plebis cum L. Capitone. ad urbem acceſſit a. d. XII Kalend. Octobr. nihil turpius, nec deſertius. ſed his iudiciis nihil audeo confidere. Quod Cato non valebat, adhuc de pecuniis repetundis non erat poſtulatus. Pompeius a me valde contendit de reditu in gratiam, ſed adhuc nihil profecit, nec, ſi ullam partem libertatis tenebo, proficiet. Tuas literas vehementer exſpecto. Quod ſcribis te audiſſe, in candidatorum conſularium coitione me interfuiſſe, id falſum eſt. eiusmodi enim pactiones in ea coitione factae ſunt, quas poſtea Memmius patefecit, ut nemo bonus intereſſe debuerit: et ſimul mihi committendum non fuit, ut his coitionibus intereſſem, quibus Meſſala excluderetur: cui quidem vehementer ſatisfacio rebus omnibus; ut arbitror, etiam Memmio. Domitio ipſi multa iam feci, quae voluit, quaeque a me petivit. Scaurum

beneficio defenſionis valde obligavi. adhuc erat valde incertum, et quando comitia, et qui conſules futuri eſſent. Cum hanc iam epiſtolam complicarem, tabellarii a vobis venerunt a. d. XI Kal. Sept. viceſimo die. O me ſollicitum! quantum ego dolui in Caeſaris ſuaviſſimis literis! ſed quo erant ſuaviores, eo maiorem dolorem illius ille caſus afferebat. Sed ad tuas venio literas. Primum tuam remanſionem etiam atque etiam probo, praeſertim cum, ut ſcribis, cum Caeſare communicaris. Oppium miror quidquam cum Publilio: mihi enim non placuerat. Quod interiore epiſtola ſcribis, me Idib. Sept. Pompeio legatum iri; id ego non audivi, ſcripſique ad Caeſarem, Vibullium Caeſaris mandata de mea manſione ad Pompeium pertuliſſe, nec ad Oppium. quo conſilio? quamquam Oppium ego tenui, quod priores partes Bubuli erant. cum eo enim coram Caeſare egerat, ad Oppium ſcripſerat. Ego vero nullas δευτέρας φροντίδας habere poſſum in Caeſaris rebus. ille mihi ſecundum te et liberos noſtros ita eſt, ut ſit paene par. videor id iudicio facere. iam enim debeo: ſed tamen amore ſum incenſus. Cum ſcripſiſſem haec infima, quae ſunt mea manu, venit ad nos Cicero tuus ad coenam, cum Pomponia foras coenaret. dedit mihi epiſtolam legendam tuam, quam paulo ante acceperat, Ariſtophaneo modo, valde mehercule et ſuavem, et gravem; qua ſum admodum delectatus. Dedit etiam alteram illam mihi, qua iubes, eum mihi eſſe affixum, tanquam magiſtro. Quam illum epiſtolae illae delectarunt! quam me! nihil puero illo ſuavius, nihil noſtri amantius. Haec inter coenam Tironi dictavi, ne

mirere alia manu eſſe. Annali literae tuae pergratae fuerunt, quod et curares de ſe diligenter, et tamen conſilio ſeveriſſimo iuvares. P. Servilius pater, ex literis, quas ſibi a Caeſare miſſas eſſe dicebat, ſignificat valde te ſibi gratum feciſſe, quod de ſua voluntate erga Caeſarem humaniſſime, diligentiſſimeque locutus eſſes. Cum Romam ex Arpinati revertiſſem, dictum mihi eſt, Hippodamum ad te profectum eſſe. Non poſſum ſcribere, me miratum eſſe, illum tam inhumaniter feciſſe, ut ſine meis literis ad te proficiſceretur: illud ſcribo, mihi moleſtum fuiſſe. iam enim diu cogitaveram, ex eo, quod tu ad me ſcripſeras, ut, ſi quid eſſet, quod ad te diligentius perferri vellem, illi darem: quod mehercule hiſce literis, quas vulgo ad te mitto, nihil fere ſcribo, quod ſi in alicuius manus inciderit, moleſte ferendum ſit. Minucio me, et Salvio, et Labeoni reſervabam. Labeo aut tarde proficiſcetur, aut hic manebit. Hippodamus ne nunc quidem, quid velim, rogavit. T. Pinarius amabiles ad me de te literas mittit, ſe maxime literis, ſermonibus, coenis denique tuis delectari. Is homo ſemper me delectavit; fraterque eius mecum eſt multum. quare, ut inſtituiſti, complectere adoleſcentem. Quod multos dies epiſtolam in manibus habui, propter commorationem tabellariorum, ideo multa coniecta ſunt, aliud alio tempore, velut hoc. T. Anicius mihi ſaepe iam dixit, ſeſe tibi, ſuburbanum ſi quod inveniſſet, non dubitaturum eſſe emere. In eius ſermone ego utrumque ſoleo admirari, et te de ſuburbano emendo, cum ad illum ſcribas, non modo ad me non ſcribere, ſed etiam

aliam in ſententiam ſcribere; et, cum ad illum ſcribas, nihil te recordari de ſe, de epiſtolis illis, quas in Tuſculano eius tu mihi oſtendiſti, nihil de praeceptis Epicharmi, γνωθι, πως αλλω κεχρηται; totum denique vultum, animum, ſermonem eius: quemadmodum coniicio, quaſi. Sed haec tu videris. De ſuburbano, cura ut ſciam, quid velis: et ſimul, ne quid ille turbet, vide. Quid praeterea? Quid? etiam. Gabinius a. d. IV Kal. Octobr. noctu in urbem introivit; et hodie hora VIII, cum edicto C. Alfii de maieſtate eum adeſſe oporteret, concurſu magno, et odio univerſi populi paene afflictus eſt. nihil illo turpius. proximus tamen eſt Piſo. itaque mirificum εμβολιον cogito in ſecundum librorum meorum includere, dicentem Apollinem in concilio deorum, qualis reditus duorum imperatorum futurus eſſet; quorum alter exercitum perdidiſſet, alter vendidiſſet. Ex Britannia Caeſar ad me Kal. Sept. dedit literas; quas ego accepi a. d. IV Kalend. Octobr. ſatis commodas de Britannicis rebus: quibus, ne admirer quod a te nullas acceperim, ſcribit, ſe ſine te fuiſſe, cum ad mare acceſſerit. Ad eas ego ei literas nihil reſcripſi, ne gratulandi quidem cauſa, propter eius luctum. Te oro etiam atque etiam, mi frater, ut valeas.

MARCUS Q. FRATRI S.

Gabinium redeuntem in urbem, in Senatu male vexatum, & a Memmio tribuno pl. ad populum male tractatum eſſe, ac de iudicio eius proxime futuro, commemorat. Deinde qui de ambitu rei ſint, quae comitiorum ſpes ſit, demonſtrat. Anno U. C. 699.

2. ANTE diem VI Id. Octob. Salvius Oſtiam veſperi navi profectus erat cum iis rebus, quas tibi domo mitti volueras. Eodem die Gabinium ad populum luculente calefecerat Memmius, ſic, ut Calidio verbum facere pro eo non licuerit. Poſtridie autem eius diei, qui erat tum futurus, cum haec ſcribebam ante lucem, apud Catonem erat divinatio in Gabinium futura inter Memmium, et Ti. Neronem, et C. et L. Antonios, M. F. Putabamus fore, ut Memmio daretur, etſi erat Neronis mira contentio. Quid quaeris? probe premitur, niſi noſter Pompeius, diis, hominibusque invitis, negotium everterit. Cognoſce nunc hominis audaciam, et aliquid in republica perdita delectare. Cum Gabinius, quacunque veniebat, triumphum ſe poſtulare dixiſſet, ſubitoque bonus imperator noctu in urbem, hoſtium plane, invaſiſſet, in ſenatum ſe non committebat. Interim ipſo decimo die, quo ipſum oportebat hoſtium numerum, et militum renuntiare, in re haeſit, ſumma infrequentia. cum vellet exire, a conſulibus retentus eſt: introducti publicani. Homo undique actus, cum a me maxime vulneraretur, non tulit, et me trementi voce exſulem appellavit. Hic, (o dii! nihil unquam honorificentius nobis accidit,) conſurrexit ſenatus cum clamore ad unum, ſic, ut ad corpus eius accederet: pari clamore atque impetu publicani. Quid quaeris? omnes, tanquam ſi tu eſſes, ita fuerunt. Nihil hominum ſermone foris clarius. Ego tamen teneo ab accuſando, vix mehercule: ſed tamen teneo, vel quod nolo cum Pompeio pugnare,

(ſatis eſt, quod inſtat de Milone,) vel quod iudices nullos habemus. αποτευγμα formido. addo etiam malevolentiam hominum, et timeo, ne illi, me accuſante, aliquid accidat; nec deſpero, rem et ſine me, et nonnihil per me confici poſſe. De ambitu poſtulati ſunt omnes, qui conſulatum petunt: a Memmio, Domitius: a Q. Curtio, bono et erudito adoleſcente, Memmius: a Q. Pompeio, Meſſala: a Triario, Scaurus. Magno res in motu eſt; propterea quod aut hominum, aut legum interitus oſtenditur. Opera datur, ut iudicia ne fiant. Res videtur ſpectare ad interregnum. Conſules comitia habere cupiunt: rei nolunt, et maxime Memmius, quod Caeſaris adventu ſperat ſe futurum conſulem, ſed mirum in modum iacet. Domitius cum Meſſala certus eſſe videbatur, Scaurus refrixerat. Appius ſine lege curiata confirmat ſe Lentulo noſtro ſucceſſurum: qui quidem mirificus illo die (quod paene praeterii) fuit in Gabinium: accuſavit maieſtatis, nomina data, cum ille verbum nullum. Habes forenſia. Domi recte, et ipſa domus a redemtoribus tractatur non indiligenter. Vale.

MARCUS Q. FRATRI S.

De rebus domeſticis nonnulla: deſiderium literarum a Quinto: Comitiorum dilationes: Gabinius de ambitu reus: & Ciceronis Q. filii in rhetore audiendo diligentia. Anno U. C. 699.

1. OCCUPATIONUM mearum tibi ſignum ſit librarii manus. Diem ſcito eſſe nullum, quo die non dicam pro reo. ita, quidquid conficio, aut cogito, in ambulationis fere tempus confero. Negotia noſtra

ſe habent: domeſtica vero, ut volumus. Valent
ri, ſtudioſe diſcunt, diligenter docentur, et nos,
nter ſe amant. Expolitiones utriusque noſtrum
in manibus: ſed tua ad perfectum iam res ruſti-
Arcani et Laterii. Praeterea de aqua et via nihil
ermiſi quadam epiſtola, quin enucleate ad te
criberem. ſed me illa cura ſollicitat, angitque ve-
ienter, quod dierum iam amplius L intervallo ni-
i te, nihil a Caeſare, nihil ex iſtis locis, non mo-
iterarum, ſed ne rumoris quidem affluxit. Me au-
iam et mare iſtuc, et terra ſollicitat; neque deſi-
(ut ſit in amore) ea, quae minime volo, cogi-
. Quare non equidem iam te rogo, ut ad me de
de rebus iſtis ſcribas, (nunquam enim, cum po-
praetermittis,) ſed hoc te ſcire volo, nihil fere
uam me ſic exſpectaſſe, ut, cum haec ſcribebam,
as tuas. Nunc cognoſce ea, quae ſunt in repub-
Comitiorum quotidie ſinguli dies tolluntur ob-
tiationibus, magna voluntate bonorum omnium:
a invidia ſunt conſules propter ſuſpicionem pac-
ım a candidatis praemiorum. Candidati conſula-
quatuor, omnes rei: cauſae ſunt difficiles: ſed
emur, ut Meſſala noſter ſalvus ſit; quod eſt etiam
ı reliquorum ſalute coniunctum. Gabinium de
itu reum fecit P. Sulla, ſubſcribente privigno
nmio, fratre Caecilio, Sullae filio. Contradixit L.
quatus, omnibusque libentibus non obtinuit.
ıeris, quid fiat de Gabinio? ſciemus de maieſtate
uo: quo quidem in iudicio odio premitur om-
n generum: maxime teſtibus caeditur: accuſato-
ıs frigidiſſimis utitur: conſilium varium: quae-

ſitor gravis et firmus, Alſius: Pompeius, vehemens in iudicibus rogandis. Quid futurum ſit neſcio: locum tamen illi in civitate non video. animum praebeo ad illius perniciem, moderatum; ad rerum eventum, leniſſimum. Habes fere de omnibus rebus. Unum illud addam. Cicero tuus noſterque ſummo ſtudio eſt Paeonii ſui rhetoris, hominis, opinor, valde exercitati et boni. ſed noſtrum inſtituendi genus eſſe paulo eruditius, et θετικώτερον, non ignoras. Quare neque ego impediri Ciceronis iter, atque illam diſciplinam volo, et ipſe puer magis illo declamatorio genere duci et delectari videtur. in quo quoniam ipſi quoque fuimus, patiamur illum ire noſtris itineribus; eodem enim perventurum eſſe confidimus. ſed tamen, ſi nobiscum eum rus aliquo eduxerimus, in hanc noſtram rationem conſuetudinemque inducemus. Magna enim nobis a te propoſita merces eſt, quam certe noſtra culpa nunquam minus aſſequemur. Quibus in locis, et qua ſpe hiematurus ſis, ad me quam diligentiſſime ſcribas velim. Vale.

MARCUS Q. FRATRI S.

De Gabinio propter accuſatoris & ſubſcriptorum infantiam abſoluto perſcribit, & quare nec eum accuſarit, nec defenderit, ſed tantum teſtimonium contra eum dixerit, oſtendit: denique de rebus domeſticis quaedam addit. Anno U. C. 699.

4. GABINIUS abſolutus eſt. omnino nihil accuſatore Lentulo, ſubſcriptoribusque eius infantius, nihil illo conſilio ſordidius. ſed tamen niſi incredibilis contentio, et preces Pompeii, dictaturae etiam

rumor, plenus timoris, fuiſſet, ipſi Lentulo non reſpondiſſet, qui tum illo accuſatore, illoque conſilio ſententiis condemnatus ſit XXXII, cum LXX tuliſſent. Eſt omnino tam gravi fama hoc iudicium, ut videatur reliquis iudiciis periturus, et maxime de pecuniis repetundis. Sed vides nullam eſſe rempublicam, nullum ſenatum, nulla iudicia, nullam in nullo noſtrum dignitatem. Quid plura de iudicibus? duo praetorii ſederunt, Domitius Calvinus; is aperte abſolvit, ut omnes viderent: et Cato; is, diremtis tabellis, de circulo ſe ſubduxit, et Pompeio primus nuntiavit. Aiunt nonnulli, Salluſtius item, me oportuiſſe accuſare. Iis ego iudicibus committerem? Quid eſſem, ſi me agente, eſſet elapſus? Sed me alia moverunt. Non putaſſet ſibi Pompeius de illius ſalute, ſed de ſua dignitate mecum eſſe certamen: in urbem intraſſet: ad inimicitias res veniſſet: cum Aeſernino Samnite Pacidianus comparatus viderer: auriculam fortaſſe mordicus abſtuliſſet. cum Clodio quidem certe rediiſſet in gratiam. Ego vero meum conſilium (ſi praeſertim tu non improbas) vehementer approbo. Ille, cum a me ſingularibus meis ſtudiis ornatus eſſet, cumque ego illi nihil deberem, ille mihi omnia; tamen in republica me a ſe diſſentientem non tulit, (nihil dicam gravius,) et minus potens eo tempore, quid in me florentem poſſet, oſtendit. nunc, cum ego ne curem quidem multum poſſe, res quidem publica certe nihil poſſit, unus ille omnia poſſit, cum illo ipſo contenderem? ſic enim faciendum fuiſſet. Non exiſtimo te putare, id mihi ſuſcipiendum fuiſſe. Alterutrum, inquit idem Sallu-

ſtius: defendiſſes, idque Pompeio contendenti dediſſes. etenim vehementer orabat. Lepidum amicum Salluſtium, qui mihi aut inimicitias putet periculoſas ſubeundas fuiſſe, aut infamiam ſempiternam. Ego vero hac mediocritate delector: ac mihi illud iucundum eſt, quod, cum teſtimonium ſecundum fidem et religionem graviſſime dixiſſem, reus dixit, ſi in civitate licuiſſet ſibi eſſe, mihi ſe ſatisfacturum: neque me quidquam interrogavit. De verſibus, quos tibi a me ſcribi vis, deeſt mihi quidem opera, quae non modo tempus, ſed etiam animum vacuum ab omni cura deſiderat: ſed abeſt etiam ἐνθυσιασμός. non enim ſumus omnino ſine cura venientis anni: etſi ſumus ſine timore. Simul et illud (ſine ulla mehercule ironia loquor) tibi iſtius generis in ſcribendo priores partes tribuo, quam mihi. De bibliotheca tua Graeca ſupplenda, libris commutandis, Latinis comparandis, valde velim iſta confici, praeſertim cum ad meum quoque uſum ſpectent. Sed ego, mihi ipſi iſta per quem agam, non habebo. neque enim venalia ſunt, quae quidem placeant, et confici niſi per hominem, et peritum, et diligentem non poſſunt. Chryſippo tamen imperabo, et cum Tyrannione loquar. De fiſco quid egerit Scipio, quaeram. quod videbitur rectum eſſe, curabo. De Aſcanione, tu vero, quod voles, facies: me nihil interpono. De ſuburbano quod non properas, laudo: ut tamen habeas, hortor. Haec ſcripſi a. d. IX Kalend. Novemb. quo die ludi committebantur, in Tuſculanum proficiſcens, ducensque mecum Ciceronem meum in ludum diſcendi, non luſionis. ea re non longius, quam

vellem, quod Pomtino ad triumphum a. d. III Non. Novemb. volebam adeſſe. etenim erit neſcio quid negotioli. Nam Cato et Servilius, praetores, prohibituros ſe minantur; nec, quid poſſint, ſcio. Ille enim et Appium conſulem ſecum habebit, et praetores, et tribunos plebis. ſed minantur tamen: in primisque Ἄρη πνέων Q. Scaevola. Cura, mi ſuaviſſime et cariſſime frater, ut valeas.

MARCUS Q. FRATRI S.

De libris de republica Salluſtii monitu refingendis: de Caeſaris erga ſe amore: de verſibus ſcribendis excuſatio: de reipublicae ſtatu conqueſtio: de Gabinio a ſe non defenſo, & de ſuo in libris Quinto emendis ſtudio. Anno U. C. 699.

5. QUOD quaeris quid de illis libris egerim, quos, cum eſſem in Cumano, ſcribere inſtitui; non ceſſavi, neque ceſſo: ſed ſaepe iam ſcribendi totum conſilium rationemque mutavi. Nam, iam duobus factis libris, in quibus, novendialibus iis feriis, quae fuerunt Tuditano et Aquilio conſulibus, ſermo eſt a me inſtitutus Africani, paulo ante mortem, et Laelii, Phili, Manilii, Q. Tuberonis et Laelii, generorum Fannii, et Scaevolae; ſermo autem in novem et dies et libros diſtributus de optimo ſtatu civitatis, et de optimo cive: ſane texebatur opus luculenter, hominumque dignitas aliquantum orationi ponderis afferebat. Hi libri cum in Tuſculano mihi legerentur, audiente Salluſtio; admonitus ſum ab illo, multo maiore auctoritate illis de rebus dici poſſe, ſi ipſe loquerer de republica,

praeſertim cum eſſem non Heraclides Ponticus, ſed conſularis, et is, qui in maximis verſatus in republica rebus eſſem. quae tam antiquis hominibus attribuerem, ea viſum iri ficta eſſe. oratorium ſermonem in illis noſtris libris, quod eſſet de ratione dicendi, belle a me removiſſe; ad eos tamen retuliſſe, quos ipſe vidiſſem: Ariſtotelem denique, quae de republica et praeſtante viro ſcribat, ipſum loqui. Commovit me, et eo magis, quod maximos motus noſtrae civitatis attingere non poteram, quod erant inferiores, quam illorum aetas, qui loquebantur. Ego autem id ipſum tum eram ſecutus, ne in noſtra tempora incurrens offenderem quempiam. Nunc et id vitabo, et loquar ipſe tecum, et tamen illa, quae inſtitueram, ad te, ſi Romam venero, mittam. puto enim, te exiſtimaturum, a me libros illos non ſine aliquo meo ſtomacho eſſe relictos. Caeſaris amore, quem ad me perſcripſit, unice delector: promiſſis iis, quae oſtendit, non valde pendeo: nec honores ſitio, nec deſidero gloriam; magisque eius voluntatis perpetuitatem, quam promiſſorum exitum exſpecto. vivo tamen in ea ambitione et labore, tanquam id, quod non poſtulo, exſpectem. Quod me de faciendis verſibus rogas, incredibile eſt, mi frater, quam egeam tempore: nec ſane ſatis commoveor animo ad ea, quae vis, canenda. ὑποθέσεις vero ad ea, quae ipſe ego ne cogitando quidem conſequor, tu, qui omnes iſto eloquendi et exprimendi genere ſuperaſti, a me petis? Facerem tamen, ut poſſem; ſed (quod te minime fugit) opus eſt ad poema quadam animi alacritate, quam plane mihi tempora eripiunt. Abduco

uidem me ab omni reipublicae cura, dedoque li-
ris: ſed tamen indicabo tibi, quod mehercule in
imis te celatum volebam. Angor, mi ſuaviſſime fra-
r, angor, nullam eſſe rempublicam, nulla iudicia,
ſtrumque hoc tempus aetatis, quod in illa auCto-
ate ſenatoria florere debebat, aut forenſi labore
ſtari, aut domeſticis literis ſuſtentari: illud vero,
iod a puero adamaram,

Αιεν αριστευειν, και ὑπειροχον εμμεναι αλλων,

tum occidiſſe: inimicos a me partim non oppug-
tos, partim etiam eſſe defenſos: meum non mo-
animum, ſed ne odium quidem eſſe liberum:
umque ex omnibus Caeſarem eſſe inventum, qui
e tantum, quantum ego vellem, amaret, aut etiam
ſicut alii putant) hunc unum eſſe, qui vellet. Quo-
m tamen nihil eſt eiusmodi, ut ego me non mul-
conſolatione quotidie leniam: ſed illa erit con-
latio maxima, ſi una erimus. nunc ad illa vel gra-
ſſimum accedit tui deſiderium. Gabinium ſi, ut
nſa putat oportuiſſe, defendiſſem, concidiſſem:
i illum oderunt (ii ſunt toti ordines) propter
iem oderunt, meipſum odiſſe coepiſſent. Tenui
e, ut puto, egregie, tantum ut facerem, quantum
nnes viderent. Et in omni ſumma, ut mones, val-
me ad otium pacemque converto. De libris, Ty-
nnio eſt ceſſator: Chryſippo dicam: ſed res ope-
ſa eſt, et hominis perdiligentis. Sentio ipſe, qui
ſummo ſtudio nihil aſſequor. De Latinis vero,
io me vertam, neſcio; ita mendoſe et ſcribuntur,
veneunt: ſed tamen quod fieri poterit, non ne-
igam. Crebrius, ut ante ad te ſcripſi, Romae eſt;

et qui omnia adiurant, debere tibi valde renuntiant. Ab aerario puto confectum eſſe, dum abſum.

MARCUS Q. FRATRI S.

Tragoedias a Quinto ſcriptas ſibi mitti vult. Anno U. C. 699.

6. QUATUOR tragoedias xvi diebus abſolviſſe cum ſcribas, tu quidquam ab alio mutuaris? et κλεος quaeris, cum Electram et Troadem ſcripſeris? Ceſſator eſſe noli: et illud γνωθι σεαυτον, noli putare ad arrogantiam minuendam ſolum eſſe dictum, verum etiam ut bona noſtra norimus. Sed et iſtas, et Erigonam mihi velim mittas. Habes ad duas epiſtolas proximas.

MARCUS Q. FRATRI S.

Proluviem ingentem fuiſſe ſcribit & epiſtolas promittit. Anno U. C. 699.

7. ROMAE, et maxime Appia, ad Martis, mira proluvies. Craſſipedis ambulatio ablata, horti, tabernae plurimae: magna vis aquae usque ad piſcinam publicam. Viget illud Homeri,

> Ημαρ' οπωρινω, 'οτε λαβροτατον χεει υδωρ
> Ζευς.

Cadit enim in abſolutionem Gabinii,

> 'Οτε δηγ' ανδρεσσι κοτεσσαμενος χαλεπαινη,
> Οἱ βιη εν αγορη σκολιας κρινωσι θεμιστας,
> Εκ δε δικην ελασωσι, θεων οπιν ουκ αλεγοντες.

Sed haec non curare decrevi. Romam cum venero, quae perſpexero, ſcribam ad te, et maxime de dic-

ctura: et ad Labienum, et ad Ligurium literas dabo. Hanc ſcripſi ante lucem, ad lychnuchum ligneolum, qui mihi erat periucundus, quod eum te aiebant, cum eſſes Sami, curaſſe faciendum. Vale, mi ſuaviſſime et optime frater.

MARCUS Q. FRATRI S.

De Caeſaris amicitia & cautione in literis dandis adhibenda: de ſpe Candidatorum conſulatus: de Dictaturae timore, & de Milonis ludis. Anno U. C. 699.

8. SUPERIORI epiſtolae quod reſpondeam, nihil eſt; quae plena ſtomachi et querelarum eſt: quo in genere alteram quoque te ſcribis pridie Labieno dediſſe, qui adhuc non venerat. Delevit enim mihi omnem moleſtiam recentior epiſtola. Tantum te et moneo et rogo, ut in iſtis moleſtiis, et laboribus, et deſideriis recordere, conſilium noſtrum quod fuerit profectionis tuae. non enim commoda quaedam ſequebamur parva ac mediocria. Quid enim erat, quod diſceſſu noſtro emendum putaremus? Praeſidium firmiſſimum petebamus ex optimi et potentiſſimi viri benevolentia ad omnem ſtatum noſtrae dignitatis. Plura ponuntur in ſpe, quam in pecuniis: reliqua ad iacturam ſtruentur. Quare ſi crebro referes animum tuum ad rationem et veteris conſilii noſtri, et ſpei, facilius iſtos militiae labores, ceteraque, quae te offendunt, feres; et tamen cum voles, depones. ſed eius rei maturitas neque dum venit, et tamen iam appropinquat. Etiam illud te admoneo, ne quid ullis literis committas,

quod ſi prolatum ſit, moleſte feramus. Multa ſunt, quae ego neſcire malo, quam cum aliquo periculo fieri certior. Plura ad te vacuo animo ſcribam, cum (ut ſpero) ſe Cicero meus belle habebit. Tu velim cures, ut ſciam, quibus nos dare oporteat eas, quas ad te deinde literas mittemus; Caeſarisne tabellariis, ut is ad te protinus mittat, an Labieni. Ubi enim iſti ſint Nervii, et quam longe abſint, neſcio. De virtute et gravitate Caeſaris, quam in ſummo dolore adhibuiſſet, magnam ex epiſtola tua accepi voluptatem. Quod me inſtitutum ad illum poema iubes perficere; etſi diſtentus cum opera, tum animo ſum multo magis, quoniam tamen ex epiſtola, quam ad te miſeram, cognovit Caeſar, me aliquid eſſe exorſum, revertar ad inſtitutum; idque perficiam his ſupplicationum otioſis diebus; quibus Meſſalam iam noſtrum, reliquosque moleſtia levatos, vehementer gaudeo; eumque quod certum conſulem cum Domitio numeratis, nihil a noſtra opinione diſſentitis. Ego Meſſalam Caeſari praeſtabo. Sed Memmius in adventu Caeſaris habet ſpem; in quo illum puto errare: hic quidem friget. Scaurum autem iampridem Pompeius abiecit. res prolatae. ad interregnum comitia adducta. Rumor dictatoris iniucundus bonis: mihi etiam magis, quae loquuntur. Sed tota res et timetur, et refrigeſcit. Pompeius plane ſe negat velle: antea ipſe mihi non negabat. Hirrus auctor fore videtur. O dii quam ineptus! quam ſe ipſe amans ſine rivali! Craſſum Iunianum, hominem mihi deditum, per me deterruit. velit, nolit, ſcire difficile eſt. Hirro tamen a-

gente, nolle ſe non probabit. Aliud hoc tempore de republica nihil loquebantur. agebatur quidem certe nihil. Serrani Domeſtici filii funus perluctuoſum fuit a. d. VIII Kalend. Decemb. Laudavit pater ſcripto meo. Nunc de Milone. Pompeius ei nihil tribuit, et omnia Guttae; dicitque ſe perfecturum, ut in illo Caeſar incumbat. hoc horret Milo; nec iniuria: et, ſi ille dictator factus ſit, paene diffidit. Interceſſorem dictaturae ſi iuverit manu, et praeſidio ſuo, Pompeium metuit inimicum. ſi non iuverit, timet, ne per vim perferatur. Ludos apparat magnificentiſſimos; ſic, inquam, ut nemo ſumtuoſiores: ſtulte bis, terque, non poſtulatus; vel quia munus magnificum dederat, vel quia facultates non erant, vel quia magiſter, vel quia potuerat magiſtrum ſe, non aedilem putare. Omnia fere ſcripſi. Cura, mi cariſſime frater, ut valeas.

MARCUS Q. FRATRI S.

Varia de rebus publicis & domeſticis perſcribit. Anno U. C. 699.

9. DE Gabinio nihil fuit faciendum iſtorum, quae amantiſſime cogitata ſunt. τοτε μοι χανοι. feci ſumma cum gravitate, ut omnes ſentiunt, et ſumma cum lenitate, quae feci. illum neque urſi, neque levavi. teſtis vehemens fui: praeterea quievi. exitum iudicii foedum et perniciosum leviſſime tuli. Quod quidem bonum mihi nunc denique redundat, ut his malis reipublicae licentiaque audacium, qua ante rumpebar, nunc ne movear quidem. nihil eſt enim per-

ditius his hominibus, his temporibus. Itaque, ex republica quoniam nihil iam voluptatis capi poteſt; cur ſtomacher, neſcio. Literae me, et ſtudia noſtra, et otium, villaeque delectant, maximeque pueri noſtri. Angit unus Milo. ſed velim finem afferat conſulatus; in quo enitar non minus, quam ſum eniſus in noſtro; tuque iſtinc, quod facis, adiuvabis. De quo cetera (niſi plane vis eripuerit) recte ſunt; de re familiari timeo,

Ὁ δὲ μαίνεται οὐκ ἔτ' ἀνεκτῶς

qui ludos H-S CCC comparet. cuius in hoc uno inconſiderantiam et ego ſuſtinebo, ut potero, et tu ut poſſis, eſt tuorum nervorum. De motu temporum venientis anni, nihil te intelligere volueram domeſtici timoris, ſed de communi reipublicae ſtatu; in quo etiamſi nihil procuro, tamen nihil curare vix poſſum. Quam autem te velim cautum eſſe in ſcribendo, ex hoc coniicito, quod ego ad te ne haec quidem ſcribo, quae palam in republica turbantur, ne cuiusquam animum meae literae interceptae offendant. Quare domeſtica cura te levatum volo. In republica ſcio quam ſollicitus eſſe ſoleas. Video Meſſalam noſtrum conſulem, ſi per interregem, ſine iudicio : ſi per dictatorem, tamen ſine periculo. odii nihil habet. Hortenſii calor multum valebit. Gabinii abſolutio, lex impunitatis putatur. ἐν παρέργῳ : de dictatore tamen actum adhuc nihil eſt. Pompeius abeſt : Appius miſcet : Hirrus parat : multi interceſſores numerantur : populus non curat : principes nolunt : ego quieſco. De mancipiis, quod mihi polliceris, valde te amo : et ſum equidem, uti

ſcribis, et Romae, et in praediis infrequens. Sed cave, amabo, quidquam, quod ad meum commodum attineat, niſi maximo tuo commodo, et maxima tua facultate, mi frater, cogitaris. De epiſtola Vatinii, riſi. ſed me ab eo ita obſervari ſcio, ut eius iſta odia non ſorbeam ſolum, ſed etiam concoquam. Quod me hortaris, ut abſolvam; habeo abſolutum ſuave, mihi quidem uti videtur, ἐπος ad Caeſarem: ſed quaero locupletem tabellarium, ne accidat quod Erigonae tuae; cui ſoli, Caeſare imperatore, iter ex Gallia tutum non fuit. * * Quid? ſi caementum bonum non habeam, deturbem aedificium? quod quidem quotidie mihi magis placet: in primisque inferior porticus, et eius conclavia fiunt recte. De Arcano, Caeſaris opus eſt, vel mehercule etiam elegantioris alicuius. imagines enim iſtae, et palaeſtra, et piſcina, et nilus, multorum Philotimorum eſt, non Diphilorum. ſed et ipſi ea adibimus, et mittemus, et mandabimus. De Felicis teſtamento tum magis querare, ſi ſcias. Quas enim tabulas ſe putavit obſignare, in quibus in unciis firmiſſimum tenuerat, (lapſus eſt per errorem et ſuum, et Sicurae ſervi,) non obſignavit: quas noluit, eas obſignavit. ἀλλ᾽ οἰμωζέτω. nos modo valeamus. Ciceronem, et ut rogas, amo, et ut meretur, et ut debeo. Dimitto autem a me, et ut a magiſtris ne abducam, et quod mater Pomponia diſcedit, ſine qua edacitatem pueri pertimeſco. ſed ſumus una tamen valde multum. Reſcripſi ad omnia, mi ſuaviſſime et optime frater.

Dyrrachioque moviſti, quam de Antonii fuga audiſti, Bruti eruptione, populi Romani victoria. Itaque quod ſcribis, poſtea ſtatuiſſe te ducere exercitum in Cherroneſum, nec pati, ſceleratiſſimo hoſti ludibrio eſſe imperium populi Romani, facis ex tua dignitate, et e republica. Quod ſcribis de ſeditione, quae facta eſt in legione quarta; de Antoniis, (in bonam partem accipies,) magis mihi probatur militum ſeveritas, quam tua. Te benevolentiam exercitus equitumque expertum, vehementer gaudeo. De Dolabella, ut ſcribis, ſi quid habes novi, facies me certiorem: in quo valde delector, me ante providiſſe, ut tuum iudicium liberum eſſet cum Dolabella belli gerendi: et id valde pertinuit, ut ego tum intelligebam, ad rempublicam, ut nunc iudico, ad dignitatem tuam. Quod ſcribis, me maximo otio egiſſe, ut inſectarer Antonios, idque laudas; credo ita videri tibi; ſed illam diſtinctionem tuam nullo pacto probo. Scribis enim, *acrius prohibenda bella civilia eſſe, quam in ſuperatos iracundiam exercendam.* Vehementer a te, Brute, diſſentio: nec clementiae tuae concedo; ſed ſalutaris ſeveritas vincit inanem ſpeciem clementiae. Quodſi clementes eſſe volumus, nunquam deerunt bella civilia. Sed de hoc tu videris. De me poſſum idem, quod Plautinus pater in Trinummo: *mihi quidem aetas acta ferme eſt: tua iſtuc refert maxime.* Opprimemini, (mihi crede,) Brute, niſi provideritis. Neque enim populum ſemper eundem habebitis, neque ſenatum, neque ſenati ducem. Haec ex oraculo Apollinis Pythii edita tibi puta. nihil poteſt eſſe verius. XIV Kalend. Maias.

M. T. C. M. BRUTO S.

Octavianum laudat, & laetitiam Romae e victoria Conſulum & D. Bruti ortam commemorat: Liberalitatem eius in ſeditionis auctoribus reprehendi Romae, & omnes Antonianos hoſtes iudicatos eſſe ſcribit. Anno U. C. 710.

3. NOSTRAE res meliore loco videbantur. Scripta enim ad te certo ſcio, quae geſta ſunt. quales tibi ſaepe ſcripſi conſules, tales exſtiterunt. Caeſaris vero pueri mirifica indoles virtutis. Utinam tam facile eum florentem et honoribus, et gratia, regere ac tenere poſſimus, quam facile adhuc tenuimus! Eſt omnino illud difficilius; ſed tamen non diffidimus. Perſuaſum eſt enim adoleſcenti, et maxime per me, eius opera nos eſſe ſalvos. et certe, niſi is Antonium ab urbe avertiſſet, periiſſent omnia. Triduo vero, aut quatriduo ante hanc rem pulcherrimam, timore quodam perculſa civitas tota ad te ſe cum coniugibus et liberis effundebat. eadem, recreata a. d. XII Kalend. Maias, te huc venire, quam ſe ad te ire malebat. Quo quidem die magnorum meorum laborum multarumque vigiliarum fructum cepi maximum, ſi modo eſt aliquis fructus ex ſolida veraque gloria. Nam tantae multitudinis, quantum capit urbs noſtra, concurſus eſt ad me factus. ab ea cum usque in Capitolium deductus, maximo clamore atque plauſu in roſtris collocatus ſum. Nihil eſt in me inane; neque enim debet: ſed tamen omnium ordinum conſenſus, gratiarum actio, gratulatioque me commovet; propterea quod popularem me eſſe in populi ſalute, praeclarum eſt. Sed haec te malo ab aliis. me velim de tuis

rebus, conſiliisque facias diligentiſſime certiorem: illudque conſideres, ne tua liberalitas diſſolutior videatur. Sic ſentit ſenatus, ſic populus Romanus, nullos unquam hoſtes digniores omni ſupplicio fuiſſe, quam eos cives, qui hoc bello contra patriam arma ceperunt: quos quidem ego omnibus ſententiis ulciſcor, et perſequor, omnibus bonis approbantibus. Tu quid de hac re ſentias, tui iudicii eſt. Ego ſic ſentio, trium fratrum unam et eandem eſſe cauſam. Conſules duos, bonos quidem, ſed duntaxat bonos, amiſimus. Hirtius quidem in ipſa victoria occidit, cum paucis diebus magno proelio ante viciſſet. Nam Panſa fugerat, vulneribus acceptis, quae ferre non potuit. Reliquias hoſtium Brutus perſequitur, et Caeſar. Hoſtes autem omnes iudicati, qui M. Antonii ſectam ſecuti ſunt. Itaque id ſenatusconſultum plerique interpretantur, etiam ad tuos, ſive captivos, ſive dedititios pertinere. Equidem nihil diſſerui durius, cum nominatim de C. Antonio decernerem, quod ita ſtatueram, a te cognoſcere cauſam eius ſenatum oportere. x. Kalend. Maias.

BRUTUS CICERONI S.

Reſpondet ſuperiori epiſtolae, & reprehenſionem nimiae in C. Antonium clementiae diluit. Monet, ne nimiis honoribus Octaviano tribuendis malum exemplum inducatur, quo regnandi cupidi abutantur, atque illis ita regnandi occaſio detur, quod ſe vehementer timere oſtendit. Anno U. C. 710.

4. QUANTA *ſim laetitia affectus, cognitis rebus Bruti noſtri & conſulum, facilius eſt tibi exiſtimare,*

quam mihi ſcribere. Cum alia laudo, & gaudeo accidiſſe, tum quod Bruti eruptio non ſolùm ipſi ſalutaris fuit, ſed etiam maximo ad victoriam adiumento. Quod ſcribis, trium Antoniorum unam atque eandem cauſam eſſe; quid ego ſentiam, mei iudicii eſſe: ſtatuo nihil, niſi hoc: Senatus aut populi Romani iudicium eſſe de iis civibus, qui pugnantes non interierint. At hoc ipſum, inquies, inique facis, qui hoſtilis animi in rempublicam homines, cives appelles. Immo iuſtiſſime. Quod enim nondum ſenatus cenſuit, nec populus Romanus iuſſit, id arroganter non praeiudico, neque revoco ad arbitrium meum. Illud quidem non muto, quod ei, quem me occidere res non coëgit, neque crudeliter quidquam eripui, neque diſſolute quidquam remiſi; habuique in mea poteſtate, quoad bellum fuit. Multo quidem honeſtius iudico, magisque quod concedere poſſit reſpublica, miſerorum fortunam non inſectari, quam infinite tribuere potentibus, quae cupiditatem & arrogantiam incendere poſſint. Qua in re, Cicero, vir optime ac fortiſſime, mihique merito, & meo nomine, & reipublicae, cariſſime, nimis credere videris ſpei tuae; ſtatimque, ut quisque aliquid recte fecerit, omnia dare ac permittere: quaſi non liceat traduci ad mala conſilia corruptum largitionibus animum. Quae tua eſt humanitas, aequo animo te moneri patieris, praeſertim de communi ſalute: facies tamen, quod tibi viſum fuerit: etiam ego, cum me docueris. Nunc, Cicero, nunc agendum eſt, ne fruſtra, oppreſſum eſſe Antonium, gaviſi ſimus, neu ſemper primi cuiusque mali excidendi cauſa ſit, ut aliud renaſcatur illo peius. Nihil iam neque opinantibus, aut patientibus nobis, adverſi evenire po-

teſt, in quo non cum omnium culpa, tum praecipue tua futura ſit; cuius tantam auctoritatem ſenatus ac populus Romanus non ſolum eſſe patitur, ſed etiam cupit, quanta maxima in libera civitate unius eſſe poteſt: quam tu non ſolum bene ſentiendo, ſed etiam prudenter, tueri debes. Prudentia porro, quae tibi ſupereſt, nulla abs te deſideratur, niſi modus in tribuendis honoribus. Alia omnia ſic abunde adſunt, ut cum quolibet antiquorum comparari poſſint tuae virtutes. unum hoc, grato animo liberalique profectum, cautiorem ac moderatiorem liberalitatem deſiderat. Nihil enim ſenatus cuiquam dare debet, quod male cogitantibus exemplo aut praeſidio ſit. Itaque timeo de conſulatu, ne Caeſar tuus altius ſe adſcendiſſe putet decretis tuis, quam inde, ſi conſul factus ſit, deſcenſurum. Quodſi Antonius, ab alio relictum regni inſtrumentum, occaſionem regnandi habuit; quonam animo fore putas, ſi quis, auctore, non tyranno interfecto, ſed ipſo ſenatu, putet ſe imperia quaelibet concupiſcere poſſe? Quare tum & felicitatem, & providentiam laudabo tuam, cum exploratum habere coepero, Caeſarem honoribus, quos acceperit, extraordinariis fore contentum. Alienae igitur, inquies, culpae me reum ſubiicies? Prorſus alienae, ſi provideri potuit, ne exſiſteret. quod utinam inſpectare poſſis timorem de illo meum! His literis ſcriptis, te conſulem factum audivimus. tum vero incipiam proponere mihi rempublicam iuſtam, & iam ſuis nitentem viribus, ſi iſthuc videro. Filius valet, & in Macedoniam cum equitatu praemiſſus eſt. Idibus Maiis, ex caſtris.

CICERO BRUTO S.

Scribit a Senatu permiſſum eſſe arbitrio Bruti de Dolabella perſequendo, de eaque re ſuum conſilium oſtendit: filium ſuum ſe velle in collegium Pontificum minorum abſentem cooptari, idque per leges Domitiam & Iuliam fieri poſſe demonſtrat; de quo ſententiam Bruti ſcire cupit. Anno U. C. 710.

5. ANTE diem v Kalendas Maias, cum de iis, qui hoſtes iudicati ſunt, bello perſequendis, ſententiae dicerentur, dixit Servilius etiam de Ventidio, et ut Caſſius perſequeretur Dolabellam. Cui cum eſſem aſſenſus, decrevi hoc amplius, ut tu, ſi arbitrarere utile, eque republica eſſe, perſequerere bello Dolabellam: ſi minus id commodo reipublicae facere poſſes, ſive non exiſtimares e republica eſſe, ut in iisdem locis exercitum contineres. Nihil honorificentius potuit facere ſenatus, quam ut tuum eſſet iudicium, quid maxime conducere reipublicae tibi videretur. Equidem ſic ſentio, ſi manum habet, ſi caſtra, ſi ubi conſiſtat uſpiam Dolabella; ad fidem, et ad dignitatem tuam pertinere, eum perſequi. De Caſſii noſtri copiis nihil ſciebamus. neque enim ab ipſo ullae literae, neque nuntiabatur quidquam, quod pro certo haberemus. Quantopere autem interſit, opprimi Dolabellam, profecto intelligis; cum ut ſceleris poenas perſolvat, tum ne ſit, quo ſe latronum duces ex Mutinenſi fuga conferant. Atque hoc mihi iam ante placuiſſe, potes ex ſuperioribus meis literis recordari; quamquam tum et fugae portus erat in tuis caſtris, et ſubſidium

ſalutis in tuo exercitu. quo magis nunc liberati (ut ſpero) periculis, in Dolabella opprimendo occupati eſſe debemus. Sed haec cogitabis diligentius, ſtatues ſapienter: facies nos, quid conſtitueris, et quid agas, (ſi tibi videbitur,) certiores. Ciceronem noſtrum in veſtrum collegium cooptari volo. Exiſtimo omnino, abſentium rationem, ſacerdotum comitiis poſſe haberi. nam etiam factum eſt antea. C. enim Marius, cum in Cappadócia eſſet, lege Domitia factus eſt augur; nec, quo minus id poſtea liceret, ulla lex ſanxit. Eſt etiam in lege Iulia, quae lex eſt de ſacerdotiis proxima, his verbis, *Qui petit, cuiusve ratio habebitur.* aperte indicat, poſſe rationem haberi, etiam non praeſentis. Hac de re ſcripſi ad eum, ut tuo iudicio uteretur, ſicut in rebus omnibus. Tibi autem ſtatuendum eſt de Domitio, et de Catone noſtro. Sed quamvis liceat abſentis rationem haberi, tamen omnia ſunt praeſentibus faciliora. Quodſi ſtatueris in Aſiam tibi eundum, nulla erit ad comitia noſtros arceſſendi facultas. Omnino, Panſa vivo, celeriora omnia putabamus. ſtatim enim collegam ſibi ſubrogaſſet: deinde ante praetoria, ſacerdotum comitia fuiſſent. Nunc per auſpicia longam moram video. Dum enim unus erit patricius magiſtratus, auſpicia ad patres redire non poſſunt. magna ſane perturbatio. Tu tota de re quid ſentias, velim me facias certiorem. III Nonas Maias. Vale.

BRUTUS CICERONI S.

Reſpondet epiſtolae ſuperiori: Glaucona medicum Panſae, ut e coſtodia eripiat, rogat; Flavium, qui cum Dyrrhachinis

ſitem habebat, commendat, & de Dolabella fugato caeſo-
que certiorem facit. Anno U. C. 710.

NOLI *exſpectare, dum tibi gratias agam. iam-
idem hoc ex noſtra neceſſitudine, quae ad ſummam
nevolentiam pervenit, ſublatum eſſe debet. Filius tuus
me abeſt. in Macedonia congrediemur. iuſſus eſt enim
mbracia ducere equites per Theſſaliam, & ſcripſi ad
um, ut mihi Heracleam occurreret. Cum eum videro,
uoniam nobis permittis, communiter conſtituemus de
ditu eius ad petitionem, aut ad commendationem
onoris. Tibi Glaucona, medicum Panſae, qui ſoro-
m Achilleos noſtri in matrimonio habet, diligentiſſi-
e commendo. audimus, eum veniſſe in ſuſpicionem
orquato de morte Panſae, cuſtodirique, ut parrici-
am. nihil minus credendum eſt. quis enim maiorem
lamitatem morte Panſae accepit? praeterea eſt mo-
ſtus homo, et frugi: quem ne utilitas quidem videa-
r impulſura fuiſſe ad facinus. Rogo te, & quidem
lde rogo, (nam Achilleus noſter non minus, quam
quum eſt, laborat,) eripias eum ex cuſtodia, conſer-
ſque. Hoc ego ad meum officium privatarum rerum
que, atque ullam aliam rem pertinere arbitror. Cum
s ad te ſcriberem literas, ab Satrio, legato C. Tre-
nii, reddita eſt mihi epiſtola, a Tillio & Deiota-
, Dolabellam caeſum fugatumque eſſe. Graecam epi-
olam tibi miſi Cycherei cuiusdam, ad Satrium miſ-
m. Flavius noſter de controverſia, quam habet cum
yrrachinis hereditariam, ſumſit te iudicem, rogo te,
icero, & Flavius rogat, rem conficias. quin ei, qui
lavium fecit heredem, pecuniam debuerit civitas, non*

eſt dubium: neque Dyrrachini infitiantur; ſed ſibi donatum aes alienum a Caeſare dicunt. Noli pati, a neceſſariis tuis neceſſario meo iniuriam fieri. XVII Kalend. Iun. ex caſtris, ad imam Candaviam.

BRUTUS CICERONI S.

L. Bibulum ut in Panſae locum nominet, rogat. Anno U. C. 710.

7. L. BIBULUS *quam carus mihi eſſe debeat, nemo melius iudicare poteſt, quam tu; cuius tantae pro republica contentiones, ſollicitudinesque fuerunt. Itaque vel ipſius virtus, vel noſtra neceſſitudo debet conciliare te illi: quo minus multa mihi ſcribenda eſſe arbitror. Voluntas enim te movere debet noſtra, ſi modo iuſta eſt, aut pro officio neceſſario ſuſcipitur. In Panſae locum petere conſtituit. eam nominationem a te petimus. neque coniunctiori dare beneficium, quam nos tibi ſumus; neque digniorem nominare potes, quam Bibulum. De Domitio & Apuleio quid attinet me ſcribere, cum ipſi per ſe tibi commendatiſſimi ſint? Apuleium vero tu tua auctoritate ſuſtinere debes. Sed Apuleius in ſua epiſtola celebrabitur. Bibulum noli dimittere ex ſinu tuo, tantum iam virum, ex quanto, crede mihi, poteſt evadere, qui veſtris paucorum reſpondeat laudibus.*

CICERO BRUTO S.

C. Naſennium municipem Sueſſanum commendat. Anno U. C. 710.

8. MULTOS tibi commendavi, et commendem,

neceſſe eſt., optimus enim quisque vir et civis maxime ſequitur iudicium tuum, tibique omnes fortes viri navare operam et ſtudium volunt; nec quisquam eſt, quin ita exiſtimet, meam apud te et gratiam et auctoritatem valere plurimum. Sed C. Naſennium, municipem Sueſſanum, tibi ita commendo, ut neminem diligentius. Cretenſi bello, Metello imperatore, octavum principem duxit: poſtea in re familiari occupatus fuit. Hoc tempore cum reipublicae partibus, tum tua excellenti dignitate commotus, vellet per te aliquid auctoritatis aſſumere. Fortem virum, Brute, tibi commendo, frugi hominem, et, ſi quid ad rem pertinet, etiam locupletem. Pergratum mihi erit, ſi eum ita tractaris, ut merito tuo mihi gratias agere poſſit.

CICERO BRUTO S.

Brutum, de re, neſciunt eruditi qua, exquiſita arte conſolatur; & ad fortitudinem cohortatur. Anno U. C. 710.

9. FUNGERER officio, quo tu functus es in meo luctu, teque per literas conſolarer, niſi ſcirem, his remediis, quibus meum dolorem tu levaſſes, te in tuo non egere: ac velim facilius, quam tunc mihi, nunc tibi tute medeare. eſt enim alienum tanto viro, ut es tu, quod alteri praeceperit, id ipſum facere non poſſe. Me quidem cum rationes, quas collegeras, tum auctoritas tua, a nimio moerore deterruit. Cum enim mollius tibi ferre viderer, quam deceret virum, praeſertim eum, qui alios conſolari ſoleret; accuſaſti me per literas gravioribus verbis,

quam tua conſuetudo ferebat. Itaque iudicium tuum magni aeſtimans, idque veritus, me ipſe collegi; et ea, quae didiceram, legeram, acceperam, graviora duxi, tua auctoritate addita. Ac mihi tum, Brute, officio ſolum erat et naturae; tibi nunc populo et ſcenae (ut dicitur) ſerviendum eſt. Nam cum in te non ſolum exercitus tui, ſed omnium civium, ac paene gentium coniecti oculi ſint, minime decet, propter quem fortiores ceteri ſumus, eum ipſum animo debilitatum videri. quam ob rem accepiſti tu quidem dolorem, (id enim amiſiſti, cui ſimile in terris nihil fuit,) et eſt dolendum in tam gravi vulnere, (ne id ipſum, carere omni ſenſu doloris, ſit miſerius, quam dolere,) ſed, ut modice, ceteris utile eſt, tibi neceſſe eſt. Scriberem plura, niſi ad te haec ipſa nimis multa eſſent. Nos te, tuumque exercitum exſpectamus; ſine quo, ut reliqua ex ſententia ſuccedant, vix ſatis liberi videmur fore. De tota republica plura ſcribam, et fortaſſe iam certiora his literis, quas Veteri noſtro cogitabam dare.

CICERO BRUTO S.

Quomodo bellum ad Mutinam geratur, & quid de Octaviano vereatur, totumque reip. ſtatum perſcribit; hortaturque, ut ex ſenatus auctoritate celeriter cum exercitu in Italiam veniat, Caſſiumque, ut idem faciat, hortetur. Anno U. C. 710.

10. NULLAS adhuc a te literas habebamus; ne famam quidem, quae declararet, te, cognita ſenatus auctoritate, in Italiam adducere exercitum: quod ut

facereſ, idque maturares, magnopere deſiderabat reſpublica. Ingraveſcit enim in dies inteſtinum malum; nec externis hoſtibus magis, quam domeſticis laboramus; qui erant omnino ab initio belli, ſed facilius frangebantur. Erectior ſenatus erat, non ſententiis ſolum noſtris, ſed etiam cohortationibus excitatus. Erat in ſenatu ſatis vehemens et acer Panſa, cum in ceteros huius generis, tum maxime in ſocerum: cui conſuli non animus ab initio, non fides ad extremum defuit. Bellum ad Mutinam gerebatur, nihil ut in Caeſare reprehenderes; nonnulla in Hirtio. huius belli fortuna, ut in ſecundis, fluxa: ut in adverſis, bona. erat victrix reſpublica, caeſis Antonii copiis, ipſo expulſo a Bruto. Deinde ita multa peccata, ut quodammodo victoria excideret e manibus: perterritos, inermes, ſaucios non ſunt noſtri duces perſecuti; datumque Lepido tempus eſt, in quo levitatem eius, ſaepe perſpectam, maioribus in malis experiremur. Sunt exercitus boni, ſed rudes, Bruti et Planci. Sunt fideliſſima et maxima auxilia Gallorum. ſed Caeſarem meis conſiliis adhuc gubernatum, praeclara ipſum indole, admirabilique conſtantia, improbiſſimis literis quidam, fallacibusque interpretibus ac nuntiis impulerunt in ſpem certiſſimam conſulatus. Quod ſimul atque ſenſi, neque ego illum abſentem literis monere deſtiti, nec accuſare praeſentes eius neceſſarios, qui eius cupiditati ſuffragari videbantur; nec in ſenatu ſceleratiſſimorum conſiliorum fontes aperire dubitavi: nec vero ulla in re memini, aut ſenatum meliorem, aut magiſtratus. Nunquam enim in honore extraordinario potentis homi-

nis, vel potentiſſimi potius, (quandò quidem potentia iam in vi poſita eſt, et armis,) accidit, ut nemo tribunus plebis, nemo alio magiſtratu, nemo privatus, auctor exſiſteret. ſed in hac conſtantia atque virtute, erat tamen ſollicita civitas. Illudimur enim, Brute, cum militum deliciis, tum imperatoris inſolentia. Tantum quisque ſe in republica poſſe poſtulat, quantum habet virium. non ratio, non modus, non lex, non mos, non officium valet: non iudicium, non exiſtimatio civium, non poſteritatis verecundia. Haec ego multo ante proſpiciens fugiebam ex Italia, tum, cum me veſtrorum edictorum fama revocavit. Incitaviſti vero tu me, Brute, Veliae. quamquam enim dolebam, in eam me urbem ire, quam tu fugeres, qui eam liberaviſſes, quod mihi quoque quondam acciderat, periculo ſimili, caſu triſtiore; perrexi tamen, Romamque perveni, nulloque praeſidio quateſeci Antonium; contraque eius arma nefanda, praeſidia, quae oblata ſunt, Caeſaris conſilio et auctoritate firmavi. qui ſi ſteterit idem, mihique paruerit; ſatis videmur habituri praeſidii. ſin autem impiorum conſilia plus valuerint, quam noſtra; aut imbecillitas aetatis non potuerit gravitatem rerum ſuſtinere; ſpes omnis eſt in te. Quam ob rem advola, obſecro, atque eam rempublicam, quam virtute, atque animi magnitudine magis, quam eventis rerum liberaſti, exitu libera. omnis omnium concurſus ad te futurus eſt. Hortare idem per literas Caſſium. Spes libertatis nusquam, niſi in veſtrorum caſtrorum praeſidiis eſt. Firmos omnino et duces habemus ab occidente, et exercitus. Hoc

adoleſcentis praeſidium equidem adhuc firmum eſſe confido. ſed ita multi labefactant, ut, ne moveatur, interdum extimeſcam. Habes totum reipublicae ſtatum: qui quidem tum erat, cum has literas dabam. Velim deinceps meliora ſint: ſin aliter fuerit (quod dii omen avertant!) reipublicae vicem dolebo, quae immortalis eſſe debebat: mihi quidem quantulum reliqui eſt?

BRUTUS CICERONI S.

Veteris Antiſtii animum in remp. laudat; & ipſius petitionem praeturae ut adiuvet, ceterisque in rebus eum complectatur, rogat. Anno U. C. 710.

11. VETERIS *Antiſtii talis animus eſt in rempublicam, ut non dubitem, quin et in Caeſare et Antonio ſe praeſtaturus fuerit acerrimum propugnatorem communis libertatis, ſi occaſioni potuiſſet occurrere. Nam, qui in Achaia congreſſus, P. Dolabella milites atque equites habente, quodvis adire periculum, ex inſidiis paratiſſimi ad omnia latronis, maluerit, quam videri aut coactus eſſe pecuniam dare, aut libenter dediſſe homini nequiſſimo atque improbiſſimo; is nobis ultro et pollicitus eſt, et dedit H-S XX. ex ſua pecunia: et, quod multo carius eſt, ſeipſum obtulit et coniunxit. Huic perſuadere coepimus, ut imperator in caſtris remaneret, remque publicam defenderet. ſtatuit eundum ſibi, quoniam exercitum dimiſiſſet: ſtatim vero rediturum ad nos confirmavit, legatione ſuſcepta, niſi praetorum comitia habituri eſſent conſules. Nam illi ita ſentienti de republica magnopere auctor fui, ne differret tempus pe-*

titionis ſuae. cuius factum omnibus gratum eſſe debet, qui modo iudicant, hunc exercitum eſſe reipublicae. tibi tanto gratius, quanto et maiore animo gloriaque libertatem noſtram defendis: et dignitate, ſi contigerit noſtris conſiliis exitus, quem optamus, perfuncturus es. ego etiam, mi Cicero, proprie familiariterque te rogo, ut Veterem ames, velisque eſſe quam ampliſſimum: qui etſi nulla re deterreri a propoſito poteſt, tamen excitari tuis laudibus indulgentiaque poterit, quo magis amplexetur ac tueatur iudicium ſuum. et mihi gratiſſimum erit.

CICERO BRUTO S.

Excuſat ſe Bruto, quod matris eius & ſororis precibus, de liberis M. Lepidi, quem hoſtem Senatus iudicarat, excipiendis, ſatisfacere non poſſet. De Antiſtio liberaliter promittit, & ipſum ut in Italiam veniat, hortatur. Anno U. C. 710.

12. ETSI daturus eram Meſſalae Corvino continuo literas, tamen Veterem noſtrum ad te ſine literis meis venire nolui. maximo in diſcrimine respublica, Brute, verſatur, victoresque rurſus decertare cogimur. id accidit M. Lepidi ſcelere et amentia. Quo tempore cum multa propter eam curam, quam pro republica ſuſcepi, graviter ferrem; tum nihil tuli gravius, quam me non poſſe matris tuae precibus cedere, non ſororis. nam tibi, quod mihi plurimi eſt, facile me ſatisfacturum arbitrabar. Nullo enim modo poterat cauſa Lepidi diſtingui ab Antonio: omniumque iudicio etiam durior erat, quod, cum honoribus ampliſſimis a ſenatu eſſet Lepidus ornatus, tum

etiam paucis ante diebus praeclaras literas ad ſenatum miſiſſet; repente non ſolum recepit reliquias hoſtium, ſed bellum acerrimum terra marique gerit: cuius exitus qui futurus ſit, incertum eſt. Itaque cum rogamur, ut miſericordiam liberis eius impertiamus, nihil affertur, quo minus ſumma ſupplicia, ſi (quod Iupiter omen avertat!) pater puerorum vicerit, ſubeunda nobis ſint. Nec vero me fugit, quam ſit acerbum, parentum ſcelera filiorum poenis lui. Sed hoc praeclare legibus comparatum eſt, ut caritas liberorum amiciores parentes reipublicae redderet. Itaque Lepidus crudelis in liberos, non is, qui Lepidum hoſtem iudicat. Atque ille ſi, armis poſitis, de vi damnatus eſſet, quo in iudicio certe defenſionem non haberet; eandem calamitatem ſubirent liberi, bonis publicatis. quamquam, quod tua mater et ſoror deprecatur pro pueris, id-ipſum et multa alia crudeliora nobis omnibus Lepidus, Antonius, et reliqui hoſtes denuntiant. Itaque maximam ſpem hoc tempore habemus in te, atque exercitu tuo. Cum ad reipublicae ſummam, tum ad gloriam et dignitatem tuam vehementer pertinet, te in Italiam, ut ante ſcripſi, venire quamprimum. Eget enim vehementer cum viribus tuis, tum etiam conſilio reſpublica. Veterem, pro eius erga te benevolentia ſingularique officio, libenter ex tuis literis complexus ſum; eumque cum tui, tum reipublicae ſtudioſiſſimum amantiſſimumque cognovi. Ciceronem meum propediem, ut ſpero, videbo. tecum enim illum, et te in Italiam celeriter eſſe venturum confido.

BRUTUS CICERONI S.

Liberos Lepidi commendat, ſibique ut hoc detur rogat, ne ex lege cum iis agatur. Anno U. C. 710.

13. DE *M. Lepido vereri me cogit reliquorum timor: qui ſi eripuerit ſe nobis, (quod velim temere atque iniurioſe de illo ſuſpicati ſint homines,) oro atque obſecro te, Cicero, neceſſitudinem noſtram, tuamque in me benevolentiam obteſtans, ſororis meae liberos obliviſcaris eſſe Lepidi filios, meque his in patris locum ſucceſſiſſe exiſtimes. hoc ſi a te impetro, nihil profecto dubitabis pro his ſuſcipere. Aliter alii cum ſuis vivunt: nihil ego poſſum in ſororis meae liberis facere, quo poſſit expleri voluntas mea aut officium. Quid vero aut mihi tribuere boni poſſunt, ſi modo digni ſumus, quibus aliquid tribuatur; aut ego matri, ac ſorori, pueriſque illis praeſtaturus ſum, ſi nihil valuerit apud te, reliquumque ſenatum, contra patrem Lepidum Brutus avunculus? Scribere multa ad te neque poſſum prae ſollicitudine ac ſtomacho, neque debeo. Nam ſi in tanta re, tamque neceſſaria, verbis mihi opus eſt ad te excitandum & confirmandum; nulla ſpes eſt, facturum te quod volo, & quod oportet. Quare noli exſpectare longas preces. intuere meipſum, qui hoc vel a Cicerone, coniunctiſſimo homine, privatim; vel a conſulari, tali viro, remota neceſſitudine privata, impetrare debeo. Quid ſis facturus, velim mihi quamprimum reſcribas. Kalend. Quint. ex caſtris.*

CICERO BRUTO S.

Paucitatem & brevitatem epiſtolarum Bruti accuſat: rogat; ut Ciceronem ſecum retineat; & in Italiam quam primum ut veniat, hortatur. Anno U. C. 710.

14. BREVES tuae literae: breves dico? immo nullae. tribusne verſiculis his temporibus Brutus ad me? nihil ſcripſiſſem potius. et requiris meas. Quis unquam ad te tuorum ſine meis venit? Quae autem epiſtola non pondus habuit? Quae ſi ad te perlatae non ſunt, ne domeſticas quidem tuas perlatas arbitror. Ciceroni ſcribis te longiorem daturum epiſtolam. recte id quidem: ſed haec quoque debuit eſſe plenior. Ego autem, cum ad me de Ciceronis abs te diſceſſu ſcripſiſſes, ſtatim extruſi tabellarios, literasque ad Ciceronem; ut, etiamſi in Italiam veniſſet, ad te rediret. nihil enim mihi iucundius, nihil illi honeſtius. quamquam aliquoties ei ſcripſeram, ſacerdotum comitia, mea ſumma contentione in alterum annum eſſe reiecta: quod ego cum Ciceronis cauſa elaboravi, tum Domitii, Catonis, Lentuli, Bibulorum: quod ad te etiam ſcripſeram. Sed videlicet cum illam puſillam epiſtolam tuam ad me dabas, nondum erat tibi id notum. Quare omni ſtudio a te, mi Brute, contendo, ut Ciceronem meum ne dimittas, tecumque deducas: quod ipſum, ſi rempublicam, cui ſuſceptus es, reſpicis, tibi iam iamque faciendum eſt. renatum enim bellum eſt; idque non parvo ſcelere Lepidi. Exercitus autem Caeſaris, qui erat optimus, non modo nihil prodeſt, ſed etiam col-

git exercitum tuum flagitari : qui ſi Italiam attigerit, erit civis nemo (quem quidem civem appellari fas ſit) qui ſe non in tua caſtra conferat. etſi Brutum praeclare cum Planco coniunctum habemus. ſed non ignoras, quam ſint incerti animi hominum, et infecti partibus; et exitus proeliorum. Quin etiam, ſi, ut ſpero, vicerimus, tamen magnam gubernationem tui conſilii, tuaeque auctoritatis res deſiderabit. Subveni igitur, per deos, idque quamprimum; tibique perſuade, non te Idibus Martiis, quibus ſervitutem a tuis civibus depuliſti, plus profuiſſe patriae, quam, ſi mature veneris, profuturum. II Idus. Quint.

CICERO BRUTO S.

Meſſalam mirifice laudat, & reprehenſionem nimiae in tribuendis honoribus facilitatis, in poenis autem decernendis ſeveritatis accurate diluit. Urget praeterea reditum in Italiam; & de Lepidi liberis ſtudium ſuum pollicetur. Anno U. C. 710.

15. MESSALAM habes. Quibus igitur literis tam accurate ſcriptis aſſequi poſſum, ſubtilius ut explicem, quae gerantur, quaeque ſint in republica, quam tibi is exponet, qui et optime omnia novit, et elegantiſſime expedire et deferre ad te poteſt? Cave enim exiſtimes, Brute, (quamquam non eſt neceſſe, ea me ad te, quae tibi nota ſunt, ſcribere : ſed tamen tantam omnium laudum excellentiam non queo ſilentio praeterire,) cave putes, probitate, conſtantia, cura, ſtudio reipublicae quidquam illi eſſe ſimile : ut eloquentia, qua mirabiliter excellit, vix in eo locum ad laudandum habere videatur. quamquam in

ac ipſa, ſapientia plus apparet. ita gravi iudicio, ultraque arte ſe exercuit in veriſſimo genere diceni. Tanta autem induſtria eſt, tantumque evigilat in udio, ut non maxima ingenio (quod in eo ſummum eſt) gratia habenda videatur. Sed provehor amoe. non enim id propoſitum eſt huic epiſtolae, Meſſam ut laudem, praeſertim ad Brutum, cui et virtus lius non minus, quam mihi, nota eſt, et haec ipſa udia, quae laudo, notiora: quem cum a me dimittens, graviter ferrem; hoc levabar uno, quod ad te, nquam ad alterum me, proficiſcens, et officio funebatur, et laudem maximam ſequebatur. Sed haec actenus. Venio nunc longo ſane intervallo ad quanam epiſtolam, qua mihi multa tribuens, unum reprehendebas, quod in honoribus decernendis eſſem imius, et tanquam prodigus. Tu hoc: alius fortaſe, quod in animadverſione poenaque durior; niſi ortaſſe utrumque tu. Quod ſi ita eſt, utriusque rei eum iudicium tibi cupio eſſe notiſſimum: neque ſoum, ut Solonis dictum uſurpem, qui et ſapientiſſinus fuit ex ſeptem, et legum ſcriptor ſolus ex ſepem. Is rempublicam duabus rebus contineri dixit, raemio et poena. eſt ſcilicet utriusque rei modus, cut reliquarum, et quaedam in utroque genere meiocritas; ſed non tanta de re propoſitum eſt hoc loo diſputare. Quid ego autem ſecutus hoc bello ſim i ſententiis dicendis, aperire non alienum puto. oſt interitum Caeſaris, et veſtras memorabiles Idus Martias, Brute, quid ego praetermiſſum a vobis, uantamque impendere reipublicae tempeſtatem dierim, non es oblitus. Magna peſtis erat depulſa per

vos, magna populi Romani macula deletá: vobis vero parta divina gloria: ſed inſtrumentum regni delatum ad Lepidum et Antonium: quorum alter inconſtantior, alter impurior, uterque pacem metuens, inimicus otio. His ardentibus perturbandae reipublicae cupiditate, quod opponi poſſet praeſidium, non habebamus. Erexerat enim ſe civitas, in retinenda libertate conſentiens. Nos tum nimis acres: vos fortaſſe ſapientius exceſſiſtis urbe ea, quam liberaratis: Italiae ſua vobis ſtudia profitenti remiſiſtis. Itaque cum teneri urbem a parricidis viderem, nec te in ea, nec Caſſium tuto eſſe poſſe, eamque armis oppreſſam ab Antonio; mihi quoque ipſi eſſe excedendum putavi. Taetrum enim ſpectaculum, oppreſſa ab impiis civitas, opitulandi poteſtate praeciſa. Sed animus idem, qui ſemper infixus eſt in patriae caritate, diſceſſum ab eius periculis ferre non potuit. itaque in medio Achaico curſu, cum Eteſiarum diebus Auſter me in Italiam, quaſi diſſuaſor mei conſilii, retuliſſet, te vidi Veliae, doluique vehementer. Cedebas enim, Brute, cedebas; quoniam Stoici noſtri negant, fugere ſapientis. Romam ut veni, ſtatim me obtuli Antonii ſceleri atque dementiae: quem cum in me incitaviſſem, conſilia inire coepi Brutina plane (veſtri enim haec ſunt propria ſanguinis) reipublicae liberandae. Longa ſunt; quae reſtant, praetereunda: ſunt enim de me: tantum dico, Caeſarem hunc adoleſcentem, per quem adhuc ſumus, ſi verum fateri volumus, fluxiſſe ex fonte conſiliorum meorum. Huic habiti a me honores nulli quidem, Brute, niſi debiti: nulli, niſi neceſſarii. Ut enim primum libertatem re-

vocare coepimus, cum ſe nondum ne Decimi quidem Bruti divina virtus ita commoviſſet, ut iam id ſcire poſſemus; atque omne praeſidium eſſet in puero, qui a cervicibus noſtris avertiſſet Antonium: quis honos ei non fuit decernendus? quamquam ego illi tum verborum laudem tribui, eamque modicam. Decrevi etiam imperium: quod quamquam videbatur illi aetati honorificum, tamen erat exercitum habenti neceſſarium. quid enim eſt ſine imperio exercitus? Statuam Philippus decrevit, celeritatem petitionis primo Servius, poſt maiorem etiam Servilius. nihil tum nimium videbatur. Sed neſcio quomodo facilius in timore benigni, quam in victoria grati reperiuntur. Ego enim, D. Bruto liberato, cum laetiſſimus ille civitati dies illuxiſſet, idemque caſu Bruti natalis eſſet; decrevi, ut in faſtis ad eum diem Bruti nomen adſcriberetur. in eoque ſum maiorum exemplum ſecutus, qui hunc honorem mulieri Larentiae tribuerunt, cui vos pontifices ad aram in Velabro facere ſoletis. quod ego cum dabam Bruto, notam eſſe in faſtis gratiſſimae victoriae ſempiternam volebam. atque illo die cognovi, paulo plures in ſenatu malevolos eſſe, quam gratos. Eos per ipſos dies, effudi (ſi ita vis) honores in mortuos, Hirtium et Panſam, Aquilam etiam. quod quis reprehendit, niſi qui, depoſito metu, praeteriti periculi fuerit oblitus? Accedebat ad beneficii memoriam gratam ratio illa, quae etiam poſteris eſſet ſalutaris. Exſtare enim volebam in crudeliſſimos hoſtes monumenta odii publici ſempiterna. Suſpicor illud minus tibi probari, quod ab tuis familiaribus, optimis illis

quidem viris, ſed in republica rudibus, non probabatur, quod, ut ovanti introire Caeſari liceret, decreverim. Ego autem (ſed erro fortaſſe: nec tamen is ſum, ut mea me maxime delectent) nihil mihi videor hoc bello ſenſiſſe prudentius. Cur autem ita ſit, aperiendum non eſt, ne magis videar providus fuiſſe, quam gratus. hoc ipſum nimium. quare alia videamus. D. Bruto decrevi honores, decrevi L. Planco. Praeclara illa quidem ingenia, quae gloria invitantur: ſed ſenatus etiam ſapiens, qui, qua quemque re putat, modo honeſta, ad rempublicam iuvandam poſſe adduci, hac utitur. At in Lepido reprehendimur: cui cum ſtatuam in roſtris ſtatuiſſemus, iidem illam evertimus. Nos illum honore ſtuduimus a furore revocare. vicit amentia leviſſimi hominis noſtram prudentiam. nec tamen tantum in ſtatuenda Lepidi ſtatua factum eſt mali, quantum in evertenda boni. Satis multa de honoribus. nunc de poena pauca ſunt dicenda. Intellexi enim ex tuis ſaepe literis, te in iis, quos bello deviciſti, clementiam tuam velle laudari. Exiſtimo equidem nihil a te, niſi ſapienter. Sed ſceleris poenam praetermittere (id enim eſt, quod vocatur ignoſcere) etiam ſi in ceteris rebus tolerabile eſt, in hoc bello pernicioſum puto. Nullum enim bellum civile fuit in noſtra republica omnium, quae memoria mea fuerunt, in quo bello non, utracunque pars viciſſet, tamen aliqua forma eſſet futura reipublicae. hoc bello victores quam rempublicam ſimus habituri, non facile affirmarim; victis certe nulla unquam erit. Dixi igitur ſententias in Antonium, dixi in Lepidum ſeveras; neque tam ulciſ-

i cauſa, quam ut et in praeſens ſceleratos cives
re ab impugnanda patria deterrerem; et in po-
m, documentum ſtatuerem, ne quis talem amen-
vellet imitari. quamquam haec quidem ſenten-
on magis mea fuit, quam omnium. In qua vi-
t illud eſſe crudele, quod ad liberos, qui nihil
ıerunt, poena pervenit. Sed id et antiquum eſt,
mnium civitatum: ſiquidem etiam Themiſtoclis
i eguerunt. et, ſi iudicio damnatos eadem poena
itur cives, qui potuimus leniores eſſe in hoſtes?
l autem queri poteſt quisquam de me, qui, ſi vi-
t, acerbiorem ſe in me futurum fuiſſe confitea-
ıeceſſe eſt? Habes rationem mearum ſententia-
, de hoc genere duntaxat honoris et poenae. Nam
ıteris rebus quid ſenſerim, quidque cenſuerim,
ſſe te arbitror. Sed haec quidem non ita neceſ-
. illud valde neceſſarium, Brute, te in Italiam
exercitu venire quam primum. ſumma eſt ex-
:atio tui: qui ſi Italiam attigeris, ad te concur-
iet omnium. Sive enim vicerimus, (qui quidem
herrime viceramus, niſi Lepidus perdere omnia,
:rire ipſe cum ſuis concupiviſſet,) tua nobis auc-
ate opus eſt ad collocandum aliquem civitatis
m: ſive etiam nunc certamen reliquum eſt, ma-
ı ſpes eſt cum in auctoritate tua, tum in exerci-
tui viribus. Sed propera, per deos. ſcis enim,
ıtum ſit in temporibus, quantum in celeritate.
ıris tuae filiis quam diligenter conſulam, ſpero
: matris, et ex ſororis literis cogniturum. qua in
a maiorem habeo rationem tuae voluntatis, quae
ı cariſſima eſt, quam, ut quibusdam videor, con-

ſtantiae meae. ſed ego nulla in re malo, quam te amando, conſtans et eſſe, et videri.

BRUTUS CICERONI S.

Graviter reprehendit Ciceronis ad Octavium epiſtolam, qua eum rogarat, ut liberatores patriae ſalvos vellet. Anno U. C. 710.

16. P*ARTICULAM literarum tuarum, quas miſiſti Octavio, legi, miſſam ab Attico mihi. Studium tuum, curaque de ſalute mea, nulla me nova voluptate affecit. Non ſolum enim uſitatum, ſed etiam quotidianum eſt, aliquid audire de te, quod pro noſtra dignitate fideliter atque honorifice dixeris, aut feceris. At dolore, quantum animo maximum capere poſſum, eadem illa pars epiſtolae, ſcriptae ad Octavium de nobis, affecit. Sic enim illi gratias agis de republica, tam ſuppliciter ac demiſſe, (quid ſcribam ? pudet conditionis ac fortunae : ſed tamen ſcribendum eſt) commendas noſtram ſalutem illi : quae morte qua non pernicioſior? ut prorſus prae te feras, non ſublatam dominationem, ſed dominum commutatum eſſe. Verba tua recognoſce, et aude negare, ſervientis adverſus regem iſtas eſſe preces. Unum ais eſſe, quod ab eo poſtuletur et exſpectetur; ut eos cives, de quibus viri boni, populusque Romanus bene exiſtimet, ſalvos velit. Quid? ſi nolit, non erimus ? Atqui, non eſſe, quam eſſe per illum, praeſtat. Ego, medius fidius, non exiſtimo, tam omnes deos averſos eſſe a ſalute populi Romani, ut Octavius orandus ſit pro ſalute cuiusquam civis, non dicam pro liberatoribus orbis terrarum. Iuvat enim mag-*

nifice loqui; & certe decet, adverſus ignorantes, quid pro quoque timendum, aut a quoque petendum ſit. Hoc tu, Cicero, poſſe fateris Octavium, et illi amicus es? aut, ſi me carum habes, vis Romae videri; cum, ut ibi eſſe poſſem, commendandus puero illi fuerim? Cui quid agis gratias, ſi, ut nos ſalvos eſſe velit et patiatur, rogandum putas? An hoc pro beneficio eſt habendum, quod ſe, quam Antonium, eſſe maluerit, a quo iſta petenda eſſent? Vindici quidem alienae dominationis, non vicario, ecquis ſupplicat, ut optime meritis de republica liceat eſſe ſalvis? Iſta vero imbecillitas et deſperatio, cuius culpa non magis in te reſidet, quam in omnibus aliis, et Caeſarem in cupiditatem regni impulit, et Antonio poſt interitum illius perſuaſit, ut interfecti locum occupare conaretur; et nunc puerum iſtum extulit, ut tu iudicares, precibus eſſe impetrandam ſalutem talibus viris; miſericordiaque unius, vix etiam nunc viri, tutos fore nos, haud ulla alia re. Quodſi Romanos nos eſſe meminiſſemus; non audacius dominari cuperent poſtremi homines, quam id nos prohiberemus; neque magis irritatus eſſet Antonius regno Caeſaris, quam ob eiusdem mortem deterritus. Tu quidem conſularis, et tantorum ſcelerum vindex (quibus oppreſſis, vereor, ne in breve tempus dilata ſit abs te pernicies,) qui potes intueri quae geſſeris, ſimul et iſta vel probare, vel ita demiſſe ac facile pati, ut probantis ſpeciem habeas? Quod autem tibi cum Antonio privatum odium? nempe quia poſtulabat haec, ſalutem ab ſe peti: precariam nos incolumitatem habere, a quibus ipſe libertatem accepiſſet: eſſe arbitrium ſuum de republica. Quaerenda eſſe arma putaſti, quibus dominari prohiberetur: ſcili-

cet, ut illo prohibito, rogaremus alterum, qui ſe in tui locum reponi pateretur, an ut eſſet ſui iuris ac mancipii respublica? niſi forte non de ſervitute, ſed de conditione ſerviendi recuſatum eſt a nobis. Atqui non ſolum bono domino potuimus Antonio tolerare noſtram fortunam, ſed etiam beneficiis atque honoribus, ut participes, frui, quantis vellemus. quid enim neget iis, quorum patientiam videret maximum ſuae dominationis praeſidium eſſe? Sed nihil tanti fuit, quo venderemus fidem noſtram, et libertatem. Hic ipſe puer, quem Caeſaris nomen incitare videtur in Caeſaris interfectores, quanti aeſtimet (ſi ſit commercio locus) poſſe, nobis auctoribus, tantum, quantum profecto poterit, quoniam vivere, et pecunias habere, et dici conſulares volumus? ceterum nequidquam perierit ille; cuius interitu quid gaviſi ſumus, ſi mortuo nihilo minus ſervituri eramus? Nulla cura ab aliis adhibeatur: ſed mihi prius omnia dii deaeque eripuerint, quam illud iudicium, quo non modo heredi eius, quem occidi, non conceſſerim, quod in illo non tuli, ſed ne patri quidem meo, ſi reviviſcat, ut, patiente me, plus legibus ac ſenatu poſſit. An hoc tibi perſuaſum eſt, fore ceteros ab eo liberos, quo invito nobis in iſta civitate locus non ſit? Qui porro id, quod petis, fieri poteſt, ut impetres? Rogas enim, velit nos ſalvos eſſe. Videmur ergo tibi ſalutem accepturi, cum vitam acceperimus? quam, ſi prius dimittimus dignitatem et libertatem, qui poſſumus accipere? An tu Romae habitare, id putas incolumem eſſe? Res, non locus, oportet praeſtet iſtuc mihi. neque incolumis fui Caeſare vivo, niſi poſtquam illud conſcivi facinus; neque usquam exſul eſſe poſſum, dum ſervire, et pati contumelias, peius

odero malis omnibus aliis. Nonne hoc eſt in easdem tenebras recidiſſe, quum ab eo, qui tyranni nomen aſcivit ſibi, (cum in Graecis civitatibus liberi tyrannorum, oppreſſis illis, eodem ſupplicio afficiantur,) petitur, ut vindices atque oppreſſores dominationis ſalvi ſint? Hanc ego civitatem videre velim, aut putem ullam, quae ne traditam quidem atque inculcatam libertatem recipere poſſit? plusque timeat in puero nomen ſublati regis, quam confidat ſibi, cum illum ipſum, qui maximas opes habuerit, paucorum virtute ſublatum videat? Me vero poſthac ne commendaveris Caeſari tuo; ne te quidem ipſum, ſi me audies. Valde care aeſtimas tot annos, quot iſta aetas recipit, ſi propter eam cauſam puero iſti ſupplicaturus es. Deinde, quod pulcherrime feceſti, ac facis in Antonio, vide ne convertatur a laude maximi animi ad opinionem formidinis. Nam ſi Octavius tibi placet, a quo de noſtra ſalute petendum ſit; non dominum fugiſſe, ſed amiciorem dominum quaeſiſſe videberis. Quem quod laudas ob ea, quae adhuc fecit, plane probo. ſunt enim laudanda, ſi modo contra alienam potentiam, non pro ſua ſuſcepit eas actiones. Cum vero iudicas, tantum illi non modo licere, ſed etiam a te ipſo tribuendum eſſe, ut rogandus ſit, ne nolit eſſe nos ſalvos, nimium magnam mercedem ſtatuis. Id enim ipſum illi largiris, quod per illum habere videbatur respublica. Neque hoc tibi in mentem venit, ſi Octavius ullis dignus ſit honoribus, qui cum Antonio bellum gerat; iis, qui illud malum exciderint, cuius iſtae reliquiae ſunt, nihil, quo expleri poſſit eorum meritum, tributurum unquam populum Romanum, ſi omnia ſimul congeſſerit. At vide, quanto diligentius homines

metuant, quam meminerint, quia Antonius vivat, atque in armis ſit. De Caeſare vero, quod fieri potuit ac debuit, transactum eſt; neque iam revocari in integrum poteſt. Octavius is eſt, qui quid de nobis iudicaturus ſit, exſpectet populus Romanus? nos hi ſumus, de quorum ſalute unus homo rogandus videatur? Ego vero, ut iſtuc revertar, is ſum, qui non modo non ſupplicem, ſed etiam coerceam poſtulantes, ut ſibi ſupplicetur. Aut longe a ſervientibus abero, mihique eſſe iudicabo Romam, ubicunque liberum eſſe licebit: ac veſtri miſerebor, quibus nec aetas, neque honores, neque virtus aliena dulcedinem vivendi minuere potuerit. Mihi quidem ita beatus eſſe videbor, ſi modo conſtanter ac perpetuo placebit hoc conſilium, ut relatam putem gratiam pietati meae. Quid enim eſt melius, quam memoria recte factorum, et libertate contentum negligere humana? Sed certe non ſuccumbam ſuccumbentibus, nec vincar ab iis, qui ſe vinci volunt; experiarque, et tentabo omnia; neque deſiſtam abſtrahere a ſervitio civitatem noſtram. Si ſecuta fuerit, quae debet, fortuna; gaudebimus omnes: ſin minus, ego tamen gaudebo. quibus enim potius haec vita factis, aut cogitationibus traducatur, quam iis, quae pertinuerint ad liberandos cives meos? Te, Cicero, rogo atque hortor, ne defatigere, neu diffidas: ſemper in praeſentibus malis prohibendis, futura quoque, niſi ante ſit occurſum, explores, ne ſe inſinuent: fortem et liberum animum, quo et conſul, et nunc conſularis rempublicam vindicaſti, ſine conſtantia et aequabilitate nullum eſſe putaris. Fateor enim, duriorem eſſe conditionem ſpectatae virtutis, quam incognitae. Benefacta pro debitis exigimus: quae aliter eveniunt, ut decepti

ab his, infeſto animo reprehendimus. Itaque reſiſtere Antonio Ciceronem, etſi magna laude dignum eſt; tamen, quia ille conſul hunc conſularem merito praeſtare videtur, nemo admiratur. Idem Cicero ſi flexerit adverſus alios iudicium ſuum, quod tanta firmitate ac magnitudine direxit in exturbando Antonio; non modò reliqui temporis gloriam eripuerit ſibi, ſed etiam praeterita evaneſcere coget. nihil enim per ſe amplum eſt, niſi in quo iudicii ratio exſtat. Quia neminem magis decet, quam te, rempublicam amare, libertatisque defenſorem eſſe, vel ingenio, vel rebus geſtis, vel ſtudio, atque efflagitatione omnium. Quare non Octavius eſt rogandus, ut velit nos ſalvos eſſe: magis tu te exſuſcita, ut eam civitatem, in qua maxima geſſiſti, liberam atque honeſtam fore putes, ſi modo ſint populo duces ad reſiſtendum improborum conſiliis.

BRUTUS ATTICO S.

De Ciceronis nimio in Octavio ornando ſtudio vehementer conqueritur, eundemque graviter reprehendit, qui, cum Antonii dominationem oppreſſerit, novam in Octavio ſtabiliat & confirmet. Anno U. C. 710.

17. SCRIBIS *mihi, mirari Ciceronem, quod nihil ſignificem unquam de ſuis actis. Quoniam efflagitas, coactu tuo ſcribam, quae ſentio. Omnia feciſſe Ciceronem optimo animo, ſcio. quid enim mihi exploratius eſſe poteſt, quam illius animus in rempublicam? Sed quaedam mihi videtur, quid dicam? imperite, vir omnium prudentiſſimus, an ambitioſe feciſſe; qui valentiſſimum Antonium ſuſcipere pro republica non dubitarit inimicum? Neſcio, quid ſcribam tibi, niſi unum;*

pueri et cupiditatem et licentiam potius eſſe irritatam, quam repreſſam a Cicerone; tantumque eum tribuere huic indulgentiae, ut ſe maledictis non abſtineat, iis quidem, quae in ipſum dupliciter recidunt; quod et plures occidit uno, ſeque prius oportet fateatur ſicarium, quam obiiciat Caſcae, quod obiicit; & imitatur in Caſca Beſtiam. An quia non omnibus horis iactamus Idus Martias, ſimiliter atque ille Nonas Decemb. ſuas in ore habet, eo meliore conditione Cicero pulcherrimum factum vituperabit, quam Beſtia & Clodius reprehendere illius conſulatum ſoliti ſunt? Suſtinuiſſe mihi gloriatur bellum Antonii togatus Cicero noſter. quid hoc mihi prodeſt, ſi merces Antonii oppreſſi poſcitur, in Antonii locum ſucceſſio; & ſi vindex illius mali, auctor exſtitit alterius, fundamentum & radices habituri altiores, ſi patiamur? ut iam iſta, quae facit, non dominationem, ſed dominum Antonium timentis ſint. Ego autem gratiam non habeo, ſi quis, dum, ne irato ſerviat, rem ipſam non deprecatur: immo triumphus & ſtipendium decernitur, & omnibus decretis ornatur. Eum pudeat concupiſcere fortunam, cuius nomen ſuſcepit? Conſularis hoc, aut Ciceronis eſt? Quoniam mihi tacere non licuit, leges quae tibi neceſſe eſt moleſta eſſe. Etenim ipſe ſentio, quanto cum dolore haec ad te perſcripſerim: nec ignoro, quid ſentias in republica, & quam deſperatam quoque ſanari putes poſſe. Nec mehercule te, Attice, reprehendo. Aetas enim, mores, liberi, ſegnem efficiunt: quod quidem etiam ex Flavio noſtro perſpexi. Sed redeo ad Ciceronem. Quid inter Salvidienum & eum intereſt? Quid autem amplius ille decerneret? Timet, inquies, etiam nunc re-

liquias belli civilis. Quiſquam ergo ita timet profligatum, ut neque potentiam eius, qui exercitum victorem habeat, neque temeritatem pueri putet extimeſcendam eſſe? An hoc ipſum ea re facit, quod illi propter amplitudinem omnia iam, ultroque deferenda putat? O magnam ſtultitiam timoris, id ipſum, quod verearis, ita cavere, ut, cum vitare fortaſſe potueris, ultro arceſſas & attrahas! Nimium timemus mortem, & exſilium, & paupertatem. Haec videntur Ciceroni ultima eſſe in malis: &, dum habeat a quibus impetret quae velit, & a quibus colatur, ac laudetur; ſervitutem, honorificam modo, non aſpernatur: ſi quidquam in extrema ac miſerrima contumelia poteſt honorificum eſſe. Licet ergo patrem appellet Octavius Ciceronem, referat omnia, laudet, gratias agat; tamen illud apparebit, verba rebus eſſe contraria. Quid enim tam alienum ab humanis ſenſibus eſt, quam eum patris habere loco, qui ne liberi quidem hominis numero ſit? Atqui eo tendit, id agit, ad eum exitum properat vir optimus, ut ſit illi Octavius propitius. Ego vero iam iis artibus nihil tribuo, quibus ſcio Ciceronem inſtructiſſimum eſſe. Quid enim illi proſunt, quae pro libertate patriae, de dignitate, quae de morte, exſilio, paupertate ſcripſit copioſiſſime? Quanto autem magis illa callere videtur Philippus, qui privigno minus tribuerit, quam Cicero alieno tribuat? Deſinat igitur gloriando etiam inſectari dolores noſtros. Quid enim noſtra, victum eſſe Antonium, ſi victus eſt, ut alii vacaret, quod ille obtinuit? tametſi tuae literae dubia etiam nunc ſignificant. Vivat hercule Cicero, qui poteſt, ſupplex & obnoxius, ſi neque aetatis, neque honorum, neque rerum geſta-

rum pudet. Ego certe, quin cum ipſa re bellum geram, hoc eſt, cum regno, & imperiis extraordinariis, & dominatione, & potentia, quae ſupra leges ſe eſſe velit; nulla erit tam bona conditio ſerviendi, qua deterrear, quamvis ſit vir bonus, ut ſcribis, Antonius: quod ego nunquam exiſtimavi. Sed dominum, ne parentem quidem, maiores noſtri voluerunt eſſe. Te niſi tantum amarem, quantum Ciceroni perſuaſum eſt diligi ſe ab Octavio; haec ad te non ſcripſiſſem. Dolet mihi, quod tu nunc ſtomacharis, amantiſſimus tum tuorum omnium, tum Ciceronis. ſed perſuade tibi, de voluntate propria mea nihil eſſe remiſſum, de iudicio largiter. Neque enim impetrari poteſt, quin, quale quidque videatur ei, talem quisque de illo opinionem habeat. Vellem mihi ſcripſiſſes, quae conditiones eſſent Atticae noſtrae. potuiſſem aliquid tibi de meo ſenſu perſcribere. Valetudinem Porciae meae tibi curae eſſe non miror. Denique quod petis, faciam libenter. nam etiam ſorores me rogant. & hominem noro, & quid ſibi voluerit.

CICERO BRUTO S.

De exercitus in Italiam adducendi neceſſitate: de ſollicitudine ſua in retinendo Octavio, pro quo ſpoponderat pop. Rom. de rei pecuniariae difficultate & de Lepidi filiis. Anno U. C. 710.

18. CUM ſaepe te literis hortatus eſſem, ut quam primum reipublicae ſubvenires, in Italiamque exercitum adduceres, neque id arbitrarer dubitare tuos neceſſarios; rogatus ſum a prudentiſſima et diligentiſſima femina, matre tua, cuius omnes curae ad te referuntur,

et in te conſumuntur, ut venirem ad ſe a. d. VIII Kal. Sext. quod ego, ut debui, ſine mora feci. Cum autem veniſſem, Caſca aderat, et Labeo, et Scaptius. At illa retulit, quaeſivitque, quidnam mihi videretur: arceſſeremusne te, atque id tibi conducere putaremus; an tardare et commorari te melius eſſet. Reſpondi id, quod ſentiebam et dignitati, et exiſtimationi tuae maxime conducere, te primo quoque tempore ferre praeſidium labenti et inclinatae reipublicae. Quid enim abeſſe cenſes mali in eo bello, in quo victores exercitus fugientem hoſtem perſequi noluerunt? et in quo incolumis imperator, honoribus amplifſimis, fortuniſque maximis, coniuge, liberis, vobis affinibus ornatus, bellum reipublicae indixerit? Quid dicam in tanto ſenatus populique conſenſu, cum tantum reſideat intra muros mali? maximo autem, cum haec ſcribebam, afficiebar dolore, quod, cum me pro adoleſcentulo ac paene puero reſpublica accepiſſet vadem, vix videbar, quod promiſeram, praeſtare poſſe. Eſt autem gravior et difficilior animi et ſententiae, maximis praeſertim in rebus, pro altero, quam pecuniae, obligatio: haec enim ſolvi poteſt, et eſt rei familiaris iactura tolerabilis; reipublicae quod ſpoponderis, quemadmodum ſolvas, niſi is dependi facile patitur, pro quo ſpoponderis? quamquam et hunc (ut ſpero) tenebo multis repugnantibus. videtur enim in eo eſſe indoles: ſed flexibilis aetas, multique ad depravandum parati, qui, ſplendore falſi honoris obiecto, aciem boni ingenii praeſtringi poſſe confidunt. Itaque ad reliquos hic quoque labor mihi acceſſit, ut omnes adhibeam ma-

chinas ad tenendum adoleſcentem, ne famam ſubeam temeritatis. quamquam quae temeritas eſt? magis enim illum, pro quo ſpopondi, quam me obligavi. Nec vero poenitere poteſt rempublicam, me pro eo ſpopondiſſe, qui fuit in rebus gerendis cum ſuo ingenio, tum mea promiſſione conſtantior. Maximus autem (niſi me forte fallit) in republica nodus eſt, inopia rei pecuniariae. obdureſcunt enim magis quotidie boni viri ad vocem tributi: quod ex centeſima collatum impudenti cenſu locupletum in duarum legionum praemiis omne conſumitur. impendent autem infiniti ſumtus cum in hos exercitus, quibus nunc defendimur, tum vero in tuum. Nam Caſſius noſter videtur poſſe ſatis ornatus venire. Sed et haec, et multa alia coram cupio, idque quam primum. De ſororis tuae filiis non exſpectavi, Brute, dum ſcriberes. Omnino iam tempora (bellum enim ducetur) integram tibi cauſam reſervant. Sed ego a principio, cum divinare de belli diuturnitate non poſſem, ita cauſam egi puerorum in ſenatu, ut te arbitror e matris literis potuiſſe cognoſcere. Nec vero ulla res erit unquam, in qua ego non vel vitae periculo ea dicam, eaque faciam, quae te velle, quaeque ad te pertinere arbitrer. Vale. VI Kal. Sext.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLAE AD BRUTUM

A GERMANIS REPERTAE ET EDITAE.

CICERO BRUTO S.

In ſummo diſcrimine rem eſſe ſcribit, neque ſe tamen deſperare: celeritatem in Conſulibus deſiderat & prudentiam: maximam ſpem eſſe in Bruto & Caſſio. Anno U. C. 710.

1\. QUUM haec ſcribebam, res exiſtimabatur in extremum adducta diſcrimen: triſtes enim de Bruto noſtro literae nuntiique afferebantur. Me quidem non maxime conturbabant. his enim exercitibus ducibusque, quos habemus, nullo modo poteram diffidere. neque aſſentiebar maiori parti hominum. fidem enim conſulum non condemnabam, quae ſuſpecta vehementer erat. deſiderabam nonnullis in rebus prudentiam et celeritatem; qua ſi eſſent uſi, iampridem rempublicam recuperaſſemus. Non enim ignoras, quanta momenta ſint in republica temporum; et quid interſit, idem illud utrum ante, an poſt decernatur, ſuſcipiatur, agatur. Omnia, quae ſevere decreta ſunt hoc tumultu, ſi aut, quo die dixi ſententiam, perfecta eſſent, et non in diem ex die dilata, aut quo

ex tempore ſuſcepta ſunt, ut agerentur, non tardata et procraſtinata, bellum iam nullum haberemus. Omnia, Brute, praeſtiti reipublicae, quae praeſtare debuit is, qui eſſet in eo, in quo ego ſum, gradu ſenatus populique iudicio collocatus: nec illa modo, quae nimirum ſola ab homine ſunt poſtulanda, fidem, vigilantiam, patriae caritatem: ea ſunt enim, quae nemo eſt, qui non praeſtare debeat. ego autem ei, qui ſententiam dicat in principibus de republica, puto etiam prudentiam eſſe praeſtandam: nec me, quum mihi tantum ſumſerim, ut gubernacula reipublicae prenderem; minus putarim reprehendendum, ſi inutiliter aliquid ſenatui ſuaſerim, quam ſi infideliter. Acta quae ſint, quaeque agantur, ſcio perſcribi ad te diligenter. Ex me autem illud eſt, quod te velim habere cognitum, meum quidem animum in acie eſſe; neque reſpectum ullum quaerere, niſi me utilitas civitatis forte converterit. maiores autem partes animi te Caſſiumque reſpiciunt. Quamobrem ita te para, Brute, ut intelligas, aut ſi hoc tempore bene res geſta ſit, tibi meliorem rempublicam eſſe faciendam; aut, ſi quid offenſum ſit, per te eſſe eandem recuperandam.

CICERO BRUTO S.

De Planci egregio in rempubl. animo, & ſuis cum Servilio in ſenatu de Planco contentionibus, quibus eum tandem fregit. Anno U. C. 710.

2. PLANCI animum in rempublicam egregium, legiones, auxilia, copias ex literis eius, quarum ex-

mplum tibi miſſum arbitror, perſpicere potuiſti. Lepidi, tui neceſſarii, qui ſecundum fratrem affines habet, quos oderit proximos, levitatem et inconſtantiam animumque ſemper inimicum reipublicae iam credo tibi ex tuorum literis eſſe perſpectum. nos exſpectatio ſollicitat, quae eſt omnis iam in extremum adducta diſcrimen. Eſt enim ſpes omnis in Bruto expediendo, de quo vehementer timebamus. Ego hic cum homine furioſo ſatis habeo negotii Servilio; quem tuli diutius, quam dignitas mea patiebatur, ſed tuli reipublicae cauſa, ne darem perditis civibus hominem, parum ſanum illum quidem, ſed tamen nobilem, quo concurrerent: quod faciunt nihilo minus: ſed eum alienandum a republica non putabam. Finem feci eius ferendi. coeperat enim eſſe tanta inſolentia, ut neminem liberum duceret. In Planci vero cauſa exarſit incredibili dolore, mecumque per biduum ita contendit, et a me ita fractus eſt, ut eum in perpetuum modeſtiorem ſperem fore. Atque in hac contentione ipſa, quum maxime res ageretur a. d. v Id. April. literae mihi in ſenatu redditae ſunt a Lentulo noſtro, de Caſſio, de legionibus, de Syria: quas ſtatim cum recitaviſſem, cecidit Servilius, complures praeterea. ſunt enim inſignes aliquot, qui improbiſſime ſentiunt: ſed acerbiſſime tulit Servilius, aſſenſum eſſe mihi de Planco. Magnum illud monſtrum in republica eſt * *

Deeſt huius epiſtolae pars extrema.

BRUTUS CICERONI S.

De Dolabellae crudelitate, Antiſtii liberalitate & Ciceronis filii laudibus.

Deeſt principium epiſtolae.

3. * * *Sed quo nos amiſiſſe: quem ſic vexari a Dolabella audio, ut iam non videatur crudeliſſimum eius facinus interfectio Trebonii. Vetus Antiſtius me tamen pecunia ſublevavit. Cicero, filius tuus, ſic mihi ſe probat induſtria, patientia, labore, animi magnitudine, omni denique officio, ut prorſus nunquam dimittere videatur cogitationem, cuius ſit filius. Quare quoniam efficere non poſſum, ut pluris facias eum, qui tibi eſt cariſſimus; illud tribue iudicio meo, ut tibi perſuadeas, non fore illi abutendum gloria tua, ut adipiſcatur honores paternos. Kalend. April. Carachio.*

CICERO BRUTO S.

Reſpondet Bruti literis de Caſſii & Dolabellae rebus in Aſia, & de Antonio ſententiam conſultus ſcribit. Anno U. C. 710.

4. DATIS mane a. d. VI Id. April. Scaptio literis, eodem die tuas accepi Kal. April. Dyrrachio datas veſperi. itaque mane prid. Id. Apr. cum a Scaptio certior factus eſſem, non eſſe eos profectos, quibus pridie dederam, et ſtatim ire, hoc paululum exaravi ipſa in turba matutinae ſalutationis. De Caſſio laetor, et reipublicae gratulor: mihi etiam, qui, repugnante et iraſcente Panſa, ſententiam dixerim, ut Dolabellam bello Caſſius perſequeretur. Et quidem audacter dicebam, ſine noſtro ſenatuſconſulto iam illud eum bellum gerere. De te etiam dixi tum, quae dicenda putavi. Haec ad te oratio perferetur, quoniam te video delectari Philippicis noſtris. Quod me de Antonio conſulis; quoad Bruti exitum cognorimus, cuſtodiendum puto. Ex his literis, quas

mihi miſiſti, Dolabella Aſiam vexare videtur, et in ea ſe gerere taeterrime. Compluribus autem ſcripſiſti, Dolabellam a Rhodiis eſſe excluſum: qui ſi ad Rhodum acceſſit, videtur mihi Aſiam reliquiſſe. Id ſi ita eſt, iſtic tibi cenſeo commorandum: ſin eam ſemel cepit, mihi crede, * * non erit. Id. April.

BRUTUS CICERONI S.

De Trebonii morte & de provincia ſcribit. De Antonio conſulit. De rebus a Caſſio geſtis quid fieri velit, oſtendit. Orationes laudat, & pecuniam ſupplementumque poſtulat. Anno U. C. 710.

5. LITERAS *tuas valde exſpecto, quas ſcripſiſti poſt nuntios noſtrarum rerum, & de morte Trebonii: non enim dubito, quin mihi conſilium tuum explices. Indigno ſcelere & civem optimum amiſimus, & provinciae poſſeſſione depulſi ſumus, quam recuperari facile eſt. neque minus turpe, aut flagitioſum erit, ſi poteſt, non recuperari. Antonius adhuc eſt nobiſcum: ſed mediusfidius & moveor hominis precibus, & timeo, ne illum aliquorum furor excipiat: plane aeſtuo. Quodſi ſcirem, quid tibi placeret, ſine ſollicitudine eſſem. id enim optimum eſſe perſuaſum eſſet mihi. Quare quam primum fac me certiorem, quid tibi placeat. Caſſius noſter Syriam, legiones Syriacas habet, ultro quidem a Murco & a Marcio, & ab exercitu ipſo arceſſitus. Ego ſcripſi ad Tertiam ſororem, & matrem, ne prius ederent hoc, quod optime ac feliciſſime geſſit Caſſius, quam tuum conſilium cognoviſſent, tibique viſum eſſet. Legi orationes duas tuas, quarum altera Kal. Ian. uſus es;*

bus egemus, Cicero, pecunia & ſupplemento : q
altera poteſt abs te expediri, ut aliqua pars m
iſtinc mittatur nobis, vel ſecreto conſilio adverſus
ſam, vel actione in ſenatu : altera, quae magis
ceſſaria ; neque meo exercitui magis, quam reliqu
*Hoc magis doleo Aſiam * * at in Aſiam cenſ*
ſequendum. nihil mihi videris hoc tempore meli
turus.

CICERO BRUTO S.

Reſpondet epiſtolae ſuperiori. Anno U. C. 710.

6. QUOD egere te duabus neceſſariis rebu
bis, ſupplemento et pecunia, difficile conſiliu
non enim mihi occurrunt facultates, quibus
poſſe videam, praeter illas, quas ſenatus dec
ut pecunias a civitatibus mutuas ſumeres. De ſ
mento autem non video quid fieri poſſit. tantur
abeſt, ut Panſa de exercitu ſuo, aut delectu ti
quid tribuat, ut etiam moleſte ferat, tam 1
ad te ire voluntarios : quomodo quidem credo

eſſet, video te veritum eſſe id, quod verendum fuit, ne animi partium Caeſaris, quomodo etiam nunc partes appellantur, vehementer commoverentur. Sed antequam tuas literas accepimus, audita res erat et pervulgata: tui etiam tabellarii ad multos familiares tuos literas attulerant. Quare neque ſupprimenda res erat, praeſertim cum id fieri non poſſet, neque ſi poſſet, non divulgandam potius, quam occultandam putaremus. De Cicerone meo, etſi tantum eſt in eo, quantum ſcribis, tantum ſcilicet, quantum debeo, gaudeo; et ſi, quod amas eum, eo maiora facis: id ipſum incredibiliter gaudeo, a te eum diligi.

CICERO BRUTO S.

De tota conſtitutione belli quid ſentiat perſcribit, & Brutum ad maiorem ſeveritatem, propoſito reipubl. ſummo periculo, excitat. Anno U. C. 710.

7. QUAE literae tuo nomine recitatae ſint Id. April. in ſenatu, eodemque tempore Antonii, credo ad te ſcripſiſſe tuos; quorum ego nemini concedo. ſed nihil neceſſe erat eadem omnes: illud neceſſe me ad te ſcribere, quid ſentirem de tota conſtitutione huius belli, et quo iudicio eſſem, quaque ſententia. voluntas mea, Brute, de ſumma republica ſemper eadem fuit, quae tua: ratio quibusdam in rebus (non enim omnibus) paulo fortaſſe vehementior. Scis mihi ſemper placuiſſe, non rege ſolum, ſed regno liberari rempublicam. Tu lenius, immortali omnino cum tua laude: ſed quid melius fuerit, magno dolore ſenſimus, magno periculo ſentimus. Recenti illo tempo-

taviano deus quidam illam mentem dediſſet,
teſtatem perditiſſimi hominis et turpiſſimi M. A
veniendum fuerit; quocum vides hoc tempore
quod ſit, quantumque certamen. Id profecto
eſſet, niſi tum conſervatus eſſet Antonius. Se
omitto. res enim a te geſta memorabilis et
coeleſtis repellit omnes reprehenſiones; quipp
ne laude quidem ſatis idonea affici poſſit. Ex
nuper vultu ſevero: exercitum, copias, legion
neas per te brevi tempore comparaſti. Dii imn
les! qui ille nuntius, quae illae literae, quae l
ſenatus, quae alacritas civitatis erat! nihil un
vidi tam omnium conſenſione laudatum. Erat e
tatio reliquiarum Antonii; quem equitatu, le
busque magna ex parte ſpoliaras. ea quoque l
exitum optabilem. Nam tuae literae, quae recit
ſenatu ſunt, et imperatoris conſilium, et militu
tutem, et induſtriam tuorum, in quibus Cic
mei, declarant. Quodſi tuis placuiſſet, de his

unam tuo nomine, alteram Antonii. dat Servilio tribuno plebis; ille Cornuto: recitantur in ſenatu. ANTONIUS PROCOS. magna admiratio, ut ſi eſſet recitatum, DOLABELLA IMPERATOR, a quo quidem venerant tabellarii; ſed nemo Pili ſimilis, qui proferre literas auderet, aut magiſtratibus reddere. Tuae recitantur, breves illae quidem, ſed in Antonium admodum lenes: vehementer admiratus ſenatus. mihi autem non erat explicatum, quid agerem. falſas dicerem? quid ſi tu eas approbaſſes? confirmarem? non erat dignitatis tuae. itaque ille dies ſilentio. poſtridie autem cum ſermo increbruiſſet, Piluſque oculos vehementius hominum offendiſſet, natum omnino eſt principium a me. De procoſ. Antonio multa: Sextius cauſae non defuit. Poſt mecum: quanto ſuum filium, quanto meum in periculo futurum duceret, ſi contra procoſ. arma tuliſſent. noſti hominem: cauſae non defuit. Dixerunt etiam alii. Labeo vero noſter nec ſignum tuum in epiſtola, nec diem appoſitum, nec te ſcripſiſſe ad tuos, ut ſoleres. hoc cogere volebat, falſas literas eſſe, et, ſi quaeris, probabat. Nunc tuum eſt conſilium, Brute, de toto genere belli. Video te lenitate delectari, et eum putare fructum eſſe maximum: praeclare quidem, ſed aliis rebus, aliis temporibus, locus eſſe ſolet debetque clementiae. Nunc quid agitur, Brute? templis deorum immortalium imminet hominum egentium et perditorum ſpes, nec quidquam aliud decernitur hoc bello, niſi utrum ſimus, necne. cui parcimus, aut quid agimus? His ergo conſulimus, quibus victoribus veſtigium noſtrum nullum relinquetur? Nam quid intereſt inter Dolabellam,

et quemvis Antoniorum trium? quorum ſi cui parcimus, duri fuimus in Dolabella. Haec ut ita ſentiret ſenatus populusque Romanus, etſi res ipſa cogebat, tamen maxima ex parte noſtro conſilio atque auctoritate perfectum eſt. Tu ſi hanc rationem non probas, tuam ſententiam defendam, non relinquam meam. neque diſſolutum a te quidquam homines exſpectant, neque crudele. Huius rei moderatio facilis eſt, ut in duces vehemens ſis, in milites liberalis. Ciceronem meum, mi Brute, velim quam plurimum tecum habeas. Virtutis diſciplinam meliorem reperiet nullam, quam contemplationem atque imitationem tui. XIII Kalend. Maii.

CICERO OCTAVIO S.

Gravis & vehemens invectiva in Octavium, qui ſubito commutata voluntate optimatium & ſenatus partes reliquerat & ſe ad Antonium contulerat.

Haec epiſtola non eſt Ciceronis; ſed declamatoris alicuius.

8. SI *per tuas legiones mihi licitum fuiſſet, quae nomini meo, populoque Romano ſunt inimiciſſimae, venire in ſenatum, coramque de republica diſputare, feciſſem: neque tam libenter, quam neceſſario. nulla enim remedia, quae vulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quam quae ſunt ſalutaria. ſed quoniam cohortibus armatis circumſeptus ſenatus, nihil aliud vere poteſt decernere, niſi timere: (in Capitolio ſigna ſunt, in urbe milites vagantur, in Campo caſtra ponuntur, et Italia tota, legionibus ad libertatem noſtram conſcriptis, ad*

ſervitutem adductis, equitatuque exterarum nationum, diſtinetur:) cedam tibi in praeſentia foro, curia, et ſanctiſſimis deorum immortalium templis: in quibus, reviviſcente iam libertate, deinde rurſus oppreſſa, ſenatus nihil conſulitur, timet multa, aſſentitur omnia. poſt etiam paulo, temporibus ita poſtulantibus, cedam urbe: quam per me conſervatam, ut eſſet libera, in ſervitute videre non potero. cedam vita, quae quamquam ſollicita eſt, tamen, ſi profutura eſt reipublicae, bona ſpe poſteritatis me conſolatur: qua ſublata, non dubitanter occidam, atque ita cedam, ut fortuna iudicio meo, non animus mihi defuiſſe videatur. Illud vero, quod & praeſentis doloris eſt indicium, & praeteritae iniuriae teſtimonium, & abſentium ſenſus ſignificatio, non praetermittam, quin, quoniam coram id facere prohibeor, abſens proſim: ſi quidem mea ſalus aut utilis reipublicae eſt, aut coniuncta certe publicae ſaluti. Nam, per deum immortalium fidem, (niſi forte fruſtra eos appello, quorum aures atque animus a nobis abhorrent,) perque fortunam populi Romani, (quae, quamquam nobis infeſta eſt, fuit aliquando propitia, &, ut ſpero, futura eſt,) quis tam expers humanitatis, quis huius urbis nomini ac ſedibus usque adeo eſt inimicus, ut iſta aut diſſimulare poſſit, aut non dolere? aut, ſi nulla ratione publicis incommodis mederi queat, non morte proprium periculum vitet? Nam, ut ordiar ab initio, & perducam ad extremum, & noviſſima conferam primis, quae non poſterior dies acerbior priore? & quae non inſequens hora antecedente calamitoſior populo Romano illuxit? M. Antonius, vir animi maximi, (utinam etiam ſapientis conſilii fuiſſet!) C. Caeſare, fortiſſime, ſed parum

feliciter, a reipublicae dominatione ſummoto, concupierat magis regium, quam libera civitas pati poterat, principatum. publicam dilapidabat pecuniam, aerarium exhauriebat, minuebat vectigalia, donabat civitates, ex commentario dictaturam gerebat; leges imponebat; prohibebat dictatorem creari plebiſcito; ipſe regnabat in conſulatu: provincias unus omnes concupiebat. cui ſordebat Macedonia provincia, quam victor ſibi ſumſerat Caeſar, quid de hoc ſperare aut exſpectare nos oportebat? Exſtitiſti tu vindex noſtrae libertatis, ut tunc quidem, optimus, (quod utinam neque noſtra nos opinio, neque tua fides fefelliſſet!) et veteranis in unum conductis, & duabus legionibus a pernicie patriae ad ſalutem avocatis, ſubito prope iam affectam ac proſtratam rempublicam tuis opibus extuliſti. Quae tibi non ante, quam poſtulares, maiora, quam velles; plura, quam ſperares, detulit ſenatus? Dedit faſces, ut cum auctoritate defenſorem haberet, non ut imperio ſe adverſum armaret. Appellavit imperatorem, hoſtium exercitu pulſo, tribuens honorem, non ut ſua caede caeſus ille fugiens exercitus te nominaret imperatorem. Decrevit in foro ſtatuam, locum in ſenatu, ſummum honorem ante tempus. Si quid aliud eſt, quod dari poſſit, addat. Quid aliud eſt maius, quod velis ſumere? Sin autem ſupra aetatem, ſupra conſuetudinem, ſupra etiam mortalitatem tuam tibi ſunt omnia tributa; cur aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficii ſcelerate circumſcribis ſenatum? Quo te miſimus? a quibus reverteris? contra quos armavimus? quibus arma cogitas inferre? a quibus exercitum abducis? & quos adverſus aciem ſtruis? Cur hoſtis relinquitur? civis hoſtis loco ponitur? cur caſtra

medio itinere longius adverſariorum caſtris, & propius urbem moventur? O me nunquam ſapientem, et aliquando id, quod non eram, fruſtra exiſtimatum! quantum te, popule Romane, de me feſellit opinio? O meam calamitoſam ac praecipitem ſenectutem! O turpem exacta dementique aetate caniciem! Ego patres conſcriptos ad parricidium induxi: ego rempublicam feſelli: ego ipſe ſenatum ſibi manus afferre coegi, cum te, Iunonium puerum, & matris tuae partum aureum eſſe dixi. At te fata patriae Paridem futurum praedicabant, qui vaſtares urbem incendio, Italiam bello, qui caſtra in templis deorum immortalium, ſenatum in caſtris habiturus eſſes. O miſeram, et in brevi tam celerem et tam variam reipublicae commutationem! Quisnam tali futurus ingenio eſt, qui poſſit haec ita mandare literis, ut facta, non ficta videantur eſſe? Quis erit tanta animi facilitate, qui, quae veriſſime memoria propagata fuerint, non fabulae ſimilia ſit exiſtimaturus? Cogita enim Antonium hoſtem iudicatum, ab eo circumſeſſum conſulem deſignatum, eundemque reipublicae parentem: te profectum ad conſulem liberandum, et hoſtem opprimendum, hoſtemque a te fugatum, et conſulem obſidione liberatum: deinde paulo poſt fugatum illum hoſtem arceſſitum, tanquam coheredem mortua republica ad bona populi Romani rapienda: conſulem deſignatum rurſum incluſum eo, ubi ſe non moenibus, ſed fluminibus et montibus tueretur. Haec quis conabitur exponere? quis credere audebit? liceat ſemel impune peccaſſe: ſit errandi medicina confeſſio. Verum enim dicam: utinam te potius, Antoni, dominum non expuliſſemus, quam nunc reciperemus! non quod ulla ſit optanda ſervitus,

ſed quia dignitate domini minus turpis eſt fortuna ſervi. in duobus autem malis cum fugiendum maius ſit, levius eſt eligendum. Ille tamen ea exorabat, quae volebat auferre: tu extorques. Ille conſul provinciam petebat: tu privatus concupiſti. Ille ad malorum ſalutem iudicia conſtituebat, & leges ferebat: tu ad perniciem optimorum. Ille a ſanguine & incendio ſervorum Capitolium tuebatur: tu cruore & flamma cuncta delere vis. Si, qui dabat provincias Caſſio, & Brutis, et illis cuſtodibus nominis noſtri, regnabat, quid faciet, qui vitam adimit? ſi qui urbe eiiciebat, tyrannus erat; quem hunc vocemus, qui ne locum quidem reliquit exſilio? Itaque ſi quid illae maiorum noſtrorum ſepultae reliquiae ſapiunt: ſi non una cum corpore ſenſus omnis, uno atque eodem conſumtus eſt igni; quid illis interrogantibus, quid agat nunc populus Romanus, reſpondebit aliquis noſtrum, qui proximus in illam aeternam domum deceſſerit? aut quem accipient de ſuis poſteris nuntium illi veteres Africani, Maximi, Paulli, Scipiones? quid de ſua patria audient, quam ſpoliis triumphisque decorarunt? an eſſe quendam annos XVII natum, cuius avus fuerit argentarius, adſtipulator pater, uterque vero precarium quaeſtum fecerit, ſed alter usque ad ſenectutem, ut non negaret; alter a pueritia, ut non poſſet non confiteri: eum agere, rapere rempublicam, cui nulla virtus, nullae bello ſubactae & ad imperium adiunctae provinciae, nulla dignitas maiorum conciliaſſet eam potentiam, ſed forma per dedecus, pecuniam & nomen nobile conſceleratum impudicitia dediſſet: veteres vulneribus & aetate confectos Iulianos gladiatores, egentes reliquias Caeſaris ludi, ad rudem compuliſſet? quibus ille ſeptus omnia

ceret, nulli parceret, ſibi viveret. Qui tanquam in ali matrimonio rempublicam teſtamento legatam ſibi ineret. Audient duo Decii ſervire eos cives, qui ut libus imperarent, victoriae ſe devoverunt. Audiet C. rius impudico domino parere nos, qui ne militem dem habere voluit niſi pudicum. Audiet Brutus eum ulum, quem ipſe primo, poſt progenies eius a regibus ravit, pro turpi ſtupro datum in ſervitutem. Quae dem ſi nullo alio, me tamen internuntio ad illos ce-ter deferentur. nam ſi vivus iſta ſubterfugere non po-, una cum iſtis vitam ſimul fugere decrevi.

Q. CICERO DE PETITIONE CONSULATUS AD M. TULLIUM FRATREM

ARGUMENTUM.

Cum tempus inſtaret, quo M. Tullius Cicero Conſulatum ex lege annali petere poſſet, ſcripſit ad eum Quintus frater hunc libellum, quo docere fratrem ſuſcepit, quomodo & quibus artibus Conſulatum, cuius petitionem proxime ſuſcepturus erat, conſequi certò poſſet. Quare, quamquam ad Ciceronem proprie pertinet libellus, tamen omnium honorum petendorum ratio, quae libera republica Romae obtinebat, ex eo perſpici poteſt. Agit autem primo de perſona, quae petit; deinde de re, quae petitur; & tandem de loco, ubi petitur: in quibus ſingulis fere haec dua ſpectantur: impedimenta, quae obſtent & rem difficilem reddant; deinde, quae ſubſidia adverſus ea impedimenta ſint comparanda, ut facilius, quo tendas, eo pervenias.

1 ETSI *tibi omnia ſuppetunt, quae conſequi ingenio, aut uſu homines, aut diligentia poſſunt; tamen amore noſtro non ſum arbitratus alienum, ad te perſcribere ea, quae mihi veniebant in mentem, dies ac noctes de petitione tua cogitanti: non ut aliquid ex iis novi adiicerem, ſed ut ea, quae in re diſperſa at-*

que infinita viderentur eſſe, ratione & diſtributione ſub uno adſpectu ponerentur. Quamquam plurimum natura valet, tamen videtur in paucorum menſium negotio poſſe ſimulatio naturam vincere. Civitas quae ſit, cogita, quid petas, qui ſis. Prope quotidie ad forum tibi deſcendenti meditatum hoc ſit, novus ſum, conſulatum peto, Roma eſt. *Nominis novitatem dicendi gloria maxime ſublevabis. Semper ea res plurimum dignitatis habuit. Non poteſt, qui dignus habetur patronus conſularium, indignus conſulatu putari. Quamobrem, quoniam ab hac laude proficiſceris, &, quidquid es, ex hoc es: ita paratus ad dicendum venito, quaſi in ſingulis cauſis iudicium de omni ingenio futurum ſit. Eius facultatis adiumenta, quae tibi ſcio eſſe ſepoſita, ut parata ac promta ſint, cura; & ſaepe, quae de Demoſthenis ſtudio & exercitatione ſcripſit Demetrius, recordare. Deinde & amicorum multitudo, & genera appareant. habes enim ea, quae novi habuerunt; omnes publicanos, totum fere equeſtrem ordinem, multa praeterea municipia, multos abs te defenſos cuiusque ordinis, aliquot collegia: praeterea ſtudio dicendi conciliatos plurimos adoleſcentulos, quotidianam amicorum aſſiduitatem & frequentiam. Haec cura ut teneas commendando, & rogando, & omni ratione efficiendo, ut intelligant, & qui debent tua cauſa, referendae gratiae; & qui volunt, obligandi tui tempus ſibi aliud nullum fore. Etiam hoc multum videtur adiuvare poſſe novum hominem, hominum nobilium voluntas, & maxime conſularium. Prodeſt, quorum in locum ac numerum pervenire velis, ab his ipſis illo loco ac numero dignum putari. Hi rogandi om-*

nes ſunt diligenter, & ad eos allegandum; perſuadendumque eſt iis, nos ſemper cum optimatibus de republica ſenſiſſe, minime populares fuiſſe: ſi quid locuti populariter, id nos eo conſilio feciſſe, ut nobis Cn. Pompeium adiungeremus, ut eum, qui plurimum poſſet, aut amicum in noſtra petitione haberemus, aut certe non adverſarium. Praeterea adoleſcentes nobiles, elabora, ut habeas, vel ut teneas, ſtudioſos tui quos habes. Multum dignitatis afferent. Plurimos habes: perfice, ut ſciant, quantum in his putes eſſe. ſi adduxeris, ut ii, qui non nolunt, cupiant, plurimum pro-
2 *derunt. Ac multum etiam novitatem tuam adiuvat, quod eiusmodi nobiles tecum petunt, ut nemo ſit, qui audeat dicere, plus illis nobilitatem, quam tibi virtutem prodeſſe oportere. Iam P. Galbam, & L. Caſſium, ſummo loco natos, quis eſt, qui petere conſulatum putet? vides igitur ampliſſimis ex familiis homines, quod ſine nervis ſint, tibi pares non eſſe. At Antonius & Catilina moleſti ſunt. Immo homini novo, induſtrio, innocenti, diſerto, gratioſo apud eos, qui res iudicant, optandi competitores: ambo a pueritia ſicarii, ambo libidinoſi, ambo egentes. Eorum alterius bona proſcripta vidimus, vocem denique audivimus iurantis, ſe Romae iudicio aequo cum homine Graeco certare non poſſe: & ex ſenatu eiectum ſcimus. Optima vero cenſorum exiſtimatione in praetura competitorem habuimus, amico Sabidio & Panthera, cum, ad tabulam quos poneret, non habebat. quo tamen in magiſtratu amicam, quam palam domi haberet, de machinis emit. In petitione autem conſulatus caupones omnes compilare per turpiſſimam legationem maluit, quam adeſſe, & po-*

pulo Romano ſupplicare. Alter vero, dii boni! quo ſplendore eſt? primum nobilitate eadem: num maiore? non; ſed virtute: quamobrem, quod inanius, umbram ſuam metuit: hic ne leges quidem, natus in patris egeſtate, educatus in ſororis ſtupris, corroboratus in caede civium: cuius primus ad rempublicam aditus in equitibus Romanis occidendis fuit. Nam illis, quos meminimus, Gallis, qui tum Titiniorum, ac Nanniorum, ac Tanuſiorum capita demebant, Sulla unum Catilinam praefecerat, in quibus ille hominem optimum Q. Caecilium, ſororis ſuae virum, equitem Romanum nullarum partium, cum ſemper natura, tum etiam aetate iam quietum, ſuis manibus occidit. Quid ego nunc di- 3
cam, petere eum conſulatum, qui hominem cariſſimum populo Romano, M. Marium, inſpectante populo Romano, vitibus per totam urbem ceciderit? ad buſtum egerit? ibi omni cruciatu vivum lacerarit? ſtanti collum gladio ſua dextera ſecuerit, cum ſiniſtra capillum eius a vertice teneret? caput ſua manu tulerit, cum inter digitos eius rivi ſanguinis fluerent? qui poſtea cum hiſtrionibus & cum gladiatoribus ita vixit, ut alteros libidinis, alteros facinoris adiutores haberet? qui nullum in locum tam ſanctum, ac tam religioſum acceſſit, in quo non, etſi in aliis culpa non eſſet, tamen ex ſua nequitia dedecoris ſuſpicionem relinqueret? qui ex curia Curios, & Annios, ab atriis Sapalas, & Carvilios, ex equeſtri ordine Pompilios, & Vettios ſibi amiciſſimos compararit? qui tantum habet audaciae, tantum nequitiae, tantum denique in libidine artis & efficacitatis, ut prope in parentum gremiis praetextatos liberos conſtuprarit? Quid ego nunc tibi de A-

frica, quid de teſtium dictis ſcribam? nota ſunt: & ea tu ſaepius legito. Sed tamen hoc mihi non praetermittendum videtur, quod primum ex eo iudicio tam egens diſceſſit, quam quidam iudices eius ante illud iudicium fuerunt: deinde tam invidioſus, ut aliud in eum iudicium quotidie flagitetur. Hic ſe ſic habet, ut magis timeat, etiam ſi quierit, quam ut contemnat, ſi quid commoverit. Quanto melior tibi fortuna petitionis data eſt, quam nuper homini novo C. Coelio? ille cum duobus hominibus ita nobiliſſimis petebat, ut tamen in iis omnia pluris eſſent, quam ipſa nobilitas: ſumma ingenia, ſummus pudor, plurima beneficia, ſumma ratio ac diligentia petendi. Tamen eorum alterum Coelius, etiam cum multo eſſet inferior genere, ſuperior nulla re, paene ſuperavit. Quare ſi facies ea, quae tibi natura, & ſtudia, quibus ſemper uſus es, largiuntur, quae temporis tui ratio deſiderat, quae potes, quae debes; non erit difficile certamen cum iis competitoribus, qui nequaquam ſunt tam genere inſignes, quam vitiis nobiles. Quis enim reperiri poteſt tam improbus civis, qui velit uno ſuffragio duas in rempublicam ſicas deſtringere?

4 *Quoniam, quae ſubſidia novitatis haberes, & habere poſſes, expoſui; nunc de magnitudine petitionis dicendum videtur. Conſulatum petis: quo honore nemo eſt, quin te dignum arbitretur; ſed multi, qui invideant. Petis enim homo ex equeſtri loco ſummum locum civitatis; atque ita ſummum, ut forti viro, diſerto, innocenti, multo ille idem honos plus amplitudinis, quam ceteris afferat. Noli putare, eos, qui ſunt eo honore uſi, non videre, tu cum idem ſis adeptus, quid dignitatis habiturus ſis,*

os vero, qui conſularibus familiis nati locum maiorum nſecuti non ſunt, ſuſpicor tibi, niſi qui admodum te mant, invidere. Etiam novos homines praetorios exi-mo, niſi qui tuo beneficio vincti ſunt, nolle abs te ſe nore ſuperari. Iam in populo quam multi invidi ſint, am multi conſuetudine horum annorum ab hominibus vis alienati, venire tibi in mentem certo ſcio. eſſe am nonnullos tibi iratos ex iis cauſis, quas egiſti, ceſſe eſt. Iam illud tute circumſpicito, quod ad Cn. mpeii gloriam augendam tanto ſtudio te dediſti, num os tibi putes ob eam cauſam eſſe amicos. Quamobrem m & ſummum locum civitatis petas; & videas eſſe dia, quae tibi adverſentur: adhibeas neceſſe eſt om-m rationem, & curam, & laborem, & diligentiam.

petitio magiſtratuum diviſa eſt in duarum rationum 5
igentiam: quarum altera in amicorum ſtudiis, altera populari voluntate ponenda eſt. Amicorum ſtudia neficiis, & officiis, & vetuſtate, & facilitate, ac iu-nditate naturae parta eſſe oportet. Sed hoc nomen a-icorum in petitione latius patet, quam in cetera vita. uisquis eſt enim, qui oſtendat aliquid in te voluntatis, ui colat, qui domum ventitet, is in amicorum numero habendus. Sed tamen, qui ſunt amici ex cauſa hone-iore, cognationis, aut affinitatis, aut ſodalitatis, aut icuius neceſſitudinis, his carum & iucundum eſſe ma-ime prodeſt. Deinde ut quisque eſt intimus, ac maxi-e domeſticus, ut is amet, & quam ampliſſimum eſſe cupiat, valde elaborandum eſt: tum ut tribules, ut cini, ut clientes, ut denique liberti, poſtremo etiam vi tui: nam fere omnis ſermo ad forenſem famam a meſticis emanat auctoribus. Denique inſtituendi ſunt

cuiusque generis amici: ad ſpeciem, homines illuſtres honore ac nomine; qui etiam ſi ſuffragandi ſtudia non navant, tamen afferunt petitori aliquid dignitatis: ad ius obtinendum, magiſtratus; ex quibus maxime conſules, deinde tribuni plebis, ad conficiendas centurias, homines excellenti gratia. Qui abs te tribum, aut centuriam, aut aliquod beneficium, aut habeant, aut, ut habeant, ſperent; eos prorſus magnopere et compara, et confirma. nam per hos annos homines ambitioſi vehementer omni ſtudio atque opere laborarunt, ut poſſent a tribulibus ſuis ea, quae peterent, impetrare. Hos tu homines, quibuscunque rationibus, ut ex animo atque ex illa ſumma voluntate tui ſtudioſi ſint, elaborato. Quod ſi ſatis grati homines eſſent, haec omnia tibi parata eſſe debebant, ſicut parata eſſe confido: nam hoc biennio quatuor ſodalitates civium ad ambitionem gratioſiſſimorum tibi obligaſti, M. Fundanii, Q. Gallii, C. Cornelii, C. Orcinini: horum in cauſis ad te deferundis quidnam eorum ſodales tibi receperint & confirmarint, ſcio. nam interfui. Quare hoc tibi faciendum eſt, ut hoc tempore ab iis, quod debent, exigas ſaepe commonendo, rogando, confirmando, curando; ut intelligant, nullum ſe unquam aliud tempus habituros referendae gratiae. profecto homines & ſpe reliquorum tuorum officiorum, etiam recentibus beneficiis, ad ſtudium navandum excitabuntur. Et omnino quoniam eo genere amicitiarum petitio tua maxime munita eſt, quod cauſarum defenſionibus adeptus es; fac ut plane iis omnibus, quos devinctos tenes, deſcriptum ac diſpoſitum ſuum cuique munus ſit. & quemadmodum nemini illorum moleſtus nulla in re unquam fuiſti;

ſic cura, ut intelligant, omnia te, quae ab illis tibi de-
beri putaris, ad hoc tempus reſervaſſe. Sed quoniam tri- 6
bus rebus homines maxime ad benevolentiam, atque ad
haec ſuffragandi ſtudia ducuntur, beneficio, ſpe, ad-
iunctione animi, vel voluntate; animadvertendum eſt,
quemadmodum cuique horum generi ſit inſerviendum.
Minimis beneficiis homines adducuntur, ut ſatis cauſae
putent eſſe ad ſtudium ſuffragationis; nedum ii, quibus
ſaluti fuiſti, quos tu habes plurimos, non intelligant,
ſi hoc tuo tempore tibi non ſatisfecerint, ſe probatos ne-
mini unquam fore. quod cum ita ſit, tamen rogandi
ſunt, atque etiam in hanc opinionem adducendi, ut,
qui nobis adhuc obligati fuerint, iis viciſſim nos obli-
gari poſſe videamur. Qui autem ſpe tenentur, quod ge-
nus hominum multo etiam eſt diligentius atque officio-
ſius; iis fac, ut propoſitum ac paratum auxilium tuum
eſſe videatur: denique ut ſpectatorem te ſuorum officio-
rum eſſe intelligant diligentem: ut videre te plane, atque
animadvertere, quantum a quoque proficiſcatur, appa-
reat. Tertium illud genus eſt ſtudiorum voluntarium,
quod agendis gratiis, accommodandis ſermonibus ad
eas rationes, propter quas quiſque ſtudioſus eſſe tui vi-
debitur, ſignificanda erga illos pari voluntate, adducen-
da amicitia in ſpem familiaritatis & conſuetudinis
confirmari oportebit. Atque in iis omnibus generibus iu-
dicato et perpendito, quantum quisque poſſit; ut ſcias,
et quemadmodum cuique inſervias, & quid a quoque ex-
ſpectes & poſtules. Sunt enim quidam homines in ſuis
vicinitatibus & municipiis gratioſi; ſunt diligentes &
copioſi; qui etiam ſi antea non ſtuduerunt huic gratiae,
tamen ex tempore elaborare eius cauſa, cui debent aut

volunt, facile poſſunt. his hominum generibus ſic inſerviendun eſt, ut ipſi intelligant, te videre quid a quoque exſpectes, ſentire quid accipias, meminiſſe quid acceperis. Sunt autem alii, qui aut nihil poſſunt, aut etiam odio ſunt tribulibus ſuis: nec habent tantum animi aut facultatis, ut enitantur ex tempore. hos internoſcas videto; ne, ſpe in aliquo maiore poſita, praeſidii parum comparetur.

7 *Et quamquam partis & fundatis amicitiis fretum ac munitum eſſe oportet, tamen in ipſa petitione, amicitiae permultae ac perutiles comparantur. nam in ceteris moleſtiis habet hoc tamen petitio commodi, ut poſſis honeſte, quod in cetera vita non queas, quoscunque velis, adiungere ad amicitiam; quibuscum ſi alio tempore agas, ut te utantur, abſurde facere videare: in petitione autem niſi id agas, et cum multis, & diligenter, nullus petitor eſſe videare. Ego autem tibi hoc confirmo, eſſe neminem (niſi aliqua neceſſitudine competitorum alicui tuorum ſit adiunctus) a quo non facile, ſi contenderis, impetrare poſſis, ut ſuo beneficio promereatur, ſe ut ames, & ſibi ut debeas: modo ut intelligat, te magni aeſtimare, ex animo agere, bene ſe ponere, fore ex eo non brevem & ſuffragatoriam, ſed firmam & perpetuam amicitiam. Nemo erit, mihi crede, in quo modo aliquid virtutis ſit, qui hoc tempus ſibi oblatum amicitiae tecum conſtituendae praetermittat; praeſertim cum tibi hoc caſus afferat, ut ii tecum petant, quorum amicitia aut contemnenda, aut fugienda ſit; & qui hoc, quod ego te hortor, non modo non aſſequi, ſed ne incipere quidem poſſint. Nam quid incipiat Antonius homines adiungere, atque invitare ad amicitiam, quos per ſe ſuo nomine appellare non poſſit? mihi quidem ſtul-*

*ius nihil videtur, quam exiſtimare eum ſtudioſum tui,
'uem non noris. Eximiam quandam gloriam, et digni-
atem, ac rerum geſtarum magnitudinem eſſe oportet in
o, quem homines ignoti, nullis ſuffragantibus meritis,
ıonore afficiant. ut quidem homo iners, ſine officio, ſine
ngenio, cum infamia, nullis amicis ſeptus, hominem plu-
'imorum ſtudio, atque omnium bona exiſtimatione mu-
ıitum praecurrat, ſine magna culpa negligentiae fieri non
›oteſt. Quamobrem omnes centurias multis & variis ami-* 8
*itiis cura ut confirmatas habeas: & primum, id, quod
ınte oculos eſt, ſenatores, equitesque Romanos, ceterorum
›rdinum navos homines & gratioſos complectere. multi
homines urbani induſtrii, multi libertini in foro gratioſi
ıavique verſantur, quos per te, quos per communes ami-
:os poteris ſumere. cura ut tui cupidi ſint: elaborato,
ıppetito, allegato, ſummo beneficio te affici oſtendito.
deinde habeto rationem urbis totius, collegiorum om-
ıium, pagorum, vicinitatum. ex iis principes ad ami-
:itiam tuam ſi adiunxeris, per eos reliquam multitudi-
nem facile tenebis. poſtea totam Italiam fac ut in ani-
mo ac memoria tributim deſcriptam comprehenſamque
habeas; ne quod municipium, coloniam, praefecturam,
locum denique Italiae ne quem eſſe patiare, in quo non
habeas firmamenti quod ſatis eſſe poſſit. perquiras etiam
& inveſtiges homines ex omni regione, eosque cognoſcas,
appetas, confirmes; cures, ut in ſuis vicinitatibus tibi
petant, & tua cauſa quaſi canditati ſint. Volent te ami-
cum, ſi ſuam a te amicitiam expeti videbunt. id ut
intelligant, oratione, quae ad eam rationem pertinet,
abunde conſequere. Homines municipales, ac ruſticani,
ſi nomine nobis noti ſunt, in amicitia ſe eſſe arbitran-*

*tur. ſi vero etiam praeſidii ſe aliquid ſibi conſtituere pu-
tant, non amittunt occaſionem promerendi. hos ceteri,
& maxime tui competitores ne norunt quidem: tu &
noſti, & facile cognoſces: ſine quo amicitia eſſe non
poteſt. neque id tamen ſatis eſt, tametſi magnum eſt, ſi
non conſequatur ſpes utilitatis atque amicitiae, ne no-
menclator ſolum, ſed amicus etiam bonus eſſe videare.
ita cum et hos ipſos, propter ſuam ambitionem, qui
apud tribules ſuos plurimum gratia poſſunt, tui ſtudio-
ſos in centuriis habebis; & ceteros, qui apud aliquam
partem tribulium propter municipii, aut civitatis, aut
collegii rationem valent, cupidos tui conſtitueris, in
optima ſpe eſſe debebis. Iam equitum centuriae multo
facilius mihi diligentia poſſe teneri videntur. primum
cognoſcendi ſunt equites; pauci enim ſunt: deinde
adipiſcendi: multo enim facilius illa adoleſcentulorum
aetas ad amicitiam adiungitur. deinde habebis tecum ex
iuventute optimum quemque, & ſtudioſiſſimum huma-
nitatis. tum autem quod equeſter ordo tuus eſt, ſequen-
tur illi auctoritatem ordinis, ſi abs te adhibebitur ea
diligentia, ut non ordinis ſolum voluntate, ſed etiam
ſingulorum amicitiis eas centurias confirmatas habeas.
Iam ſtudia adoleſcentulorum in ſuffragando, in obeun-
do, in nuntiando, in aſſectando mirifice & magna,
9 & honeſta ſunt. Et quoniam aſſectationis mentio facta
eſt, id quoque curandum eſt, ut quotidiana cuiusque ge-
neris, & ordinis, & aetatis utare. nam ex ea ipſa copia
coniectura fieri poterit, quantum ſis in ipſo campo virium
ac facultatis habiturus. Huius autem rei tres partes
ſunt. una ſalutatorum, quum domum veniunt: altera de-
ductorum: tertia aſſectatorum. In ſalutatoribus, qui ma-*

gis vulgares ſunt, & hac conſuetudine, quae nunc eſt, plures veniunt, hoc efficiendum eſt, ut hoc ipſum minimum officium eorum tibi gratiſſimum eſſe videatur. Qui domum tuam venient, iis ſignificato, te animadvertere, & eorum amicis, qui illis renuntient, oſtendito, ſaepe ipſis dicito. ſic homines ſaepe, quum obeunt plures competitores, & vident unum eſſe aliquem, qui haec officia maxime animadvertat, ei ſe dedunt, deſerunt ceteros, minutatim ex communibus proprii, ex fucoſis firmi ſuffragatores evadunt. Iam illud teneto diligenter, ſi eum, qui tibi promiſerit, fucum (ut dicitur) facere audieris, aut ſenſeris; ut te id audiſſe, aut ſcire diſſimules: ſi quis tibi ſe purgare volet, quod ſuſpectum eſſe arbitretur, affirmes te de illius voluntate nunquam dubitaſſe, nec debere dubitare. is enim, qui ſe non putat ſatisfacere, amicus eſſe nullo modo poteſt. Scire autem oportet, quo quisque animo ſit, ut & quantum cuique confidas, conſtituere poſſis. Iam deductorum officium, quo maius eſt, quam ſalutatorum, hoc gratius tibi eſſe ſignificato atque oſtendito, &, quoad eius fieri poterit, certis temporibus deſcendito. magnam affert opinionem, magnam dignitatem quotidiana in deducendo frequentia. Tertia eſt ex hoc genere aſſidua aſſectatorum copia. in ea quos voluntarios habebis, cura, ut intelligant, te ſibi in perpetuum ſummo beneficio obligari. qui autem tibi debent, ab iis plane hoc munus exige: qui per aetatem ac negotium poterunt, ipſi tecum ut aſſidui ſint. qui ipſi ſectari non poterunt, neceſſarios ſuos in hoc munere conſtituant. valde ego te volo, & ad rem pertinere arbitror, ſemper cum multitudine eſſe. praeterea magnam affert laudem, & ſummam dignitatem, ſi ii tecum erunt, qui a te de-

ſenſi, & qui per te ſervati, ac iudiciis liberati ſunt. Haec tu plane ab iis poſtulato, ut quoniam nulla impenſa per te alii rem, alii honeſtatem, alii ſalutem ac fortunas omnes obtinuerunt, nec aliud ullum tempus futurum ſit, ubi tibi referre gratiam poſſint, hoc te officio remunerent.

10 *Et quoniam in amicorum ſtudiis haec omnis ratio verſatur; qui locus in hoc genere cavendus ſit, praetermittendum non videtur. Fraudis atque inſidiarum, & perfidiae plena ſunt omnia. non eſt huius temporis perpetua illa de hoc genere diſputatio, quibus rebus benevolus & ſimulator diiudicari poſſit. tantum eſt huius temporis admonere. Summa tua virtus eosdem homines & ſimulare tibi ſe eſſe amicos, & invidere coegit. Quamobrem* Ἐπιχάρμειον *illud teneto, nervos atque artus eſſe ſapientiae, non temere credere. Et cum tuorum amicorum ſtudia conſtitueris, tum etiam obtrectatorum atque adverſariorum rationes & genera cognoſcito. Haec tria ſunt: unum ex iis, quos laeſiſti: alterum, qui ſine cauſa non amant: tertium, qui competitorum valde amici ſunt. Quos laeſiſti, cum contra eos pro amico diceres, his te plane purgato: neceſſitudines commemorato: in ſpem adducito, te in eorum rebus, ſi ſe in amicitiam contulerint, pari ſtudio atque officio futurum: ſpondeto. Qui ſine cauſa non amant, eos aut beneficio, aut ſpe, aut ſignificando tua erga illos ſtudia futura, delinito, dans operam, ut de illa animi pravitate deducas. Quorum voluntas erit abs te propter competitorum amicitias alienior, his quoque eadem inſervi oratione, qua ſuperioribus: &, ſi probare poteris, te in eos ipſos competitores tuos benevolo eſſe*

11 *animo oſtendito. Quoniam de amicitiis conſtituendis ſatis dictum eſt, dicendum de illa altera parte petitionis, quae*

in populari ratione verſatur. Ea deſiderat nomenclationem, blanditiam, aſſiduitatem, benignitatem, rumorem, ſpem in republica. Primum id, quod facis, ut homines noris, ſignifica, ut appareat: & auge, ut quotidie melius fiat. nihil mihi tam populare, neque tam gratum videtur. Deinde id, quod natura non habes, induc in animum, ita ſimulandum eſſe, ut natura facere videare. nam comitas tibi non deeſt ea, quae bono ac ſuavi homine digna eſt. ſed opus eſt magnopere blanditia: quae etiam ſi vitioſa eſt, & turpis in cetera vita, tamen in petitione eſt neceſſaria. tunc enim cum deteriorem aliquem aſſentando facit, improba eſt: cum amiciorem, non tam vituperanda. petitori vero neceſſaria eſt, cuius & frons, & vultus, & ſermo ad eorum, quoscunque conveneris, ſenſum & voluntatem commutandus eſt. Iam aſſiduitatis nullum eſt praeceptum: verbumque ipſum docet, quae res ſit. prodeſt quidem vehementer, nusquam deeſſe: ſed tamen hic fructus eſt aſſiduitatis, non ſolum eſſe Romae atque in foro, ſed aſſidue petere, ſaepe eosdem appellare: non committere, ut quisquam poſſit dicere, quod eius ſit, conſequi poſſis, ſi abs te ſit rogatum, & valde ac diligenter rogatum. Benignitas autem late patet: & eſt in re familiari; quae quamquam ad multitudinem pervenire non poteſt, tamen ab amicis laudatur, & multitudini grata eſt. eſt in conviviis; quae facito & abs te, & ab amicis tuis concelebrentur & paſſim, & tributim: eſt etiam in opera; quam pervulga & communica: curaque, ut aditus ad te diurni nocturnique pateant, neque foribus ſolum aedium tuarum, ſed etiam vultu ac fronte, quae eſt animi ianua. quae ſi ſignificant voluntatem abditam eſſe ac retruſam, parvi refert pate-

re oſtium. homines enim non modo promitti ſibi, praeſertim quae a candidato petant, ſed etiam large atque honorifice promitti volunt. quare hoc quidem facile praeceptum eſt, ut, quod acturus ſis, id ſignifices te ſtudioſe ac libenter eſſe facturum. illud difficilius, & magis ad tempus, quam ad naturam accommodatum tuam: quod facere non poſſis, ut id aut iucunde promittas, aut ingenue neges. quorum alterum eſt boni viri, alterum boni
12 *petitoris. Nam cum id petitur, quod honeſte, aut ſine detrimento noſtro promittere non poſſumus (quo modo, ſi qui roget, ut contra amicum aliquem cauſam recipiamus) belle negandum eſt, ut oſtendas neceſſitudinem, demonſtres quam moleſte feras, aliis te id rebus exſarturum eſſe perſuadeas. Audivi hoc dicere quendam de quibusdam oratoribus, ad quos cauſam ſuam detuliſſet, gratiorem ſibi orationem fuiſſe, qui negaſſet, quam illius, qui recepiſſet. ſic homines fronte & oratione magis, quam ipſo beneficio reque capiuntur. Verum hoc probabile eſt: illud alterum ſubdurum tibi homini Platonico ſuadere: ſed tamen tempori tuo conſulam. quibus enim te propter aliquod officium neceſſitudinis affuturum negaris, tamen ii poſſunt abs te placati aequique diſcedere. quibus autem idcirco negaris, quod te impeditum eſſe dixeris aut amicorum negotiis, aut gravioribus cauſis, ante ſuſceptis, inimici diſcedunt: omnesque hoc animo ſunt, ut ſibi te mentiri malint, quam negare. C. Cotta, in ambitione artifex, dicere ſolebat, ſe operam ſuam, quoad non contra officium rogaretur, polliceri ſolere omnibus, impertire iis, apud quos optime poni arbitraretur: ideo ſe nemini negare, quod ſaepe accideret, ut is, cui pollicitus eſſet, non uteretur: ſaepe, ut ipſe*

magis eſſet vacuus, quam putaſſet: neque poſſe domum eius compleri, qui tantum modo reciperet, quantum videret ſe obire poſſe: caſu fieri, ut agantur ea, quae non putaris; illa, quae credideris in manibus eſſe, ut aliqua de cauſa non agantur: deinde eſſe extremum, ut iraſcatur is, cui mendacium dixeris. id ſi promittas, & incertum eſt, & in diem, & in paucioribus. ſin autem id neges, & certe abalienes, & ſtatim, & plures: plures enim multo ſunt, qui rogant, ut uti liceat opera alterius, quam qui utantur. Quare ſatius eſt, ex iis aliquos aliquando tibi in foro iraſci, quam omnes continuo domi: praeſertim cum multo magis iraſcantur ei, qui neget, quam ei, quem videant iuſta cauſa impeditum; ut facere, quod promiſit, cupiat, ſi ullo modo poſſit. Ac ne videar aberraſſe a diſtributione mea, qui haec in hac populari parte petitionis diſputem: hoc ſequor; haec omnia non tam ad amicorum ſtudia, quam ad popularem famam pertinere. etſi enim ineſt aliquid ductum ex illo genere, benigne reſpondere, ſtudioſe inſervire negotiis ac periculis amicorum: tamen hoc loco ea dico, quibus multitudinem capere poſſis, ut de nocte domus compleatur; ut multi ſpe tui praeſidii teneantur, ut amiciores abs te diſcedant, quam acceſſerint, ut quam plurimorum aures optimo ſermone compleantur. Sequitur, ut de rumore 13 *dicendum ſit: cui maxime ſerviendum eſt. ſed quae dicta ſunt omni ſuperiori oratione, eadem ad celebrandum rumorem valent, dicendi laus, ſtudia publicanorum, & equeſtris ordinis, hominum nobilium voluntas, adoleſcentulorum frequentia, eorum, qui abs te defenſi ſunt, aſſiduitas, ex municipiis multitudo eorum, quos tua cauſa veniſſe appareat: bene ut homines noſſe, comiter*

*appellare, aſſidue ac diligenter petere, benignum ac li-
beralem eſſe, loquantur & exiſtiment; domus ut multa
nocte compleatur, omnium generum frequentia adſit, ſa-
tisfiat oratione omnibus; re operaque multis: perficiatur
id, quod fieri poteſt labore, & arte, ac diligentia; non
ut ad populum ab iis omnibus fama perveniat, ſed ut in
his ſtudiis populus ipſe verſetur. Iam urbanam illam
multitudinem, & eorum ſtudia, qui conciones tenent,
quae adeptus es in Pompeio ornando, Manilii cauſa re-
cipienda, Cornelio defendendo, excitanda nobis ſunt:
quae adhuc habuit nemo, quin idem ſplendorem om-
nium, voluntatesque haberet. Efficiendum etiam illud,
ut ſciant omnes, Cn. Pompeii ſummam erga te eſſe vo-
luntatem, & vehementer ad illius rationes, te id aſſequi,
quod petis, pertinere. Poſtremo tota petitio, cura, ut pom-
pae plena ſit, ut illuſtris, ut ſplendida, ut popularis, ut ha-
beat ſummam ſpeciem, ac dignitatem, ut, etiam ſi quid poſ-
ſit, nec competitoribus tuis exiſtat aut ſceleris, aut libidi-
nis, aut largitionis accommodata ad eorum mores infa-
mia. Atque etiam in hac petitione maxime videndum eſt,
ut ſpes reipublicae bona de te ſit, & honeſta opinio. nec ta-
men in petendo reſpublica capeſſenda eſt, neque in ſena-
tu, neque in concione: ſed haec tibi ſunt retinenda; ut
ſenatus te exiſtimet ex eo, quod ita vixeris, defenſorem
auctoritatis ſuae fore: equites Romani, & viri boni, &
locupletes, ex vita acta te ſtudioſum otii ac rerum tran-
quillarum: multitudo, ex eo duntaxat, quod ora-
tione in concione ac iudicio popularis fuiſti, te a
14 ſuis commodis alienum non futurum. Haec mihi venie-
bant in mentem de duabus illis commonitionibus ma-
tutinis, quod tibi quotidie ad forum deſcendenti medi-*

tandum eſſe dixeramus: Novus ſum, conſulatum peto.

Tertium reſtat, Roma eſt, civitas ex nationum conventu conſtituta: in qua multae inſidiae, multa fallacia, multa in omni genere vitia verſantur: multorum arrogantia, multorum contumacia, multorum malevolentia, multorum ſuperbia, multorum odium ac moleſtia perferenda eſt. Video eſſe magni conſilii atque artis, in tot hominum cuiusque modi vitiis tantisque verſantem vitare offenſionem, vitare fabulam, vitare inſidias; eſſe unum hominem accommodatum ad tantam morum, ac ſermonum, ac voluntatum varietatem. Quare etiam atque etiam perge tenere iſtam viam, quam inſtituiſti. excelle dicendo. hoc & tenentur Romae homines, et alliciuntur, & ab impediendo, ac laedendo repelluntur. Et quoniam in hoc vel maxime vitioſa eſt civitas, quod, largitione interpoſita, virtutis ac dignitatis oblivisci ſolet; in hoc fac ut te bene noris, id eſt, ut intelligas, eum eſſe te, qui iudicii ac periculi metum maximum competitoribus afferre poſſis. Fac, ut ſe abs te cuſtodiri atque obſervari ſciant. cum diligentiam tuam, cum auctoritatem, vimque dicendi, tum profecto equeſtris ordinis erga te ſtudium pertimeſcant. Atque haec ita te volo illis proponere, non, ut videare iam accuſationem meditari, ſed ut hoc terrore facilius hoc ipſum, quod agis, conſequare. & plane ſic contende omnibus nervis ac facultatibus, ut adipiſcamur quod petimus. Video, nulla eſſe comitia tam inquinata largitione, quibus non gratis aliquae centuriae renuntient ſuos, maxime neceſſarios. Quare ſi advigilamus pro rei dignitate, & ſi noſtros ad ſummum ſtudium benevolos excitamus; & ſi hominibus gratioſis ſtudioſisque noſtri ſuum cuique mu-

nus deſcribimus, & ſi competitoribus iudicia proponimus; ſequeſtribus metum iniicimus; diviſores ratione aliqua coercemus: perfici poteſt, ut largitio aut nulla fiat, aut nihil valeat. Haec ſunt, quae putavi non melius ſcire me, quam te, ſed facilius his tuis occupationibus colligere unum in locum poſſe, & ad te perſcripta mittere. quae tamen etſi ita ſcripta ſunt, ut non ad omnes, qui honores petent, ſed ad te proprie, & ad hanc tuam petitionem valeant: tamen tu, ſi quid mutandum eſſe videbitur, aut omnino tollendum, aut ſi quid erit praeteritum; velim hoc mihi dicas. volo enim hoc commentariolum petitionis haberi omni ratione perfectum.

M. TULLII CICERONIS FRAGMENTA EX EPISTOLIS.

EX EPISTOLA AD M. TITINIUM.

SUET. *cl. Rhet.*) Equidem memoria teneo, pueris nobis primum Latine docere coepiſſe L. Plautium quendam, ad quem cum fieret concurſus, quod ſtudioſiſſimus quisque apud eum exerceretur; dolebam mihi idem non licere. continebar autem doctiſſimorum hominum auctoritate, qui exiſtimant, Graecis exercitationibus ali melius ingenia poſſe.

AD CORNELIUM NEPOTEM *epiſt. lib.* II.

MACR. *lib.* 2. *cap.* 1. *Saturn.*) Itaque noſtri, cum omnia, quae dixiſſemus, dicta eſſent; quae facete, et breviter, et acute locuti eſſemus, ea proprio nomine appellari *dicteria* voluerunt.

Ad eundem ex lib. incerto.

PRISC. *lib.* 8.) Hoc reſtiterat etiam; ut a te fictis aggrederer donis.

PRISC. *ibid.*) Qui habet, ultro appetitur; qui eſt pauper, aſpernatur.

SUET. *in Iul. Caeſ.*) Quid? oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? quis ſen-

tentiis aut acutior, aut crebrior? quis verbis aut ornatior, aut elegantior?

MARCEL.) Neque enim quidquam aliud eſt felicitas, niſi honeſtaram rerum proſperitas; vel, ut alio modo definiam, Felicitas eſt fortuna, adiutrix conſiliorum bonorum: quibus qui non utitur, felix nullo pacto eſſe poteſt. Ergo in perditis impiisque conſiliis, quibus Caeſar uſus erat, nulla potuit eſſe felicitas: feliciorque meo iudicio Camillus exſulans, quam temporibus iisdem Manlius, etiamſi, id quod cupierat, regnare potuiſſet.

AD C. CAESAREM *epiſt. lib.* I.

NON. *Dicare.*) Balbum quanti faciam, quamque ei me totum dicaverim, ex ipſo ſcies.

NON. *Conſequi. Honor.*) Tum cum ea, quae es ab ſenatu ſummo cum honore conſecutus.

NON. *Improbum.*) Debes odiſſe improbitatem eius, quia impudentiſſimum nomen delegerit.

NON. *Tueri.*) Ut ſciret maiore cura tuenda eſſe, quae parta ſunt.

Ad eundem epiſt. lib. II.

NON. *Locare.*) Vel quod locatio ipſa pretioſa.

NON. *Putare.*) Quod ſapientes homines ac boni putant.

CARIS. *lib.* I.) Neque pro cauto ac diligente ſe caſtris continuit.

NON. *Monumentum.*) Sed ego, quae monumenti ratio ſit, nomine ipſo admoneor. ad memoriam magis ſpectare debet poſteritatis, quam ad praeſentis temporis gratiam.

Ad eundem epiſt. lib. III.

NON. *Dimittere)* Quae ſi videres, non de exercitu retinendo tueri, ſed eo tradito, aut dimiſſo.

NON. *Contemno.)* * Amici nonnulli a te contemni ac deſpici, ac pro nihilo haberi ſenatum velint.

Ad eundem ex lib. incerto.

NON. *Levare.)* Iam amplitudinem, gloriamque tuam magno mihi ornamento fore exiſtimo, quod me levas cura.

NON. *Conſequi.)* Extrema vero nec quanta, nec qualia ſint, verbis conſequi poſſum.

AD CAES. IUNIOREM *epiſt. lib.* I.

Omnia ex NONIO, *Sagum.)* Pridie Nonas Febr. cum ad te literas mane dediſſem, deſcendi ad forum togatus, cum reliqui conſulares ſagati vellent deſcendere.

Aditus.) * et aut ad conſules, aut ad te, aut ad Brutum adiſſent, his fraudi ne eſſet, quod cum Antonio fuiſſent.

Relatum.) Sed haec viderimus, cum legati reſponſa retulerint.

Vindicare.) Quaſi ſi me ad id beneficium arceſſeres, quo per te me una cum republica in libertatem vindicaſſem.

Accipere. Rogare.) Roga ipſum, quemadmodum ego eum Arimini acceperim.

Cunctari.) Sed cito poenituit, domum rediit, ceteri cunctabantur.

Opinio.) Erat opinio bona de Planco, bona de Lepido.

Comparare.). * Neminem tibi profecto hominem ex omnibus aut antepoſuiſſem unquam, aut etiam comparaſſem.

Expedire.) Ex ceteris autem generibus tunc pecunia expedietur, cum legionibus victricibus erunt, quae ſpopondimus, perſolvenda.

Confectum.) In ſingulas tegulas impoſitis ſexcentis, ſexcenties confici poſſe.

Ducere.) Ne res duceretur, fecimus ut Hercules Antianus in alium locum transferretur.

Involvere.) Sed quod videret nomine pacis bellum involutum fore.

Ignoſcere, ac *concedere.*) Quod mihi et Philippo vacationem das, bis gaudeo. nam et praeteritis ignoſcis, et concedis futura.

Ferox.) Itaque vereor, ne ferociorem eum faciant tua tam praeclara de eo iudicia.

Ad eundem epiſt. lib. II.

Omnia ex NONIO. *Inſulſum.*) Sed ita locutus inſulſe eſt, ut mirum ſenatus convicium exceperit.

Ignavum et *ſegne.*) In quo tua me provocavit oratio, mea conſecuta eſt ſegnis.

Confectum.) Bellum, ut opinio mea fert, ex conſenſu civitatis confectum iam haberemus.

Conſtat.) Cum conſtet, Caeſarem Lupercis id vectigal dediſſe, qui ante poterat id conſtare?

Deiicere.) Adeſt Albae neſcio quis Claudius, quem cum reſtitui iuſſiſſet, Ancone cum eo deiectus eſt ex ſenatusconſulto.

Inſolens.) Inſolens, arrogans, iactans.

Secundum.) Scriptum erat equeſtre proelium valle ſecundum, quin potius adverſum.

Meret.) Quem periſſe ita de republica merentem conſulem, vehementer doleo.

Praeſtare.) Tu ſi meam fidem praeſtiteris, quod confido te eſſe facturum.

Spurcus.) Cum iter facerem Claternam tempeſtate ſpurciſſima.

Locuples.) Nihil omnino certi, nec locupletem ad hoc auctorem habebamus.

Paludatus.) Antonius demens ante lucem paludatus.

Ad eundem epiſt. lib. III.

NON. *Invehi.*) Itaque in eum palam vehementer eſt invectus.

NON. *Antiquus.*) Ego autem antiquiſſimum Scythis oriundum, quibus antiquior laetitia eſt, quam lucrum.

Ad eundem ex lib. incerto.

NON. *Opinio.*) Poſthac quod voles a me fieri, ſcribito. vincam opinionem tuam.

NON. *Promittere.*) Promiſſa tua memoria teneas.

AD C. PANSAM *epiſt. lib.* I.

NON. *Humaniter.* et PRISC. *lib.* 15.) De Antiocho feciſti humaniter: quem quidem ego ſemper dilexi, meque ab eo diligi ſenſi.

NON. *Inaudire.*) * quorum erupit illa vox, de qua ex te primum quiddam inaudieram.

Ad eundem epiſt. lib. III.

NON. *Concalfacere.*) Nos Ventidianis rumoribus concalfecimus.

AD A. HIRTIUM *epiſt. lib.* II.

NON. *Error.*) Qua in re ſi mediocriter lapſus ſum, defendas velim tolerabile erratum.

Ad eundem epiſt. lib. V.

NON. *Impertio.*) Et quoniam, ut hoc tempus eſt, nihil habeo, patriae quod impertiam.

Ad eundem epiſt. lib. IX.

NON. *Interfici.*) Dices, quid, quaeſo, iſtuc intererat? neſcio, niſi tamen erat mihi verendum ſaepius, ne qui caſus perimeret ſuperiora.

Ad eundem ex lib. incerto.

NON. *Vetuſtiſcere a veteraſcere.*) Cum enim nobilitas ſit nihil aliud, quam cognita virtus, quis in eo, quem veteraſcentem videt ad gloriam, generis antiquitatem deſideret?

NON. *Lutum.*) Luta et limum aggerebant.

AD M. BRUTUM *epiſt. lib.* VII.

NON. *Experiri.*) His contraria, atque parata, ut eſſe ſolent, expertus ſum.

Ad eundem epiſt. lib. VIII.

NON. *doct. indag.*) Et quod te tantum amat, ut vel me audeat provocare.

NON. *Amare et diligere. et contentus.*) Sic igitur facies, et me aut amabis, aut, quo contentus ſum, diliges.

QUINCT. *l.* 5. *c.* 10.) Veritus fortaſſe, ne nos in Catonem noſtrum transferamus illinc mali aliquid: etſi argumentum ſimile non erat.

QUINCT. *l.* 8. *c.* 3.) Nam eloquentiam, quae admirationem non habet, nullam iudico.

QUINCT. *ibid.*) * Et eum amorem, et eum, ut hoc verbo utar, favorem in conſilium advocabo.

QUINCT. *l.* 9. *c.* 3.) Ego cum in gratiam redierim cum Ap. Claudio, et redierim per Cn. Pompeium: ego ergo cum redierim.

QUINCT. *ibid.*) Sermo nullus, ſcilicet niſi de te. quid enim potius? Tum Flavius, Erras, inquit, tabellarie, et ego ibidem orans inter coenam exoravi.

QUINCT. *ibid.*) Praeſtat enim nemini imperare, quam alicui ſervire. ſine illo enim vivere honeſte licet, cum hoc vivendi nulla conditio eſt.

QUINCT. *lib.* 3. *cap.* 10.) Simne bonus vir, ſi hoc ſuadeam? minime. Suaſoris enim eſt finis, utilitas eius, cui quiſque ſuadet. At recta ſunt. quis negat? ſed non eſt ſemper rectis in ſuadendo locus.

QUINCT. *lib.* 8. *cap.* 6.) Populo impoſuimus, et oratores viſi ſumus.

QUINCT. *lib.* 6. *cap.* 4.) Res mihi inviſae viſae ſunt, Brute.

AD M. FILIUM *lib.* I.

PRISC. *l.* 8. *et l.* 10.) Quare effice, et elabora ut excellas.

Ad eundem lib. II.

NON. *Commodare.*) Cui ego, quibuscunque rebus potero, libentiſſime commodabo.

Ad eundem ex lib. incerto.

DIOM. *lib.* 1.) Ceris delitis.

LACT. *l.* 4. *c.* 14.) Philoſophiae quidem praecepta noſcenda, vivendum autem civiliter.

AD LICINIUM CALVUM *lib.* I.

Prisc. *l.* 9.) Tuli moleſtę, quod literae delitae ſunt mihi a te redditae.

Non. *Auguro.*) Praeſentit animus, atque agurat quodammodo, quae futura ſit ſuavitas.

M. TULLII C. AD Q. AXIUM *epiſt. lib.* I.

Fronto.) Ad M.. Bibulum adierunt.

Fronto.) Si tu nos aliquid adiutare potes.

Suet. *in Iul. Caeſ.*) Caeſar in conſulatu confirmavit regnum, de quo aedilis cogitarat.

AD CATONEM *epiſtola.*

Non. *Plus et multum.*) Nec idcirco mihi deſiderandam eſſe dignitatem meam, quod eam multi impugnarint, eo magis recolendam, quod plus deſiderarint.

AD CERELLIAM *epiſtola.*

Quinct. *l.* 6. *c.* 4.) Haec aut animo Catonis ferenda ſunt, aut Ciceronis ſtomacho.

AD L. PLANCUM.

Gell. *lib.* 1. *cap.* 21.) Nam neque deeſſe reipublicae volo, neque ſupereſſe.

EX EPISTOLA INCERTA.

Quinct. *lib.* 9. *cap.* 3.) Data Lupercalibus, quo die Antonius Caeſari.

Quinct. *lib.* 6. *cap.* 4.) * Ne ulli ſunt pedes faceti, ac deliciis ingredienti mollius.

INDEX SCRIPTORUM

Quorum Epiſtolae cum Epiſtolis Ciceronis leguntur

Nec non eorum, ad quos Cicero ſcripſit.

Ad Acilium Pro Cos. XIII, 30-39.
Ad Allienum Pro Cos. XIII, 78-79.
Ad Ampium VI, 12. X, 29.
Ad Q. Ancharium Q. F. Pro Cos. XIII, 40.
Ad C. Antonium M. F. Imp. V, 5.
Ad Appium Pulchrum Imp. III. per tot. 1-13, & fortaſſe XI, 29.
Ad Apuleium Proquaeſtorem XIII, 45. 46.
Ad Atticum libri ſedecim integri, & nomen integrum libro tertio Epiſtola vigeſima *Q. Caecilio Q. F. Pomponiano Attico*. Eidem Tullius dicavit librum de Senectute & Laelium.
Ad Auctum Pro Cos. XIII, 50.
Ad Baſilum VI, 15.
Ad Bithynicum VI, 17.
Bithynici VI, 16.
Ad D. Brutum, liber ſingularis, & praeterea in Epiſtolis ad familiares XI, 5. 6. 7. 8. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 24. 25. XIII, 10. 11. 12. 13. 14. Bruto etiam dicavit Cicero libros de finibus, & Tuſculanas, & de natura Deorum, Paradoxa, Brutum ſ. de claris oratoribus, & Oratorem.
D. Bruti XI, 1. 4. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 23. 26. & in libro Epiſtolarum ad Brutum 4. 6. 7. 11. 13. 16. 17. 21.
Ad A. Caecinam. VI, 5. 6. 8.
A. Caecinae VI, 7.
Ad Caeſarem Imperatorem VII, 5. XIII, 15, 16.
Ad Caeſium XIII, 51.
Ad C. Caſſium XII, 1-10. XV, 14. 15. 16. 17. 18.
Bruti & *Caſſii* XI, 2. 3.
C. Caſſii XII, 11. 12. 13. XV, 19.
Ad M. Catonem XV, 3. 4. 6.
M. Catonis XV, 5.
Ciceronis filii, XVI, 21. 25. Huic pater libros inſcripſit de officiis & de partitione oratoria.
Ad Cluvium XIII, 7.
Ad C. Coelium L. F. C. N. Caldum Quaeſtorem II, 19.
Ad M. Coelium Rufum, Aedilem curulem II. 8-16.
M. Coelii VIII per tot. 1-17.
Ad Conſules, Praetores, Tri-

bunos Plebis & Senatum XV, 1. 2.
Ad Cornificium, Collegam XII, 17–30.
Ad Craſſipedem XIII, 9.
Ad M. Licinium P. F. Craſſum V, 8.
Ad L. Culleolum XIII, 41-42.
Ad C. Scribonium Curionem pro Cos. & tribunum pl. II, 1–7.
Ad Curium VII, 28. 30. 31. XIII, 49.
Curii, VII, 29.
Ad C. Curtium Peduceanum Praetorem XIII, 59.
Ad Dolabellam IX, 10. 11. 12. 13. 14.
Dolabellae ad Ciceronem IX, 9.
Ad Domitium VI, 22.
Ad Fabium Gallum VII, 23-27.
Ad T. Fadium V, 18.
Ad T. Furſanium Pro Cos. VI, 9.
Ad Furnium X, 25. 26.
Galbae ad Ciceronem X, 30.
Ad C. Herennium ſcripti libri IV Rhetoricorum.
Ad Lentulum Procos. & Imp. I, 1-9.
P. Lentuli XII, 14. 15.
Ad Lepidum X, 27.
M. Lepidi X, 34. 35.
Ad Leptam VI, 18. 19.
Ad Ligarium VI, 13. 14.
Ad Lucceium V, 12. 13. 15.
L. Luceii V, 14.
Ad C. Marcellum XV, 7. 8. 10. 11.
Ad M. Marcellum IV, 7. 10. XV, 9.
M. Marcelli IV, 11.
Ad M. Marium VII, 1. 2. 3. 4.
Ad Matium XI, 27.
Matii XI, 28.
Ad C. Memmium XIII, 1. 2. 3.
Ad L. Meſcinium V, 21.
Ad Q. Metellum Q. F. Celerem Pro Cos. V, 2.
Q. Metelli Celeris V, 1.
Ad Q. Metellum Nepotem (prioris fratrem) V, 4.
Q. Metelli Nepotis V, 3.
Ad Munatium C. F. XIII, 60.
Ad Nigidium Figulum IV, 13.
Ad Octavium Epiſtola Ciceroni tributa, v. ad Brutum 8.
Ad L. Papirium Paetum IX, 15–26.
Ad L. Paulum Cos. deſig. XV, 12. 13.
Ad Q. Philippum Pro Cos. XIII, 73. 74.
Ad Cn. Plancium IV, 14. 15.
Ad L. Plancum X, 1. 2. 3. 5. 6. 10. 12. 13. 14. 16-19. 20. 22. XIII, 29.
Planci X, 4. 7. 8. 9. 11. 15. 17. 18. 21. 23. 24.
Aſinii Pollionis. X, 31. 32. 33.
Ad Cn. Pompeium Pro Cos. in libro octavo ad Atticum Epiſtola undecima.
Cn. Pompeii. ibid.
Ad Cn. Pompeium Cn. F. Magnum Imp. V, 7.

Ad Quatuor Viros & Decuriones XIII, 76.
Q. Ciceronis XVI, 8. 16. 26. 27. & Commentar. de petitione Conſulatus ad Marcum fratrem.
Ad Q. Ciceronem fratrem libri tres Epiſtolarum integri. Eidem Tullius dicavit libros tres de Oratore.
Ad Quintum Gallum XIII, 43. 44.
Ad Regem (Deiotarum) XIII, 52.
Ad Rufum V, 19. 20.
Ad M. Rutilium XIII, 8.
Ad Caninium Salluſtium Proquaeſtorem II, 17.
Ad Servium Sulpicium IV, 1. 2. 3. 4. 6. XIII, 17-28.
Ser. Sulpicii IV, 5 (conſolatoria de Tulliae obitu) IV, 12. (de nece M. Marcelli a P. Magio Cilone interfecti).
Ad P. Sulpitium XIII, 77.
Ad Servilium Pro Praetorem XIII, 66. 67. ad Servilium Iſauricum Pro Cos. Collegam XIII, 68. 69. 70. 71. 72.
Ad P. Seſtium L. F. Pro Quaeſtorem V, 6.
Ad P. Sextium V, 17.
Ad C. Sextilium Rufum XIII, 48.
Ad Silium XIII, 47. Pro Praetorem XIII, 61-65.
Ad Sulpitium, vide ſupra Servium.
Terentiae ſuae, Tulliolae & Ciceroni XIV, 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 14. 18.
Ad Terentiam XIV, 8-13. 15-17. 19-24.
Ad Q. Thermum Pro Praetorem II, 18. XIII, 53-57.
Ad Tironem XVI, 1-15. 17-27.
Ad C. Titium L. F. Rufum Praetorem Urbanum V, 16. XIII, 58.
Ad Titium, Titi F. legatum XIII, 75.
Ad Toranium VI, 20. 21.
Ad A. Torquatum VI, 1. 2. 3. 4.
Ad C. Trebatium VII, 6-22. Huic Topica etiam Cicero inſcripſit.
Ad Trebianum VI, 10. 11.
Ad Trebonium X, 28. XV, 20. 21.
Trebonii XII, 16.
Ad Valerium ICtum I, 10.
Ad Q. Valerium XIII, 4. 5. 6.
Ad M. Terentium Varronem IX, 1-8. Varroni etiam dicavit Academicos libros.
Ad Vatinium Imp. V, 11.
Vatinii Imp. V, 9. 10.
Ad Volumnium VII, 32. 33.

INDEX

Qui docet, quo circiter tempore Epiſtolae Ciceronis ſcriptae ſint.

EPISTOLAE ad Diverſos omnes ſcriptae ſunt poſt conſulatum, ante exſilium, in exſilio & poſt exſilium. Ante exſilium quinque; prima omnium quae Pompeio Magno inſcribitur: altera Quinti Metelli Celeris ad Ciceronem: tertia Ciceronis ad eum: quarta ad Caium Antonium: quinta ad Publium Seſtium. In exſilio ad Terentiam uxorem quinque libri decimi quarti. Poſt exſilium reliquae omnes. Ad Lentulum lib. I. diverſis temporibus i. e. toto triennio ſcriptae ſunt: ſex quidem primae gerentibus conſulatum Marcello & Philippo, ſeptima & octava Pompeio & Craſſo, nona Domitio & Appio; quod ex earum argumentis & obſervatione cognoſcitur hiſtoriae. Haec *Manutius.*

Anno U. C. 691.

Coſſ. D. Iunio Silano, L. Licinio Murena.

Lib.	Epiſt.
V	7
	1
	2
	5

Anno U. C. 692.

Coſſ. M. Piſone, M. Valerio Meſſala.

Lib.	Epiſt.
V	6

Anno U. C. 695.

Coſſ. L Calpurnio Piſone Caeſonino, A. Gabinio.

Lib.	Epiſt.
XIV	4
	2
	1
	3

Anno U. C. 696.

Coſſ. P. Cornelio Lentulo Spinthere, C. Caecilio Metello Nepote.

Lib.	Epiſt.
V	4

Anno U. C. 697.

Coſſ. Cn. Cornelio Lentulo Marcellino, L. Marcio Philippo.

Lib.	Epiſt.
I	1-7. ad incl.
V	3
	12

Anno U. C. 698.

Coſſ. Cneio Pompeio Magno. II. M. Licinio Craſſo II.

Lib.	Epiſt.
I	7
	8
VII	1
XIII	48

no U. C. 699.
Domitio Ahenobarbo,
Claudio Pulchro.

	Epiſt.
	8
	5
	6
	7
	8
	17
	9
	10
	16
	9
	10

no U. C. 700.
gnum VI Menſium
. Domitio Calvino,
Valerio Meſſala.
te interregno.

	Epiſt.
	11
	1
	2
	3
	12
	13
	15
	18
	4
	5
	17

b Conſulibus.

	Epiſt.
	14
	6

no U. C. 701.
Pompeio Magno III,
primum ſine Collega,
Sext. Q. Caecilio Me-
Collega.

	Epiſt.
	18
	75

Lib.	Epiſt.
VII	2

Anno U. C. 702.

Coſſ. Servio Sulpicio Rufo,
M. Claudio Marcello.

Lib.	Epiſt.
III	1
	2
	3
VIII	1
IIII	4
XIII	1
	2
II	8
VIII	2
	3
IIII	5
VIII	4
	5
	9
XV	9
	7
	8
	12
	2
	3
	1
IIII	6
VIII	8
II	9
IIII	7
	8
II	10
VIII	10
II	7
VII	32
XIII	53
	56
	55
	57
	61
	62

Lib.	Epiſt.
XIII	63
	64
	65
	47
	9

Anno U. C. 703.

Coſſ. L. Aemilio Paulo, C. Claudio Marcello.

Lib.	Epiſt.
XV	4
	10
	13
VIII	6
	7
XV	14
II	14
XIII	58
	59
III	9
II	11
XIII	54
II	13
	18
III	10
IX	25
II	19
	12
III	11
XV	5
VIII	11
II	17
VIII	13
III	12
XV	6
	11
III	13
II	15
VIII	12
	14
XIV	5
XVI	1

Lib.	Epiſt.
XVI	2
	3
	4
	5
	6
	7
	9

Anno U. C. 704.

Coſſ. Caio Claudio Marcello, L. Cornelio Lentulo Crure.

Lib.	Epiſt.
XVI	11
V	20
XIV	14
	18
XVI	12
	8
VIII	15
XVI	13
	14
	15
IV	1
VIII	16
IV	2
II	16
V	19
XIV	7
VIII	17

Anno U. C. 705.

Coſſ. Cai. Iulio Caeſare II. P. Servilio Vatia Iſaurico.

Lib.	Epiſt.
IX	9
XIV	8
	21
	6
	12
	19
	9
	17

Anno U. C. 706.	Lib.	Epiſt.
Iul. Caeſar Dictatore II.	VII	33
rc. Antonio Mag. Equit.	IX	18
Epiſt.	VI	2
16	IX	19
11	VII	3
15	IX	17
10	.	20
13	.	23
24	VII	4
23	IV	3
22	XIII	68
20	IV	13
21	VI	10
uſius Calenus & P. Va-	IV	7
iius Coſſ. III. ultim. men-	X	29
us fuere.	VI	13
		10
Anno U. C. 707.	IV	8
C. Iulio Caeſare III.	VII	27
M. Aemilio Lepido.	IV	4
14		9
1	VI	12
15		11
22		6
15	IV	11
29	VII	28
1	IX	15
78		26
79		14
2		8
21		9
21		7
20		5
4		
2	*Ragaz. has Lib. XIII Epiſtolas commend. hoc anno exaratas, ob difficultatem certi menſis, & ne ordo praecedentium hiſtoricus infringeretur, ad calcem reiecit.*	
3		
4		
5		
6		
7		
16	XIII	10

Lib.	Epiſt.
XIII	11
	12
	13
	14
	17
	18
	19
	20
	21
	22
	23
	24
	25
	26
	27
	28
	30
	31
	32
	33
	34
	35
	36
	37
	38
	39
	66
	67
	69
	70
	71
	72

Anno U. C. 708.

Coſſ. Cai. Julio Caeſare Dict. III. & Cos. IV.
M. Aemilio Lepido M. Equ.

Lib.	Epiſt.
VI	18
XV	18
	17
IX	10

Lib.	Epiſt.
XV	1
	1[illegible]
IX	1[illegible]
XIII	1[illegible]
	1[illegible]
IX	11
IV	5
V	13
XVI	22
	17
	20
	19
	10
	18
IV	6
	10
	12
V	14
	15
	9
IX	8
XIII	77
VI	19
VII	24
	25

Coſſ. Q. Fabio Maximo, C. Trebonio.

Hos Caeſar in ult. III menſes ſibi ſubſtituit.

Lib.	Epiſt.
XII	17
XIII	4
	5
	6
	7
	8
XII	18
V	11
VII	29
V	9
	10
IX	12

Anno U. C. 709.

Coſſ. C. Iulio Caeſare V. M. Antonio.

Lib.	Epiſt.
VII	30
XIII	50
XII	19
VII	31

Coſſ. M. Antonio, P. Dolabella. Caeſare interfecto.

Lib.	Epiſt.
XI	1
XVI	24
VI	17
XVI	23
IX	14
XII	16
XV	20
XI	27
	2
XII	1
XI	28
	29
VII	21
	20
	19
XI	5
X	1
V	16
XI	4
	16
	17
XII	2
X	2
XII	3
	23
	21
	26
	27
XI	5
	7
	6
XII	22
XVI	27
	21
	25
VI	16

Anno U. C. 710.

Coſſ. A. Hirtio, C. Vibio Panſa.

Lib.	Epiſt.
XII	24
XI	8
X	3
XII	4
X	28
XII	5
X	4
IX	24
XII	7
	11
X	31
	5
	6
	27
	8
	7
	10
	12
XII	28
	29
	6
X	30
	9
XI	9
XII	25
XI	10
	11
XII	12
X	11
	14
XI	22
X	15
	17

Lib.	Epiſt.
X	16
XII	30
XI	18
	19
X	34
	25
	18
	21
	22
XI	15
X	13
	19
XI	12
X	33
	26
XI	14
	20
	23
X	20
XII	14
	15
XI	13
X	35
XI	26
	21
	24
X	23
	32
XII	8
	9
	13

Lib.	Epiſt.
XI	25
XII	10
X	24

Sequentes, cum & dies & menſis & annus deprehendi non poſſit, ſubiectae ſunt.

Lib.	Epiſt.
XIII	43
VII	23
	26
XIII	60
	41
	42
	74
	44
	45
	46
	73
	3
	52
XII	20
IX	21
	22
VII	22
VI	15
XVI	16
	26
XIII	40
	76
	51
	49

M. TULLII CICERONIS FRAGMENTA

LIBRORUM INCERTORUM.

M. TULLII CICERONIS FRAGMENTA LIBRORUM INCERTORUM.

LACT. *lib. 3. cap. 16.*) Recteque Tullius civiles viros, qui rempublicam gubernant, qui urbes aut novas conſtituant, aut conſtitutas aequitate tueantur, qui ſalutem et libertatem civium, vel bonis legibus, vel ſalubribus conſiliis, vel iudiciis gravibus conſervent, philoſophiae doctoribus praefert.

D. AUG. *lib. 4. contra Pelagium.*) Eorum quippe opinioni convenienter ait quodam loco Tullius, ſe non putare idem eſſe arietis, et P. Africani bonum.

D. AUG. *Vita beata.*) An vero, quod ait Tullius, multorum in terris praediorum dominos divites appellamus, omnium virtutum poſſeſſores pauperes nominabimus?

D. AUG. *epiſt. 1.*) * nullum unquam verbum, quod revocare vellet, emiſit.

QUINCT. *lib. 11. cap. 1.*) * non ſe id egiſſe, ut ita diceret, quo modo ſe quilibet poſſe confideret, ſed quo modo nemo.

HIER. *ſuper obitu Paullinae.*) Caeſar cum quosdam ornare voluit, non illos honeſtavit, ſed ornamenta ipſa turpavit.

LACT. *lib. 3. cap. 11.*) Etenim ſi nemo eſt, qui

non mori malit, quam converti in aliquam figuram beſtiae, quamvis mentem hominis habiturus, quanto eſt miſerius, in hominis figura animo eſſe efferato? mihi quidem tanto videtur, quanto eſt praeſtabilior animus corpore.

Lact. *lib. 7. cap. 11.*) Nihil eſſe, quod ſit manibus humanis laboratum, quod non aliquando ad interitum redigatur, vel iniuria hominum, vel ipſa confectrice omnium vetuſtate.

Quinct. *l. 8. c. 6.*) Hoc miror enim, querorque, hominem ita peſſundare verbis alterum velle, ut etiam navem perforet, in qua ipſe naviget.

Plin. *l. 3. c. 2.*) Feminas omnes viſu nocere, quae duplices pupillas habent.

Plin. *l. 7. c. 5. & l. 13. c. 3.*) Meliora unguenta ſunt, quae terram, quam quae crocum ſapiunt.

Idem l. 17. c. 21.) In nuce incluſam Iliada Homeri carmen in membrana ſcriptum.

Ibidem.) Fuiſſe qui praevideret CXXXV M. paſſuum.

Senec. *1. Tranquil.*) Gladiatores inviſos habemus, ſi omni modo vitam impetrare cupiunt: favemus, ſi contemtum eius prae ſe ferunt.

Idem in epiſt.) Si mihi vitae ſpatium duplicetur, vel iis tantummodo poetis percurrendis, qui λυρικοι a Graecis vocantur, non eſſe ſuffecturum.

Marcel. *lib. 15.*) Et quamquam optatiſſimum eſt, perpetuo fortunam quam florentiſſimam permanere: ita tamen aequabilitas vitae non tantum habet ſenſum, quantum, cum ex adverſis, et perditis rebus ad meliorem ſtatum fortuna revocatur.

Plin.) In libris de republica Platonis me comitem profiteor; in conſolatione filiae, Crantorem ſequor, item Panaetium de officiis.

D. Aug.) * Omnium pectora ſic attingit, ut cogat in gemitum.

O miſerum, cui peccare licebat.

D. Aug.) Nullae ſunt occultiores inſidiae, quam quae latent in ſimulatione officii, aut in aliquo neceſſitudinis nomine.

Philoſophiam dii paucis quibusdam veram dederunt.

Non.) * arcera.

Non.) Exiſtimavi honeſtiſſime moleſtias poſſe deponi, ſi me ad philoſophiam retuliſſem. *Exſtat initio libri II de officiis.*

Fortun.) * forem.

Servius.) Ad militiam euntibus dari ſolebant cuſtodes, quibus primo anno regerentur.

Idem 3. Georg.) De accuſatore lege quinta dicta.

Idem 6. Aeneid.) Eſt autem cauſa difficilis, laudare puerum: non enim res laudanda, ſed ſpes eſt.

D. Aug.) Hippocrates nobiliſſimus medicus ſcriptum reliquit, quosdam fratres, cum ſimul aegrotare coepiſſent, et eorum morbus eodem tempore ingraveſceret, eodem levaretur, geminos eſſe ſuſpicatum.

Marcel.) * cum parcere, vel laedere potuiſſem, ignoſcendi quaerebam cauſas, non puniendi occaſiones, quod iudicis lenti et conſiderati eſt proprium.

Marcel. *lib.* 26.) Infelices eſſe, qui omnia ſibi licere exiſtimarent.

Idem lib. 31.) Erythraeo oppido ſuperpoſitum montem Mimanta.

D. Aug.) * de plebeia faece ſellulariorum.

Diomed.) Qui fuit locus religioſiſſimus, is erit deſertiſſimus, et cuſtodia caſtrorum non honoris, ſed oneris exiſtimatur.

Lact.) Lex Dei praeclara et divina ſemper, quae recta et honeſta iubet, vetat prava et turpia: cui parentem ſanctiſſimae ac certiſſimae Legi, iuſte ac legitime neceſſe eſt vivere.

Lact.) Atque adeo in plerisque civitatibus intelligi poteſt acuendae virtutis gratia, aut quo libentius reipublicae cauſa periculum adiret optimus quisque, virorum fortium memoriam honore deorum immortalium conſecratam.

Festus.) * ructaretur.

Idem.) Teſqua.

Quinct.) Dic mihi, quaeſo, Xenophontis uxor, ſi vicina tua melius habeat aurum, quam tu habes, utrumne illius, an tuum malis? Illius, inquit. Quid? ſi veſtem et ceterum ornatum muliebrem pretii maioris habeat, quam tu habes, tuumne, an illius malis? Illius vero, reſpondit. Ageſis, inquit, ſi virum illa meliorem habeat, quam tu habes, utrumne tuum virum malis, an illius? Hic mulier erubuit, et merito. male enim reſponderat, ſe malle alienum aurum, quam ſuum. nam eſt id improbum. At ſi reſpondiſſet, ſe malle aurum ſuum tale eſſe, quale illud eſſet: potuiſſet pudice reſpondere, malle ſe virum ſuum talem eſſe, qualis melior eſſet. *Exſtat lib. 1. de Invent. cap. 31.*

Ex Ausonio *de Monoſyllabis.*

Spes.

Ex Carisio.) Plure venit.

Colum. *l. 3. cap. 8.*) Romanum fuiſſe civem Naevium Pollionem, pede longiorem, quam quemquam longiſſimum.

DONATUS *in vita Terentii.*

Comoedia.) Eſt imitatio vitae, ſpeculum conſuetudinis, imago veritatis.

In Andr.

Non ſolum videam, ſed etiam audiam, pleneque ſentiam.

Gell. *l. 10. cap. 18.*) Mauſolus rex terrae Cariae.

Isid. *lib. 19. cap. 1.*) Tunc ſe fluctigero tradit, mandatque paroni.

Lact. *lib. 7. cap. 8.*) Quoniam utraque earum ſententiarum doctiſſimos habuit auctores, nec quid certi ſit, divinari poteſt.

Plin. *lib. 7. cap. 43.*) P. Ventidium mulionem caſtrenſem ſuffarraneum fuiſſe.

Idem lib. 29. cap. 4.) * formicas ſolivagas.

Ibid.) Muſtela catulos ſuos quotidie transfert, mutatque ſedem.

Idem lib. 30. cap. 5.) Animalia byturos vocari, qui vites in Campania erodant.

Idem lib. 31. cap 2.) Cicero in admirandis poſuit, Reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum indurari.

Idem lib. 31. cap. 4.) Quaedam terrae imbribus ſicciores fiunt, veluti in Narnienſi agro, quod ad-

mirandis ſuis inſeruit M. Cicero, ſiccitate lutum fieri prodens, imbre pulverem.

SOLIN. *cap.* 2.) Romam conditam Olympiadis ſextae anno tertio.

* * *

Cum Oxonii uterer Bodleianis membranis, incidens in eas, quae in fine praeferebant titulum *Finit hoc opus de natura rerum*, materia poſt contexta ex variis bonae notae ſcriptoribus, reperi poſt alia has quoque voces. Duo axes, Boreus, quem aquilonem vocamus. hinc arduae ſunt, id eſt ſeptemtriones, quae nobis ſemper apparent; cuius contrarius eſt notus, qui auſtralis dicitur. hic eſt qui terra tegitur, ut ait Cicero, & fanera a Graecis nominatur. *Gronovius.*

M. TULLII CICERONIS CONSOLATIO.

M. TULLII CICERONIS. SI DEO PLACET CONSOLATIO.

QUAMQUAM *recentibus morbis medicinam adhibere vetant ſapientes, nihilque adverſi hominibus accidere ſolet in vita, quod aut improviſum, aut inexſpectatum videatur: conemur tamen, ſi qua ratione poſſumus, mederi nobismetipſis, et domeſticae ſubvenire calamitati. Si enim, quoties uſu venit, conſuluimus ceteris, cur non aliquando nobis ipſis? &, ſi mala, quae nec vitari, nec averti humanis viribus poſſunt, pertulimus toleranter, cur non ea, ſi poſſumus, ratione leviora faciamus? praeſertim cum ad aegritudines, & moleſtias depellendas eo acrius incumbere homines debeant, quo melius eſt, ſine cura vivere, quam curis & angoribus oppreſſum ac circumventum, humanam conditionem, ſatis per ſe miſeram, aliis etiam incommodis efficere miſeriorem. quid porro praeſtantius, quid utilius eſt, quam, cum corpore valeas, curare, ut etiam animo valere poſſis? ſiquidem corpus animi gubernaculo, animus autem miniſterio corporis indiget. at neque animus aeger bene gubernabit, nec affectum corpus animi recte parebit imperio. Quamobrem prudenter a doctis & ſapientibus viris & cogitatum, & factum eſt, qui de luctu minuendo ante nos ſcripſerunt: quorum exſtant ſatis multa, ſane ſapienter literis mandata, in*

primiſque a Theophraſto, Xenocrate, & Crantore: quorum libros cum ſaepe animi cauſa ſumſerimus in manus, admirati eorum ſaluberrimis praeceptis refertam & conditam eloquentiam, tum proxime legimus neceſſario. caſus enim ereptae nobis filiae, quam in oculis ferebamus, eximiis & virtutis, & prudentiae laudibus praeſtantem, ita nos vel perculit, vel afflixit, ut ab iis opem ad leniendum & mitigandum dolorem petere coacti ſimus, quorum maxime doctrina atque auctoritate antea movebamur. Itaque multa, quae ab illis vel acute cogitata, vel eleganter enunciata ſunt, ad dolorem noſtrum abſtergendum colligemus: ut, ſi minus ceteros in tanto moerore delectare poterimus, quod alias & dicendo, & ſcribendo efficere conati ſumus, & fortaſſe interdum praeſtitimus, ſaltem nobis ipſis medeamur. Sed nos etiam in hoc fortiores erimus, quam ceteri, quibus difficile non fuit, cum doloris expertes ipſi eſſent, alios conſolari, & a moerore abducere: nos autem dolore afflicti, conſolationem a nobis petentes, noſmetipſos in dolore vincemus, ac naturae quandam quaſi vim afferemus. quae utinam tanti ſit, ut ceteros quoque in pari fortuna doceat adverſos caſus patienter ferre: qui quo ſaepius contigunt, eo propiores hominibus putandi ſunt, quaſique in ipſa humana natura innati atque inſiti, ideoque levius ferendi. qui enim hominem ſe eſſe agnoſcit, hominiſque nomen ſibi vindicat, cur ea, quae hominis maxime propria ſunt, recuſare, ac reiicere audeat? quod ſimul ut feciſſet, & imprudens & iniuſtus merito haberetur. Atque hic locus a Theophraſto egregie tractatus & perpolitus eſt: itemque a Xenocrate: quorum uterque eos, qui communes caſus recuſant, impru-

iae, atque iniuſtitiae condemnat; alter etiam diis adverſos non dubitat appellare. quod etiam gravius en eſt, ac vix in homine tolerabile: qui, cum om- diis immortalibus accepta referre debeat, quorum vivit, intelligit, agit; ſi eorum voluntati repugnet, diis, gigantum more, bellare videbitur. Haec au- verite, ut dixi, a multis tractata ſunt. ſed ego Cran- n ſequor; cuius legi brevem illum quidem, ſed vere um, &, ut Panaetio placuit, ad verbum ediſcen- de luctu librum, quo acute univerſam doloris me- :am complexus eſt. ſed humanae naturae incommo- ta diligenter, & accurate expreſſit, ut quaſi luen- m ſcelerum cauſa naſci homines, & in hanc lucem di, poſſis agnoſcere. Fac enim naſci hominem, & cem edi. continuo ſenties, non rerum humanarum num & gubernatorem exortum, ſed verius miſe- m ſervum atque incommodorum. nam infantiam, ueritiam vagitus, lacrymae, imbecillitas, nullus rationis, nec corporis uſus, dolores, moleſtiaeque plurimae amplectuntur. Adoleſcentiam ardor qui- excipit aetatis, nec prudentiae, nec iudicii com- rerum utilium ac laudabilium contemtio: volup- , & ſaepe turpitudinis appetitio: veri boni igno- : in pares ferocia, in ſuperiores ſuperbia, in infi- arrogantia. ex his contentiones, rixae, contume- aſſiduus denique moleſtiarum concurſus exſiſtit: ex honeſtis contemtis infelicitas, & infamia: ex tur- curioſe arreptis & conquiſitis, luctus, morbi, tuum denique ſui ipſius odium, ex cognita rerum um mercede conflatum. Adde inſanas pecuniarum tiones, nullam futuri temporis curam, non ino-

piae, non liberorum, non uxoris, non poſterorum, non familiae. quae ſi quis aetatis potius vitia, quam naturae miſerias, velit appellare; quamquam nominis quaeſtionem inducat, non tamen ipſas ab homine miſerias atque incommoda removebit. Nec vero audiendus erit, qui haec ab humanae naturae miſeriis ſeparanda putet, quod non in natura inſita ſint, ſed unius, vel aliquorum hominum errores videantur; totius autem naturae illa eſſe affirmet, quae a nullo prorſus homine ſeiungi poſſint. quaſi vero humanum non ſit iraſci, quod multi non iraſcantur, aut non humanum loqui, & ſocietatem coire, quod multi reperiantur, qui nihil difficilius faciant, quam cum hominibus congredi, aut ſermonem cum aliquo conferre. vere autem humanae miſeriae ſunt, quod & ſi non omnes in uno, certe omnes in omnibus, & aliqua in multis, & multae ſaepe in uno agnoſcuntur. Iam conſtantis aetatis quot quantaeque miſeriae ſint, non difficile eſt intelligere, at difficillimum enumerare. haec enim ex omnibus hominis aetatibus in perturbationes animi, in pericula capitis, famae, fortunarum una maxime incurrit. ſicut enim ceterarum omnium aetatum, ad res, negotiaque tum privata, tum publica peragenda aptiſſima eſt, maximeque idonea: ita etiam una, prae ceteris omnibus, difficultatum miſeriarumque omnium, quae ex publica privataque adminiſtratione oriuntur, particeps & ſocia eſt. haec privata amicorum negotia procurat, haec publica ſuſtinet munera: haec gloriam & commodum ex rebus feliciter evenientibus, haec aerumnas & moleſtias ex adverſis experitur. huic bonorum civium propugnatio, huic malorum accuſatio propoſita eſt; huic invidia & aemulatio a bonis

imminent, a malis pericula & inſidiae intenduntur: aetas nunquam ſibi ipſi non infeſta, nunquam pacata: ſemper laborioſa, ſemper anxia, & ſollicita. quae ſi non aliquos interdum vel utilitatis, vel voluptatis fructus ex aſſiduo labore perciperet, ſe ipſam profecto regere ac tueri non poſſet. Sed miſeriarum numerus multo maior eſt: magnitudo autem tanta, ut neminem a publicis procurationibus non avertere ac deterrere poſſit. illuſtre praebuit exemplum univerſae civitati calamitas noſtra, quam ex parta civium ſalute, ex defenſis aris ac focis, ex proditoribus, a reipublicae ac populi Romani cervicibus depulſis, contraximus. Sed noſtra fuerit aerumna: civibus contigerit ſalus & quies: quam etiam, vita ipſa profundenda, ſi opus fuiſſet, libentiſſime redemiſſemus. Nihil neceſſe eſt mihi de me ipſo praedicare. Sed tamen veriſſime affirmare poſſum, eos demum annos me vere vixiſſe, quos in praeclaro aliquo patriae vel commodo, vel ornamento conſumſi. ac, ſi longius mihi vitam producere liceret, non me alia cauſa ad diutius vivendum, quam publicae utilitatis ſtudium curaque adducet: quae una cogitatio in homine glorioſa & laudibilis eſt maxime. Nunc, quae extrema de aetatibus ſupereſt, quid ego de ſenectutis incommodis ac miſeriis loquar? quas plurimas eſſe & graviſſimas, & nomen ipſum, languoris calamitatisque pleniſſimum, indicat, & adſpectus ipſe ſenum hominum patefacit. quid eſt enim aliud, ſenem videre trementem, incurvum, canum, imbecillum, infirmum, quam cernere morientem vivum, aut viventem mortuum? Ac, ſi nonnullis viſum eſt, magnam eſſe ſenilis aetatis conſolationem, prudentiam, uſu rerum quaeſitam, quae

illius aetatis propria eſt: eosdem illos fateri oportet, ex eo ipſo fonte manare etiam ad ſenes non minimum doloris atque moleſtiae. qui enim ſe prudentem, rerumque agendarum peritum agnoſcit, cur non doleat, quae optime intelligit, prae aetatis vitio, optime etiam perficere non poſſe? &, ſi patriam diligit, cur non angatur, quod, quam conſilio iuvat, opera etiam iuvare non poſſit? eoque maior prudentium dolor eſt, quod optimorum conſiliorum fructum nulla alia ratione percipi poſſe, quam ſi optime ad exitum perducantur, intelligunt: quod, niſi vir optimus, patriaeque amantiſſimus ad agendum accedat, prorſus inania ſint futura. De aetatibus ſatis mihi videor dixiſſe. quid iam de generibus hominum loquar? aut numquid principes viros, & medios, & infimos aeque miſeros eſſe negare poſſum? Reges ipſi quam miſeri ſint, quantoque opere ſollicitudini, timori, atque inſidiis propoſiti, ſatis oſtendit Dionyſius, cum imminente capiti gladio Damoclem fortunae ſuae felicitatem voluit experiri. nec mirum; cum iis bellorum calamitates, agrorum vaſtationes, populorum caedes, urbium exitia immineant. quae cum eveniunt, qui victoria potitur, aliquid & ad gloriam, & ad imperium ſemper acquirit: ſed tanta praeterea rerum amiſſio, tantusque ſumtus conſequitur, ut magni conſtet victoria, ac plerumque praeſtiterit, nunquam arma ſumſiſſe. ſin profligatio exercitus, aut clades aliqua contingit, nihil eo ſtatu miſerius ne cogitari quidem poteſt. ſiquidem captivitati, inopiae, luctui, contemtui coniunctus eſt. Sed fac Regem eſſe a bellorum impetu, & a caſtrorum pulvere remotum, ſua pacate poſſidentem, nulla hoſtium incurſione vexatum; num idcirco tutior, a miſeriis

ſecurior? quin immo, ut otium humana natura non fert, ipſe ſibi moleſtiam, ac ſollicitudinem exhibebit. nam aut de augendis vectigalibus, aut de producendis finibus, deque urbibus ad imperium acquirendis, aut de iungendis cum potentioribus propinquitatibus atque amicitiis cogitabit. quae qui animo agitat, nec a moleſtia liber eſt, nec alios ſecuros ac quietos eſſe ſinit. De avaritia vero, maxima animorum peſte, nolim hoc loco pluribus diſputare: quae in deſide atque otioſa mente quam maxime exoritur. eaque erectiores animos, & altiores dignitatis gradus maxime ſollicitat. Huic generi infimum hominum genus opponitur: quod, ut nomine abiectiſſimum, ſic re quoque omnibus calamitatibus atque angoribus eſt propoſitum. Huic inopia, fames, contumelia, iniuriae, tributorum ſolutio, militiae incommoda, miſera denique omnia perferenda ſunt: eoque miſerius eſt, quod ceteris omnibus, cum adverſa fortuna premuntur, permulta tamen ſuppetunt, e quibus conſolationem, dolorisque levationem petunt. at infimam plebem natura ipſa fatali quadam neceſſitate tam abiecto, tamque imo loco collocavit, ut omnibus aerumnis ſubiecta, nulla propemodum ratione erigi aut ſublevari poſſit. Ne mediocris quidem hominum conditio miſeriarum expers eſſe cognoſcitur. nam inter ſummum & infimum interiecta, alteri paret, alterum patitur. cui ſi imperare poſſet, certe longius a miſeria diſtaret. Sed quia neque dignitate praeſtat, nec ſummos viribus adaequat, ſuo ſtatu contenta eſſe cogitur. Itaque multis in civitate perfungitur incommodis, non illis quidem parum reipublicae fructuoſis, aut valde ad ferendum gravibus, atque aſperis: ſed quae tamen animum ſollicitent, & humanas miſerias augeant.

Haec longiori oratione perſequi, non eſt praeſentis inſtituti: ante oculos omnia ſunt, & nobis praecipue re ipſa perſpecta & cognita. Nec vero alia eſt feminarum conditio. aut enim iisdem, aut parum certe diverſis & moleſtiis & angoribus vexantur. nam & iisdem morbis, quibus viri, & iisdem animi perturbationibus, mentisque erroribus obiiciuntur. eoque miſerior illarum ſtatus eſt, quo mollior natura, & ad propulſanda incommoda calamitatesque perferendas infirmior. easdem, quas viri, ex parentum, fratrum, ſororum, affinium interitu moleſtias & dolores hauriunt: maritos ſaepe fatuos, parum de re domeſtica ſollicitos, pecuniam profundentes nanciſcuntur. ex quo paupertas, & luctus. quibus malis eo premuntur gravius, quod non, ut homines, indagare poſſunt, qua maxime ratione medeantur incommodis, rebusque ſuis conſulant. Quantum Tullia mea ex patris exſilio doloris, quantum ex maritorum aerumnis & difficultatibus luctus moleſtiaeque percepit? & quamvis optanda etiam minime pauca in vita viderit: malorum tamen paucorum ſenſus, vel doctiſſimis hominibus iudicantibus, ita acerbus eſt, ut bonis vel plurimis & maximis aequetur, interdum etiam praeferatur. Permulta praeterea in hoc genere ſunt, quae reticere praeſtat, quam edere. ſed magna certe, vel hoc uno nomine, feminarum miſeria eſt, quod, quamdiu vivunt, parere ſemper coguntur. aut enim innuptae parentibus & affinibus, aut nuptae, maritis parent, & ſerviunt; ſic, quo minus liberae, eo magis miſerae; nec unquam liberae, niſi e vita profectae. ergo mortuae beatae cenſendae erunt. Nec ſane video, quid aptius dici poſſit. ſed, ut ad nos ipſos redeamus: cui uxor contin-

git, is praeter communes omnium calamitates praecipuo etiam miſeriae genere premitur, quod non ſolum ſuis, ſed etiam domeſticis uxoris, & familiae moleſtiis curisque vexatur. neque enim ab ea, quicum arctiſſimo matrimonii vinculo conglutinatus eſt, aut mente, aut cogitatione ſeiunctus eſſe poteſt. Itaque tot vexatus calamitatibus, tantisque miſeriis circumcluſus hominis animus, quid egregium aut eximium ſuſcipere, aut cogitare poteſt? mirum, ni ſeſe abiiciat, ac veluti deſperatione perculſus humi iaceat. Redeo igitur ad illud, quod initio dixi, neminem eſſe, qui ſpiritum ducat, non miſerum, neminem vere felicem: parumque ſapiunt ii, qui hominem luendorum ſcelerum cauſa natum, felicem, aut beatum audent nominare. noſtra enim, quae dicitur vita, mors eſt: nec unquam vivit animus, niſi compage ſolutus corporis, liber aeternitate potiatur. itaque mortem in beneficii loco tributam a Diis immortalibus iis, quos maxime dilexerunt, traditum eſt: ut, cum Herodoto auctore, Argia ſacerdos, quod optimum filiis eſſet, a Dea precata, eos reperit mortuos; mortem autem, tanquam optimam, illis eſſe conceſſam. credamus ſane Apollini Delphico, qui exoratus a Trophonio, & Agamede, a quibus templum magnifice Apolloni exaedificatum Delphis erat, ut, quod eſſet optimum homini, tribueret: poſt diem tertium exanimes ſunt inventi. quo munere iudicavit Deus, & Deus is, cui divinationis partes a reliquis diis ſunt relictae, mortem homini omnium rerum eſſe optimam: itaque excutiatur iam, & evellatur funditus falſa illa multorum opinio, malam eſſe mortem; quandoquidem, vel deorum iudicio, non modo mala non eſt, ſed omnium

rerum optima, & omnium munerum, quae humano generi dari poſſunt, praeſtantiſſima. praeclare: nam & miſeriarum omnium, quas viventes pertulimus, finis eſt in morte, & vitatio futurarum, in quas progredientes in vita incurrunt. docemur enim exemplis, a propagatione vitae permultos optimos & fortiſſimos cives incredibiles hauſiſſe calamitates. immerentes dixerit aliquis: ergo non ſunt in miſeriis ponendae. nihil enim miſerum, quod non culpa contractum. de hoc alias viderimus: ſed calamitates certe fuerunt: quarum etiam unica cogitatio, quae praetervolat & effugit, non modo ſenſus, qui corpori firmius inhaeret, acerbitatis habet plurimum. ex quo vere colligi poteſt, ſapienter feciſſe Thraces, qui, ſi Herodoto credimus, naſcentibus liberis lugere, morientibus laetari ſolebant. exitum videlicet vitae, ut miſeriarum finem, & quietis portum, probabant: vitae initium, ut ingreſſum ad moleſtias & dolores, inviti videbant. Si ergo naſcimur miſeri, morimur beati; quis in hanc lucem edi velit, ut miſeriis opprimatur? quis non potius mori, ut beatam vitam acquirat? &, ſi hoc nobismet ipſis, ut optimum, vellemus; cur liberis & affinibus diverſum? an melius nobis, quam iis, quos ſumme diligimus, eſſe velimus, aut potius beate nobis, miſere ipſis & infeliciter? hoc certe nullo modo. quamobrem amanda mors ſemper omnibus, cariſſimis etiam optanda. Ac, ſi quibus mori praeſtat, quam vivere, iis praecipue, quos & acta cum virtute vita claros effecit, & mors, ſatis diuturna vita perfunctos, moleſtia afficere non poteſt. Naſci vero non intelligo quibus expediat. nam in aerumnas miſeriasque ingredientes quid gratum, quid hilare aſpicimus? qua re

potius non offendimur? quod primus ille naſcentium infantium vagitus & eiulatus ſatis declarat. tributus enim eſt ab optima parente natura, quae nihil inane ſolet efferre, ac potius iis rebus, quas efficit, admiranda ſemper edit vel pietatis, vel iuſtitiae, vel prudentiae documenta. Ex quo intelligi licet, non naſci longe optimum eſſe, nec in hos ſcopulos incidere vitae. proximum autem, ſi natus ſis, quam primum mori, & tanquam ex incendio effugere fortunae. Sileni quae fertur fabula, ſi gravioribus ludicra interdum admiſcere liceat, idem certe confirmat. qui captus a Mida, miſſionem doctrina redemit. docuit autem regem, nunquam naſci optimum eſſe, ſed celeritatem mortis proxime accedere. idemque Euripidis teſtimonio, poetae ſapientiſſimi, comprobatur. Sed Crantor noſter patri, filii mortem aegerrime ferenti, reſponſum ait datum eſſe in Pſychomantio, filio ſuo bene beateque eſſe, utiliusque futurum fuiſſe, ſi etiam pater pari ratione fatis conceſſiſſet. Quamobrem, ſi dolorum finem mors affert, ſi ſecurioris & melioris initium vitae; ſi futura mala avertit; ſi medetur praeſentibus; ſi nos ex plurimis vel morborum, vel moleſtiarum, vel acerbitatum periculis educit: cur eam tantopere accuſare, aut dolorem ex ea derivare velimus, ex qua potius conſolationem ac laetitiam haurire fas eſſet? Niſi ſi, quod mortem ſubſequitur, nos fortaſſe ſollicitos habet. de quo libet pauca dicere, ne hic unus ad moleſtiam, doloremque alendum angulus relinquatur. qui profecto inſipientibus obiiciendus non eſt, nec in tanto argumentorum acervo, quibus mortem ipſam nobis obſtringere conamur, committendum, ut hoc uno nomine minus nobis debere videatur. & quamquam haec

futuri poſt mortem temporis cura hominis propria non ſit, ſed diis immortalibus potius relinquenda, quorum nos vel liberalitati, vel ſapientiae permittere fas piumque eſſet: qui enim naſcentium curam ſuſcipiunt, qui viventes protegunt, alunt, tuentur, fovent, cur morientes deſerant? tamen aliquid etiam modeſte de iis exquirere, non eſt inutile. Neceſſe eſt autem, ſit alterum de duobus, ut aut ſenſus penitus omnes mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. quod ſi morte ſenſus exſtinguitur, obitusque noſter ei ſomno ſimilis eſt, qui nonnunquam etiam, ſine viſis ſomniorum, placatiſſimam quietem affert, quid lucri eſt emori? aut quod omnino tempus reperiri poteſt, quod ei tempori anteponatur, cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis aetatis? Sin migrationem malimus eſſe mortem in eas oras, quas e vita profecti incolunt; quid optabilius, quam ad eos proficiſci, quos mortuos vivens dilexeris; & cum iis perpetua vita perfrui, qui, ut nos in laude viveremus, & libenter moreremur, ſuis & praeceptis, & exemplis tantopere laborarunt? mihi certe nihil videtur evenire poſſe gratius, quam, ſi mors aditum ad alia loca patefaciat, ad eos venire, & cum iis eſſe, quos & maxime dilexi, & nunquam non diligere, ac laudare poſſum. Ad meos autem & affines & amicos ut pervenero, quantopere laetabor? quae iucundior collocutio, qui ſuavior vel congreſſus, vel complexus? O vitam vere vitalem, ut ait Ennius, omnibus bonis ac gaudiis circumfluentem: ſed beatam etiam mortem, quae ad beatiſſimam vitam aditum aperiat! Me quidem, etſi dolore vehementer perculſum & afflictum, his tamen

monitis & praeceptis non mediocriter allevari ſentio: itaque neminem puto fore, quem non rationes, a nobis iam ſtudioſe e ſapientum libris collectae, iuvent ac delectent: eoque magis, quo leviores erunt aliorum dolores, quam hic, quo nos tantopere vexati ſumus. nam ſi amor, ſi pietas filiae, ſi virtus, ſi gravitas, ſi conſtantia, ſi cetera, quae vix in feminis ſpectari, nedum requiri ſolent, conſideranda ſint; tanta facta iactura, graviſſime dolere debuimus. ſed vincat dolorem conſolatio: nec iam, quid amiſerimus, ſed, quatenus mortalem filiam lugere deceat, cogitemus. Hoc nos in moerore noſtro: quod certe fortis eſt aegroti, non ſolum accipere, ſed etiam exquirere medicinam. At, ſi quis erit, quem dolor a ratione averterit, cui non ſatis firma videantur ea, quae iam dicta ſunt, is ſe hominem eſſe meminerit; nihil autem humanius eſſe morte, ut, ſi mors ab ipſo divelli, atque auferri poſſet, diis propior habendus eſſet, quam hominibus, nec omni ex parte hominis nomen ipſi congrueret, quia communi, & praecipua hominis conditione non uteretur: praeterea lacrymis nihil profici; quae ſi quid adiumenti afferre poſſent, non ſolum effundendae, ſed ſtudioſe conquirendae viderentur. denique, non ſolum iniuſte, ſed etiam turpiſſime agere, qui immodice doleat. turpitudo enim peior eſt dolore: ſiquidem dolor homini a natura inſitus eſt, nihilque habet infamiae. turpitudo autem idcirco vituperanda, quod aliquid ſemper indecorum continet, culpa contractum. at omnis immodicus dolor turpis eſt, & a viro alienus: quandoquidem, ut immodice, praeterque rationem doleas, ſponte efficis. ex quo culpa exoritur; quae homini maxime fugienda vitandaque eſt, ne cogitationibus molliſſimis,

quales interdum perditε amantes ſuſcipere ſolent, nimium perturbemur, & effeminemur. quin potius nos ad Homerica praecepta referamus :

Corde age ſis firmo, nec te ſubmitte dolori :
Namque aliquid gravius, peiusque aliquando tuliſti.

Nemo videlicet ſuorum funera experitur, cui non adverſa multa antea contigerint : ita variis omni ex parte incommodis humana natura concluditur. cur igitur graviora, vel certe aeque gravia fortiter paſſus, cum maxime occalluiſſe, & ad dolorem obduruiſſe deberet, deſpondeat animum, ſeque moerori tradat? quod etiam iniuſtum eſſe, paulo ante dicebamus. natura enim uſuram nobis vitae dedit, tanquam pecuniae, nulla praefinita die. quod ſi, cum libet, ſua repetit, ea conditione commodata, ut reſtituenda ſint, cur accuſatur? aut, cur non potius naturae gratias agis, quod, cum citius potuiſſet, tardius repetierit, quam, quod aliquando repetierit, iniuſta querela inſequeris? certum eſt enim, non habitandi locum, ſed commorandi diverſorium nobis eſſe conceſſum : e quo cum migramus, alacres, tanquam ex hoſpitio, miſeriarum atque incommodorum pleniſſimo, egredi debemus, ac laetiſſimo animo ad futuram vitam, tanquam ad patriam, evolare. quod ſapientes re ipſa praeſtitiſſe memorantur. profecto enim, ſi quid eſt, quod morientes perturbet, aut morientium affines habeat ſollicitos, id totum aut ex falſa quadam opinione oritur, quod vitae huius uſum nimis utilem, ac iucundum arbitremur, aut ex nimio in noſmetipſos amore caritateque provenit. Sed opinionem illam, quam rationes

adeo firmae convellunt, libenter deponere debemus: ab hoc vero amore nimio tanto libentius abhorrere, quanto indecentius eſt, vitae munere perfunctos velle etiam in vita, diis invitis, commorari; communemque omnium, qui ante nos e vita diſceſſerunt, conditionem recuſare: demum, tanta eſſe mollitie, tantaque impudentia, ut ne in morte quidem confirmemur, ac reſipiſcamus. Quod ſi noſtrorum mortem dolemus, cogitemus aliquando, moriendum ipſis fuiſſe: mortem autem incertam eſſe, nec in hominis arbitrio poſitam, ſed e deorum voluntate pendere: quos vero lugemus, eos quoque ſuorum mortem vidiſſe, patienterque tuliſſe: ideoque ſuo exemplo, quid nos facere velint, praecipere: denique, id quod ad conſolandum maximum ac firmiſſimum eſt, non eos nobis penitus ereptos eſſe, nec prorſus amiſſos, ſed ad praefinitum tempus a noſtris oculis, noſtraque conſuetudine remotos. itaque, cum ad eum vitae terminum, quem natura praeſcripſit, nos quoque pervenerimus, ſtatim eorum conſuetudinem reguſtabimus, & ad ſuaviſſimam vel conſuetudinem, vel convictum redibimus. Mortem ſuis acerbam, amaramque in moriendo eſſe, nonnulli exiſtimant, atque ideo fortaſſe perturbantur, quod me quidem, ſublatis gravioribus dolendi cauſis, quas iam ſuperiori diſputatione reiecimus, minime angit. ipſe enim diſceſſus animi a corpore vel cum nullo, vel certe cum modico dolore fit, & interdum ſine ſenſu; nonnunquam etiam, ſi recte ſapimus, cum voluptate. Sed quidquid ſit, totum hoc ita leve eſt, qualia ſunt ea, quae puncto temporis fiunt. nec, ſi mors paulo longior alicui contingat, deſperandum eſt de deorum, naturaeque benignitate, quin eo quoque tempore properantem e vita

diſcedere foveant, atque allevent. cuius rei in morientibus ſaepiſſime ſigna minime dubia cernuntur; cum velut e ſomno exciti, quo tempore extremum ſpiritum edituri ſunt, ita gaudentes & alacres aſpiciunt, ut libentiſſime iudices e vita proficiſci. quamobrem ne haec quidem ullam aequam doloris afferre cauſam poſſunt; qui certe comprimendus ac minuendus eſt, quod, etiam ſi nolis, tempore tamen ipſo extenuatur, & evaneſcit: non, quod minuendi doloris vis in ipſa die poſita ſit, ſed quod uſus ipſe, cogitatioque diuturni temporis doceat, nihil eſſe in morte mali, ideoque leviter & patienter ferendam. Sed turpe ſtultumque eſt homini, tanta tamque varia rerum cognitione inſtructo, non a ſe ipſo potius mature, quam ſero ab uſu & cogitatione doloris remedia exſpectare; quae tam firma ſunt, ut neminem fore putem, quem non vehementer, non iuvent ſolum, ſed etiam permoveant. mihi vero eo magis neceſſaria fuerunt, quo turpius viſum eſſet, me, qui ceteros conſtantiſſime conſolatus eſſem, in meo dolore iacere: voxque illa exaudiri, & fortaſſe non immerito, potuiſſet, Hiccine ille Cicero, cuius ob os Graii ora obvertebant ſua? Sed nos philoſophia adverſus omnes vel temporum, vel fortunae, vel naturae inſidias munivit; quae ita fortis eſt, ut nullius iniuriae impetum extimeſcat; ita lenis & ſuavis, ut omnes acerbitates facile mitiget ac molliat; ita demum utilis & fructuoſa, ut totam ſe ad humanas utilitates liberaliſſime porrigat atque explicet. nec vero ſecus debet. quae enim humanarum miſeriarum cumulum optime norit, & acutiſſime perſpiciat, ſi eas patiatur manare longius, neque homini moerore confecto, conſilio, praeſidioque

*praeſto ſit ; quid illo miſerius ? quid vita no-
laborioſius, aut taetrius ? aut quid prodeſſet, ad-
ctum a natura ad ſupera erectum accepiſſe, ut coelum
templari, ut deorum maieſtatem cogitare, aut a diis
nortalibus mentem & rationem, ut utilia cognoſce-
honeſta a turpibus ſecernere, aequa amplecti, ab ini-
abſtinere poſſemus, voce denique ipſa, & oratione
, quae nullis animantibus conceſſa eſt, quaque ce-
omnibus, quae ſub coelo ſunt, viventium naturis
ecellimus ? inania haec videri poſſent, ſi tam mul-
ex adverſo miſeriis oppreſſa hominis natura neque
ad coeleſtia erigere, nec tantis bonis, quibus maiora
la eſſe potuerunt, uti poſſet. ſed profecto, ut contra
ventium virus pharmacorum genera multa, contra
piae calamitatem ſollertia & induſtria, contra tur-
dinis voluptatem pudor & verecundia ; ſic contra
oris morſum philoſophia nobis data eſt deorum im-
rtalium conceſſu atque munere. quam ut nemo ſatis
dignitate laudare queat, ſic quam plurimi mentis
nquillitatem, animi moderationem, in voluptates im-
ium, in acerba omnia ſummam quandam vim ac
titudinem illi uni acceptam referant neceſſe eſt. Ne-
nos aut in exſilio patientes, aut in honorum curſu
perantes fuiſſemus, aut nunc in tanto moerore ſa-
nter & fortiter verſaremur, niſi tuo, philoſophia, op-
ta rerum humanarum moderatrix, beneficio. Tu vero
ix & beata, Tullia mea, ſi quis tibi in morte ſenſus
, quae tot tantisque miſeriis, quibus propoſita fuiſ-
s in vita, una morte perfuncta es ; a praeſentibus
alis expedita, ab impendentibus erepta, & in tuto ac
anquillo quietis portu collocata. merito tibi mortem iu-*

cundam fuiſſe putem, cum vel ea bona, quibus viventi frui licuit, animo reputas, vel mala, quae moriens vitaſti, mente ac cogitatione complecteris. Ego autem, cum te felicem iudicem, ac, ſi dicere liceat, paene oculis cernam, cur tua morte excrucier? potius laetabor, ac tibi, tanquam de re optatiſſima, gratulabor. cui niſi moleſtum eſt, me iam aetate confectum in tam perturbata republica, tamque miſero vitae genere reliquiſſe, quid tam grave aut acerbum eſſe poſſit? Sed hoc quoque ratione ipſa levius aliquanto efficitur: neque tu nunc, quid me perferre neceſſe ſit, ſed, quam non multo poſt tecum iisdem bonis uſurus ſim, debes cogitare. nihil enim accidere valde grave poteſt iis, qui ſpe iam propinqua futuri boni recreantur & aluntur. Sed neſcio qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio veri. non enim tantopere bonis delectamur, quam malis affligimur: ex quo fit, ut haec etiam nolentes augeamus; bona autem, quae fruendo, cogitando, gaudendo maiora efficere expediret, etiam deteramus. quod certe minime oporteret. nam, ſi ſerio diſputare volumus, cur dolores, resque adverſas refugiamus, quae fortitudinem in nobis gignunt & efficiunt? quae ſi nulla eſſent, nulla profecto fortitudo agnoſceretur. cur mortem horreamus, quae aſſidua ſui memoria, nos ut meliores ſimus admonet; nec patitur, ad ea nos animum adiungere, quae aliquam nomini noſtro vel intemperantiae, vel iniuſtitiae notam poſſint inurere? Bona vero, & ea, quae probantur in vulgus, cur tantopere appetamus? quae conſecuti, molliores plerumque, ac deteriores evadimus. itaque his voluptatum lenociniis obruimur, ut diſceſſum ex hac vita impendere, vix aliquando recordemur. Sapienter philoſophorum

princeps & magiſter Plato: quae ſenſus appetit, aut timet, nihil aliud eſſe, quam ſomnia. itaque penitus contemnenda eſſe. mala vero ut vitentur, ad aeterna properandum: quo niſi confugias, vitari nunquam poſſe. at ad aeterna ne properari quidem poteſt, niſi morte ianitore ac duce. Quorſum haec? ut intelligamus, non modo a dolore vacuam, quietam, opportunam, bonam denique eſſe mortem, ſed etiam ſummorum atque immortalium bonorum liberalem ac beneficam miniſtram. itaque Cato ſic e vita diſceſſit, ut laetaretur, cauſam ſe nactum eſſe moriendi. Iam nemini dubium eſſe poteſt, quin vir prudentiſſimus, ſi ſua morte laetabatur, mortem etiam optimam eſſe agnoſceret. Certe enim in re ſua, quae praeſertim ſenſu percipiatur, nemo fallitur. quod comprobrare poſſum Artabani, Xerxis patrui, viri ſapientiſſimi, teſtimonio. de quo eſt apud Herodotum, cum Xerxes exercitus ſui copias paene innumerabiles, ante ſe in aciem inſtructas intuens collacrymatus eſſet, neminem ex tot millibus ad centum annos ſuperſtitem futurum, illum Xerxi reſpondiſſe: at tam multa ſunt, tamque miſera, quae viventes perferunt, ut nemo ſit, quin mori ſaepiſſime cupiat: cum incidentes calamitates & morbi vitam adeo perturbent, ſollicitamque habeant, ut longiſſima videatur. itaque mortem perfugium eſſe aerumnoſae vitae, dubitare nemo poteſt. nec his contentus addit etiam illud: deos immortales, cum hominum vitam, quae adeo miſera ſit, multis bonorum integumentis velarunt & operuerunt, feciſſe quodammodo invidentius, ne mortis ſuavitatem, quanta eſt, omni ex parte deguſtaremus. Amphiaraum fabulae narrant, Iovi atque Apollini fuiſſe cariſſimum, neque tamen illum

ſenium attigiſſe. ex quo quid aliud coniici poteſt, quam mortis celeritatem divinum munus, & lucrum eſſe maximum? itaque ſcitum eſt illud comicum:

Nam quae tuetur atque diligit deus,
Iuvenis ſupremum mortis intrat limitem.

Neminem enim, quem dilexerint dii, patiuntur eſſe miſerum. quare vitam eis, miſeriarum plenam, adimant neceſſe eſt. quid autem contingere homini tam gratum poteſt, quod eum magnopere in vita retineat? voluptas, credo, quam ex alicuius ſive artis, ſive doctrinae tractatione percipit. at doctrina aemulationem, omnium rerum moleſtiſſimam, ſi quaeris, etiam dolorem parit. non tam enim delectamur, aliquid diſcentes, quam angimur, multo plura ac maiora, quae ſcire vellemus, penitus ignorantes. Artes vero, quas tenuiores tractant, quid habent voluptatis, aut quid non potius moleſtiarum, & moeroris? quanta inter eos, qui illas exercent, perfidia? quantum odium? quanta invidia? aut quis eſt ſua ſorte contentus, & non alienae ſive induſtriae, ſive fortunae, aemulator, oſor, detractor? Sin civilem vitam quiſquam appetit, & in reipublicae luce vivere pulchrum putat, is ſe exigua, ac paene nulla honoris ſpecie magnas comparare calamitates certo ſciat: quotus enim quiſque eſt, cui non publica adminiſtratio vel moeroris, vel iacturae tantum attulerit, quantum verbis explicare vix queat? ac, ſi de toto vitae curſu iudicare vere volumus, exitum videamus. Ubi optimi reipublicae adminiſtratores, ſeu verius parentes, Miltiades, Ephialtes, Cimo, Themiſtocles, Ariſtides? quantum illis fides, caritas, integritas, conſtantia peperit miſe-

riae? ut non modo honoribus, dignitate, auctoritate ſpoliarit, ſed etiam in exſilium miſerit. quod contra oportebat, viros optimos, patriaeque amantiſſimos honore affici, in oculis ferri. Scipio Africanus apud noſtros optimam cauſam amplexus, paucorum immoderatae libidini repugnans, mane mortuus in lecto eſt inventus. nec abfuit ſuſpicio, quin ab uxore, quae Gracchorum ſoror fuit, interfectores eſſent immiſſi. Metello autem Numidico, homine omnium clariſſimo ac praeſtantiſſimo, quid miſerius? qui, ne in legem pernicioſam iuraret, in exſilium abire ſit coactus. fateor profecto, inter omnia exſilii genera, atque omnes miſeriarum cauſas maxime honeſtam Numidici fuiſſe conditionem; cui probitas, integritas, in patriam caritas, calamitatis cauſam attulerit: ſed tamen fatendum eſt, graviſſimam fuiſſe calamitatem, pelli patria, avelli a ſuis, bonorum direptionem, liberorum ſive moeſtitiam, ſive aerumnam videre. M. Regulum, C. Marium, L. Brutum, ob liberandam patriam interfectum, praetereo. nolim in iis commemorandis nimius videri, quorum exitus nemo eſt, quin ex libris, imaginibus, fama denique vulgari iam didicerit. quae cum multa, maximeque gravia ſint; graviſſimum tamen illud debet videri, quod homine ambitionis vinculis irretito, quique e popularibus ſuffragiis totus pendeat, nihil usquam infelicius reperiri poteſt. quantus in eo timor, quanta dubitatio, quantus conatus, quanta ſollicitudo? ut nullam illi a moleſtia vacuam eſſe horam, non immerito ſuſpicari poſſimus. nam ſi ſervientis ea eſt conditio, ut ex eius, cui ſervit, moribus, voluntate, ingenio propriam ſibi fortunam fingat; qui populo ſerviet, avido, invido, ignaro, ad mu-

tationem proclivi, & , quod caput eſt, ingrato, num aliquando beatus eſſe poterit? an potius, quoties de eius natura cogitabit, toties ſuam ipſe calamitatem ac fortunam conqueretur? praeclare vetus poeta:

Aeterno mixtam luctu mortalibus vitam
Olim conſtituit divum pater, atque hominum rex.

Itaque quamdiu hac luce utimur, vivere quidem videmur, ſed verius aſſidue morimur, aut ſaltem vitam verbo retinemus, re ipſa amiſimus. Equidem non video, quid in hominis vita valde optandum, aut felix eſſe poſſit. multos potius, ne in maiora, quam quae humana conſuetudo quotidie fert, mala inciderent, mortem ſibi dedita opera conſciviſſe ſcio. quod tamen non idcirco dictum velim, quia probandum putem; ſed, ut ex eo appareat, humana vita quam multis undique prematur difficultatibus. Cleomenes, Lacedaemoniorum rex, eiusque filius, morte ultro appetita; praeterea Theagenes Numantinus, qui, ne in hoſtium manus veniret, primum ſuis, deinde ſibi ipſi mortem attulit, quantopere vita fugienda ſit, ſatis videntur aperte declaraſſe. Ac niſi turpe videatur, homines a mulierculis, multo certe imbecillioribus, fortitudinis exempla petere, repetamus ex hiſtoriis Asdrubalis uxorem illam, quae, Carthagine in hoſtium poteſtatem redacta, ſe ipſam cum tribus filiis in conflagrantis patriae incendium immiſit. Sed praeter haec, quae iam teſtata ſunt & illuſtria, fateamur ſane ingenue, tantam eſſe humanae naturae miſeriam, ut neque genus ipſum hominum, nec e toto genere ſinguli miſeriarum expertes eſſe poſſint. quod eo magis mirandum eſt, quod non iis ſolum malis, quibus

hominis natura aſſidue affligitur, mala noſtra praeſcripta ſunt; ſed ipſi nos, quantum in nobis eſt, miſeriores quotidie reddere conamur. nullum enim aliud in toto terrarum orbe genus animantium reperias, praeter unum hominem, quod in proprium genus, atque in ſe ipſum ſaevitiam exerceat ſuam. meritoque Dicaearchus, in eo libro, quem de hominis interitu luculentum & eruditum conſcripſit, nihil habere dubitationis putavit, quin multo plures exſtincti ſint homines ipſa hominum ſaevitia & acerbitate, quam omni reliquo genere calamitatis. tanta eſt enim in permultis avaritia, tantum ambitionis, imperii, divitiarum ſtudium, ut explendae cupiditatis gratia nihil ſibi non licere putent. atque hoc malum non iam anguſtis finibus compreſſum videmus, ſed ſuperioribus ſeculis erupiſſe vehementer, & manaſſe latius. non enim certum aliquem hominum numerum, ſed regna ipſa, & totas perſaepe funditus ſuſtulit civitates. At, ſi ad ſingulos homines, quae proxima ratio eſt, mentem cogitationemque converteris, ne in iis quidem quidquam reperies, quod valde appetere, aut approbare poſſis. finge enim animo quidquid homini felix aut beatum ex opinione vulgari poſſit in vita contingere. congerantur divitiae, bona valetudo, honores, potentia. etiam voluptates accedant. cum haec omnia in hominem contuleris, nihil tamen tribueris ſtabile, aut firmum, nihil, quod non repentinam & aſſiduam pati mutationem poſſit. caduca enim & incerta ſunt omnia, non in humanis conſiliis aut viribus poſita, ſed in fortunae temeritate, ac temporum viciſſitudine conſtituta. quid autem homini turpius, quam e temporis ac fortunae mutatione pendere, & ſecundo illius flatu ſublevari;

reſtatu, deprimi & affligi? aut laetis rerum eventis gloriari, adverſis lugere, nec lacrymis temperare poſſe? quid iam interſit inter hominem, mutamque pecudem, ſi nos perinde atque illa, quibus rationem natura denegavit, extrinſecus toti pendeamus, in nobis ipſis nihil fortitudinis, nihil firmitatis, nihil habeamus conſtantiae? quamvis enim homini non mater, ſed verius noverca natura corpus fragile infirmumque tradiderit, animum autem & in moleſtiis anxium, & in timore humilem, & ad labores mollem; plurimos tamen inſevit divinos ingenii iudiciique igniculos; quorum auxilio & cum dolore luctari, & timori obſiſtere, labores vero omnes nullo negotio vincere, ac perferre poſſemus. itaque tributum divinitus mentis ignem & prudentiae, non exſtinguere, ſed ſopitum fovere, atque augere debemus. Mors autem progreſſis in vita longius ſi immineat, nihil eſt, cur magnopere commoveamur; quae praeſertim aut meliorem, quam quo viventes fruimur, aut certe non deteriorem vitae ſtatum ſit allatura. quis enim negabit, ſi animus omnino intereat, exſtincto ſenſu nihil eſſe mali, propterea que nullam iuſtam doloris cauſam exſiſtere: at, ſi vigeat, corpore ſolutus ac liber, quid iam illa vita beatius, quid divinius? ex quo maxima & veriſſima laetitiae ac voluptatis exoritur occaſio. Itaque nihil iam reſtat, quo minus, optimam eſſe mortem, vere affirmare poſſimus, tantumque abeſſe, ut, cum adeſt, dolenda ſit, ut nunquam fugienda, ſaepe etiam optanda videatur: atque eo magis, quo diutius in vita homo permanſerit. nam, cum iis bonis, quae afferre vita poteſt, ſatiari coeperit, tum ab humanis moleſtiis ſecedens, in beatiſſimam vitam commigrabit. non enim is ego ſum,

qui animum ſimul cum homine interire putem, tantumque mentis lumen, e divina natura delibatum, poſſe exſtingui, ſed potius certo tempore emenſo, ad immortalitatem redire. quid autem hominem magis deceat, quam tam multis, tamque firmis rationibus nixum, virilem animum retinere, femineam mollitiem exuere? qui vero mortuos nimis lugent, nec humanam conditionem magno elatoque animo deſpicere poſſunt, in eos illud probri plenum vere dicetur:

Vos etenim iuvenes animum geritis muliebrem:
Illaque virgo viri.

Multae enim repertae feminae ſunt, quae in domeſtico luctu ſingularem animi praeſentiam ac magnitudinem praeſtiterunt. Sed virilis fortitudo, ut libidini, ſic dolori, non aliter, quam ſervo domina, imperare debet, eamque coercere ac frangere, tanquam vitioſam & imbecillam animi partem: quam ſi emergere patiatur, ſeque paulo altius efferre, non modo rationi praecurret, ſed etiam victrix in animo exſultabit. quo nihil homini turpius aut pernicioſius ne excogitari quidem poſſit. Gorgias orator, iam aetate confectus, ac morti proximus, rogatus, num libenter moreretur: Maxime vero, inquit. nam tanquam ex putri miſeraque domo laetus egredior. O virum egregium dignumque, cuius vigeat in omnium ore ac mente ſententia! quid enim potuit praeclarius dicere? cum mala, quae viventem pati neceſſe eſt, cogitaret; miſeriarum finem, quas moriens relinquebat, adeſſe laetaretur? ſic par eſt loqui hominem, qui non libidine vexetur, non voluptatis illecebris irretiatur, nulli denique pareat cupiditati: quae ſumma eſt ratio & ſapientia,

humanae neceſſitati imperare, non dolori cedere, non deſiderio angi, nihil denique humanum extimeſcere. Angamur liberorum aut affinium interitu? quid ita? ut ſtultos imitemur, qui, quae mutari non poſſunt, quaeque vel nolentes opprimunt, perferre nequeunt: ſaniores, quorum tam multa exſtant ad aeternitatem illuſtria ſive exempla, ſive teſtimonia, negligamus? quid eſt aliud, caecorum more ambulare, &, cum in celebritate verſari ac ſolis lumine uti poſſis, ſolitudinem tamen ac tenebras quaerere? iam enim ad eos, quos aemulari ſatius eſt, quosque nobis imitandos propoſuit antiquitas, noſtra delabatur oratio. Mortem igitur in malis nullo modo eſſe ponendam, ſed in praecipuis bonis numerandam, dubitaturum puto neminem. ſi enim a miſeriis abſtrahit, ſi in meliorem vitam inducit, ſi neque miſera ipſa eſt, nec ullius particeps miſeriae, cur mala cenſeatur? ſin hoc largitur, ut ſempiternis bonis potiamur, vitamque, quam mortalem habuimus, aeternam adipiſcamur, quid morte beatius eſſe poſſit? itaque ſapientiſſimos homines accepimus non modo ſuorum morte non perculſos, neque dolore ullo affectos, ſed etiam ſaepiſſime laetatos eſſe. Anaxagorae, inter familiares ſuos de natura rerum diſſerenti, filii mortem nuntiatam tradunt; nihilque aliud ab eo reſponſum, niſi, ſe illum genuiſſe mortalem. praeclara vero vox, & vere digna, quae a tanto viro emitteretur. non enim ſane video, quid ſapientius, aut conſtantius dici poſſet. an adoleſcentem illum eſſe mortuum? fracti hoc animi, nec in rebus adverſis admodum firmi ſignum fuiſſet. an angi ſeſe non ſua, ſed filii cauſa? num igitur ignorare ſe fateretur, quantis e malis elapſus eſſet filius? an ſe

quidem dolere, ſed tamen humanum caſum agnoſcere? ubi ergo hominis gravitas, iudicium, ſapientia? aut quid ab imperitorum turba diſtabit? e quibus tamen ſaepe multi nec iis rebus anguntur, quae neceſſario eveniunt, nec, quo minus eveniant, cum communes omnibus ſint, laborandum ullo pacto cenſent. Ille vero ſapiens & vere philoſophus, quem neque improviſus nuntius perculit, nec a diſputatione abduxit, ſed potius vocem expreſſit, ſummae indicem fortitudinis ac ſapientiae. vellem & hoc ipſum de pluribus ex noſtris dicere liceret: quos ſi qua interdum fortunae oppreſſit iniuria, nihil aliud iudices, quam proſtratos illos ac penitus abiectos eſſe. quaſi vero aliquid acciderit, quod vel ante ipſos nemini, aut, quod ipſis, ſi minus hoc tempore, ſaltem paucis poſt annis non eventurum fuerit. ac, cum maxime animo vigere deberent, tum praecipue non ſolum praeteritae patriaeque virtutis, ſed etiam humanae legis, ac paene obliviſcuntur ſui. tantum in eorum animis mollities poteſt, ac ſervitus quaedam doloris atque triſtitiae. An ego illum iudicare liberum poſſim, cui dolor imperat? quem repentinus caſus perturbat, impellit, evertit? qui nihil prae doloris magnitudine cogitare, nihil meditari queat? qui nihil in ſe ipſo; in temporibus, atque in fortuna, quae ſtabilitatis nihil habet, ſua ponat omnia? ego vero iſtam non modo ſervitutem, ſed paene captivitatem, & quidem miſerrimam, cenſuerim. quid enim intereſt inter eum, qui vinctus ab hoſtibus, & carceribus concluſus, obſideatur, & eum, qui dolore captus, ſuo prorſus careat arbitrio? at ille quidem, etſi corpore ſerviat, animo tamen liber eſt, nec dubitat aliquando fore, ut libertatem aſſequatur: qui vero do-

maximis prematur anguſtiis, alterum eſſe nec
ut quamdiu in dolore verſatur, ſemper miſer ſit :
fieri nullo modo poteſt, ut, niſi dolere deſinat,
riis eximatur. Quanto ſapientius Xenophon, q
ſacra ſolemnia perageret, maioremque natu f
proelio apud Mantineam cecidiſſe audiret, coron
tum e capite depoſuit, ſed in ſacris peragendis c
perſtitit. ubi vero cognovit, fortiter pugnantem
ſe, coronam rurſus capiti impoſuit, deosque ip
bus litabatur, teſtatus eſt, maiorem ſe ex fili
voluptatem, quam ex obitu moleſtiam cepiſſe.
non dubitarim, quin omnia, quaecunque acci
ſent in vita, nullam eſſent perturbationem alla
enim usque eo in deorum cultu conſtans & f
ſet, ut neque filii morte nuntiata ab iis avocar
cur eum credam filii morte lugenda a deorum v
diſſenſurum fuiſſe? aut qui virtutem filii vit
ferret, non iure credi poſſit, illum & virtutis f
cenſum, & patriae caritate impulſum, omnes
omnesque calamitates libentiſſime fuiſſe ſubitur

quae laudabilia putantur, prorſus e mente ac cogitatione eiiciant neceſſe eſt. neque enim humanis curis implicitus toto animo de patriae ſalute atque utilitate cogitare, aut laudem ſibi praeclaris actionibus comparare, vel egregii quidquam ſuſcipere, ac ſuſtinere queat. ſuis autem commodis ac rationibus proſpiciens & conſulens, cetera omittet, de ſe ipſo dies noctesque cogitabit. ita nec boni civis, nec boni viri fungetur officio. bonum enim virum decet, de ceterorum commodis aeque laborare, ac de ſuis; bonum vero civem, ſua omnia poſteriora habere, patriae commoda prima & maxima ducere. a quibus neque dolore, neque ulla omnino humana avelli perturbatione debemus. Periclem narrant hiſtoriae intra quatriduum duobus filiis, eximiae indolis adoleſcentibus, eſſe orbatum. qui usque eo fortis ac conſtans in luctu fuit, ut nihil prorſus de priſtino habitu cultuque deminuerit, ſed eundem, quem antea, in concionibus habendis morem ritumque ſervarit, nec unquam coronam e capite depoſuerit. de quo traditum eſt, nihil eum putaviſſe indignius futurum, quam ſi aliquod fracti animi ſignum moeroris cauſa muliebri more edidiſſet. fortem ſane hominem, & magna laude, aeternaque memoria digniſſimum; quem neque naturae vis, ad nimium ſaepe amorem trahens, potuerit de ſtatu dimovere, & ad dolorem abducere; nec liberorum deſiderium, quos tamen ſumme dilexiſſe dicitur, ulla ratione perturbarit. nec mirum. vera enim fortitudo inanes ſollicitudines eiicit ac depellit; opprimit cupiditates; imperat timori; nihil autem appetit, forti viro indignum; nec ab ulla re vel metu, vel inconſtantia repellitur. & quamvis excelſam elatamque naturam ratio ipſa, doctrinae praeceptis im-

buta, confirmet: quod Pericli, doctiſſimo homini, maximoque ingenio praedito ſine ulla dubitatione contigiſſe, prorſus mihi perſuadeo: ipſae tamen fortitudinis radices in animo praecipue inſident. qui cum humana deſpicit, nec ad humilia, quaſi humi depreſſus, ullo pacto adhaereſcit; facile fit, ut uberiores & maturiores fructus ferat, cum ad eum, veluti ad agrum optimum, cultura, ratio etiam acceſſerit conformatioque doctrinae. non enim, ſenſu omni doloris caruiſſe ſummos viros, credendum eſt. qualis enim nihil ſentientis animi ſenſuque prorſus carentis eſſe fortitudo potuiſſet? Sed dolorem ſentientes, ad eum opprimendum ac vincendum ſummam animi contentionem adhibebant, tantumque nitebantur, ut e pugna diſcederent ſuperiores. verum enim illud eſt, nullam animo maiorem peſtem, una remiſſione, poſſe contingere. qui ſi intentus eſt, ſeque ad reſiſtendum parat, omnia ſuſtinet pondera, omnia vel firmiſſima tormenta facile diſcutit ac depellit: at remiſſione enervatus & effeminatus ita deprimitur & urgetur, ut ſe ad aequitatem nequeat extollere. Nec vero quiſquam doloris impetum excipere ac fortiter perpeti poſſet, niſi ſe prius ad obſiſtendum comparaſſet; aut fortitudinem acquirere, niſi prius doloribus multis acerrime ac fortiſſime reſtitiſſet. ex quo conſuetudo fit, quae callum obducit animo, noſque contra omnes vel naturae, vel fortunae impetus armat. An cenſemus, Harpagum Medum tantum fortitudinis exemplum, quantum ab Herodoto memoriae mandatum eſt, edere potuiſſe, niſi prius in patientiae ac fortitudinis exercitatione ſaepiſſime verſatus eſſet? nec ſine maximo fructu, magnaque potius cum nominis ſui gloria. tantum enim

ſortitudine ac prudentia praeſtitit, ut acerbiſſimam iniuriam ſine ullo plane doloris ſenſu pertulerit, & ſeſe cumulate contra regis immanitatem ulciſci potuerit. nam, cum eius filium rex Aſtyages interfectum ad epulandum apponi iuſſiſſet, caputque ei poſt coenam allatum oſtendiſſet, rogans, cuius ferae viſcera in menſa comediſſet; ille vero nihil perterritus, nec animo ullam in partem deiecto, Agnoſco, inquit, quid ſit actum, ac quidquid Regi placuit, mihi quoque placere pronuntio. hoc autem immaniſſimum genus iniuriae tam diſſimulavit, quoad Cyrum ex Perſia in Mediam evocare potuit: quo adveniente, cum exercitus imperator contra eum a rege miſſus eſſet, & regnum, & regem illi tradidit. itaque Aſtyages in Cyri poteſtatem, impietatis ſuae poenas daturus, redactus eſt. O factum omnium gentium ac ſeculorum memoria digniſſimum! ex quo non modo qui dolori cedunt, ad patientiam ac fortitudinem excitentur; ſed etiam Reges, quique hominibus imperant, ne quid impium aut indecens audeant, erudiantur. nam adverſus iniuſtitiam atque impietatem tantum eſt odium, tanta invidia, ut ne ipſum quidem coelum aut ſidera, etiam ſi homines velint, huiusmodi ſcelera pati, ac diſſimulare poſſint. ac, ſi ſera deorum vindicta ſit, noluerunt tamen impios ipſo in facinore adeo exſultare, ut non angore conſcientiae fraudisque cruciatu, tanquam domeſticis furiis, aſſidue vexentur. tantumque poteſt impietatis odium, ut tyrannum exſtinctum ac ſaeviſſime excruciatum nemo miſereatur, nemo doleat. nam adverſus hoc hominum genus, nec in ullo praeterea, omnem prorſus vim omnesque ſtimulos amittit dolor. qui ſi ratione comprimendus eſt, quod ſupra diximus, mul-

to etiam magis conſuetudine vincetur; cuius tantae ſunt vires, ut non modo perturbationes animi ſedare, ſed etiam naturae vim afferre, eamque ſaepiſſime immutare, ac penitus aliam poſſit efficere. cuius auxilio non modo doloris aculei, ſed etiam fortunae fulmina depelli, ac contemni facile poterunt. Meditemur igitur, & omnino ſtatuamus, nihil prorſus humanum eſſe dolendum: non mortem, quam iam optimam eſſe cognovimus: non egeſtatem, quae ſaepiſſime maximi boni cauſa a diis immortalibus tribuatur: non exſilium, cum orbis terrarum omnibus pateat: non cetera generis eiusdem, quae vulgi opinione graviſſimis in malis numerantur. nullum enim tam grave malum apparebit, quin ex eo bonum aliquod multo maius multoque optabilius magno deorum beneficio aliquando colligatur. Pleni ſunt libri philoſophorum: refertae argumentis ac rationibus paginae ſunt omnes: tanta autem exemplorum copia, ut nihil poſſit eſſe cumulatius. quae cum ita ſint, qua iam re terreamur, aut cui dolori cedamus? Dion certe, qui e Platonis ſchola defluxit, cum eius filius in atrium e tecto delapſus interiſſet, non modo non doluit, ſed etiam in eo, quod tum forte agebat, conſtanter perſtitit. quo facto iudicavit & vir ſapiens, & Platonis diſcipulus, quid ceteros, qui ſapientes haberi volunt, facere oporteat. At Traheaſpas multo fortius. ſiquidem filii morientis, cum ferro traiiceretur, ſine ullo prorſus dolore ſpectator fuit. Cambyſes enim iratus & ebrius cum eius filium ſagittis peteret, iamque pectus recluſum appareret, patrem iuſſit inſpicere, num cor percuſſum eſſet. cui cum pater reſpondiſſet, iam cordi ſagittam eſſe infixam: tum Cambyſes, Numquid certam, inquit, habeo manum? at pater, nul-

lo doloris ſigno dato, nec usquam converſa aut commota facie: Ne Apollinem quidem, inquit, certiores ſagittas emiſſurum crediderim. Quid hunc patrem putemus facturum fuiſſe, ſi filius in pugna fortiter dimicans occubuiſſet, qui nullius culpae conſcium filium crudeliſſime trucidari non doluerit? num credamus, filii mortem honeſtam, ac pro patria ſuſceptam, tali patri futuram fuiſſe iucundiſſimam? Nec tamen dubito, permultos fore, qui impium illum, ac paene viſcerum ſuorum carnificem vocent. Sed faciant ſane, ut lubet; dum hoc mihi concedant, exemplum hoc fortitudinis, ac devicti doloris eſſe praeclariſſimum. Quod ſi ita eſt, ut infirmos animos ſpectata ceterorum virtus erigat & confirmet, quem cenſeamus iam dolori conceſſurum, cum tam multos audiat, qui ſe ipſos in dolore ſuperarint. quocirca tam multa veterum exempla colligere vereor, ne ſupervacaneum, aut fortaſſe putidum videatur. quod ſi ceteris tantum, & non nobismetipſis, ſcriberemus, fortaſſe breviores in ſcribendo, in exemplis autem recenſendis etiam priores eſſemus. ſed fit neſcio quomodo, ut ex aliorum caſibus ad mala noſtra ſananda medicinam colligamus. nobis quidem ita videtur: &, cum noſtro vulneri medeamur, mirari non debebunt, qui haec in manus ſument, ſi quid fortaſſe paulo expreſſum uberius invenerint. illud certe propoſitum habemus, ut omnibus nobiscum prodeſſe, omniumque dolori, quam accuratiſſime fieri poſſit, conſolationem afferre poſſimus. quamobrem his enumerandis noſtram valde imminui atque allevari moleſtiam experimur: ceteris idem optamus, ac, ſi dicere liceat, etiam ſperamus. nam in tanta vel argumentorum, vel exemplorum copia, quibus ſe legentes paene

obrui ſentient, ecquis ſe immobilem, aut in dolore inexorabilem praebeat?

Deſunt nonnulla.

Nec vero ignoro, nonnulla interdum accidere, quibus ita perturbetur & opprimatur animus, ut a medicina refugiat, idque ſi ullo in caſu contingit, certe, cum dolore affligimur, maxime ſolet evenire. quod ex eo fit, quod erepti vel amici, vel affinis, vel filii cogitatio adeo nobis grata eſt, quod illum paene ante oculos conſtituere videatur, ut, etiam ſi dolorem refricet & lacrymas eliciat, tamen eam deponere nolimus; ac, ſi ad conſolandum remedia ſuppetant, tamen nihil minus, quam conſolantium verba, audiamus. falluntur ſane graviter qui ita agunt: ſed hunc errorem, quo magnopere delectantur, ſibi extorqueri nolunt. Quare ſuum unicuique ſtudium, ſuaque omnibus delectatio relinquatur. non enim vereor, quin, ſi minus in ipſo doloris aeſtu remediis utendum homines cenſeant, certe, cum modice dolor reſederit, ac ſe paulum quaſi remittere coeperit, ad exſtinguendas doloris reliquias monita praeceptaque noſtra adhibeantur. nihil autem utilius eſt, quam haec eadem in voluptate ac laetitia pertractare, atque in manibus habere. ſic enim & legi, atque ad verbum ediſci & penitus memoriae mandari poſſunt, ut, cum in animum penitus influxerint, tum exhauriri ac prorſus elabi non facile queant. ita fit, ut, cum repente dolor invaſit, tum iis utamur: quae, niſi ante percepta & cognita ſint, impetu ipſo doloris incurrente, plane depelli atque excludi ſolent. ſenſimus hoc in nobis ipſis: nec parum nobis obfuit, hanc univerſam adverſus dolorem commentationem non multo ante animo ac mente percurriſſe.

quamvis enim permultos philoſophorum libros vel de luctu, vel de morte ſatis accurate legiſſemus, ut Theophraſti, Xenocratis, aliorum, quos commemorare nihil attinet; tamen hoc non ideo feceramus, quod eventurum putaremus, ut iis ipſis in noſtro moerore uteremur. itaque neque lectionem, quantum oportuiſſet, accuratam, nec memoriam ſatis intentam adhibuimus. caſu autem repentino oppreſſi, non prius ad libros confugere potuimus, quin ante acerbitatis vi proſterneremur. quamquam poſtea tempore ipſo factum eſt, ut dolor nec, ut antea, acrior, & mens ipſa paulo eſſet ſedatior, & ad medicinam accipiendam magis idonea. Sed pergamus ad reliqua, quae nec multa reſtant, & ſcitu, ac cognitione digniſſima; fructu autem ipſo, quem praecipue quaerimus, gratiora fortaſſe & uberiora. Quid eſt ergo, quod aliquam nobis afferre dubitationem poſſit, cur nihil omnino noſtrorum morte dolere debeamus? credo, ſi quando nobis in mentem venit, magnam nos ex eorum, quos amiſimus, opera ac ſtudio utilitatem percepturos fuiſſe. at hoc non ad amicos, aut affines, quorum dolere videmur interitu, ſed ad nosmetipſos pertinebit. mercenarius igitur dolor fuerit, quique non ex affinitate, aut benevolentia, ſed ex una proveniat utilitate. quid autem flagitioſius & indignius, quam eum, qui ſic doleat, fateri oportere, cum tantopere alicuius morte crucietur, quod aliqua utilitate privatus ſit, ſi nihil ex eius vita beneficii ac commodi ſe conſecuturum ſperaviſſet, nihil ſibi omnino dolendum fuiſſe? At videamus, non Perſas, aut Scythas, ſed e media civitate noſtra clariſſimos & praeſtantiſſimos viros ac cives, qui non modo amicorum, cum quibus coniunctiſſime vixerant, ſed etiam

liberorum, & quidem cariſſimorum, interitum ita fortiter & conſtanter tulerunt, ut cauſae nihil ſit, quin eos ſuperioribus Graecis comparare, atque etiam anteferre debeamus. atque hoc multo magis in illis mirandum fuerit, quod in eorum obitu ſe fortiſſimos & conſtantiſſimos praebuerunt, qui non modo ipſis utiliſſimi, ſi vixiſſent, ſed paene ſoli utiles ac iucundi eſſe potuiſſent. quid enim utilius filio? quid iucundius unico? at filium, & unicum Q. Fabius: praeterea conſularem, qui iam magnas res geſſerat, & maiores cogitabat, amiſit. neque ſolum non doluit, quod fortiſſimi animi fuit; ſed etiam mortuo laudationem in foro dixit: quo nihil fortius aut laudabilius ne ex omni quidem antiquitate recenſeri poteſt. cuius orationem quis non admiretur, inſignem ingenii, iudicii, ordinis praeſtantia? quo modo ille vel ea, quae dixit, ſine luctu dicere, aut, quae ſcripſit, ſine dolore cogitare potuit? cum praeſertim hoc in illa laudatione & admirari, & obſtupeſcere ſoleamus, quod non, ut alii, de ceterorum fortitudine diſputat, ut ſuum ipſe dolorem aliorum exemplo minuat, ſed in filio haerens, illius maxime virtutes propriasque laudes, quae vel acerbiorem efficere doloris ſenſum poterant, longiſſimo ſermone perſequitur. quod ſingularis virtutis exemplum fortaſſe Horatii Pulvilli laudem magna ex parte deminuere videatur: quem tamen ſummum virum ſilentio praeterire nefas ducimus, cum in eo ipſo, quod filii mortem aequiſſimo ac fortiſſimo animo tulit, etiam Iovi Optimo Maximo, cuius aedem dedicabat, gratiſſimum feciſſe videatur. nam Pontifex, inter ſolemnium verborum nuncupationem, poſtem tenens, ut filium mortuum audivit, neque manum a poſte removit, ne ſacra dirime-

ret, nec vultum a populo avertit, ne ſuum potius dolorem, quam populi utilitatem ac ſalutem, cogitare videretur. Iam, quid L. Paullo inſignius, quid illuſtrius? qui filios pauciſſimis diebus duos ita perdidit, ut nullum paene doloris paulo acrius indicium ediderit; ac potius in ea concione, quam de rebus a ſe geſtis ad populum habuit, laetatus eſt, quidquid populo Romano immineret adverſi, totum id in ſe ipſum a diis immortalibus eſſe converſum. Cum Sulpicio vero Gallo quis neget actum eſſe praeclariſſime? cuius innocentiam, ſapientiam, militarem virtutem, etiam inſignis in obitu filii fortitudo illuſtraverit. quem ut nunquam lubens tacitum dimiſerim, ſic ad Catonem properans exſultare videtur animus, & quaſi in portum ex horrida tempeſtate delatus, in ſapientiſſimi viri nomine atque exemplo conquieſcere. neque enim maiori mihi admirationi eſſe ſolent clariſſimi hominis res geſtae ac virtus, non ſolum in luce patriae, ſed etiam in congreſſu hoſtium cognita, quam fuit illa in filii morte, praetoris deſignati, in oculis omnium civium fortitudo declarata. Atque horum egregia in domeſticis miſeriis atque aerumnis facinora qui fortiter in civitate noſtra imitati ſint, caſusque fortunae graviſſimos patientiſſime tulerint, non difficile fuerit oratione complecti. nam & Q. Martius Rex, cum unicum ſummae pietatis ſummaeque virtutis filium amiſiſſet, dolorem prudentia pervicit, & eo ipſo die, quo filii rogum ſpectarat, curiam ingreſſus eſt, ſenatumque iuſſit convenire. Craſſus vero in eo proelio, quod cum Parthis commiſit, occiſo filio, tantum abfuit ut doleret, ut etiam exercitum increpaverit, quod unius militis iactura tantopere commoveretur, hortatus-

que ſit, ut patriae virtutis memores, pro republica fortiter dimicarent, filii mortui ultionem ſibi uni relinquerent. Sed antiquior P. Craſſus, vir clarus & conſularis, P. Craſſi filii mortem & vidit & moderatiſſime tulit. Nec ab eius laude abfuit, ac fortaſſe Craſſo praeſtitit, Cn. Caepio, qui Caepionem filium naufragio abſumtum ita non doluit, ut eum ne leviter quidam vultu, aut ulla corporis parte commotum e familiaribus quisquam ullo pacto ſenſerit. Iam quid Piſones, Scaevolas, Brutos, Marcellos, Metellos, Lepidos, Aufidios enumerem? quorum ſinguli pluribus amiſſis filiis, vel uxoribus, vel parentibus, nec lugendum exiſtimarunt, & ſuam in illorum funeribus virtutem atque conſtantiam non ſibi ſolum, ſed etiam generi, nominique Romano glorioſam fore putaverunt. Pudet in virorum graviſſimis caſibus repetendis longiori uti oratione, cum virorum maxime peculiaris virtus ſit, & in viris efflorescat ac vigeat maxime. quamobrem de feminis potius dicendum eſt, ut, cum eas fortiſſimas fuiſſe cognitum ſit, tum pudeat viros, a mulierculis virtutis exempla petere, & ab iis ea virtute, quae ipſorum propria eſſe debeat, videri aliquando ſuperatos. nam, ſi verum eſt, quod a Theophraſto alicubi proditum memoriae mandavimus, orbem terrarum theatrum quoddam eſſe magnum, divina mente repletum, & coeleſtis indicandae ſapientiae gratia tam multis undique collucentibus ornamentis illuſtratum ac depictum; in eo autem medio collocatos eſſe homines a deo, ut cum fortuna, dolore, morbis, egeſtate, caſibusque permultis aſſidue luctentur; deum vero ipſum, quantum quisque pugnando valeat, quamque viriliter fortitudine divinitus ac-

ı utatur, deſuper adſpectare: hoc, inquam, ſi verum dubitari profecto non poteſt, quin, quemadmodum ılus Romanus in muneribus publicis inviſos habet 'iatores, qui omni modo vitam impetrare cupiunt, t iis, qui contemtum eius prae ſe ferunt; itidem dii ıortales, ſi quos ex hominibus nimis anxie de vita citos, eiusque exitum detrectantes aſpiciant, iis ali- modo ſuccenſeant; eos vero & caros habeant, & ıeribus proſequantur, qui ſi e vita revocentur ipſi, vel revocari videant, alacres, laetique deo pareant, ni- ue propterea mali ſibi accidiſſe iudicent. quod ſi fe- as praeſtitiſſe intelligimus; cur iis imbecilliores at- infirmiores videri velint viri? neque ſolum unam uam e multis feminam, ſed totam gentem ac na- em, ut marium virtute, ſic feminarum eximia qua- ı magnitudine animi praeſtitiſſe accepimus. Lacae- enim matronas traditum eſt occiſis filiis vulnera ıicere conſueviſſe; ac, ſi adverſos vulneratos eſſe com- ſſent, laetabundas funus ducere, eosque in avita ſe- :hra inferre ſolitas eſſe: contra vero, quos averſis vul- bus conciſos agnoſcebant, ab iis refugientes, clam liendos curabant, nec ullo prorſus honore funeris 'equendos ſtatuebant. tantum in femineis quoque ani- decus poterat & ſtudium gloriae. qua ex gente m illud ad nos praeclarum dimanavit, matrem quan- ı filium, ſenis confoſſum vulneribus, intuentem nec ımere voluiſſe, nec coronam e capite deponere, ſed comites converſam ita locutam: Quanto pulchrius ɔptabilius eſt, in acie victorem animam efflare, quam Olympio certamine parta victoria vivere? At alia, ɩm in proelio interfectum audiens, Idcirco, inquit,

lis etiam ſuperiorem appellare. quam fortis enim magnifica illa Corneliae vox, quae duodecimo i amiſſo, cum Tiberium & Caium filios interfe tavißet, nullo timore perculſa, nulloque dolore Nunquam, inquit, ego me non felicem dixer Gracchos pepererim. fortem vero feminam, & veteribus mentis praeſtantia ac magnitudine an ferendam. non enim dolori conceßit, ſed poti virtute viciſſet, victrix de dolore triumphum egi iam Rutiliam miremur, quae C. Cottam filium lium ſecuta, cum poſtea reverſum in patriam a nemo eam lacrymantem poſt elatum funus vid que fato Clodia uſa eſt, quae D. Brutum filiu ſularem, mortuum ſuperſtes vidit, neque tan obitum non fortiter, & patienti animo tulit. q tutis non vulgaria in feminis exempla mirar poßit, qui ſexus imbecillitatem ac mollitiem c vero, qui fortißimis genitas parentibus, & etiam avis maioribusque prognatas recordatus

imitemur, & a quibus ortum ducamus, immemores eſſe patitur. Horum enim armis imperii fines producti ſunt; horum ſanguine parta ac ſtabilita libertas; horum denique labore ac ſtudio reſpublica ad tantam pervenit ſive bellicae laudis, ſive domeſticae virtutis gloriam. quorum in veſtigia pedem ponere oportet, qui laudabiliter vivere, quique honeſtis in actionibus exerceri volunt, nec ullo mentis errore ad nimium dolorem, atque inſaniam traduci. Nominavimus externos magnos claroſque viros: collegimus de noſtris plurimos, quibus mortis ſenſus non modo non ingratus, ſed etiam optatus & iucundus accidit. Addatur, ſi placet, etiam Theramenes, qui veneno epoto, maxima aequitate animi, ludens in morte, quod erat in poculo reliquum, Critiae propinavit. Ergo ille in ſua morte vir clarus & ſapiens ludebat: nos in filiorum aut affinium morte lugebimus? & veterum dicta quotidie legentes atque addiſcentes, praeclara ducemus, exempla repudiabimus? aut eam vitam, quae mortem hanc conſecutura eſt, immortalem, beatam, a miſeriis omnibus vacuam, negligemus? quamvis enim nudum corpus & exanime diſcedens relinquat animus, nec amplius liceat homini, qui e vita diſcedat, ſuis opibus, bonis, divitiis perfrui:

Aſtante, ut ille ait, ope Barbarica,
Tectis caelatis, laqueatis:

tamen multo maioribus & bonis, & opibus, quae nulla vetuſtas abſumet, nulla vis eripiet, piorum mentes aſſidue potiuntur. Sed dimittamus & exempla clarorum hominum, & illorum virtutis impreſſam hiſtoriis memoriam: veniamus ad id, quod unusquisque ſenſu percipit, quantumque ex morte conſequamur emolumenti ac

commodi, re ipſa factisque probemus. ex qua docendi ac diſputandi ratione perſpicue veritas eluceſcit, quidque hoc modo ſe habeat, vel illo, facile poteſt perſpici. Si quisquam eſt, qui ſecundos in omni vita rerum exitus adipiſci & conſequi poſſit, nihilque timeat adverſi, hunc nemo infitiari poterit, iure dicturum, ſi vitam ſibi morte multis partibus meliorem affirmet. atqui nemo eſt, qui non modo miſerias, atque aerumnas ab humana vita ſegregare, ſed ne ſemihoram quidem felicem ſibi ac beatam polliceri poſſit. Metelli ſibi fortunam ſperant omnes: Priami ſobolem ac regnum exoptant alii: quaſi non & Metellus tam multos nactus filios ac nepotes, cum maxime beatus eſſe poſſet, invitus obierit, & Priamum non omni orbatum progenie, ſummoque dolore confectum, hoſtilis manus interemerit. His vitam ſi mors aliquot ante annis ademiſſet, e multis eos miſeriis ac luctibus ſimul eripuiſſet. quos idcirco experti ſunt, quia vitam diutius, quam ipſorum requirebat felicitas, produxerunt. hinc illa miſerabiliter decantata:

Haec omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam auferri,
Iovis aram ſanguine turpari.

quae non modo viſu, ſed etiam auditu acerbiſſima ſunt: quid putamus miſero regi, qui omnia & videre, & audire, & experiri coactus eſt? num ei multo melius eveniſſet, ſi vitam omnino multis ante annis, quam haec acciderent, amiſiſſet? Forſitan quispiam dixerit: multa, quae vivens nactus eſt, bona, cito decedens penitus reliquiſſet. ſed a malis etiam multo gravioribus, qualia multa ſecula non viderunt, feliciſſime liberatus eſſet. Ex quibus omnibus, multisque aliis perſpicuum eſt,

pervertere homines ea, quae ſunt humanae fundamenta felicitatis, cum utilitatem a morte ſeiungunt, aut cum miſeriam cum morte connectunt. L. Craſſum, ex noſtra civitate clariſſimum & eloquentiſſimum virum matura mors quantis e moleſtiis, quantisque incommodis eripuit? nam, qua in patriam pietate fuit, ex iis malis, quae mortem eius conſecuta ſunt, incredibilem, ſi vixiſſet, dolorem accepiſſet. flagravit enim bello Italia, exarſit ſenatus invidia, nihil denique in civitate fuit, quod non eius temporis calamitatem luctumque perſenſerit. Nam quid fugam Marii, quid cetera, quae in illius diſceſſu acciderunt, maxime luctuoſa, ſummeque miſeranda commemorem? quid reditum illum ſanguinarium, cuius ex recordatione nemo eſt, qui non intimis ſenſibus exhorreſcat. tenemus enim memoria, aut ſaltem ex patrum ſcriptis accepimus, crudeliſſimam omnium caedem illo tempore eſſe factam, trucidatos bonos viros & cives, inciſas eorum cervices, in Roſtrisque poſitas, qui multorum civium ſalutem ac dignitatem eloquentia peperiſſent. quam multos ex illa reipublicae tempeſtate commemorare poſſumus, innocentiſſimos homines atque optimos, ut acerbiſſimam calamitatem effugerent, libertatem morte quaeſiſſe. O acerbum ac nemini non poenitendum reipublicae ſtatum, conditionemque vivendi! cum eos ipſos, qui rempublicam ſuo labore, ſuoque ſanguine auxerint, iuvarint, ſervarint, nusquam tuto nihilque magis, quam propinquorum manus ac gladios timentes horreſcentesque videas: illorum autem, quorum ope atque auxilio ſervatus ſis, cum horribiles miſerosque caſus ſpectes, nulla tamen ratione opitulari, nihilque afferre adiumenti queas. quis neget iis ip-

ſis, qui haec intueri cogantur, mortem eſſe non modo detrectandam, ſed etiam optandam? qui quidem ne in horum temporum flammam incidant, mortis beneficio conſecuti ſint, eos vero beatiſſimos iure omnes exiſtimabunt: qualem fuiſſe L. Craſſum, niſi res ipſa probaviſſet, nihil eſſet, cur oratione perſuadendum videretur. Sed haec paulo antiquiora, quam ut omnibus in memoriam redigi, ac cogitatione comprehendi poſſint. Pompeii autem, noſtri familiaris, caſu quid in civitate notius, quid illuſtrius? aut quid omnium oculis ac mentibus perſpectius & clarius? hunc, ſi mature extinctus eſſet, nihil doloris, nihil invaſiſſet mali. quod tam diu in vita manſit, idcirco factum eſt, ut ſingularis calamitatis exemplum omnibus praebuerit. cui eo luctuoſior fortunae acerbitas viſa eſt, quo feliciore ac ſecundiore fortuna in omni vita uſus erat. quis enim univerſis civibus aliquando carior? quis in toga vel rebus geſtis, vel honoribus extra ordinem delatis clarior? quis opibus, propinquitatibus, amicitiis florentior? cui nihil prorſus ad ſummam abſolutamque felicitatem, praeter honeſtum ac iucundum vitae exitum, deeſſet. Sed videamus, quantum in rebus humanis fortunae poſſit iniuria. niſi malimus ad propriam mortalis vitae nimis aſperam miſeramque conditionem omnia mala revocare. qui enim ampliſſimis fortunis uſus erat; nihil, niſi ſublime ac beatum nec cogitare, nec optare conſueverat; cui omnia vel ad uſum, vel ad voluptatem ſupererant: bellum cum ſocero ſuſcepit; deſeruit domum; profugit ex Italia; & cum antea nihil in ceteris bellis, niſi ſummo conſilio prudentiaque geſſiſſet, cum vel maxime ingenio iudicioque excellere debuiſſet, ſui paene oblitus

eſt. itaque imbelles & infirmas copias, tirones, collectitiosque milites cum robuſtiſſimis legionibus conferre non dubitavit; & amiſſo exercitu, ereptisque caſtris turpiſſime victus, in ſervorum manus vir ſummus & clariſſimus incidit. vita vero ut miſerabiliter privatus ſit, commemorare nihil eſt neceſſe: cum eo ipſo, quod, in tam miſeram fortunam delapſus, vitam cito amiſerit, minus fortaſſe miſer cenſeri poſſit. beatiſſimus autem obiiſſet, ſi, cum in republica florebat, cum valebat auctoritate & gratia, cum copiis opibusque affluebat, e vita deceſſiſſet. cuius propagatio quantum illi moeroris ac luctus attulerit, non modo ſcribendo, ſed vix etiam cogitando conſequi quisquam poſſit. itaque hoc ſtabilito & fixo, mortem ſaepiſſime beatam homini contingere, non ſolum, quod nos in beatam vitam inducat, ſed etiam, quod multarum magnarumque miſeriarum ſenſu liberet, & a futuris vel calamitatibus, vel doloribus abſtrahat, quid iam relinquetur, cur non morte laetari, ac clarorum hominum virtutem, qui nullius interitu perturbati ſunt, imitari debeamus? An non optimam beatamque mortem iudicabat L. Brutus, cum, tyrannum arcens, quem expulerat, vitam pro nihilo ducebat? item Decii, quo tempore cum Latinis pro patria dimicantes, ſeſe hoſtium telis obiiciebant? praeterea Scipio, Paullus, Marcellus, Albinus, quos vitam in acie, iuvandae patriae cauſa, fortiſſime profudiſſe memoriae proditum legimus. Et vero nihil fuit, quamobrem elato excelſoque animo homines vitam non deſpicerent, ut ſempiternam gloriam conſequi poſſent. nam cum nullo, vel certe minimo doloris ſenſu, quem morientes perferunt, infinitam laudem commutabant. hunc

enim locum de exiguo, vel nullo potius dolore mortis, quem ſupra perſtrinximus, paulo uberius percurramus. Neque enim abſurde dixiſſe mihi videtur is, qui morientium mortuorumque hominum ſtatum & conditionem duabus potiſſimum ex rebus percipi, atque intelligi poſſe affirmavit: quarum unam ſomnum ſtatuit, alteram vero tempus illud, quod noſtrum cuiusque ortum anteceſſit. & ſane ita eſt, ut ex omnibus opinionibus, quarum errore duci vulgus ſolet, cum de morte loquitur, nulla plane ad veritatem videatur eſſe propenſior. ita enim multi vivunt, ut praeſentibus bonis fruantur; nec ſane cogitent, quid paucis poſt annis vel ipſis, vel ceteris, boni aut mali poſſit evenire. Itaque ſaepe non opinatis morbis, perturbationibus, angoribus vexantur. mortis vero, de qua potiſſimum cogitare debuerant, ita non reminiſcuntur, ut ad ſe minimum illam pertinere, nec ſua quidquam intereſſe exiſtiment. qui, ut Panaetius Africanum dicere ſolitum tradit, ferociores equos domitoribus tradendos eſſe, ut paulatim parere, ſeque mitiores ac molliores praebere incipiant: ſic ipſi in gyrum fortitudinis ac patientiae reducendi ſunt, ne, ſi mors imprudentes oppreſſerit, perterreantur, planeque concidant. Sed neſcio quo modo voluptate luxuque delinita hominum conſuetudo de recta maiorum vita deflexit, eoque ſenſim delata eſt, ut nihil minus, quam verum, agnoſcat, nec, cum aliquid agitur, rectum id, necne ſit, magnopere cogitet. qua nulla maior peſtis ac pernicies humanis rebus, valde iam labefactatis, potuit afferri. atqui, ſi in ullo homine, certe in his ipſis vulgare dictum & verum & acute cogitatum eſſe deprehenditur. quid enim iſti aliud agunt, niſi totos dies per inertiam

perdunt, atque ita vivunt, ut ſtertere potius, quam ullo pacto vivere videantur? dormiens autem ut nihil ſentit, nihil agit, nihil curat; ſic mortuus quid agere, quid curare, aut ſentire poſſit, haud ſane intelligas: itaque in fabulis, quos dii maxime adamarunt, eos, ne imminentem aliquam calamitatem ſentire cogerentur, ſi vigilaſſent, a diis immortalibus conſopitos eſſe accepimus. mortem igitur, ſiquidem ſomno ſimilis eſt, ſingulis noctibus induimus, & , cum in ſomno ſenſus ſit plane nullus, nullum etiam in morte futurum eſſe ſenſum, veriſſime ſtatuere debemus. quod ut ſenſu ipſo plane percipitur, ſic ne de altero quidem dubitari ullo pacto poteſt, quin, quales ante, quam oriremur, fuimus, tales etiam mortui futuri ſimus. mors enim quemadmodum ad eum, qui nondum ortus eſt, nihil pertinuit, ſic ne ad eum quidem, qui mortuus eſt, ulla ratione pertinebit. ad morientem vero vel nihil, vel parum certe pertinet. ſiquidem tam anguſto ſpatio, tamque brevi curriculo coercetur, ut, nec ſi velit quidem, vires ſuas nimium porrigere, aut explicare poſſit. Quae eſt igitur eorum oratio, qui tantum in morte dolorem ſe timere atque expaveſcere dictitant? quamquam non ſane video, quo modo aliter facere poſſint. qui enim mortem nunquam experti ſint, quam ſemel homo ſubiturus eſt, quo modo, bona, malane ſit, vere ſentire ac diiudicare poſſunt? Morientes aiunt cruciari, angi, diſtorqueri. quod in nonnullis fortaſſe animadverti atque obſervari potuit. in quo tum iſti aliquid dixiſſe videri poſſent, ſi hoc ex ipſo mortis ſenſu penderet. nam, ſi mors ipſa dolore ſuo corpus uſque eo cruciaret atque angeret, ut haec doloris edere indicia cogeretur; negari profecto non poſſet, quin dolo-

tam non leviſſimum mors ipſa eſſet allatura. Cum vero huiusmodi cruciatus pauciſſimos angat, & eos maxime, qui intemperanter, flagitioſe, nefarie vixerint; nunc dubitari non poteſt, quin tales homines non mors, ſed admiſſorum ſcelerum conſcientia vexet, habeatque ſollicitos. qui enim ſe morituros nunquam crediderint, ac ne cogitarint quidem, cum ad ipſam mortem pervenerint, anguntur, non dolore moriendi, ſed quod e vita inviti diſcedunt. in qua cum omnia ſecunda feliciaque experirentur, ut ſecus mortuis accidat, valde verentur, ac dubitare coguntur. At bonis, qui mortem ſemper, tanquam praeſentis tempeſtatis portum, in ore, ac ſermone habuerint, quique ex huius vitae procellis, mortis beneficio, aliquando egredi, ſaepiſſime concupiverint, nihil libentius nec iucundius mentione ac nomine mortis accidit. Atque in iis etiam praeſtans planeque admirandum deorum munus agnoſcitur. bonos enim, & quidem plurimos, non modo cum exiguo dolore, ut optare homines vulgo ſolent, ſed omnis plane doloris expertes ex hac vita egreſſos, ſine ulla dubitatione reperias. ex quibus Q. Fabius conſulatum adeptus, cum in curia praetereuntes ſalutaret, nihil dolens, nihil moleſti ſentiens, immo plane gaudens e vita diſceſſit. atque idem contigit A. Pompeio, cum in aede Iovis Capitolini ſacra feciſſet; itemque Thalnae conſuli, diis immortalibus ſupplicanti. quid hos in ipſo mortis articulo doloris expertos exiſtimes, qui paulo ante laeti vivebant, & in eo, quo moriebantur, puncto temporis, nihil lugubre teſtati ſint, nihil flebile dixerint? Morte, inquies, oppreſſi ſunt. at ſapientiſſimi & optimi viri; quibus mortem, tanquam beatae vitae initium, dii immortales largiri vo-

luerunt. quam eo fortaſſe iucundiorem ipſis fore videbant, quo minus eo tempore tantum boni exſpectaverant, ac ne ſperare quidem poterant. nam cum mors e divina voluntate tota pendeat, haud ſane in hominis poteſtate eſſe poſſit, quo potiſſimum die, quaque conditione mori velit. Nec verum eſt, quod dicitur a quibusdam, mortis eundem omnibus hominibus diem ac terminum divinitus eſſe conſtitutum: ut autem vel citius, vel ſerius moriamur, ſingulorum hominum vel intemperantia, vel negligentia contingere. nam, ut illud veriſſimum eſt, praefinitum eſſe vitae terminum a Deo, quem praeterire, aut ex quo egredi nemini liceat: ſic illud affirmare nemo poſſit, eundem omnibus, eademque hora vitae finem impendere. quod ſi agnoſceremus, nihil ſane eſſet, cur homini prudentiam, temperantiam, pietatem tribueremus. quae omnes plane virtutes, ſi hoc conſequeretur, non modo inutiles, ſed penitus inanes viderentur. cur enim prudentia uteretur homo, cur abſtinentia, cur temperantia, ſi eodem, quo reliqui omnes, temporis ſpatio vitam eſſet terminaturus? Ut diutius, inquis, vitam producere liceret. at, ſi vitae terminus fatalis eſt, nec immutari quidem poſſe neceſſe eſt. Sin voluntarius & in hominis arbitrio poſitus, nihil eſt, cur, eundum omnibus a Deo conſtitutum eſſe, quisquam affirmet. Sed de his ſtatuat unusquisque ut libet. quid autem verius ſit, Deus ipſe viderit: hominem quidem ſcire arbitror neminem. ſtet modo nobis illud, doloris eſſe nihil in morte; boni autem tantum ex ea ad homines permanare, quantum ſperare multi poſſint, cogitatione quidem aſſequatur nemo. itaque hoc divinitus hominibus datum eſt, ut quoties moleſti aliquid experiantur, tum mortem exoptent, ac

votis etiam conceptis ſaepe implorent. quid ita? quia bonam utilemque eſſe mortem, coguntur agnoſcere: malam autem aut acerbam eſſe nunquam poſſe, homini a natura inſitum eſt. itaque dolore perculſi mortem imploramus, eamque unam, ut miſeriarum malorumque terminum exoptamus. Admonet me locus, ut, cum neminem ipſa morte magnopere commoveri debere probatum ſit, iis praecipue dolendum nihil eſſe contendam, quos mors cum laude oppetita conſolari poteſt. ſatis enim diu vixiſſe putandi ſunt, qui vitam honeſte clauſerunt. eoſdemque e vita abeuntes non modo laus, ſed etiam perpetua voluptas delectatioque proſequitur. quae ſane eo maior in animo exoriri ac vigere ſolet, quo latior alicuius in colendo officio vitaque honeſte ducenda manavit induſtria. certe enim, cum ad recte agendum natus homo ſit, ideoque mentis & rationis munere, prae ceteris animantibus ornatus atque inſtructus; unde potius laudem ac voluptatem, quam ab honeſtis actionibus, petat? An, unde ortum duxerit, obliviſcatur? ille vero nec ſui oblitus eſt, qui recte vixit, nec iniquo animo mori poteſt, cum multos relinquat ſuae teſtes memoresque virtutis. quanto autem gaudio exſultare credendus eſt illorum animus, qui corporis admiſtione ſolutus, in coeleſtes ignes, ſempiternaſque domos, unde exierat, revertit? profecto enim ex divina mente delibatos habemus animos, qui hac mole incluſi, tanquam terrae gravitate, ſic ipſi nimio pondere corporis opprimuntur. ubi autem ſoluti corporibus ad proprias ſedes evolaverunt, tum vere vivunt, nec libidini, voluptati, dolori ſerviunt; ſed ſui compotes, nulla re anguntur, nihil requirunt, omnibus imperant. Recte igitur dictum

eſt, corpus terram eſſe; mentem autem, ignem de coelo ſumtum. id quod clarorum virorum acta cum virtute vita, praeclaraeque actiones facile teſtantur. quo modo enim aut omnia humanae vitae commoda contemneret, aut voluptates cunctas pro nihilo duceret, aut vitam ipſam laudis honeſtatisque gratia profunderet, qui nihil quidquam ad ſe, praeter haec ipſa mortalia, quae manibus contrectat, quae terit pedibus, pertinere cogitaret? verum haec non ita ſe habent. corpus enim e terra concretum, tamdiu terreſtrium rerum amore ducitur, quoad in terram ipſam, unde ortum duxit, revertatur. animus vero, qui e coelo ſumtus eſt, ſempiternum quiddam & coeleſte appetit; nec iisdem, quibus corpus, finibus cogitationes coercet ſuas. itaque nunquam quieſcere, nec vere vivere putandus eſt, quamdiu corpore concluſus, invitus propemodum mortali labe terreniſque vinculis cohibetur. At illa quanti ſunt, graviſſimis vitae laboribus liberari, in mediis doloribus & aerumnis obdormiſcere, et quaſi emiſſos e moleſtiſſima vitae cuſtodia, in iucundiſſimam ſuaviſſimamque domum remigrare? huc enim pertinent, quae de piorum quiete, deque voluptate illa, qua egreſſi e vita perfrui dicuntur, diſputari a ſapientibus ſolent. qui cum intelligerent, non fortuito, aut temere ſatos & creatos homines eſſe; nec eadem mereri bonos, qui multis exantlatis laboribus vitam in medio dolore amiſiſſent, et improbos, quorum in patrandis flagitiis ſemper eſt animus cogitatioque defixa: idcirco non eundem probis et improbis vitae terminum, nec eadem mortuis praemia ſtatuerunt. Qua nos recordatione potiſſimum refici ac recreari decet, qui cariſſimam filiam optimeque de nobis meritam ita vixiſſe ſcimus, ut ad

optimos mores, ſummamque prudentiam nihil poſſet accedere; & ita mortuam, ut in dolore, quem ex partu contraxerat, ſummam animi magnitudinem, ſummamque conſtantiam praeſtiterit. cuius mentio nobis, dolore iam, ſi non penitus extincto, certe magnopere levato, non ſolum acerba, ſed etiam iucunda accidit. qui enim aliter debet? cum nec ipſi quidquam accideret mali, nec ego ulla re, quae tantopere cum natura congruat, & cum omnibus hominibus communis ſit, angi, aut perturbari debeam. Quid ergo mihi reſtat? nihil ſane, niſi, cum ea, divino potiſſimum beneficio vitae munere perfuncta ſit, ut ad eam maxime vivendi conditionem cogitationem meam mentemque referam, qua nunc ipſam perfrui credimus; atque ſi, quod aequum eſt, fateri volumus, omnes intelligimus. qua ex meditatione eo maiorem voluptatem percepturus ſum, quo meliore illa nunc ſtatu, quam quum viveret experta eſt, ſine ulla dubitatione perfruitur. quid enim boni non merita eſt, quae nihil unquam egit, ac ne cogitavit quidem mali, & iis angoribus ac malis, quae viventi obiecta ſunt, ita patienter perfuncta ſit, ut non ſecus de adverſis, quam de ſecundis rebus, diis immortalibus gratulari gratiasque agere ſoleret? &, cum nihil, niſi rectum honeſtumque cogitaret, tamen una conſcientia contenta, nec ſua benefacta in luce collocari, nec ſibi quidquam propterea laudis, aut gloriae deberi arbitraretur. Quae ergo ita animata fuerit, ut de ſe quidem minimum, de recta mente, ac de aequitate plurimum laboraret, an non diis ipſis cenſemus maxime gratam & probatam fuiſſe? in qua non ficta & adumbrata, ut in multis, ſed maxime ſolida & expreſſa virtutis elucebat effigies. nam, cum eam talem natura genuiſſet, ut, quod

pulchrum rectumque agnoſcebat, ſua ſponte ſequeretur: tamen eo non contenta, ſumma vi rationis prudentiaeque perfecerat, ut nulla re minus, quam natura duce, egere videretur. itaque qui eius inſtituta & mores paulo diligentius inſpexiſſet, qui regundae familiae ſollertiam, qui ſummum in cunctis rebus ingenium, ſingularemque doctrinam advertiſſet; haud fuiſſet ſane, quod aut virilem in intelligendis iudicandisque rebus prudentiam, aut exquiſitam patris familias ſollertiam requireret. itaque quibus maxime rebus egere ſaepe homines ſolemus, fortitudo & prudentia, hae ita in muliere abundabant, ut ſui moeroris medicinam non peteret foris, ſed in ſe ipſam ſpectans, ex ſua ſemper virtute penderet. Quanto autem graviores ac difficiliores animi morbi ſunt, quam corporis, eo magis mirandum eſt, talem exſtitiſſe illam, cuius fortitudini corporis mala parerent, prudentiae vero omnes animi morbi facile cederent. itaque quamquam ex calamitate temporibusque noſtris moleſtiae plurimum traxerit, nunquam tamen animo perculſam aut deiectam ſenſimus. angebatur patris exſilio, totiusque familiae luctum, bonorumque direptionem invita videbat; ſed matri tamen conſilio prudentiaque aderat, & rebus in magnum ſaepe diſcrimen adductis, reditus ſpem nobis afferre nunquam dubitavit. ita, quantum ex calamitate doloris, tantundem ex filiae ſuavitate ac pietate ſolatii capiebamus. quod ut eſſet diuturnius, ſi commodum noſtrum, aut eam, quae omnibus antiquiſſima eſt, liberorum caritatem cogitaremus, magnopere optare debuimus. at, cum illam corporis vinculis ſolutam, omnibus exutam miſeriis, & immortalitatis compotem factam, animo reputamus, non modo in dolore conquieſcimus,

ſed etiam praecipue laetamur. quid enim mihi accidere laetius poteſt, quam de immortalitate animorum cogitanti, de filiae ſimul aeterna beataque vita conſidere? animos enim eſſe immortales, ne dubitandum mihi quidem videtur. faciam autem non invitus, ut ſapientiſſimorum hominum percurram hac de re ſententiam, quando me in hunc locum deduxit oratio. Neque vero haec ita diſputanda cenſeo, ut animos idcirco non interire probari poſſit, quod mortuorum corporibus vis quaedam ineſſe veneratione digna putetur, quae ſignificare debeat, non deleri morte animos, ſed immortalium animorum, veluti ſepulcra quaedam, mortalia corpora fuiſſe. quaſi non & maiora, & firmiora multa ſuppetant, quibus planum fieri poſſit, qui animos ſimul cum corporibus interire contendat, eum contra rationem, nulla nixum ratione, pugnare. quod ſi auctoritas quaerenda ſit, quem graviorem nominare auctorem poſſum, quam eum, quem Apollo ipſe ſapientiſſimum omnium pronuntiavit? cuius teſtimonium tale fuit, ut divinos eſſe hominum animos, et eos, corpore ſolutos, in coelum remigrare, unde prius veniſſent, in omni ſermone aſſeveraret. in quo cum philoſophis illis conſenſit, quos quondam Italicos nominavit antiquitas, maximeque nobiles iudicavit. quorum ſemper conſtans fuit opinio, demitti animos e coelo, divinaeque mentis eos eſſe non ſolum munus, ſed etiam partem praecipuam ac propriam. quod ſi ſecus eſſe quiſquam putet, haud ſane facile, quid multis & firmiſſimis in hanc ſententiam argumentis reſpondere poſſit, inveniet. Sic enim plane cognoſci, ac ſenſu ipſo diiudicari poteſt, ſummam eſſe paeneque incredibilem in animis celeritatem ac feſtinationem, cuius ope, quae corpus non

modo certo menſium, ſed vix etiam annorum ſpatio perficere, atque exſequi poſſet, ea ipſi non modo ſemel puncto temporis percurrere, ſed etiam ſaepius excogitare & repetere facillime queant. quod ſi mirum videtur, cur non admirabilius cenſeatur, meminiſſe animum tam multa, innumerabilibus ante ſeculis geſta; quae futura ſunt, cogitando proſpicere, ac non modo praeſentia, ſed etiam praeterita & futura, veluti deum, omnia complecti ac ſub oculos ſubiicere conari? quis dubitet, cum haec intelligat, eademque in ſe ipſo agnoſcat, divinum eſſe animum, nec, ſi divina aeterna ſunt, ipſum eſſe mortalem? cum praeſertim, duabus ex rebus, quae praecipue in animo ſunt, illius aeterna natura facile intelligi ac deprehendi poſſit. haec autem ſunt, motus, qui in eo praecipuus eſt, principium ac perpetuitas. cum enim ex ſeipſo moveatur, nec aliunde, ut cetera, principium motus mutuetur; ſumma autem in eo, quamdiu in corpore eſt, perpetuitas motus appareat, quippe quae etiam in dormientibus agnoſcatur & vigeat: idcirco dubitari nullo modo poteſt, quin divinus ſit, & ſempiternus futurus. & ſane ita eſſe ratio vincit, & rerum probat exitus. Dei enim imago quaedam animus eſt, ex ipſo Deo delibata ac profecta. quod ſi Deus immortalitate fruitur, cur eam partem, quam ex ſeipſo ſumſit, mortalem eſſe velit? quin hoc ipſo ſingularem & eximiam divinam eſſe vim indicandum putavit, quod non ſolum ipſe immortalis ſit, ſed etiam, quos velit, ſuae naturae compotes, & plane immortales efficiat. Corpus autem voluit eſſe mortale. nec immerito. cum e terrra, cuius mutationi ſubiecta natura eſt, initium duxerit, & in eam ipſam, vitae curſu confecto, abire debeat. Sed animus, profectus a Deo, coe-

lum ipſum appetit : nam in eum locum, unde diſceſſit, ſemper optat redire. terra autem, ſi cui appetenda, corpori ſoli eſt. at vero animis aeterna coeli ſedes quaerenda, eaque propria illorum patria : ſiquidem animorum nulla in terris origo inveniri poteſt. nihil enim eſt in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum atque fictum eſſe videatur. nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim in naturis nihil ineſt, quod vim memoriae, mentis, cogitationis habeat; quod & praeterita teneat, & futura praevideat, & complecti poſſit praeſentia. quae ſola divina ſunt; nec invenietur unquam, unde ad hominem venire poſſint, niſi a Deo. ſingularis eſt igitur quaedam natura, atque vis animi, ſeiuncta ab his uſitatis notisque naturis. Ita quidquid eſt illud, quod ſapit, quod vult, quod viget, coeleſte & divinum eſt, ob eámque rem aeternum ſit, neceſſe eſt. nec vero Deus ipſe, qui intelligitur a nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi mens ſoluta quaedam & libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens & movens, ipſaque praedita motu ſempiterno. itaque eandem aeternitatem animis quoque noſtris, ex ſe ipſa exortis, impertivit. quorum ex cogitationibus atque operibus nihil aliud, niſi divinos eſſe illos & ſempiternos, colligere poſſumus. nam ſi aedificiorum magnitudinem atque ornatum, ſi monumenta literarum, ſi pecuniae vim infinitam, in res maxime ſtabiles & admirandas effuſam, ſi plurimarum maximarumque rerum adeptionem cogitare voluerimus, profecto intelligemus, haec nunquam facturum fuiſſe hominem, niſi diuturnitatem temporis ipſamque aeternitatem plurimum ad ſe pertinere exiſtimaret. Iam ipſa gloriae cupiditas, honorum ſitis, opum

ac divitiarum aſſidua procuratio, quid aliud indicat, niſi cogitare hominem in poſterum, nec eodem veſcendi vivendique ſtudio, quo ceteras animantes duci videmus, humanum animum detineri. Sed haec abiectiora atque humiliora, nec ullis, niſi ſane anguſtis naturae terminis, circumſcripta. Quid illa in primis gravia atque praeſtantia, nec ulli plane in terris degenti, niſi ſoli homini, tributa? contemplatorem eſſe ipſum coeli rerumque coeleſtium; frui magnarum obſcuriſſimarumque rerum ſcientia, quae vel ad excolendos ad integritatem atque innocentiam mores, vel ad comparandam ſolis aſtrorumque cognitionem, vel ad exercendam in abditis obſcurisque rebus memoriam mentemque pertineant. nonne haec ipſa tanta ac talia, divinum eſſe animum oſtendunt, nec illius naturam aliunde, quam e coelo, delibatam ac deductam? An cenſemus, ſi una cum corporibus animi interirent, aut ſapientiſſimos homines tam aequo animo mori poſſe, aut tam iniquo, planeque invito ſtultos & fatuos? Socratem ferunt, morti proximum, de piorum immortalitate beataque vita, quae mortem conſequitur, diſputaviſſe, itaque laeto ac libenti animo letale illud poculum hauſiſſe, quaſi non ad mortem, ſed ad regnum atque imperium vocaretur. At vero quorum animus in terra defixus haeret, qui nihil, niſi mortale terrenumque cogitant, eos plane repugnantes atque invitos e vita diſcedere videmus. nec immerito; cum animorum aeternitatem propius iam intuentes crucientur mirum in modum, quaſi flagitioſe actam vitam poena etiam ſit immortalis conſecutura. Atque illud etiam (o ſtultum hominem, dixerit aliquis, & naturae ſuae penitus ignarum!) nemini obſcurum eſſe poteſt, ex ip-

ſis etiam ſacris caeremoniiſque maiorum aeternam hominis vitam facile cognoſci atque intelligi poſſe. neque enim illi aut mortuos tanto honore coluiſſent, aut tam multas tamque varias ſepulchrorum caeremonias poſteris tradidiſſent, niſi cognitum perſpectumque habuiſſent, vigere animum in morte, nec, quamquam corpus occidat, hominem ipſum penitus evaneſcere. itaque ſtatuiſſe videntur, mortem ipſam non eſſe humanae vitae confectricem, nec ex ea ſequi interitum; ſed potius ad aliam multo feliciorem vitam iis, qui recte vixiſſent, ducem optimam ſolere exſiſtere. quicunque enim convenienter naturae vixerint, nec illam ſecuti ſint malae conſuetudinis corruptelam, quae divinitus datos igniculos exſtinguit, vitiaque gignit & confirmat omnia, eos & viventes gloria, & e vita excedentes praemiis proſequi oportet. id enim non ſolum rationi conſentaneum, ſed etiam veriſſimum atque aequiſſimum eſt. cui autem aequitatis antiquior cura, quam Deo? itaque, cum homo ſolus ex omni propemodum genere nactus ſit aliquam notitiam Dei, niſi vitae iniquitate Deo iniquus atque inviſus evaſerit, ad Deum certe evolabit. idque aeternitatis humanae vel maximum ac firmiſſimum argumentum eſt, ſolum hominem divinae voluntatis participem conſciumque exiſtere: ut, quamquam agreſtibus ſilveſtribuſque in locis natus ſit, tamen, ipſa docente natura, & eſſe Deum, & colendum ac verendum eſſe, dubitare non poſſit. O rem dignam, in qua non modo homines, ſed ipſas etiam pecudes obſtupeſcere, ac, ſi fieri poſſit, etiam erubeſcere oporteat! cognatum eſſe hominem Deo; nullum aliud in terris animal, niſi hominem ſolum, Dei cognitione imbutum eſſe; nec quidquam eſſe aliud,

quod animo, e divina mente hauſto, praeditum ſit; tantamque ineſſe homini caecitatem atque ſocordiam, ut divinae cognationis immemor, averſetur migrationem ad Deum? nec enim aliud eſſe mors, quam migratio ad coeleſtes ſuperasque ſedes, exiſtimanda eſt. nec id ſolum ratione quadam aequitati veritatique conſentanea, ſed etiam ſapientiſſimorum hominum maxime firmo ſtabilique conſenſu. Atqui eum, qui hoc pacto vivere, ac paene a ſeipſo diſſentire velit, meminiſſe certe oportuit, terram ipſam, omniaque, quae ſub coelo ſunt, divina voluntate regi, propterea que quiddam nobis, quod obſervandum & addiſcendum videatur, praeſcribere. quis ergo terram ipſam, aut quotannis feracem, aut ſemper optimas fruges, & nunquam malas inutilesque herbas edentem efferentemque vidit? quis animalia ſemper uberes foetus edidiſſe, nunquam ſterilitatem paſſa eſſe, recordabitur? quod ſi haec ipſa ſecus ſe habent, nihilque in rebus humanis perpetuo firmum eiusdemque naturae optare licet: cur, quam in omnibus & rebus & animantibus viciſſitudinem cernimus, eam ab homine ſeiungamus? qui ſi multos annos feliciter vixerit, ſi ſobolem, honores, opes aſſequutus, diu tantis bonis frui potuerit; praeclare ſecum eſſe actum vere dixerit. Sed adverſi tamen aliquid ſubeundum perferendumque relinquetur: demum oppetenda mors erit, quae eo levior eſſe debet, quod omnibus communis eſt, nec cuiquam ſingularis, aut praecipua: ſed hoc quoque gratior, quod nos a multis erroribus abſtrahit, quibus, quoad vivimus, in tanta opinionum varietate, aſſiduaque veri inquiſitione perturbari ſaepe ſolemus, & ad ipſam cernendam fruendamque veritatem iucunde traducit. quo nihil beatius homini poſſe con-

tingere, ſatis, ut arbitror, ex eo ſuſpicari poſſumus, quod innata eſt homini cupiditas ſcientiae: eius autem praeſtantia non ſane video, qua alia in re, niſi in perfecta veritatis cognitione, poſita ſit. ex quo fit, ut veritatis cognitionem aſſecuti, perfecta abſolutaque ſcientia potiamur: vereque dici poteſt, qui veritatem intueatur, ſenſuque percipiat, eum voti ſui compotem vereque beatum eſſe. quod ſi beata vita quaerenda nobis eſt, nec quidquam fugiendum magis, quam ne miſeriarum gravitate premamur; quid illo homine ſtultius aut ſtolidius reperiri poteſt, qui ceterorum morte ita angitur, ut beatae vitae oblitus, miſeram atque infelicem conſectetur? profecto enim ita ſe res habet, ut, niſi mortis dolorisque timore liberatus ſit, etiam ſi multas cognitas perceptasque virtutes habeat, rectumque & aequum omni plane utilitati anteponat, beatus tamen eſſe nemo poſſit. quid enim aliud dolor eſt, niſi cruciatus animi, isque perpetuus? quid aliud timor, niſi aſſiduus inviſarum ac moleſtarum rerum metus? at quo modo felix aut beatus eſſe poterit, qui aſſiduo cruciatu metuque urgebitur? Quin eo miſerior atque infelicior exiſtimari debet, quod non ſolum ſibi ipſi moleſtiam miſeriamque comparabit, ſed in ceterorum etiam ſermonem ac vituperationem incurret. nihil enim nimio dolore deformius, nihil a viro alienius. &, ſi corporis pravitatibus vituperatio propoſita eſt, vitiis ipſis, quibus laborat animus, nihil turpitudinis, nihil inuretur infamiae? Illa vero & graviora ſunt, & maiori animadverſione vindicanda, quo nobiliorem, quam corpus eſt, ſedem, nempe animum ipſum, occupaverunt. quod ſi turpis dolor nimius & vituperatione dignus, certe illud conſequetur, ut, qui nimio dolori

ſeipſum tradat, ne laude quidem ulla dignus cenſeatur. eſt enim ſeries quaedam maxime veritati conſentanea, ut ſententiarum, ſic rerum: & quemadmodum in ſermone, diſputationeque noſtra nectitur aliud ex alio, ita qui ſe una aliqua vel deformitate vel turpitudine implicari patitur, multis ſtatim miſeriis ac deformitatibus opprimetur. Nec vero credi velim, me, quia dolori nimio repugnem, idcirco dolorem omni ex parte improbare, omnesque illius ex animo fibras evellendas exiſtimare. eſt enim, quatenus homo doleat, &, (quod prudenter a Crantore dictum eſt,) ſive ſecetur pars aliqua corporis, ſive avellatur, ſenſus tamen adeſſe debet. iſtuc enim nihil dolere, fieri non poteſt, quin, quemadmodum feritatem corporis quandam, ſic animi ſtuporem maximum indicet. Sed nimirum illud eſt, quod improbamus, dolori nos ipſos ita tradere, ut in aliam fortaſſe graviorem ex alia parte vituperationem incidamus. nam quemadmodum, qui nihil prorſus doleat, deſciſcere videatur ab hominis natura, quae morte perculſa, dolorem ac luctum aliquo modo indicare cogitur: ita, qui dolori nimis indulgeat, humanae naturae penitus oblivifci, communemque omnium conditionem recuſare iudicabitur. quibus rebus intelligitur, graviter peccare homines, cum vel ea, quae omnibus perferenda ſubeundaque ſunt, detrectare audent, vel, quid ipſos in vita deceat, quaeque ſequi aut refugere debeant, non cernunt ſatis. quod proprium prudentiae munus eſt: quam humanarum actionum moderatricem a diis immortalibus eſſe conſtitutam, infitiari nemo poteſt. atqui huic tam praeclaro divinoque muneri plane obſiſtit, qui nimio dolore ducitur. non modo enim ſe ipſum ſine ullo fructu lacrymis ac triſti-

tiae tradit; ſed etiam omni plane conſilio ac iudicio vacat. ubi enim ratio, ſi ſe dolore auferri ſinat? ubi conſtantia, ſi ſibi ipſe repugnet, & in moerore iaceat? ubi denique humanitas, ſi ſe hominem eſſe oblitus, nihil ſibi cum morte commune eſſe contendat? Iam vero illud ſtultiſſimum, exiſtimare, quae ceteri homines libenti animo ſubeant, iis ſe non eſſe obſtrictum. quid enim? an ignorare quisquam poteſt, quanta inter homines cognatio ſit, quantaque ſimilitudo? etenim, niſi hoc verum fateremur, cauſae nihil eſſet, cur homo hominem conſilio, re, gratia iuvaret; ab hoſtium impetu ac laeſione defenderet. quod contra videmus accidere: ut, qui ab his actionibus avertat animum, non modo in vulgus improbetur, ſed etiam inhumanitatis ac feritatis accuſetur. certe enim non e marmore ſculpti, aut e robore dolati ſumus: eſt in nobis quiddam, quod pietate miſericordiaque moveatur, nec exſtingui ſinat illam, qua Diis proximi ſumus, iuvandi ac benefaciendi voluntatem. itaque inſitum homini atque innatum videtur, ut, quoties alium hominem, quamvis alienum, premi calamitate atque aerumna videat, crucietur animo, nec, ſi facultas ſuppetat, dimittendam putet illius ſublevandi occaſionem. quam enim ipſe, ſi eo loco eſſet, benignitatem ſibi impartiri optaret, ea ut in alium utatur, natura tacita quadam voce monere ac praecipere videtur. quae igitur ſibi evenire poſſe dubitet, ea, ſi contingant, cur angi ac perturbari velit? aut, cur non potius humana illa eſſe & omnibus hominibus proclivia, fateatur? quanto rectius ille, qui hominem ſe agnoſcit, nihilque humani a ſe alienum putat? itaque cum hanc ex animis noſtris opinionem, mala omnia non eſſe humana,

i immitem quandam & immanem belluam, extra-nus, profecto minus miſere minusque ſollicite vive-. relinquetur enim illa cogitatio, quaecunque acci-, fortiter ferenda eſſe, nihilque poſſe homini eve-, quo funditus proſternatur. idque ita erit, ſi no-etipſis non aſſentabimur, ſed veritatem, qua nihil clarius, praeſtabilius, uberius eſſe poteſt, toto pectore lectemur. haec enim illa eſt, quam aſſecuti, melio-nulto efficimur, & ad perferenda incommoda, prae-ique peragenda alacriores: cum nihil, niſi quod rec-& aequum eſt, laudabile arbitramur, nihilque aliud, egregia illa, ex quibus vera gloria naſcitur, expe-s. Ac mihi videor nimis etiam nunc anguſte atque ter agere. qui enim latior obiici campus queat, in fidentius atque alacrius exſultare poſſit oratio? ſed im impudenter, ſi medicinam deſerens animorum, n omnibus maxime utilem eſſe intelligo, ad meam is delectationem ſermonem omnem mentemque con-im. Dolorem igitur nimis acrem ac diuturnum fu-dum diximus. & quidem probabiliter, cum ex eo i multa maximeque gravia ſoleant exoriri; contra nihil boni. neque enim dolor ex illis rebus eſt, in us vel ad probandum, vel ad vituperandum, mul-magna contrariarum rationum paria momenta ag-antur. hoc enim ſi acciderit, agerem verecundius, e me in eum locum demitterem, unde nullum plane im viderem. Sed, quoniam haec ita ſe habent, con-o, vincendum eſſe animum, dolorique acriter obſiſten-. ſive enim nosmetipſos, ſive vulgi opinionem co-nus, id nobis ſine ulla dubitatione faciendum eſt. ſi ad mortuos ipſos animum traducamus, qui poſſu-

mus exiſtimare, gratum illis fore, quod nimio dolore cruciemur? praeſertim cum ex eo nihil ad illos utilitatis, ſed permultum ad nos dedecoris atque incommodi permanet. Quid igitur eos ipſos a nobis optare atque expetere arbitremur? nihil ſane, niſi ut eos illuſtri memoria ac recordatione decoremus.

Nemo me lacrymis decoret,

ait Ennius:

Cur? quia volito vivus per ora virum.

quid igitur eſt cauſae, cur fletum lacrymasque recuſet? nimirum ea gloria, quam ſe adhuc viventem aſſecutum eſſe confidebat. eandem igitur ob cauſam noſtrum quoque luctum mortuis ingratum moleſtumque fore ſuſpicemur, nec aliud eos a nobis quidquam flagitare credamus, quam, ut id ipſum illis, quo maxime delectamur, tribuamus. haec autem gloria eſt, & aſſidua illorum virtutis recordatio. quam ſi ſermone laudationeque noſtra immortalem efficere liceat, hoc uno de mortuis nos vel optime meritos exiſtimare poſſumus. Quid, quod eum, qui ſic doleat, ut recreari confirmarique non poſſit, ne divinum quidem numen horrere, ſapientiſſimi homines prodiderunt? impium autem eſt, quibus debemus omnia, iis peſſimam referre gratiam. contra vero, qui deorum voluntati paruerunt, nihilque ſe, quod ab illis ultro daretur, moleſte ferre declaraverunt, eos non ſolum viventes praecipua laude ornavit antiquitas, ſed etiam e vita egreſſos perpetuo coluit honore. idque eo ſtudioſius ac libentius, ſi quos intellexit cum deorum cultu exercitationem virtutis & praecipuam in mortales beneficentiam coniunxiſſe. ſcite profecto, ut cetera fermo omnia. quid enim maiori laude dignum, ex omnibus re-

s humanis commemorare poſſimus, quam eum, qui
'am ducat cum virtute coniunctam, ad deorum cul-
n atque honorem, perpetuum in homines ſtudium ac
:tatem aggregare? nec quidquam tantulum modo in
:s animo exiſtere, quod non vel pietati, vel humani-
:i, vel denique virtuti ſit conſentaneum? Nec aliam
ne ob cauſam perturbari omnem vitam errore inſcitia-
e videmus, niſi quod, quae in hominis vita praeci-
a eſſe deberent, pietas erga deos, in homines beneficen-
:, virtus in ingeniis ac moribus, ea fere omnia negli-
ntur. eademque ratione, quae maxime vitare deberemus,
ſtudioſe expetimus, caecoque impetu ferimur ad illa,
ibus vita noſtra plane fera atque immanis efficitur. ex
c fonte cupiditates inſatiabiles exoriuntur, quibus non
odo ſingulos homines, ſed totas familias & univerſas
nditus everſas civitates videmus: praeterea ſeditiones,
ſidiae, diſcordiae, rerumque & hominum clades & inte-
:us, ex his etiam incredibiles dolores emanant, quibus
rturbari vitam, neque ſolum inſuavem, ſed acerbiſſi-
am effici neceſſe eſt. quod contra probis, virtutemque
nantibus accidit. nam divinae voluntati obtemperan-
s, nihil in ſe ipſis, ſed in ea ſe ipſos ac ſua ponunt
locant omnia: neminem laedunt: omnes liberalitate,
nignitate, caritate amplectuntur: nulla re cruciantur:
hil appetunt, omnium vitiorum fracto impetu, cupidi-
tumque radicibus ex animo penitus evulſis. Nempe igi-
r eos, qui ita vixerunt, ut ſibi iucundi, diis grati, ho-
inibus fructuoſiſſimi exſtiterint, divinis honoribus iure
gnos maiores noſtri cenſuerunt; eosque cum diis im-
ortalibus aevum agere ſapientiſſimus poeta non imme-
to cecinit. Nec tamen idcirco, quod eorum corpora in

coelum perlata credere ſapienter quisquam poſſit: quod quia natura non patitur, ut, quod e terra eſt, alibi, quam in terra maneat, ne credi quidem debeat, neceſſe eſt: ſed, quod eorum animi, tanquam hominum de diis immortalibus humanoque genere optime meritorum, in coelum putentur elati. quod de Romulo, urbis noſtrae conditore, memoriae proditum accepimus: quem ſingulare in genus hominum collatum munus tam praeclarae urbis condendae, in deorum numero collocavit. idque eo tempore, quo literis & doctrinis homines exculti facile fictum a germano, verum a falſo ſecernebant: ut credi non poſſit, quidquam illis perſuaderi potuiſſe, quod ullam ficti aut falſi imaginem prae ſe ferret. ſed, quod ille mortalis, eximia virtutis ac beneficentiae gloria conſecutus eſt, ut non ſolum immortalis, ſed deus iudicaretur: id ipſum aliis etiam tributum eſſe, ut inter deos recepti putarentur, cum exceſſiſſent e vita, annales veterum loquuntur. quod & apud Graecos prius contigit, & inde fortaſſe ad noſtros permanavit. nam & Hercules, & Liber, fratres Tyndaridae, & feminae plurimae, quibus nunc inter deos locus eſſe praecipuus creditur, & hominibus nati & homines fuerunt. Sed, quod virtute praeſtiterunt, &, ut ceteris ad recte vivendum, beneque merendum praelucerent, laboraverunt, ideo eos hominum fama, beneficiorum memor, in conſeſſu concilioque coeleſtium collocavit. atque ipſos, quos vocamus maiorum gentium deos, aliosque quamplurimos, quos in deorum numerum retulimus, hinc a nobis egreſſos & in coelum profectos, facillimum erit agnoſcere. Maximum vero argumentum eſt, quod de illis credimus, id eſſe veriſſimum, quod & tantus tot ſeculorum doctiſ-

ſimorumque hominum conſenſus, veritatis vox ipſa eſſe videtur, & quod tantae tamque praeclarae virtuti, quem alium congruentem locum tribuere oporteat, non ſane reperies. quis eſt autem tam demens, ut, quos innocentia, liberalitate, & ſingulari quadam ac praecipua virtute diis proximos intelligat, iis ſeiunctum a diis tribuendum locum cenſeat? &, cum hominis animus terrena reſpuat, ad ſupera ſemper feratur: qui non ſolum tacito naturae impulſu, ſed voluntate reque ipſa, ut quam maxime coeleſtibus ſimiles eſſent, praeſtiterunt, eos licebitne coelo eſſe privatos? Mihi vero eo iuſtius in coelo collocati videntur, quo clarior eorum inter homines vel eluxit liberalitas, vel virtus nituit. quis enim Hercule fortior? quis prudentior? quis ab omni cupiditate remotior? quos ille labores, ut fortiter ageret, & hominibus prodeſſet, ſuſcepit & pertulit? aut quid non doloris & calamitatis exhauſit? quis ergo hunc coelo excludi patiatur, cum eius virtuti ſempiterna gloria & laudis patuerit immortalitas? eademque ceterorum conditio eſt: quorum alius alio genere virtutis, omnes ſummis & ſingularibus vel in ipſos deos, vel in homines meritis praeſtiterunt. itaque tam egregiis eximiisque factis non infixas plumbo ſtatuas, non areſcentes triumphorum coronas ſatis diuturna perſolvere poſſe praemia iudicatum eſt, ſed florentiora ſtabilioraque munera quaeſita ſunt, quibus ornarentur ii, qui virtutem, honeſtatem, gloriam, otio, libidini, voluptati, vitae denique praetuliſſent. tamque id aequum eſt, quam illud decorum maximeque probandum, non easdem improbis ſedes, quas bonis atque integris, poſt mortem eſſe propoſitas. intellexerunt enim ex maioribus noſtris complures, qui ſapientia praeſte-

runt, cum in diis aequitas praecipue vigeat, eaque in eorum gubernatione appareat maxime, fieri non poſſe, quin nequitiam ſceleraque averſentur, quique ea in vita exercuerunt, eos a ſe ipſis longiſſime ſeiungant. quod in vulgus edi, verumque exiſtimari, non modo rationi conveniens, ſed utile quoque in primis eſt futurum. nam, ſi quid in hominum animis pietatis, ſi quid religionis inerit, certe ob hanc potiſſimum cauſam ſe a flagitiis ac facinoribus abſtinebunt, quod impios ac nefarios homines a deorum concilio ac ſocietate arceri iudicabunt. Nec enim omnibus iidem illi ſapientes arbitrati ſunt eundem curſum in coelum patere. nam vitiis & ſceleribus contaminatos, deprimi in tenebras, atque in coeno iacere docuerunt. caſtos autem animos, puros, integros, incorruptos, bonis etiam ſtudiis atque artibus expolitos, leni quodam ac facili lapſu ad deos, id eſt, ad naturam ſui ſimilem, pervolare. quod ſi ita eſt, certe nobis, quantum conniti animo poſſumus, quantum diligentia conſequi, contendendum atque elaborandum eſt, ut ne ab iis ſegregemur, quorum eſt proprium vita frui ſempiterna ac beata. quod efficere qui voluerit (omnes autem velle debebunt, qui ſe ipſos diligere, convenienterque naturae volent vivere) nunquam committet, ut, quae ceteris exitioſa fore crediderit, ea ipſe perſequatur. neque enim in ſpem venire poterit, aut ignoraturos eſſe deos, quae ipſe agat, cum divinam naturam nihil praeterire credibile ſit, aut illa probaturos, a quibus non modo dii, ſed etiam ſani homines abhorreant. quid enim turpius libidine? quid taetrius avaritia? quid deteſtabilius crudelitate? quae quamvis in hominibus aliquando exiſtant, tamen ab hominis natura tam aliena ſunt,

quam humanum illud erit, ſi omnia nobis bona omniaque commoda expetamus. atque in hoc comprimendae ſunt cupiditates, quibus trahimur perſaepe ad ea, quae virtuti adverſantur. quod facillime perficiet, qui tam glorioſi facinoris exitum ſecum ipſe aſſidue cogitabit. tantaque eſt huius cogitationis ſuavitas, ut, quod libenter alacriterque agimus, etiam ſine labore peragamus. idque in praeſtantibus laudisque appetentibus hominibus facile cernitur. quorum tanta eſſe ſolet vel in obeundis proeliis, vel in agendis cauſis, vel in contentionibus pro republica ſuſcipiendis alacritas, tantaque virtus, ut, quod in iis rebus periculi, aut laboris eſt, aut non ſentiant, aut pro nihilo ducant. magnum enim eſt contendentis, & ad gloriam anhelantis animi fomentum, magnum ſolatium, ſpes futurae ac propinquae ſive utilitatis, ſive gloriae. neque id ſolum in magnis, ſed etiam in levioribus laboribus ac ſtudiis. quos enim curſus, quos venatio delectat, eos quamvis de via feſſos ac paene exanimes videas, nunquam tamen minus alacres minusque concitatos animadvertas. Iam, honorum cupiditas, quid non in noſtra civitate laboris, quid non ſollicitudinis negotiique faceſſit? quotus tamen quisque eſt, qui ſe vel labore defatigatum, vel prenſationis moleſtia curaque confectum audeat dicere? ſic, quorum oculos virtutis ſplendor occupavit, gloriaeque ſtudium animos delenivit, ii nec laborem ſentiunt, &, ſi tantus eſt, ut aliquando erumpat, eo tamen non magnopere moventur. toti enim in eo ſunt, ut proſint patriae, immortalemque ſibi nominis memoriam comparent. quam ſi quis negligendam ducat, omnemque hominis felicitatem recte factorum conſcientia metiri velit, is certe divinos honores, qui claris viris

tribui conſueverunt, nunquam negliget. etenim de diis ipſis, qui eosdem ſibi honores aſciverunt, peſſime iudicaſſe videretur. tanta autem eorum, qui huiusmodi conſuetudine delectati ſunt, & ſapientia, & aequitas agnoſcitur, ut dubitari non poſſit, quin, ipſi quod egerunt, a certa ratione proficiſcatur. quales numerare Lacedaemonas poſſumus, clariſſimos & fortiſſimos viros, qui cives ſuos, mortem pro patria obeuntes, divinis honoribus afficere ſolebant. Quid vero illae omnis plane doctrinae omnisque ſapientiae parentes Athenae? nonne Codrum, regem ſuum, ob pietatem in patriam meritaque illa, quibus excelluit, magno conſenſu in deos retulerunt? Atque haud ſcio, an recte ſenſerint viri doctiſſimi, quorum ea fuit opinio, viros claros & fortes idcirco deorum immortalium honore conſecratos, ut incitaretur virtus acrius, & acuerentur vehementius ad obeunda pericula, qui patriae amore ſtudioque tenebantur. vera enim virtutis merces gloria eſt; nec quidquam eſt aliud, quo magis ad recte honeſteque agendum praeſtantis animi homines incendantur. quod optime agnovit, ac diutiſſime retinuit, omnium literarum praeclara cuſtos & altrix Graecia: quae multos habet virtutis gratia factos ex hominibus deos, quorum alios fatentur novos; alios multis iam ſeculis receptos in coelum conſecratosque contendunt; quam multi autem ſint, qui reconditas eorum ſcrutantur literas, noſſe fortaſſe poſſunt. Neque vero haec a me ideo copioſius diſputantur, quod eos temere, neque ſatis conſiderate tam multos conſecratos eſſe credi velim; cum eos ipſe quoque venerer, deorumque loco habendos putem: ſed potius, cum tot apud omnes paene gentes immortalitate diviniſque ho-

noribus affecti repeṙiantur, ut exacuam bonorum mentes ad ea promerenda, quae ſapientium iudicio ducuntur ampliſſima. nihil enim praeſtantius aut beatius accidere homini poteſt, quam eo loco donari, in quem ut aſcenderent urbis noſtrae conditores, nullum periculum, nullum laborem, nullum denique certamen praetermiſerunt. ac, ſi privatae utilitatis, & commodi habenda ratio eſt, nullam aliam expetere aut optare vir ſapiens & eruditus, praeter hanc unam, debet. Templa vero publice vota & dedicata, quantum in vulgus dignitatis, quantum habent gloriae? cum omnes, qui deos illos, quibus templa voventur, publice colunt, fateri cogantur, & fuiſſe homines, & ad deos divinosque honores, una virtute fretos, aſcendiſſe. Nec mirandum eſt, deos illos publice coli, eorumque delubra & templa auguſte ſancteque exornari, qui vel patribus nati ſunt diis, vel matribus. nam, quemadmodum eorum cultus & ſanctus & religioſus eſt, maximeque pietati atque aequitati conſentaneus; ſic admirationis, aut dubitationis nihil habet. totus enim ex natura oritur: ut iure ipſo naturae, qui deo ſatus, vel dea editus procreatusque ſit, deus eſſe debeat. at vero, qui homine patre, vel mortali matre natus eſt, hunc eſſe deum, & magnum quiddam videri poteſt, & dubitandi occaſionem, nec fortaſſe ineptam, multis afferre ſolet. non enim, ſi eximius talium virorum virtuti tribuatur honos, quin id iure fiat, aut dubitare, aut negare quisquam poteſt: ſed, quod tantam virtutis eſſe vim velimus, ut vel natura ipſa eius unius ope immutetur, hoc illud eſt, de quo quaerere doctiores viri non immerito ſoleant. quibus ita reſponſum eſt, non immutari virtute natu-

ram: nec enim id, ſine prioris naturae corruptione, poſſe evenire: ſed, eadem in illis manente natura, evolare animum ad deos, & in eorum adſcribi concilium, cum immortalis ſit, & immortalitatis divinae particeps; corpus autem, ſuapte natura mortale, manere in terra, quodque terrenum eſt, nullo pacto ſuam exuere poſſe naturam, ut alienam induat. quamvis enim haec ipſa quaeſtio perobſcura videri ſoleat, nec omnino proclives, aut faciles habeat explicatus; tamen, niſi auctoritatibus contra rationem pugnetur, non incommode, opinor, a nobis expoſita cenſeri poteſt. Et quoniam, quae in hoc genere praecipua cognituque digna ſunt, perſequimur omnia, (volumus quidem certe) praetereundum non eſt, quales quamque multae virtutes, erudiendorum hominum gratia, ſint honore deorum immortalium conſecratae. cuius rei finis eſt, publica utilitas: ut, quo honore virtutes ipſas decoratas videant, eundem ſe conſecuturos eſſe homines ſperent, ſi iisdem virtutibus excellant; quo in genere multum boni eſt in imitatione. libenter enim ea imitantur & perſequuntur multi, ex quibus alios illa eadem, quae ipſi appetunt, conſecutos vident. atque ex eo plerumque accidit, ut multis in rebus, quas antea ne cogitaverant quidem, cum ad clarorum virorum imitationem ſe contulerint, multorum vigeat induſtria. quae cum paulo manavit latius, quantos progreſſus quantaque acquirat incrementa, nihil neceſſe arbitror commemorare. conſtat enim inter omnes, quae praeclara ducuntur, ea fere omnia a tenuibus initiis ſumſiſſe exordium. quod paulatim, imitatione progrediente confirmatum, ita increbruit, ut ne augeri quidem, aut exaggerari magis poſſet. quod ſi ulla in re

gratum nobis atque optatum eſſe debet, certe in complectendis provehendisque virtutibus non video, quid eſſe poſſit optatius. ſiquidem ex his informatio pendet educatioque vitae: quae cum recte inſtituitur atque excolitur, incredibile dictu eſt, quantos quamque uberes iuſtitiae, integritatis, omnisque ampliſſimae laudis fructus afferat. Sed, cum virtutes multae merito colantur, quod & ipſae cultu dignae ſint, & multae ab iis ad univerſum genus hominum utilitates proveniant; quid ſit, cur beſtiae quoque ipſae ab Aegyptiis ferme omnes conſecratae ſint, ſcire ſane velim. ſit piſcis in cultu, ac deorum opinione apud Syros, homines nec tanta ingenii acie praeditos, nec tantis doctrinarum praeſidiis inſtructos, ut, haec inepta ridiculaque eſſe, poſſint agnoſcere. Aegyptii vero, omnibus affluentes eruditionis & ſcientiae laudibus, quo modo in tam inanem tamque abſurdam delabi opinionem potuerint, equidem intelligere vix poſſum. quid enim? an boves, canes, lupos, feles, piſces in deorum numero habebimus? & quas nobis natura praeſidii auxiliique cauſa animantes genuit, eas per inſcitiam deos iudicabimus? quibus nihil foedius, obſcoenius, lutulentius ne natura quidem ipſa viderit. Etiamne animalium monſtra illa, a quibus hominum generi praecipua incommoda inferuntur, crocodilos, aſpidas, ſerpentes, ceteras feras & immanes belluas, in deorum numerum referemus? quid erit aliud, naturam invertere, & ima ſummis, ſumma infimis commutare? &, cum tantam in his imperitiam barbariamque agnoſcamus, tamenne iſta penitus inania pertinaciter defendemus? Eademque inſcitia cepas, allia, fructus ceteros, qui oriuntur e terra, in deorum numero re-

poſuit Aegyptus. quae haud ſcio, cur longiori oratione refellere ſit neceſſe. incredibilis eſt enim eorum abſurditas, ut nulla eſſe poſſit aut pertinacia, aut imperitia tanta, quae non iſta aſpernetur, atque refugiat. Imbres autem, nimbi, procellae, ſi a noſtris conſecratae ſunt, id antiquiſſimis populi Romani ritibus ac caeremoniis receptum & confirmatum eſt. quae tolli, aut perturbari, cum & ſatis firma ratione nitantur, & uſu iam ipſo confirmata & approbata ſint, ſine nefario ſcelere non poſſunt. Graecis vero, quam pluribus aliis laudibus ornavimus, hoc loco non ſane laudari poſſumus, qui Cupidines, & Amores, ſatis audacter & temere in gymnaſiis aedibusque publicis conſecrarint. Quid enim Cupidini aut Amoribus cum gymnaſiis? aut, quid ea conſecratio vel ad confirmandum, vel ad inflammandum afferre potuit honeſtatis, aut boni? nihil enim temerarium, nihil inſipiens in deorum conſecratione eſſe debet, nec, quod ullam vel leviſſimam aut turpitudinis, aut ullius omnino imprudentiae ſuſpicionem afferat. quales videri poſſunt eorum conſecrationes, quorum in rebus probitati pudorique contrariis numen eſſe potentiaque creditur. Qui ergo ad hominum vitam vel adiuvandam, vel excolendam atque exornandum aliquid attulerunt; quique virtutibus rerumque geſtarum gloria praeſtiterunt; eos nemo dubitet, iure deos habitos, divinoque cultu affectos eſſe. Neque ego ullo pacto auderem hoc primus prodere. non enim tam ſtudioſe, quae laudari poſſunt, appeto, quam reformidare ea ſoleo, ex quibus poſſit aliquid vel levioris culpae redundare. Cum vero & mares & feminas complures in deorum numero eſſe videamus, & eorum in urbibus atque agris auguſtiſſi-

ma templa veneremur: aſſentiamur eorum ſapientiae, quorum ingeniis & inventis omnem vitam legibus & inſtitutis excultam conſtitutamque habemus. tantis enim ducibus aberrare non poſſumus: nec a nobis, ſed ab illis ipſis, quos ſequimur, rei tam iuſtae ac debitae ratio repoſcetur. iure enim feciſſe putandi ſunt, qui, ne quem virum, aut feminam praeclare meritam debito honore ſpoliarent, eorum memoriam ſanctam venerandamque eſſe voluerunt. nos autem iniuſte ageremus, ſi, quos pari cultu veneratione que dignos cognovimus, eos pateremur ſilentio praeteriri. Neque hoc de te una, mea Tullia, dictum volumus, cuius exſtabunt virtutis, prudentiae, doctrinae, continentiae, ad omnem aeternitatem impreſſa veſtigia, ſed de iis omnibus, quos tali honore dignos aut ipſi vidimus, aut futuro tempore poſteritas intuebitur. Nunc autem de te loquar, quam non ego amiſſam, aut mihi penitus ademtam velim dicere, cum illuceſcat menti meae quotidie magis praeclariſſima nominis tui tuarumque virtutum gloria. vigebis autem memoria, quamdiu monumenta exſtabunt illa, quibus eximia conſignata ſunt tam excelſae laudis teſtimonia: quae ſempiterna fore, cum praeſtantiſſima ſint, plane confidere debemus. Tibi igitur nunquam me debitum perſolviſſe officium putabo, niſi de me optime meritam, quem eximie coluiſti, ac de patria, quam ſemper ornaſti, ſupremo honore decoravero. Id autem facile conſequar, cum is locus, quem tibi delegi, ſempiternam habiturus ſit religionem. noſtra vero ſi qua erit ex ea re conſolatio, quae magna certe erit; aut, ſi qua laus ex paterna pietate, mihi certe iucundiſſima acciderit. nihil enim aliud vel audire, vel me-

moria repetere libentius poſſum, quam me in eam, quam ſumme dilexerim, ſummeque diligendam merito ſuo cenſuerim, quam maxime pium gratumque eſſe: cum praeſertim in alienos, quia de ſe optime erant meriti, tam prolixos liberalesque ſeſe & maiores noſtri, & exteri praebuerint. Quod ſi ullum unquam animal conſecrandum fuit, qualia multa conſecraverunt Aegyptii, quod nullum profecto fuit: ſi Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in coelum tollenda fama fuit: huic idem honos certe dicandus eſt. quod quidem faciam, teque omnium optimam doctiſſimamque, approbantibus diis immortalibus ipſis, in eorum coetu locatam, ad opinionem omnium mortalium conſecrabo. Tu ergo in eo ipſo fano, quod ad nominis tui memoriam ac cultum, votum dedicatumque eſt, & laudari te & coli ſenties. maxime autem laetaberis in eo, quod & eum tibi, quem maxime debui, honorem perſolverim, & me ſimul iniquiſſimo fortunae imperio penitus exſolverim. noſti enim, quam ſemper alacri fortique animo cunctis caſibus reſtiterim: ut ne me quidem, pulſum patria, omnique plane dignitate ſpoliatum, tam acri impetu frangere ac deiicere fortuna potuerit. Cum inimicis autem quanta contentione decertaverim, quaeque mea fuerit in iis refutandis frangendisque virtus, & conſtantia, norunt omnes, qui varios civitatis noſtrae caſus curioſe notaverunt. Cum vero, Tullia, te mihi extremo loco fortuna ademiſſet, tum equidem intellexi, quantum illa in rebus poſſet humanis, quantaque adverſus me ipſum vi ac poteſtate niteretur. itaque nihil habui, quod dicerem, niſi, cedo, & manum tollo, cum tam gravi accepto

ıere, plane dolore perculſus atque afflictus eſſem. ıc autem & praeceptis ſapientiae adverſus omnem unae vim confirmatus, &, te conſecrata, in coe- que recepta, tanta affectus voluptate ac laetitia, ntam animo capere maximam poſſum: exſultare ıe videor, victorque de fortuna ac de omni pror- dolore triumpho. Tu ergo, quando me inſigni & ıllenti tuarum laude memoriaque virtutum, tam ıclare iuviſti, nunc ab hominibus ſeiuncta, non me rens, ſed aliquando reſpectans, perduc eo, ubi tua lem collocutione conſpectuque fruar: ut & parenti amantiſſimo, quam potiſſimum optare debes, gra- ı referas, & ego multo mihi gratiorem multoque iu- diorem congreſſum noſtrum futurum intelligam, m inſuavis & acerbus digreſſus fuit.

JUN 1 - 1953